

ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

η
κακοποιημένη
γυναίκα



LENORE WALKER

Μετάφραση:
Τέσος Ανθουλιάς

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

Πρόλογος: Η Ιστορία της Άννας

Μέρος I: Η ψυχολογία της κακοποιημένης γυναίκας

Εισαγωγή

1. Μύθοι και Πραγματικότητα
Κοινά χαρακτηριστικά
των κακοποιημένων γυναικών
Κοινά χαρακτηριστικά των αντρών
που κακοποιούν τις γυναίκες τους
2. Ψυχοκοινωνική Θεωρία
της Επίκτητης Αδυναμίας
3. Η Κυκλική Θεωρία της Βίας

Μέρος II: Τεχνικές καταναγκασμού στις σχέσεις κακοποίησης

Εισαγωγή

1. Σωματική κακοποίηση
2. Σεξουαλική κακοποίηση
3. Οικονομική αποστέρηση
4. Οικογενειακές συγκρούσεις
5. Κοινωνική καταπίεση

Μέρος III: Η διέξοδος

Εισαγωγή

1. Καταφύγια
2. Νομική και Ιατρική Βοήθεια
3. Ψυχοθεραπεία
4. Σχεδιάζοντας το Αύριο

*Το πρώτο πράγμα που έκανε ο θεός είναι η αγάπη
έπειτα έρχεται το αίμα
κι η δίψα για το αίμα
που την κεντρίζει
το σπέρμα του κορμιού καθώς τ' αλάτι.*

Γιώργος Σεφέρης

Δυο λόγια από τον μεταφραστή

Έχω μεταφράσει αρκετά βιβλία από ξένες γλώσσες, τα περισσότερα, μάλιστα, επιστημονικά. Βιβλία με δύσκολα νοήματα, επιστημονική ορολογία και περίπλοκο ύφος. Κανένα, όμως, δεν με κούρασε όσο το βιβλίο αυτό, μολονότι είναι απλό, υπερβολικά ίσως απλό. Με μια απλότητα τρομακτική, αλλά όχι, δυστυχώς, και τραγική. Στην τραγωδία υπάρχει η κάθαρση. Ποια, όμως, κάθαρση μπορεί να υπάρξει σ' αυτή τη μανιακή βία επάνω στον άνθρωπο με τον οποίο ζεις όλη (ή, έστω, ένα μεγάλο μέρος) από τη ζωή σου; Ο θάνατος, μερικές φορές, είναι η λύση. Αλλά τις περισσότερες φορές ο θάνατος δεν έρχεται. Υπάρχει μόνο ο θυμός, το μίσος, η έκρηξη, η βία και η (ψεύτικη) ελπίδα – και όλα αυτά ξανά και ξανά.

Η πραγματική λύση, σε ατομικό επίπεδο, είναι η φυγή: ένα νέο ξεκίνημα στη ζωή. Μια λύση απελευθερωτική, που απαιτεί μεγάλο κουράγιο και που δεν σβήνει το παρελθόν –απλώς το αφήνει πίσω– γι' αυτό και δεν σε εκτονώνει.

Δεν ξέρω αν κατάφερα να μεταφέρω σωστά το ύφος του πρωτότυπου. Δεν ξέρω αν πέτυχα αυτό που θέλει η συγγραφέας: να θυμώσει την αναγνώστρια και τον αναγνώστη. Πού σταματάει, όμως, η φρίκη και πού αρχίζει ο θυμός; Δυο μήνες, που μου χρειάστηκαν για να μεταφράσω το βιβλίο, ένιωσα μια αφόρητη κατάθλιψη.

Δεν χρησιμοποίησα τα ονόματα των γυναικών και αντρών του αγγλικού κειμένου. Θέλησα να δώσω την αίσθηση του γνώριμου, του οικείου. Οι καταστάσεις που περιγράφονται δεν αφορούν κάποιον άλλο κόσμο, αφορούν όλους μας. Γι' αυτό, χρησιμοποίησα συνηθισμένα ελληνικά αντρικά και γυναικεία ονόματα. Είναι ο Τάκης που δέρνει την Κική – δεν είναι κάποιος Κεν που χτυπά, σε κάποιο άλλο μέρος της γης, τη Μπρέντα.

Εισαγωγή

Το πρόβλημα των κακοποιημένων γυναικών είδε το φως της δημοσιότητας τα τελευταία χρόνια, όταν το ενδιαφέρον του κοινού μεγάλωσε παράλληλα με την ανάπτυξη των γυναικείων κινημάτων. Στο παρελθόν δεν είχε ποτέ υπάρξει καμιά δημόσια κατακραυγή εναντίον αυτής της κτηνωδίας. Αλλά τώρα μαθαίνουμε πως το πρόβλημα είναι πολύ πιο διαδεδομένο –και τρομερό– από ό,τι ποτέ φανταζόμασταν και πως δεν είναι αληθινοί οι μύθοι που δικαιολογούσαν την ύπαρξη τέτοιας βίας ανάμεσα σε ζευγάρια, υποτίθεται ερωτευμένα. Τα ανέκδοτα για τις γυναίκες που τρώνε ξύλο δεν προκαλούν πια γέλιο (αν κάποτε προκαλούσαν).

Μερικοί παρατηρητές, ανάμεσα στους οποίους και εγώ, εκτιμούν πως 50 στις 100 γυναίκες θα πέσουν θύματα της βίας σε κάποια στιγμή της ζωής τους. Αντίθετα από ό,τι ο κόσμος πιστεύει, αυτές οι γυναίκες δεν διατηρούν τις σχέσεις τους επειδή τους αρέσει να κακοποιούνται, αλλά εξαιτίας πολύπλοκων ψυχολογικών και κοινωνιολογικών αιτιών που περιγράφω σ' αυτό το βιβλίο. Οι περισσότεροι αποδίδουν στις γυναίκες αυτές την ιδιότητα του “μαζοχισμού” για τη μη διακοπή των σχέσεών τους, αγνοώντας, σκόπιμα ή μη, την αδυναμία της κακοποιημένης γυναίκας να βοηθήσει τον εαυτό της.

Το συνολικό φάσμα της ενδοοικογενειακής βίας είναι πολύπλοκο. Εξάλλου, η οικογένεια υποτίθεται πως προστατεύει τα άτομα από τις πιέσεις και τις εντάσεις του εξωτερικού κόσμου. Για να διατηρήσει αυτή την ειδυλλιακή εικόνα της οικογένειας, η κοινωνία έσβησε όλα τα ίχνη της “οικιακής” βίας και γι' αυτό είναι ένοχη.

Καθώς εμφανίζονται συνεχώς και νέες μελέτες, μαθαίνουμε πως υπάρχει μια σχέση ανάμεσα στην κακοποίηση των γυναικών και στην κακοποίηση των παιδιών. Άντρες που δέρνουν τις γυναίκες τους, όταν ήταν παιδιά έτρωγαν ξύλο. Και υπάρχουν αναφορές για υψηλή συχνότητα αιμομιξιών (με ανήλικα κορίτσια) σε οικογένειες όπου εμφανίζεται βία. Σε μερικές μελέτες έχει διατυπωθεί το ερώτημα γιατί πολλοί άντρες τρώνε ξύλο από τις γυναίκες τους – αλλά αυτή η κατάσταση δεν υποστηρίζεται από αξιόπιστα δεδομένα. Πάντως, η διάδοση κάθε είδους βίας στην κοινωνία έχει τελικά αποτελέσει αιτία συναγερμού.

Πολλοί θεωρητικοί πιστεύουν πως η επιθετικότητα είναι μια φυσική τάξη πραγμάτων στον κόσμο, τονίζοντας πως στα ζώα η φυσική επιλογή έχει οδηγήσει στην παραγωγή ειδών μεγάλης επιθετικότητας. Είναι, όμως, ενδιαφέρον το γεγονός ότι συγκριτικές μελέτες έχουν δείξει πως, ενώ τα αρσενικά συχνά εξουσιάζουν τα θηλυκά με την εφαρμογή βίας, αυτό δεν συμβαίνει πάντα. Μερικές φορές είναι το θηλυκό που εξουσιάζει και είναι υπεύθυνο για την εξάσκηση ανάλογης βίας πάνω στο αρσενικό. Πιστεύω πως μόνο όπου υπάρχει αληθινή ισότητα ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες, μπορεί να υπάρξει κοινωνία ελεύθερη από βία. Αν και πιστεύω πως η επιθετικότητα δεν είναι ένα ενστικτώδες χαρακτηριστικό, αλλά κάτι που μαθαίνεται στα πρώτα χρόνια της ζωής ενός ατόμου, δεν πιστεύω πως μπορούμε να εξαφανίσουμε τη βία από τον κόσμο μας χωρίς ταυτόχρονα να εξαφανίσουμε τις διακρίσεις που γίνονται με βάση το φύλο.

Τα γυναικεία κινήματα έχουν τονίσει τις τεράστιες ποσότητες βίας που φαίνεται να ασκούνται, γενικά, από τους άντρες πάνω στις γυναίκες. Αφού σε τόσους πολλούς κοινωνικούς θεσμούς (συμπεριλαμβανομένης της οικογένειας) οι άντρες είναι υπεύθυνοι για τη φροντίδα των γυναικών, είναι φυσικό να μην έχουν αντιδράσει στην ύπαρξη γυναικείων θυμάτων της δικής τους επιθετικότητας.

Είναι πραγματικά αναγκαίο να έχουμε όλη αυτή τη βία προκειμένου να διατηρήσουμε τον μισό πληθυσμό κάτω από την κυριαρχία του άλλου μισού; Η βαθύτερη αιτία που υποφέρουν οι άνθρωποι είναι ο φυλετικός διαχωρισμός. Οι άντρες παλεύουν μεταξύ τους για να αποδείξουν

πως δεν είναι θηλυπρεπείς. Οι γυναίκες προσπαθούν να δείξουν παθητικότητα για να μην καταλάβουν οι άντρες πόσο δυνατές είναι και πληγωθεί το “ανδρικό τους εγώ”. Και οι άντρες χτυπούν τις γυναίκες για να κρατήσουν τον εαυτό τους στην κορυφή αυτού του βρώμικου σωρού. Τα μικρά κορίτσια και αγόρια μαθαίνουν τις προοπτικές των φυλετικών τους ρόλων μέσα από τα πρώτα στάδια της κοινωνικοποίησής τους. Αν δεν παλέψουμε για ισότητα στις σχέσεις ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες, οι γυναίκες θα συνεχίσουν να είναι θύματα κάθε είδους βιαιοτήτων σαν κι αυτές που περιγράφονται σ’ αυτό το βιβλίο.

Όταν άρχισα να ενδιαφέρομαι για το πρόβλημα των κακοποιημένων γυναικών, στις αρχές του 1975, κανένας άλλος ψυχολόγος δεν έκανε παρόμοιες έρευνες. Μερικοί κοινωνιολόγοι, όπως ο Murray Straus, ο Richard Gelles και η Susan Steinmetz, τεκμηρίωναν ορισμένα από τα κοινωνικά αίτια της βίας μέσα στην οικογένεια. Φεμινίστριες, όπως η Susan Brownmiller, μελετούσαν την ιστορία του βιασμού ως μέσου για τον έλεγχο των γυναικών από τους άντρες.

Φεμινίστριες ψυχολόγοι, όπως η Phyllis Chesler, επαναξιολογούσαν τη χρησιμότητα της παραδοσιακής ψυχαναλυτικής θεραπείας των γυναικών εξαιτίας της έντονα αντιφεμινιστικής θεωρητικής της βάσης. Κανένας, πάντως, δεν μελετούσε την ψυχολογία της κακοποιημένης γυναίκας, με την έννοια του θύματος. Αποφάσισα να ξεκινήσω από την αρχική πηγή, τις ίδιες τις κακοποιημένες γυναίκες.

Στις αρχές του 1975, ήμουν ασκούμενη ψυχολόγος στην Ιατρική Σχολή Rutgers στο New Jersey. Ήμουν, επίσης, επιστημονικός συνεργάτης της Ανωτέρας Σχολής Εφαρμοσμένης Ψυχολογίας Rutgers. Η ιδιωτική ψυχοθεραπευτική πρακτική μου αντανakλούσε τις φεμινιστικές μου ιδέες. Πολλοί από τους πελάτες μου ήταν γυναίκες που βρίσκονταν σε κάποια μεταβατική περίοδο της ζωής τους.

Καθώς άρχισα να ασχολούμαι με αυτές τις γυναίκες, χρησιμοποιώντας συχνά νέες τεχνικές, μερικές άρχισαν να μιλούν για την κακομεταχείρισή τους από τους άντρες τους – κακομεταχείριση ψυχολογική και σωματική. Άλλες από αυτές ήταν παντρεμένες, άλλες όχι. Ο πρώτος μου φόβος ήταν μήπως η αρνητική κριτική που γινόταν στα γυναικεία κινήματα είχε κάποια δόση αλήθειας. Ίσως η βία να ξεσπούσε γιατί οι γυναίκες άρχιζαν να αποφασίζουν οι ίδιες για τη ζωή τους. Πραγματικά, ο φεμινισμός είχε μια βαθιά επίδραση πάνω στην οικογένεια, αλλάζοντας τις σχέσεις δύναμης. Θα μπορούσαν ισχυρές, ανεξάρτητες γυναίκες να ζήσουν σε αρμονία και ισότητα με τους άντρες που αγαπούσαν;

Ευτυχώς, μια παραπέρα διερεύνηση απόδειξε ότι οι φόβοι μου δεν ήταν βάσιμοι: η κακοποίηση, όπου συνέβαινε, εμφανιζόταν από την αρχή της σχέσης. Η ψυχοθεραπεία έδινε σ’ αυτές τις γυναίκες τη δύναμη όχι μόνο να αρχίζουν να μιλούν σε άλλους για τις εμπειρίες τους, αλλά και να δίνουν τέλος στις άσχημες σχέσεις τους.

Αυτές οι πρώτες περιπτώσεις κέντρισαν την περιέργειά μου και άρχισα να ρωτώ τους συναδέλφους μου στην Ιατρική Σχολή και στη Σχολή Ψυχολογίας για τις πελάτισσές τους που ανέφεραν σωματική ή ψυχολογική βία από τους άντρες τους. Σιγά-σιγά, οι συνάδελφοι άρχισαν να μου δίνουν πλήρη στοιχεία για ανάλογες περιπτώσεις. Οι φεμινιστικές οργανώσεις αποτέλεσαν άλλη μια πλούσια πηγή γι’ αυτή την έρευνα.

Έτσι, άρχισα το μακρύ και δύσκολο έργο των συνεντεύξεων. Όλες αυτές οι γυναίκες ήθελαν να μιλήσουν με μια γυναίκα ψυχολόγο, αν ήταν εξασφαλισμένη η ανωνυμία. Ανακάλυψα πως οι φεμινιστικές μου απόψεις και η θέληση που είχα να ακούω, χωρίς να κατηγορώ τα θύματα, ήταν τα καλύτερά μου εφόδια.

Στην αρχή, δεν ήξερα τι ερωτήσεις να κάνω, γι’ αυτό τις άφηνα να λένε τις ιστορίες τους με τον δικό τους τρόπο. Αν και αυτό ήταν μεγάλο χάσιμο χρόνου, αποδείχτηκε ένας ικανοποιητικός τρόπος συλλογής των πληροφοριών. Αυτές οι γυναίκες μου έλεγαν πόσο σπάνιο

ήταν να μπορέσουν να πουν σε κάποιον ολόκληρη την ιστορία τους. Οι περισσότεροι τις διέκοπταν μόλις έφταναν σε κάποιες φρικτές λεπτομέρειες. Είτε δεν τις πίστευαν, είτε έλεγαν πως δεν μπορούσαν παρά να συμπεράνουν ότι, αφού δεν σταματούσαν τη σχέση τους, αυτή η κατάσταση τους άρεσε. Αλλά ο πόνος που αυτές οι γυναίκες αισθάνονταν, όταν έλεγαν την ιστορία τους, φανέρωνε πως καμιά δεν είχε ψυχολογική ανάγκη να κακοποιηθεί.

Το καλοκαίρι του 1975 μετακόμισα στο Denver του Colorado όπου συνέχισα τις έρευνές μου. Τη μελέτη μου βοήθησε η συνεργασία μου με το Κολέγιο των Γυναικών του Colorado. Άρθρα εφημερίδων, εκπομπές στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση και αρκετές διαλέξεις έκαναν να εμφανιστούν πολλές γυναίκες που είχαν τη διάθεση να μιλήσουν. Ήταν τέτοια η εθελοντική προσφορά, που ξεπερνούσε τις ανάγκες και τις δυνατότητές μου.

Όταν άρχισα αυτή την προσπάθεια, ελάχιστη δημοσιότητα είχε δοθεί σ' αυτό το πολύ παλιό πρόβλημα. Από τη στιγμή που τα μέσα μαζικής ενημέρωσης άρχισαν να παρουσιάζουν το θέμα, οι κακοποιημένες γυναίκες αισθάνθηκαν ελεύθερες να πουν την ιστορία τους. Όταν μια εφημερίδα, σε άρθρο της, ανέφερε για μια ομιλία μου στην Αμερικανική Ένωση Ψυχολόγων, περισσότερες από πενήντα κακοποιημένες γυναίκες με πήραν τηλέφωνο μέσα σε μια εβδομάδα για να μου πουν τις δικές τους ιστορίες. Έξι μήνες μετά από αυτό το άρθρο, αρκετές γυναίκες εξακολουθούσαν να με παίρνουν στο τηλέφωνο, λέγοντας πως είχαν κρατήσει το νούμερο του τηλεφώνου μου, αλλά περίμεναν να πάρουν το κουράγιο ή να βρουν την ευκαιρία να μου τηλεφωνήσουν. Μια ολονύκτια εκπομπή μου σε ραδιοφωνικό σταθμό έφερε πολλές εθελόντριες, που φοβούνταν να πάρουν τηλέφωνο στη διάρκεια της ημέρας.

Μέχρι σήμερα, έχω συλλέξει περισσότερες από 120 λεπτομερείς ιστορίες κακοποιημένων γυναικών. Έχω ακούσει τμήματα από περισσότερες από 300 επιπλέον ιστορίες. Έχω συζητήσει με δεκάδες κοινωνικούς λειτουργούς που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους σε κακοποιημένες γυναίκες. Αυτές οι γυναίκες προέρχονταν από διάφορα μέρη των Ηνωμένων Πολιτειών και της Αγγλίας, όπου πέρασα κάποιο διάστημα, το καλοκαίρι του 1976, επισκεπτόμενη ιδρύματα-καταφύγια για κακοποιημένες γυναίκες.

Το δείγμα μου αποτελείται από γυναίκες που προσφέρθηκαν μόνες τους. Δεν επιλέχθηκαν τυχαία και δεν μπορούν να θεωρηθούν σαν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα, με βάση το οποίο να μπορεί κανείς να προχωρήσει σε γενικεύσεις. Γι' αυτό μέσα στο βιβλίο δεν έχω προχωρήσει σε στατιστικές αναλύσεις. Αντίθετα, έχω επισημάνει τα κοινά στοιχεία που έχουν αναφερθεί από τις κακοποιημένες γυναίκες και έχω προσπαθήσει να τα γενικεύσω.

Οι ιστορίες που αναφέρονται εδώ είναι τυπικά δείγματα των ιστοριών που άκουσα από τις κακοποιημένες γυναίκες. Πιστεύω πως μόνο ακούγοντας αυτά που λενε οι ίδιες οι κακοποιημένες γυναίκες θα μπορέσουμε να καταλάβουμε τι συμβαίνει σ' αυτές, πώς μετατρέπονται σε θύματα και πώς θα βοηθήσουμε σε μια κοινωνική αλλαγή έτσι, ώστε αυτό το τρομερό έγκλημα να μην μπορεί πια να συντελείται σε βάρος των γυναικών.

Ένα από τα πρώτα προβλήματα που με απασχόλησαν στην αρχή ήταν η έννοια της κακοποιημένης γυναίκας. Γυναίκες που δεν ήταν βέβαιες αν πραγματικά μπορούσαν να θεωρηθούν κακοποιημένες με έπαιρναν στο τηλέφωνο και μου ζητούσαν έναν ορισμό. Ενώ ήταν τελείως προφανές για τις περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης, μερικές γυναίκες ανέφεραν περιπτώσεις στις οποίες δεν προκλήθηκε κάποιος σωματικός τραυματισμός. Ήταν δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς εκείνες τις γυναίκες που ο γάμος τους δεν ήταν ευτυχισμένος, από εκείνες που μπορούσαν να ονομαστούν κακοποιημένες.

Η διάκριση δεν έγινε τελείως φανερή παρά μόνο προς τη μέση αυτής της εργασίας. Το κοινό χαρακτηριστικό των κακοποιημένων γυναικών είναι τα συνεχώς επαπειλούμενα για τη ζωή τους επεισόδια. Αποφάσισα πως θα δεχόμουν την ιστορία μιας γυναίκας αν η ίδια αισθανόταν ότι

είχε υποστεί ψυχολογική ή σωματική κακοποίηση από τον άντρα της. Αν και πολλές γυναίκες ήθελαν να μιλήσουν για την κακοποίησή τους από τον πατέρα τους, τα παιδιά τους ή τα εγγόνια τους, συμπεριλαμβάνονταν στις κακοποιημένες μόνο αν κακοποιούνταν και από τους συζύγους ή εραστές τους (σημερινούς ή παλιότερους).

Αφού είχα καθορίσει την έννοια της κακοποίησης, άκουσα ξανά τις μαγνητοταινίες για μια επιβεβαίωση. Σε κάθε περίπτωση, ο αυτοκαθορισμός της γυναίκας ήταν ακριβής. Οι κακοποιημένες γυναίκες είναι οι καλύτεροι κριτές του εαυτού τους. Σύντομα αντιλήφθηκα ότι αν μια γυναίκα έχει κάποιο λόγο να αισθάνεται πως είναι κακοποιημένη, είναι βέβαιο πως αυτό συμβαίνει. Αν κάνει κάποιο λάθος στην κρίση της είναι στην άρνηση ή στην ελαχιστοποίηση της κακοποίησής της. Οι κακοποιημένες γυναίκες σπάνια υπερβάλλουν.

Η άρνηση της κακοποίησης έχει, επίσης, δημιουργήσει προβλήματα και σε άλλους που έχουν ασχοληθεί με αυτό το σύνδρομο. Ο αρχικός ορισμός που οι περισσότεροι ερευνητές έχουν χρησιμοποιήσει αναφέρεται στη φυσική βία που επιφέρει σωματικές κακώσεις. Η σωματική βία έχει, επίσης, γίνει αποδεκτή ως ένα ερευνητικό κριτήριο και στον χώρο της παιδικής κακοποίησης. Δεν μπορώ, όμως, να αγνοήσω τις εκκλήσεις των κακοποιημένων γυναικών που επέμεναν πως η άσκηση ψυχολογικής βίας ήταν, συχνά, πιο οδυνηρή παρά η σωματική.

Έτσι, άρχισα να συλλέγω στοιχεία και για τη σωματική και για την ψυχολογική βία. Ανακάλυψα πως και οι δύο μορφές βίας συνυπάρχουν στις διάφορες περιπτώσεις και δεν μπορούν να διαχωριστούν, παρά τις δυσκολίες στην τεκμηρίωση. Είναι σχετικά εύκολο να μετρήσει κανείς μαυρισμένα μάτια και σπασμένα πλευρά και να κάνει εκτιμήσεις σοβαρότητας των τραυματισμών σύμφωνα με τα ιατρικά στάνταρ. Για να μετρήσουμε, όμως, την ψυχολογική βία, η σοβαρότητα θα πρέπει να εκτιμηθεί και από τη συχνότητα εμφάνισης και από την υποκειμενική αίσθηση της γυναίκας.

Οι περισσότερες από τις γυναίκες, σ' αυτή την έρευνα, περιγράφουν γεγονότα, που περιλαμβάνουν ψυχολογικές ταπεινώσεις και άσκηση λεκτικής βίας, σαν τις χειρότερες εμπειρίες τους, είτε έχει ασκηθεί είτε όχι σωματική βία. Επιπλέον, η απειλή σωματικής βίας ήταν πάντοτε παρούσα: πίστευαν πως οι άντρες τους ήταν ικανοί να τις σκοτώσουν ή να σκοτωθούν. Χρησιμοποιώντας αυτόν τον ευρύτερο ορισμό της σωματικής και ψυχολογικής κακοποίησης, η κακοποιημένη γυναίκα εμφανίζεται πιο καθαρά. Ο ορισμός που χρησιμοποιήθηκε σ' αυτή την έρευνα για τις κακοποιημένες γυναίκες είναι ο ακόλουθος:

Μια κακοποιημένη γυναίκα είναι μια γυναίκα που έχει επανειλημμένα υποστεί οποιαδήποτε βίαιη σωματική ή ψυχολογική συμπεριφορά από έναν άντρα με τον σκοπό να εξαναγκαστεί να κάνει κάτι που αυτός θέλει, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα δικαιώματά της. Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα ως κακοποιημένη, το ζευγάρι θα πρέπει να έχει περάσει από τον κύκλο της κακοποίησης τουλάχιστον δύο φορές. Οποιαδήποτε γυναίκα μπορεί να βρεθεί σε μια τέτοια σχέση με κάποιον άντρα μια φορά. Αν, όμως, συμβεί και δεύτερη φορά και η γυναίκα παραμένει στην ίδια κατάσταση, τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη.

Στο βιβλίο αυτό, χρησιμοποιείται ο όρος “γυναίκα” με την έννοια της παντρεμένης γυναίκας ή της γυναίκας που έχει στενή σχέση με έναν άντρα χωρίς να είναι παντρεμένη. Πάντως, είναι σημαντικό να πούμε ότι οι κακοποιημένες γυναίκες βρίσκονται πιο συχνά ανάμεσα στις παντρεμένες παρά σ' αυτές που έχουν μια “ελεύθερη” σχέση. Η άδεια γάμου στην κοινωνία μας φαίνεται πως, επίσης, εξυπηρετεί και σαν μια άδεια εξάσκησης βίας.

Σκέφτομαι πως από αυτή την έρευνα έχουν ξεπηδήσει πιο πολλά ερωτήματα από όσα έχουν απαντηθεί. Ως επιστήμονας-ερευνητής δεν αισθάνθηκα άνετα διατυπώνοντας μερικά από

τα συμπεράσματα αυτού του βιβλίου. Δεν μου ήταν εύκολο να τα γράψω με τον θετικό τρόπο που χρησιμοποίησα. Παρόλα αυτά, τα συμπεράσματα επιβεβαιώνονται συνεχώς από όλα τα διαθέσιμα στοιχεία. Επιπλέον, από τη στιγμή που οι ψυχολογικές θεωρίες κατανοούνται από τα θύματα, τους θύτες και τους κοινωνικούς λειτουργούς, τότε μπορούν να ανακαλυφθούν τα κατάλληλα μέσα για να σταματήσει η κακοποίηση.

Ο πολιτισμός μας πιστεύει πως τα ισχυρά άτομα μπορούν να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους. Διατηρούμε την ψευδαίσθηση ότι αγωνιζόμαστε εναντίον των δικών μας δυνατοτήτων και, αν είμαστε αρκετά ικανοί, έχουμε μια πιθανότητα να ξεπεράσουμε τα μειονεκτήματά μας. Έτσι, όταν οι κακοποιημένες γυναίκες συνεχίζουν να είναι θύματα, όλοι τις κατηγορούμε για την ανεπάρκειά τους, μολονότι δεν είμαστε σε θέση να πούμε τι ακριβώς θα έπρεπε να γίνει.

Τα συμπεράσματά μου είναι συντριπτικά γι' αυτή τη βολική αλλά λαθεμένη αντίληψη. Η κατανόηση του φαινομένου των κακοποιημένων γυναικών είναι δύσκολη. Αλλά είναι εύκολο να αντιληφθούμε ότι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες δένουν μια κακοποιημένη γυναίκα-θύμα με τον θύτη της, τόσο ισχυρά όσο οι "θαυμαστές κόλλες" ενώνουν δυο άψυχες επιφάνειες. Οι κακοποιημένες γυναίκες είναι θύματα και από αυτή την οπτική παρουσιάζω τις ιστορίες τους.

Έχω χωρίσει το βιβλίο σε τρία μέρη. Το πρώτο ασχολείται με την περιγραφή του δείγματος και με τη διάψευση των στερεότυπων μύθων που μας έχουν αποτρέψει από το να βλέπουμε την κακοποιημένη γυναίκα ως θύμα. Παρουσιάζει λεπτομερώς *την ψυχοκοινωνική θεωρία της επίκτητης αδυναμίας*, όπως παρουσιάζεται στις κακοποιημένες γυναίκες. Είναι μια θεωρητική κατασκευή, την οποία έχω σχηματίσει μέσα από τις συζητήσεις με αυτές τις γυναίκες. Η δεύτερη θεωρητική κατασκευή, *η κυκλική θεωρία της βίας*, παρουσιάζεται στο τρίτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους. Τα τρία κεφάλαια του πρώτου μέρους ολοκληρώνουν τις ψυχολογικές προοπτικές για να δούμε την κακοποιημένη γυναίκα ως θύμα.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου επιχειρώ να καθορίσω τις ποικίλες τεχνικές καταναγκασμού που αναφέρονται από τις κακοποιημένες γυναίκες. Αυτές οι τεχνικές περιλαμβάνουν σωματικά, σεξουαλικά και οικονομικά μέσα, καθώς και κοινωνική καταπίεση μέσα από τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις. Σ' αυτό το τμήμα οι γυναίκες διηγούνται τις προσωπικές τους ιστορίες. Έχουν διορθωθεί στα σημεία εκείνα που χρειάζεται για να προστατευθεί η ανωνυμία των γυναικών, αλλά όλες οι λεπτομέρειες είναι πραγματικές.

Στο τρίτο μέρος εξετάζονται οι νομικές, ιατρικές, ψυχολογικές και άλλες υπηρεσίες που συνεχίζουν να κρατούν τις κακοποιημένες γυναίκες στη θέση του θύματος. Σε μια πιο αισιόδοξη παράγραφο, προσπαθώ να υποδείξω τις υπηρεσίες εκείνες που οι ίδιες οι κακοποιημένες γυναίκες θεωρούν πως μπορούν να τις βοηθήσουν. Το τελικό κεφάλαιο επιχειρεί να περιγράψει μια κοινωνία, η οποία θα μπορούσε να ελαχιστοποιήσει τη βία αυτού του είδους ανάμεσα στους πολίτες της.

Έχω συνείδηση του γεγονότος πως αυτό το βιβλίο είναι γραμμένο από μια φεμινιστική σκοπιά. Είναι μια περιγραφή του τι συμβαίνει μέσα από την οπτική του ενός από τα δύο μέρη. Δεν δίνεται το ίδιο βάρος στις διαψεύσεις των αντρών.

Βλέπω τις γυναίκες ως θύματα για να καταλάβω τι σημαίνει γι' αυτές το πέρασμά τους από τη συζυγική βία. Δυστυχώς, με τον τρόπο αυτό, εμφανίζονται όλοι οι άντρες μέσα από ένα ιδιαίτερα αρνητικό φως, αντί να προσδιοριστούν μόνο εκείνοι που διαπράττουν αυτά τα εγκλήματα. Ίσως, όταν μάθουμε περισσότερα για τους θύτες, να χρειαστεί να τους αντιμετωπίσουμε κι αυτούς ως θύματα. Σίγουρα, αυτοί που έχω γνωρίσει δεν έχουν διαπράξει τα εγκλήματά τους χωρίς να έχουν και οι ίδιοι σοβαρές ψυχολογικές επιπτώσεις. Κι αυτοί συμπεριφέρονται έτσι εξαιτίας της κοινωνικής τους ανάγκης για κυριαρχία.

Επιθυμία μου είναι εσύ, η αναγνώστρια ή ο αναγνώστης, να μην αισθανθείς αμυντικά διαβάζοντας τις ιστορίες των γυναικών – αλλά να θυμώσεις. Άφησε τον θυμό σου να σε σπρώξει σε κάποια θετική δράση για τη διόρθωση της αδικίας που διαπράττεται επάνω σ' αυτές τις γυναίκες. Αν μαζί άντρες και γυναίκες αναλάβουν συλλογική δράση δεν θα αποτύχουμε να αλλάξουμε προς το καλύτερο την κοινωνία μας.

Υπήρξαν πολλοί που με βοήθησαν στο γράψιμο αυτού του βιβλίου. Χωρίς την αγάπη και την υποστήριξη του σημερινού συζύγου μου, Morton Flax, δεν θα μπορούσα να είμαι ελεύθερη να δημιουργήσω. Η ικανότητά του να προσφέρει ταυτόχρονα την οικειότητα και την ανοχή που χρειαζόμουνα, με δίδαξε ότι αυτό μπορεί να γίνει. Από αυτόν και από πολλούς από τους φίλους μου έχω μάθει ότι η επανάσταση των αντρών, που θα αντιστοιχεί στα κινήματα των γυναικών, έχει αρχίσει. Ελπίζω πως τα παιδιά μου, Michael, Karen, Jeffrey, Wendy, Douglas και Stacey, θα δρέψουν τους καρπούς της. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον Mike και την Karen που μοιράστηκαν τη μαμά με το βιβλίο.

Επίσης, πρέπει να ευχαριστήσω όλες τις κακοποιημένες γυναίκες που είχαν το κουράγιο να πουν τις προσωπικές τους ιστορίες. Χωρίς αυτές, το βιβλίο δεν θα μπορούσε να γραφεί.

Πρόλογος: Η Ιστορία της Άννας

Η παρακάτω ιστορία μιας κακοποιημένης γυναίκας προέρχεται από τις συζητήσεις που είχα με τέτοιες γυναίκες στην ψυχοθεραπευτική πρακτική μου. Κάποιες λεπτομέρειες έχουν αλλάξει για να προστατεύσουν την ανωνυμία της γυναίκας.

Ο λόγος που σας διηγούμαι την ιστορία μου είναι γιατί θέλω να βοηθήσω άλλες κοπέλες ώστε να μην κάνουν τα ίδια λάθη που έκανα και που ποτέ δεν φανταζόμουνα πως θα μπορούσα να τα είχα κάνει.

Παντρεύτηκα το 1970, την ημέρα που έκλεινα τα δεκαοχτώ μου χρόνια και νόμιζα πως ήμουνα πολύ ερωτευμένη. Γνώριζα τον Πέτρο, τον άντρα μου, εννιά μήνες. Η μητέρα μου συμφωνούσε με οτιδήποτε ήθελα να κάνω, αλλά ο πατέρας μου ήταν εναντίον του γάμου μου. Ο πατέρας του άντρα μου ήταν υπάλληλος του πατέρα μου κι αυτό δημιουργούσε λεπτές καταστάσεις.

Τον πρώτο χρόνο του γάμου μου, τα πηγαίναμε καλά και κάναμε μαζί πολλά πράγματα. Δεν είχα ιδέα ότι είχε μια φυσική βιαιότητα, μέχρι που πέρασαν έξι μήνες από τότε που παντρευτήκαμε. Πριν να παντρευτούμε, είχε απειλήσει ότι θα κάψει το σπίτι μου και θα με απαγάγει, αν δεν τον παντρευτώ. Είχε απειλήσει, επίσης, ότι θα σκοτώσει τους γονείς μου. Από τη μια μεριά τον πίστευα και από την άλλη όχι. Ήξερα ότι ήταν ικανός για βίαιες πράξεις, αλλά ποτέ δεν φανταζόμουνα πως θα μπορούσε να τις κάνει πάνω μου.

Την πρώτη φορά που κατάλαβα ότι θα μπορούσε να μου φερθεί βίαια ήταν ένα βράδυ, όταν μου τηλεφώνησε μια από τις φίλες μου, που ο άντρας μου ήξερε πως δεν τον συμπαθούσε. Η φίλη μου ήθελε να βγούμε για φαγητό και για ψώνια. Παίρνοντας μόνη μου την απόφαση, της απάντησα ότι συμφωνώ. Λίγο αργότερα, είπα στον άντρα μου ποιά τηλεφώνησε και τι συμφωνήσαμε και, τότε, άρχισε ένας έντονος κανγός που τέλειωσε όταν με πέταξε στην άλλη άκρη του δωματίου.

Δεν έπαθα καμιά σοβαρή ζημιά. Θέλω να πω, είχα κάποιες μελανιές, αλλά νομίζω πως περισσότερο πληγώθηκε ο εγωισμός μου. Τον απείλησα, λέγοντας: «Μην τολμήσεις να το ξανακάνεις!» και μου ορκίστηκε πολλές φορές ότι δεν θα ξανασυμβεί. Τώρα που το σκέφτομαι, βλέπω ότι ήταν κάτι που προσπάθησα να το ξεχάσω.

Άρχισε να γίνεται αλκοολικός και σταμάτησε να δουλεύει. Έπινε όλη την ημέρα και κάπνιζε ναρκωτικά, ενώ εγώ τον συντηρούσα. Ωρραίος λόγος για να ζει κανείς, ε; Τελοσπάντων, ένα πρωί του ζήτησα να με πάει στη δουλειά. Είχε επιστρέψει σπίτι αργά, αφού μεθοκόπησε εδώ κι εκεί και δεν ήθελε να με πάει. Του θύμησα ότι μου το είχε υποσχεθεί και έγινα έξαλλη. Πραγματικά, είχα προσπαθήσει να συγκρατηθώ, αλλά δεν μπορούσα πια άλλο. Τότε συνέβη το ίδιο πράγμα. Με κοίταζε άγρια και με πέταξε πάνω στον τοίχο.

Θυμάμαι κανα-δύο φορές, που φορούσα ένα κοντομάνικο μπλουζάκι για τη δουλειά, ότι με ρωτούσαν «Τι είναι αυτή η μεγάλη μελανιά στο χέρι σου, Άννα;». Ήμουνα νευρική και προσπαθούσα να τους αποφύγω. Δυο παιδιά που με ήξεραν καλά με ρώτησαν «Ο Πέτρος στο έκανε αυτό;» και τους απάντησα «Όχι, όχι, όχι». Αρνιόμουνα τα πάντα.

Δεν είχα πει τι συνέβαινε ούτε στους δικούς μου γονείς, ούτε στους δικούς του. Πάντως, αυτή τη φορά, τηλεφώνησα στη μητέρα μου και της ζήτησα να με πάει στη δουλειά, γιατί έβλεπα πως ήταν πιο δυνατός από μένα και δεν είχε νόημα να τσακάνομαι μαζί του. Η μύτη μου είχε ματώσει και έκλεγα κι έτσι η μητέρα μου επέμενε να μάθει τι είχε συμβεί.

Τελικά, της είπα ότι ο Πέτρος με είχε χτυπήσει. Φυσικά, αυτό την πλήγωσε, αφού για κείνην ήμουνα το κοριτσάκι της – η περηφάνεια και η χαρά της. Έτσι, ανέβηκε στο σπίτι για να του

μιλήσει. Εκείνος ήταν ακόμα άρρωστος από το μεθύσι και προσπάθησε να την πετάξει από τις σκάλες. Κτύπησε και σοκαρίστηκε πολύ από το επεισόδιο, αλλά ούτε εκείνη ούτε εγώ είπαμε τίποτα στον πατέρα μου. Ο πατέρας μου ήταν από την αρχή αντίθετος στον γάμο μου, ενώ η μητέρα μου ήταν αυτή που με άφησε να παντρευτώ. Όταν ο Πέτρος κατάλαβε τι είχε κάνει, καλμάρισε και άρχισε να ζητά συγνώμη. Όπως συνήθως, προσπαθούσε να με μεταπείσει, εξομαλύνοντας τα πράγματα.

Εκείνη την εποχή ζούσαμε στο Οχάιο, αλλά ο Πέτρος κι εγώ πάντα λέγαμε να πάμε στην Καλιφόρνια. Έτσι, συμβιβάστηκα και συμφώνησα να επιστρέψουμε στην Καλιφόρνια. Εκεί δεν είχα δουλειά και ήμουν εντελώς εξαρτημένη από τις επαγγελματικές γνωριμίες του πατέρα μου.

Διστάζω σ' αυτό το σημείο, γιατί τώρα θυμήθηκα και κάποιες άλλες φορές που με χτύπησε. Αλλά είναι τόσο βαθιά στη μνήμη μου, που δύσκολα μπορώ να τις βγάλω έξω. Μερικές φορές, που προσπαθώ να ξαναθυμηθώ τις καταστάσεις, δεν τα καταφέρνω, αλλά όσα συνέβησαν στο Σαν Φρανσίσκο τα θυμάμαι καλά.

Πέρασε ένα διάστημα που δεν με χτύπησε. Όταν πρωτοπήγαμε στην Καλιφόρνια, εγώ ήμουν πάντα αυτή που έπρεπε να φροντίσει για όλα και να βγάλει χρήματα και να κάνει τον κόσμο να φαίνεται καλύτερος στα μάτια του Πέτρου. Αυτός ήταν ένας πραγματικά δύσκολος τρόπος για να ωριμάσει κανείς. Είχε αρχίσει να πίνει στο Οχάιο, αλλά στην Καλιφόρνια έγινε πολύ χειρότερα. Κι όσο περισσότερο έπινε, τόσο πιο βίαιος γινόταν.

Μερικές φορές ήθελα να του ανταποδώσω τα χτυπήματα, αλλά είχα μάθει ότι θα μπορούσε να με χτυπήσει χειρότερα και θα το χρησιμοποιούσε και σαν δικαιολογία για να με ξαναχτυπήσει λέγοντας «Α, εσύ με χτύπησες πρώτα». Του “γκρίνιαζα” (όπως έλεγε) γιατί προσπαθούσα να τον συνεφέρω και να τον πείσω να κάνει κάτι για τον εαυτό του. Κι αυτό τον έκανε ακόμα πιο βίαιο.

Δεν με άφηνε να επικοινωνήσω με κανέναν από τους φίλους ή τις φίλες μου που δεν του άρεσαν. Απειλούσε πως θα με χτυπούσε αν το έκανα. Όταν έγραφα γράμματα, ήθελε να τα διαβάξει πριν τα ταχυδρομήσω, για να βεβαιωθεί πως δεν έλεγα ότι με χτυπούσε. Χρησιμοποιούσε όλο και περισσότερο την απειλή του ζύλου προκειμένου να μη φύγω.

Κάποτε, με μαστίγωσε και μου άφησε σημάδια. Ευτυχώς, είχα ένα φίλο στη δουλειά, στον οποίο μπορούσα να μιλήσω. Ήταν δάσκαλος και ήταν παντρεμένος, έτσι με έβλεπε σαν παιδί. Του έδειξα τα σημάδια και άρχισε να κλαίει. Μου είπε πως ήμουνα τρελή που καθόμουνα και πως θα ήθελε εκείνη τη στιγμή να με έβαζε σε ένα αεροπλάνο να με στείλει πίσω στο Οχάιο. Αλλά δεν ήξερα αν εγώ το ήθελα. Όταν άρχιζα κάτι ήθελα να δώσω όλες μου τις προσπάθειες πριν το εγκαταλείψω.

Γύρισα, πραγματικά, στους δικούς μου σε μια μικρή περίοδο διακοπών, νομίζοντας πως τα προβλήματα θα λύνονταν όταν επέστρεφα. Πήγα να επισκεφτώ την αδελφή μου και στην επιστροφή ήμουν αποφασισμένη να κάνω αυτό που ήθελα. Ο Πέτρος πρόσεξε πως είχα αρχίσει να λέω όχι και πως ήθελα να σκέφτομαι εγώ για τον εαυτό μου.

Μια φορά, μια φίλη, μου έκανε δώρο ένα πραγματικά ωραίο πουλόβερ, το οποίο ο Πέτρος κυριολεκτικά το ξέσκισε, βγάζοντάς το από πάνω μου, ενώ εγώ ούρλιαζα. Όπως συνήθως, ήταν πιωμένος. Δεν θυμάμαι πώς άρχισε ο καυγάς, αλλά θυμάμαι καλά τι συνέβη. Όπως και άλλες φορές, με πέταξε στο πάτωμα και πάνω στον τοίχο. Εκείνη τη στιγμή, αφού τα ρούχα μου είχαν ξεσκιστεί και άκουγα απειλές για τη ζωή μου και τη ζωή των δικών μου, αποφάσισα να τρέξω έξω από το σπίτι. Με άρπαξε, με πήγε στο ντους και άρχισε να μου ρίχνει κρύο νερό. Ήταν τέτοιο το σοκ που έκλαιγα υστερικά. Οι γείτονες προφανώς δεν μπορούσαν να φανταστούν τι συνέβαινε – όλες αυτές οι στριγγλιές και τα κλάματα. Ένας απ' αυτούς κάλεσε την Αστυνομία. Όταν γύρισε το νερό στο καυτό, του ξέφυγα, έτρεξα έξω από το διαμέρισμα και κατέβηκα τις σκάλες, πηδώντας τα

σκαλοπάτια, γυμνή και βρεμμένη. Όλοι οι γείτονες είχαν βγει από τα διαμερίσματά τους και κοιτάζαν προς το δικό μας, να δουν τι διάβολο συνέβαινε.

Μπορεί να λες τώρα «Ω, το καημένο το κορίτσι!». Δεν είναι, όμως, για γέλια. Είναι κάτι που το σκέφτομαι κάθε τόσο, αλλά έμαθα το μάθημά μου. Το μόνο που μπορούσα να κάνω ήταν να μάθω από αυτό το επεισόδιο και αποφάσισα να μην αφήσω να ξανασυμβεί. Πάντως, ήρθε η Αστυνομία. Υπήρχε μια καταγγελία. Ήθελαν να βεβαιωθούν αν είμαι καλά. Τι μπορούσα να πω; Είπα «βέβαια και είμαι καλά», γιατί ήξερα πως διαφορετικά θα με ξαναχτυπούσε.

Ήμωνα πια ως εδώ και δεν μπορούσα να δω κανένα μέλλον στον γάμο μου. Η ζωή ήταν πολύ ωραία για να την αφήσω και να ζω σ' αυτή την καταπίεση. Ήξερα πως υπήρχαν πολλοί καλοί άνθρωποι εκεί έξω. Μίλησα στους γονείς του και στους γονείς μου, χωρίς να το ξέρει. Τους είπα, μέσα σε δάκρυα, όλη την ιστορία. Στενοχωρήθηκαν πολύ και η μητέρα μου μου είπε πως θα μου έστειλε ένα αεροπορικό εισιτήριο. Σκεφτόμωνα σοβαρά να φύγω.

Η επικοινωνία μου με τον Πέτρο ήταν πολύ κακή. Δεν μπορούσα να του πω πώς αισθανόμωνα γιατί, αν το έκανα, θα απειλούσε να με σκοτώσει. Είχε αγοράσει, παλιότερα, ένα πιστόλι και μου είχε πει πως αν δεν έστρωνα θα το χρησιμοποιούσε. Τη φορά εκείνη που έφυγα τρέχοντας από το διαμέρισμα ήμωνα πραγματικά τρομαγμένη, αλλά αργότερα μου είπε: «Νόμιζες πως θα σε σκότωνα; Α, είσαι τρελή. Πώς σου κατέβηκε αυτή η ιδέα;». Ξέρεις, έπαιζε τον αθώο.

Ξέρω πως έχω κι εγώ κάνει λάθη. Ανάμεσα στα δεκαοχτώ μου χρόνια και τα είκοσι δύο πέρασα πολλές αλλαγές και μπορώ να δω πώς έκανα το λάθος να συμπεριφέρομαι σαν ένα μικρό κοριτσάκι στον γάμο μου. Με μεταχειριζόταν σαν μικρό κοριτσάκι και δεν άφηνε να έχω το όνομά μου στο βιβλιάριο καταθέσεων, στο οποίο ήταν τα χρήματά μου, ενώ μου έδινε χαρτζιλίκι δυο δολάρια τη βδομάδα.

Το σεξ με τον άντρα μου ήταν πιο πολύ σαν βιασμός, αν μπορείς να φανταστείς βιασμό από τον άντρα σου. Δεν ευχαριστιόμωνα το σεξ μαζί του. Μου έκανε μερικά παράξενα πράγματα. Όπως, στη μέση της νύχτας, με κρατούσε ακίνητη και μου έκοβε όλο το εφηβικό μου τρίχωμα. Ξέρω πως σε κάποιους άντρες αρέσουν τα ξυρισμένα όργανα της γυναίκας, αλλά το να κρατάς κάποιον ακίνητο με τη βία είναι περίεργο. Ήθελε, επίσης, να του προσφέρω κάποιες σεξουαλικές υπηρεσίες, όπως στοματική συνουσία, που εγώ απεχθάνομαι.

Μερικές φορές προσπαθούσε να με σύρει πάνω στην ταράτσα, σε κρύες νύχτες, για να κάνουμε έρωτα, ενώ εγώ έκλαιγα και έλεγα συνέχεια όχι. Οι γονείς μου, ιδιαίτερα η μητέρα μου, μου έδωσαν μια αυστηρή (βικτωριανή) εικόνα του σεξ, αλλά είχα αισθήματα και ήμουν ένα τρυφερό άτομο. Κι αυτό ήταν που με έκανε να μην αισθάνομαι τίποτα. Μου αγόρασε ακόμα κι έναν δονητή, αλλά το μόνο που κατάφερε ήταν να με κάνει να αισθάνομαι άσχημα.

Προς το τέλος του γάμου μας, ήθελε να έχω μια σχέση με κάποιον άλλο, αλλά εγώ δεν είχα ανατραφεί μ' αυτόν τον τρόπο και δεν μπορούσα να το κάνω. Είχα πολλές ευκαιρίες, αλλά δεν μπορούσα να κάνω κάτι τέτοιο. Ένα χρόνο πριν, έφερε κάποιον από την παρέα του και του ζήτησε να μείνει σπίτι το βράδυ. Θα μπορούσα να πω πως αυτός ο φίλος του μου ήταν ελκυστικός και ήμωνα τρομαγμένη. Ενώ ο Πέτρος ήταν έξω, ο φίλος του άρχισε να με χαϊδεύει, να με φιλάει κλπ. Με έβαλε κάτω και ξεκούμπωσε το παντελόني μου. Του έλεγα συνέχεια «Όχι, σε παρακαλώ, σταμάτα» και στο τέλος του φώναξα «Μη, με πονάς!». Εκείνη την ώρα, ο άντρας μου, που άκουγε έξω από την πόρτα, μπήκε στο δωμάτιο και του είπα να φύγει.

Αργότερα, το ίδιο βράδυ, ήθελε να μου κάνει έρωτα και να επαναλαμβάνει ό,τι είχε κάνει ο φίλος του σε μένα, γιατί αυτό τον ερέθιζε. Πραγματικά, με έκανε να αισθάνομαι σαν ένα κομμάτι κρέας, σαν ένα δοχείο. Όπως μου είχε πει, ένα κορίτσι δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ένας υπηρέτης που δεν μπορούσε να σκεφτεί, ένα δοχείο, ένα κομμάτι κρέας.

Την επόμενη μέρα δεν αισθανόμουν καλά και γι' αυτό κάθησα σπíti. Σκεφτόμουν όλα όσα είχαν γίνει την προηγούμενη νύχτα, ενώ έκανα κάποιες δουλειές. Έλεγα στον εαυτό μου «Ξέρεις, αυτά δεν είναι αλήθεια. Δεν μπορώ να πιστέψω πως έγιναν όλα αυτά. Δεν πρέπει να το ανεχθώ αυτό. Δεν ταιριάζει με τον χαρακτήρα μου».

Έτσι, την επόμενη μέρα, τηλεφώνησα στον φίλο μου από τη δουλειά και του διηγήθηκα όσα είχαν συμβεί. Αυτή τη φορά μου είπε: «Άννα, είσαι ανόητη. Έχεις τυφλωθεί. Δεν μπορείς να δεις τι συμβαίνει. Θα έκανες καλύτερα να πάρεις το εισιτήριο για το αεροπλάνο και να πας στους δικούς σου».

Η απάντησή του με ταρακούνησε και το μυαλό μου γύρισε σε όλες τις νύχτες που είχα περάσει τόση σωματική και ψυχολογική κακοποίηση. Και ήξερα πως αυτή η κατάσταση δεν ήταν δυνατό να συνεχιστεί. Δεν μπορούσα να ζω έτσι σε όλη την υπόλοιπη ζωή μου, μέσα στον φόβο ότι ο άντρας μου θα γινόταν θηρίο και θα με πετούσε από δω κι από κει, ένας θεός ξέρει γιατί. Άκουσα τη γνώμη του φίλου μου και του είπα «Εντάξει, θα έρθω να σε συναντήσω στη δουλειά και θα φύγω».

Ήταν μια δύσκολη απόφαση που για καιρό δεν μπορούσα να την πάρω. Η περηφάνειά μου με εμπόδιζε και δεν ήθελα οι γονείς μου να ξέρουν τι συνέβαινε. Φοβόμουν, επίσης, πως αν τον άφηνα και έλεγα στους γονείς μου τι γινόταν, αργότερα, που μπορεί να ήμουν ακόμα τόσο ερωτευμένη μαζί του ώστε να ήθελα να ξαναγυρίσω σ' αυτόν, αυτός θα με χτυπούσε άσχημα, ξέροντας πως είχα πει σε άλλους τι συνέβαινε.

Ένας μικρός σκύλος που έχω ήταν, επίσης, ένας από τους λόγους που δεν με άφηναν να φύγω – είτε το πιστεύεις, είτε όχι. Μια φορά που πήγα να δω την αδελφή μου, κράτησε εκείνος τον σκύλο μου. Ένας άλλος λόγος που με κράταγε ήταν τα υπάρχοντά μου, που γέμιζαν το σπíti. Καθετί ήταν δικό μου. Οι γονείς μου, μου τα είχαν δώσει όλα. Ήξερα πόσο άξιζε το καθετί και μου ήταν δύσκολο να τα αποχωριστώ.

Αλλά τελείως ξαφνικά, όπως κοιτάζα γύρω μου, κατάλαβα ότι όλα θα μπορούσαν να αντικατασταθούν εκτός από μένα. Έτσι, πήρα τον σκύλο μου και έφυγα. Έξω έβρεχε. Ήταν Δεκέμβριος. Η καρδιά μου χτυπούσε και η αδρεναλίνη μου πρέπει να είχε τρελαθεί. Καθώς έβγαινα είδα τον άντρα μου κι ένα φίλο του να πηγαίνουν προς το σπíti, αλλά εκείνοι δεν με είδαν. Έτσι, έστριψα και πήρα την αντίθετη κατεύθυνση. Περπάτησα μέσα στη βροχή με τον σκύλο μου. Η καρδιά μου χτυπούσε δυνατά. Πήγα προς την πόλη παίρνοντας όλους του παράπλευρους δρόμους από τον φόβο ότι θα με ακολουθούσε. Σε κάθε γωνιά που έστριβα ένιωθα τρομοκρατημένη. Δεν μπορούσα να πιστέψω τι έκανα και η σκέψη μου πήγαινε πίσω στην εικόνα του άντρα μου και του φίλου του, όπως περπατούσαν και συζητούσαν κάτω από τη βροχή.

Ο Πέτρος μου είχε πει κάποτε πως θα μπορούσα να έχω μια σχέση με οποιονδήποτε μου άρεσε και πως θα μπορούσα να δουλέψω σε κάποιο μαγαζί για μασάζ. Μου είχε μιλήσει, ακόμα, και για το πόσα χρήματα θα μπορούσα να βγάλω αν ήθελα να γίνω ένα κολ-γκέρλ. Το σκέφτηκα καλύτερα και έβγαλα το συμπέρασμα πως θα έπαιρνε χρήματα από τον φίλο του αν κοιμόμουν μαζί του.

Εξάλλου, ο Πέτρος πρέπει να είναι δισεξουαλικός. Ήξερα ότι είχε κάποιες ομοφυλοφιλικές εμπειρίες πριν να παντρευτούμε, αλλά νόμιζα πως θα άλλαζε. Όταν ζούσαμε στο Σαν Φρανσίσκο, ένας από τους καλύτερους φίλους μου με ρωτούσε αν θα κατάφερνα να σταματήσω αυτές τις τάσεις του άντρα μου. Υποθέτω πως δεν ήθελα να πιστέψω πως συνέβαιναν πραγματικά όλα αυτά.

Πριν φύγω, του είχα πει ότι θα έφευγα αν τα πράγματα δεν πήγαιναν προς το καλύτερο. Με απείλησε λέγοντάς μου πόσο εύκολο ήταν να πληρώσει κάποιον για να σκοτώσει εμένα και τους γονείς μου. Είπε ότι είχε βάλει κάποιον να με παρακολουθεί και ότι θα τηλεφωνούσε στον πρόεδρο της εταιρείας του πατέρα μου για να του πει τρομερά πράγματα γι' αυτόν. Ένα από τα πρώτα βήματα που έκανα στην προσπάθειά μου να ξεφύγω (ξέρω πως αυτά που λέω μοιάζουν με μια

δραπέτευση από τη φυλακή, αλλά έτσι ακριβώς ένιωθα) ήταν να του πω να προχωρήσει και να πάρει τηλέφωνο το αφεντικό του πατέρα μου. Δεν είχε ποτέ ούτε καν μιλήσει στον πατέρα μου γιατί τον φοβόταν. Δεν μπορούσε να πιστέψει ότι δεν έπεσα στην μπλόφα του και απλώς γέλασε.

Φοβόμουνα πραγματικά πως θα με ακολουθούσε στον δρόμο για την πόλη, όπου πήγαινα να συναντήσω τον φίλο μου στη δουλειά. Εκείνος με πήγε στο σπίτι μιας φίλης, όπου πέρασα τη νύχτα, αγωνιώντας για το πότε θα με εύρισκε. Ήμουνα πραγματικά τρομοκρατημένη. Το επόμενο πρωί πήρα το αεροπλάνο για το Οχάιο. Σε μια αλλαγή αεροπλάνου, στα ενδιάμεσα, κρύφτηκα στην τουαλέτα του αεροδρομίου, νομίζοντας πως κάποιος μπορεί να με παρακολουθούσε.

Ανακουφίστηκα πραγματικά όταν βρέθηκα με τους γονείς μου. Ήταν πολύ, πολύ ευτυχισμένοι που με έβλεπαν και ήξερα πόσο πολύ με αγαπούσαν. Δεν μπορώ να σου περιγράψω με λόγια τον φόβο που είχαν ενσταλλάξει μέσα μου τα χτυπήματα και η σωματική βία. Και ήξερα πως ο πατέρας μου ποτέ δεν θα άγγιζε τη μητέρα μου, γιατί είναι αληθινός κύριος. Οι γονείς μου είναι και οι δυο τους πολύ καλοί άνθρωποι, που ποτέ δεν με έδειραν όταν ήμουνα παιδί, γιατί ποτέ δεν χρειάστηκε με τον τρόπο που με μεγάλωσαν. Έζησα με τους γονείς μου για δέκα μήνες και μετά ήρθα σ' αυτό το μέρος.

Τώρα ζω εδώ μόνη μου και μαθαίνω να το διασκεδάζω. Είμαι τώρα πιο ευτυχισμένη από τότε που ήμουνα παντρεμένη, όπως διαπιστώνουν και οι φίλοι μου που με ήξεραν από τότε. Είμαι πραγματικά ευχαριστημένη, σπουδάζοντας σε μια ανωτέρα σχολή καλών τεχνών. Θα χρειαστεί, φυσικά, κάποιος χρόνος για να κλείσουν οι πληγές, αλλά πραγματικά έχω προχωρήσει αρκετό δρόμο με τη βοήθεια των γονιών μου και των φίλων μου.

Ξέρω πως πιο πολύ πληγώθηκα ψυχολογικά παρά σωματικά. Μια φορά είχα γρίπη και αισθανόμουνα πολύ άσχημα. Παρόλα αυτά με έβαλε να οδηγώ μέσα σε μια χιονοθύελλα. Φοβόμουνα γιατί ο δρόμος ήταν παγωμένος και δεν είχαμε αλυσίδες. Με έκπληξη ανακάλυπτα σε τι ακραίες καταστάσεις μπορούσε να με σπρώξει.

Μια άλλη φορά, όταν γυρίσαμε από το σούπερ μάρκετ, βρισκόταν με το καροτσάκι (που είχε τα ψώνια) στο πλατύσκαλο του τρίτου ορόφου, όπου ήταν το διαμέρισμά μας. Όταν έσπασε το μπουκάλι με τη μαγιονέζα έγινε τρελός από τον θυμό του και έσπρωξε το καροτσάκι, που κατακλύησε όλα τα σκαλιά μέχρι κάτω, λερώνοντας τα πάντα. Και μετά με έβαλε να τα καθαρίσω. Ήταν πολύ ταπεινωτικό που όλοι με κοίταζαν σαν να έλεγαν «Ποιός είναι αυτός ο τρελός, που της φέρεται έτσι;».

Σαν ψυχολογικό αποτέλεσμα, φοβάμαι τους άντρες και αν δω το παραμικρό ίχνος θυμού σε έναν άντρα που δηλώνει πως αρνιέται τη σωματική βία, η πρώτη μου αντίδραση είναι να ζαρώσω και ύστερα δεν θέλω να έχω καμιά σχέση μαζί του. Ξέρω τι θέλουν οι άντρες από μένα και δεν είμαι σίγουρη αν μπορώ να ξεχωρίσω ποιοί είναι οι “καλοί”. Συνήθως δεν μιλώ σε άλλους για την κακοποίησή μου, γιατί έχω ακόμα κάποια προβλήματα με την αυτοπεποίθησή μου, όταν σκέφτομαι πως εγώ ανέχθηκα τόση κακοποίηση. Ακόμα δεν αισθάνομαι πως μετράω σε κάτι και δεν έχω καλή γνώμη για τον εαυτό μου. Νομίζω πως θα χρειαστεί λίγος ακόμα χρόνος για να βρω τον εαυτό μου. Το παιδικό κομμάτι του εαυτού μου ήταν πολύ φοβισμένο από τη βία του άντρα μου. Επίσης, δεν με άφησε να “μεγαλώσω”, γιατί σκεφτόταν αυτός για μένα. Παρόλο που δούλευα και μπορούσα να κάνω ένα σωρό σημαντικά πράγματα, που εκείνος δεν μπορούσε, διαπιστώνω πως κατάφερε να καθυστερήσει την ωρίμανσή μου.

Η μητέρα μου έχει κι αυτή κάποια ψυχολογικά προβλήματα εξαιτίας μου, γιατί κατηγορεί τον εαυτό της που συμφώνησε να παντρευτώ τον Πέτρο παρά τη θέληση του πατέρα μου. Ήμασταν πάντα φίλες με τη μητέρα μου και τελικά της είπα όλα όσα έγιναν. Τώρα καταλαβαίνω πως δεν έπρεπε να το είχα κάνει. Την πληγώνει που σκέφτεται ότι άφησε να γίνουν όλα αυτά και προσπαθώ να βγάλω τις τύψεις της, λέγοντάς της πως το πιο πιθανό θα ήταν να έχω παντρευτεί ανεξάρτητα

από το αν θα με άφηνε ή όχι. Ο πατέρας μου της προσθέτει τύψεις και δεν νομίζω πως θα τη συγχωρήσει ποτέ.

Ακόμα φοβάμαι μερικές φορές. Όχι ότι ζω μέσα σε συνεχή φόβο για τον πρώην άντρα μου, αλλά οι πρώτοι δυο μήνες που έζησα μόνη μου ήταν πραγματικά δύσκολοι. Όταν τύχαινε να δω κάποιο μαύρο Φολκσβάγκεν με μια μάσκα της Ρόλς-Ρόις μπροστά, σαν κι αυτό που είχε ο Πέτρος, κυριολεκτικά πάγωνα και σκεφτόμουν: «Αυτός είναι» ή «Πότε θα εμφανιστεί;». Για μεγάλο διάστημα από τότε που γύρισα στους γονείς μου δεν με άφηναν να απαντώ στο τηλέφωνο. Όπως είπα, οι πρώτοι μήνες ήταν πολύ δύσκολοι και είχα πολλές μεταπτώσεις ζώντας μόνη με τους φόβους, τις αναμνήσεις και την έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό μου.

Μίλησα με τον Πέτρο στο τηλέφωνο αρκετά αργότερα. Μου τηλεφώνησε και μου είπε ότι είχε χάσει τη δουλειά του, ότι ακόμα έπινε και ότι είχε παχύνει υπερβολικά. Είναι, αλήθεια, πολύ άσχημα. Κι όμως, είτε το πιστεύεις είτε όχι, είναι ένα πολύ έξυπνο άτομο, με υψηλό δείκτη νοημοσύνης (I.Q. 152). Μιλούσε πάντα για σχέδια και στόχους που μου έκαναν μεγάλη εντύπωση και τον πίστευα. Νομίζω πως θα είχε καταφέρει πολλά πράγματα αν προσπαθούσε, αλλά θεωρούσε πως όλος ο κόσμος ήταν εναντίον του.

Μερικές φορές αισθανόμουν πως ήταν κολακευτικό να θεωρούμαι φίλη του, αλλά υπήρχε, δυστυχώς, και η άλλη πλευρά του Πέτρου. Όλα όσα είπα έχουν συμβεί πραγματικά. Όταν έπινε και έδειχνε τον θυμό του και την απαίσια πλευρά του, δεν μπορούσα να πιστέψω πως ήταν δυνατό κάποιος να είναι σαν κι αυτόν.

Δεν ήθελα να πιστέψω ότι όλα αυτά τα πράγματα είχαν συμβεί πραγματικά. Το πρόβλημα ήταν πως σκεφτόμουν συνεχώς ότι τα πράγματα θα άλλαζαν και θα πήγαιναν προς το καλύτερο. Ακούγοντας ξανά την ιστορία μου, ξέρω ότι φαίνεται αφύσικο πώς οποιοσδήποτε θα ανεχόταν όλα αυτά τα πράγματα, αλλά μόλις τελευταία κατάλαβα πόσο ανόητη ήμουν να ελπίζω για μια αλλαγή προς το καλύτερο.

ΜΕΡΟΣ Ι

Η ψυχολογία
της κακοποιημένης γυναίκας

Εισαγωγή

Η κακοποίηση της γυναίκας έχει μια αρχαία ιστορία. Η έρευνα της Susan Brownmiller πάνω στην ιστορία του βιασμού μας προσφέρει μια περιγραφή της ανταλλαγής που ιστορικά έγινε για να επιτύχουν οι γυναίκες την οικονομική και σωματική τους ασφάλεια. Στο βιβλίο της *Αντίθετα στη Θέλησή μας*, η Brownmiller υποθέτει πως οι γυναίκες προτιμούσαν να αντιμετωπίζουν την αυθαίρετη επιβολή ενός άντρα από το να κακοποιούνται από πολλούς και ότι, από την εποχή της Βίβλου, οι γυναίκες έχουν ανταλλάξει την ελευθερία με την ασφάλεια, ζευγαρώνοντας με έναν άντρα για να προστατευθούν από τις βιαιοπραγίες των πολλών.

Οι γυναίκες αγοράζονταν και γίνονταν νόμιμη ιδιοκτησία των αντρών. Οι άντρες πίστευαν ότι ήταν καθήκον τους να υπερασπίζονται τις γυναίκες τους, αλλά πίστευαν, επίσης, πως είχαν το δικαίωμα να επιβάλλονται πάνω στην “ιδιοκτησία” τους, με όποιον τρόπο το έκριναν σκόπιμο. Η σωματική και οικονομική δύναμη του άντρα ενίσχυε την αποδοχή αυτού του «δικαιώματος της επιβολής» από τη γυναίκα. Ο Terry Davidson σ’ ένα κεφάλαιο του βιβλίου *Κακοποιημένες Γυναίκες: Μια Ψυχοκοινωνιολογική Μελέτη της Οικογενειακής Βίας* (που επιμελήθηκε η Maria Roy) υποστηρίζει πως πριν από τη δημιουργία της Βίβλου, οι γυναίκες δεν είχαν αυτή τη μεταχείριση – μάλλον λατρεύονταν σαν Θεές της Ζωής. Σ’ εκείνους τους πολιτισμούς που οι γυναίκες ήταν κυρίαρχες στα θρησκευτικά και άλλα ζητήματα, δεν κακοποιούσαν τους άντρες. Άντρες και γυναίκες πρόσφεραν ευχαρίστηση οι μεν στους δε και απέδιδαν την πατρότητα των παιδιών τους στα προγονικά πνεύματα.

Υπάρχουν πολλοί, ανάμεσά τους κι εγώ, που πιστεύουν πως εισερχόμαστε σε μια νέα κοινωνική κατάσταση που θα αποτινάξει την πατριαρχία και θα την αντικαταστήσει με μια κοινωνία ισότητας. Πιθανόν, ο λόγος που τα κινήματα των γυναικών έχουν προκαλέσει τόσο μεγάλο φόβο είναι ότι έχουν σωστά εκληφθεί ως η αρχή αυτής της επανάστασης. Ένα από τα θεμέλια της δημιουργίας μιας νέας κοινωνίας ισότητας θα έπρεπε να είναι η απόρριψη της βίας που ασκείται πάνω στις γυναίκες.

Σήμερα, πολλοί άντρες πιστεύουν ακόμα ότι το δικαίωμα για να εξουσιάζουν τις γυναίκες τους είναι πρωταρχικό. Αυτή η άποψη έχει υποστηριχθεί όχι μόνο από τη θρησκεία, αλλά και από τη νομοθεσία, αρχίζοντας από το πανάρχαιο δικαίωμα του άντρα να χτυπά τη γυναίκα του με ένα ραβδί «όχι παχύτερο από τον αντίχειρά του». Στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, Αγγλικά και Αμερικάνικα δικαστήρια παραδέχονταν το δικαίωμα που είχε ο άντρας να δέρνει τη γυναίκα του. Αυτός ο κανόνας αργότερα τροποποιήθηκε, προτείνοντας τη μη ανάμειξη στον συζυγικό καυγά, εκτός αν η βία ήταν υπερβολική.

Αν και αυτοί οι νόμοι δεν εφαρμόζονται από καιρό, εξακολουθούν να υπάρχουν οι αντιλήψεις που δημιούργησαν αυτές τις νομοθετικές ρυθμίσεις. Σε μερικές Πολιτείες της Αμερικής, μέχρι πολύ πρόσφατα, τα νομικά βιβλία συμπεριλάμβαναν τον «κανόνα του ραβδιού». Πολλές Πολιτείες έχουν ακόμα έναν ανάλογο «κανόνα του ραβδιού», που ακολουθούν για να αποφασιστεί η σύλληψη ή όχι και η προσαγωγή σε δίκη ενός άντρα, μετρώντας τον αριθμό των ραμμάτων που χρειάστηκαν οι πληγές του θύματος.

Οι άντρες επικαλούνται το δικαίωμα να τιμωρούν τις γυναίκες τους για την κακή συμπεριφορά τους. Ένας άντρας στην Πολιτεία της Νέας Υόρκης, που καταδικάστηκε, από μια γυναίκα δικαστή, σε φυλάκιση για κακοποίηση της εγκύου γυναίκας του, είπε ότι αισθάνθηκε μεγάλη έκπληξη όταν η δικαστής υποστήριξε πως η γυναίκα του μπορούσε να επέμβει στον τρόπο με τον οποίο εκείνος διοικούσε το σπίτι του.

Σε ένα πρόσφατο ντοκιμαντέρ της τηλεόρασης, ένας άντρας υποστήριζε πως κάθε φορά που η γυναίκα του δεν συμπεριφερόταν σωστά είχε το δικαίωμα να τη δέρνει. Ένας άλλος έλεγε πως είχε το δικαίωμα να τιμωρεί τη γυναίκα του με τον τρόπο που εκείνος έκρινε σωστό. Ανάλογα με το πόσο κακό ήταν αυτό που εκείνη έκανε, τότε θα την έδερνε περισσότερο ή λιγότερο.

Όλες οι γυναίκες με τις οποίες συζήτησα υποστήριζαν πως οι άντρες τους αισθάνονταν ότι είχαν το δικαίωμα να τις τιμωρούν. Οι περισσότερες από αυτές τις γυναίκες δεν αμφισβητούσαν αυτό το “δικαίωμα”. Είχαν μάθει να πιστεύουν πως θα έπρεπε να είχαν κάνει κάτι κακό, αν τις έδερναν συχνά οι άντρες τους.

Το ξύλο στις γυναίκες έχει από παλιά θεωρηθεί μια αποδεκτή λύση στις συζυγικές διαφωνίες. Ανέκδοτα του τύπου «*Ε, Νίκο, έδειρες τελευταία τη γυναίκα σου;*» ή «*Δεν είναι ανάγκη να εξηγείς γιατί δέρνεις τη γυναίκα σου, αυτή θα ξέρει*» εικονογραφούν αυτές τις αντιλήψεις.

Ένα πρόσφατο κοινωνιο-ψυχολογικό πείραμα διενεργήθηκε από τους ψυχολόγους Daryl και Sandra Bem για να δουν αν οι περαστικοί θα πήγαιναν να βοηθήσουν μια γυναίκα που την κακομεταχειριζόταν (σωματικά και λεκτικά) ένας άντρας στη μέση του δρόμου. Το πείραμα έγινε σε τρία στάδια: καυγάς μεταξύ δύο αντρών, μεταξύ δύο γυναικών και μεταξύ ενός άντρα και μιας γυναίκας. Η ένταση του καυγά ήταν ίδια και στις τρεις περιπτώσεις. Οι περαστικοί επενέβαιναν στον καυγά των δύο αντρών και των δύο γυναικών πολύ πιο συχνά από ό,τι στον καυγά μεταξύ ενός άντρα και μιας γυναίκας. Όταν τους ρωτούσαν για τη συμπεριφορά τους αυτή, οι περαστικοί έλεγαν πως δεν αισθάνονταν να έχουν το δικαίωμα να ανακατευτούν σε ένα συζυγικό καυγά. Το συμπέρασμα ήταν πως αν ένας άντρας και μια γυναίκα τσακώνονται δημόσια, θα πρέπει να είναι παντρεμένοι και αυτό δίνει στον άντρα την άδεια να κακομεταχειρίζεται τη γυναίκα.

Μια από τις γυναίκες, στην έρευνά μου, πήγε κάποια μέρα στη δουλειά της, αφού το προηγούμενο βράδυ είχε υποστεί σοβαρή κακοποίηση από τον άντρα της. Το πρόσωπό της ήταν πρισιμένο, γδαρμένο και παραμορφωμένο. Κανείς, στη δουλειά της, δεν τη ρώτησε πώς τραυματίστηκε, ούτε και εκείνη είπε τίποτα. Μια συμπονετική συνάδελφός της, το μεσημέρι, της έφερε λίγη σούπα, γιατί ήταν φανερό πως δεν θα μπορούσε να ανοίξει τα χείλη της για να φάει οτιδήποτε άλλο.

Την ώρα που έκλεινε το γραφείο ήρθε ο άντρας της που απαίτησε να την πάρει στο σπίτι. Εκείνη δεν ήθελε να πάει γιατί φοβόταν πως θα μπορούσε να την ξαναχτυπήσει. Τότε, ο άντρας της, μπροστά σε δύο συναδέλφους της, της έστριψε το χέρι της πίσω από την πλάτη της και την έσπρωξε έξω από το γραφείο. Οι συνάδελφοι δεν επενέβησαν. Ούτε κάλεσαν την Αστυνομία ή κάποιον άλλο, ώστε να βεβαιωθούν ότι δεν κινδύνευε. Όταν είπα αυτή την ιστορία σε άλλα άτομα, όλα τους απάντησαν πως μπορούσαν να καταλάβουν γιατί οι συνάδελφοι της γυναίκας δεν ανακατεύτηκαν. Ήταν ένας συζυγικός καυγάς και γι’ αυτό ήταν έξω από τη δικαιοδοσία τους, ανεξάρτητα από την εγκληματική φύση της συμπεριφοράς του άντρα.

Στην έρευνά μου, έχω επιχειρήσει να παρατηρήσω τις κακοποιημένες γυναίκες ως θύματα και όχι ως άτομα που προκαλούν τη βία. Μολονότι αυτές οι γυναίκες συχνά έκαναν ή έλεγαν πράγματα που εξαργιώναν τους άντρες τους, ήταν φανερό πως αυτοί θα τις έδερναν έτσι κι αλλιώς. Κάτι στη συμπεριφορά των γυναικών, τους έλεγε πως αυτές αποδέχονταν το δικαίωμά τους να τις τιμωρούν με βίαιο τρόπο.

Χαρακτηρίζω αυτές τις γυναίκες ως θύματα, γιατί πιστεύω ότι η κοινωνία, μέσα από τον ορισμό του γυναικείου ρόλου, τις διαπαιδαγωγεί έτσι, ώστε να πιστεύουν πως δεν έχουν άλλη επιλογή από το να είναι θύματα. Το γιατί μερικές γυναίκες απορρίπτουν αυτόν τον πολιτιστικό κανόνα, ενώ άλλες τον αφομοιώνουν, εξηγείται από τις ψυχολογικές θεωρίες που αναφέρω σ’

αυτό το βιβλίο. Πρώτα, όμως, είναι αναγκαίο να καταλάβουμε τη διαδικασία μέσα από την οποία γίνεται η μετατροπή της γυναίκας σε θύμα.

Ο ψυχολόγος William Ryan ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο «υπαιτιότητα του θύματος» γι' αυτές τις βιωματικές φυλετικές διακρίσεις. Στο βιβλίο του, με τον ίδιο τίτλο, παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο οι φυλετικές προκαταλήψεις επηρεάζουν τόσο τον δράστη όσο και το θύμα των διακρίσεων. Αυτές οι αντιλήψεις εξυπηρετούν στη διατήρηση του status quo και αποτρέπουν το είδος εκείνο του ανοιχτού διαλόγου που είναι αναγκαίος για να περιοριστούν οι φυλετικές διακρίσεις. Κρατούν, επίσης, το θύμα σε έναν καθαρά προκατασκευασμένο ρόλο συνυφασμένο με στερεότυπους μύθους και επιτρέπουν στους φανατικούς να διατηρούν τις λαθεμένες αντιλήψεις τους.

Το ίδιο, λοιπόν, συμβαίνει με όλες τις γυναίκες που έχουν γίνει θύματα της βίας των αντρών, ατομικά ή συλλογικά. Διαιωνίζοντας την πίστη ότι είναι λογικό να κατηγορεί κανείς το θύμα για την κακοποίησή του, δικαιολογούμε τους άντρες για τα εγκλήματά τους. Σύμφωνα με μια έρευνα που έχει γίνει στο Πανεπιστήμιο του Colorado από τη Margie Leidig, τέτοιοι μύθοι-προκαταλήψεις υπάρχουν σε εφτά τομείς όπου εξασκείται βία εναντίον των γυναικών: (1) κακοποίηση γυναικών, (2) βιασμός, (3) αιμομιξία πατέρα-κόρης, (4) πορνογραφία, (5) πορνεία, (6) σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο της εργασίας και (7) σεξουαλική παρενόχληση ανάμεσα σε πελάτισσα και επαγγελματία (συμπεριλαμβάνονται οι γιατροί, οι δικηγόροι κλπ).

Η κατηγορία εναντίον των γυναικών ότι αυτές προκαλούν την κακοποίησή τους έχει σαν αποτέλεσμα να τις κάνει να ντρέπονται, να αρνούνται ότι έχουν κακοποιηθεί και να μειώνεται η αυτοεκτίμησή τους. Ο δράστης αισθάνεται δικαιωμένος για τη βίαιη συμπεριφορά του, αφού η κοινωνία λέει ότι το σφάλμα είναι της γυναίκας, όχι του δράστη. Διαιωνίζει την αντίληψή του ότι μπορεί να τη δέρνει, αν εκείνη κάνει κάτι που τον εξοργίζει. Αυτή η ιδεολογία της ευθύνης του θύματος οδηγεί στον παραμερισμό του κύριου ζητήματος που είναι η απόρριψη της βίας ως αποδεκτής συμπεριφοράς.

Αν και μερικοί ερευνητές έχουν προσπαθήσει να κατανοήσουν τη συμπεριφορά του θύτη μέσα από τη μελέτη της προκλητικής συμπεριφοράς του θύματος, οι έρευνές τους έχουν οδηγήσει σε αδιέξοδα και απλώς ενθαρρύνουν τη διαίωση αυτών των εγκλημάτων μέσα από την υποτιθέμενη προσπάθεια για την ορθολογική ερμηνεία τους. Η βία θα σταματήσει μόνο όταν κάθε άτομο, άντρας ή γυναίκα, αρχίσει να καταλαβαίνει πώς και γιατί αυτές οι πράξεις εξακολουθούν να γίνονται.

Από την αρχή της έρευνάς μου, είδα ότι αυτές οι γυναίκες ήταν σωματικά και ψυχολογικά κακοποιημένες από τους άντρες και η κοινωνία δεν τις άφηνε να ξεφύγουν, αδιαφορώντας για τα βάσανά τους. Έτσι, ήταν και κακοποιημένες και κατηγορούμενες επειδή δεν μπορούσαν να δώσουν ένα τέλος στην κακοποίησή τους.

Αν επικαλεστούν το δικαίωμα της ελευθερίας για να ξεφύγουν από μια βίαιη κατάσταση, κατηγορούνται για τη διάλυση της οικογένειάς τους. Είναι ελεύθερες να ζήσουν μόνες, αλλά δεν παίρνουν την ίδια αμοιβή με τους άντρες για την ίδια δουλειά. Ενθαρρύνονται να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, αλλά κακοποιούνται αν εκφράσουν θυμό. Έχουν το ίδιο δικαίωμα με τους άντρες στην επιδίωξη της ατομικής ευτυχίας, αλλά τα δικαιώματα των συζύγων τους και των παιδιών τους έρχονται πρώτα. Κατηγορούνται όταν δεν ζητούν βοήθεια, αλλά όταν το κάνουν τις συμβουλεύουν να γυρίσουν σπίτι τους και να σταματήσουν τη λαθεμένη συμπεριφορά τους που αναγκάζει τους άντρες τους να τις δέρνουν. Όχι μόνο είναι υπεύθυνες για τη δική τους κακοποίηση, αλλά πρέπει, επίσης, να αναλάβουν την ευθύνη για τη διανοητική υγεία των δραστών. Αν ήταν καλύτερες, θα εύρισκαν έναν τρόπο να αποφύγουν να γίνουν θύματα – και

πάει λέγοντας... Είναι, λοιπόν, ανάγκη να εξετάσουμε τους στερεότυπους μύθους που μας εμποδίζουν να καταλάβουμε το πρόβλημα.

Μόλις άρχισα τις συζητήσεις μου με κακοποιημένες γυναίκες, διαπίστωσα πόσο βαθιά επηρεασμένες ήταν από τη διαδεδομένη στην κοινωνία άποψη ότι αυτές έφταιγαν για ό,τι τους συνέβαινε. Αυτό μείωνε ακόμα περισσότερο την αυτοεκτίμησή τους, που ήταν ήδη μειωμένη από τις εμπειρίες τους, και βοηθούσε στη διαίωνιση της κατάστασής τους, αντί να τις σπρώχνει για να την αλλάξουν. Το ερώτημα ήταν «Γιατί οι κακοποιημένες γυναίκες δεν αλλάζουν τις σχέσεις τους;»

Καθώς γινόταν προφανής η επιδημιολογική φύση του προβλήματος, άρχισα να καταλαβαίνω ότι χρειαζόταν να ψάξω για ψυχο-κοινωνικά αίτια και όχι για εξατομικευμένα ψυχοπαθολογικά. Το φαινόμενο είχε μεγάλη εξάπλωση. Ο όρος «επικτητη αδυναμία» φαινόταν να ταιριάζει. Ήμουν εντυπωσιασμένη από τις ομοιότητες που έβλεπα στις περιγραφές των γυναικών με τα πειραματικά θύματα της επικτητης αδυναμίας που περιγράφονται στο δεύτερο κεφάλαιο. Η παθητικότητα των γυναικών και η αδυναμία τους να ξεφύγουν από μια κατάσταση, ακόμα κι όταν κάποιιοι τους έδειχναν τον δρόμο, ήταν εντυπωσιακά όμοιες με αυτές των πειραματόζων.

Είναι βέβαιο πως η κοινωνικοποίηση των μικρών παιδιών στους ρόλους των φύλων προετοιμάζει τις γυναίκες για να γίνουν θύματα των αντρών, αντίθετα με τους άντρες που τους προετοιμάζει στην εξάσκηση βίας κατά των γυναικών.

Το γιατί μια γυναίκα είναι κακοποιημένη και μια άλλη όχι δεν είναι ακόμα φανερό. Ίσως η ποσότητα και το είδος των φυλετικών στερεότυπων που επικρατούσαν στο οικογενειακό περιβάλλον της καθεμιάς να έπαιξε τον κυριότερο ρόλο. Το ίδιο ασαφές είναι το γιατί ένας άντρας βιαιοπραγεί πάνω στη γυναίκα του, ενώ κάποιος άλλος όχι.

Από κοινωνικής σκοπιάς, θα μπορούσα να υποθέσω ότι η απάντηση θα βρεθεί μέσα από μια καλύτερη κατανόηση του πώς η βίαιη συμπεριφορά μαθαίνεται και περνά από τη μια γενιά στην άλλη. Έτσι, το δεύτερο κεφάλαιο, για τις ψυχοκοινωνικές θεωρίες, θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένα δοκίμιο, πάνω στο οποίο είναι αναγκαίο να γίνουν παραπέρα έρευνες.

Η διατήρηση της βίαιης συμπεριφοράς, όταν συμβαίνει, είναι, επίσης, μια επιτακτική ερώτηση αυτής της έρευνας. Η ανακάλυψη της κυκλικής θεωρίας της βίας βγήκε μέσα από την επαγωγή των εμπειρικών δεδομένων. Παρουσιάζεται στο τρίτο κεφάλαιο, στο οποίο προσπάθησα να κάνω φανερούς τους λόγους που ενισχύουν τις σχέσεις κακοποίησης.

Μύθοι και Πραγματικότητα

Η κακοποίηση των γυναικών, όπως και τα άλλα εγκλήματα σε βάρος τους, έχουν τυλιχτεί μέσα σε μύθους. Όλοι οι μύθοι δεικνύουν τη λαθεμένη άποψη ότι το θύμα ευθύνεται για την κακοποίησή του. Είναι σημαντικό να ανασκευάσουμε όλους τους μύθους που καλύπτουν τις κακοποιημένες γυναίκες, ώστε να κατανοήσουμε τους λόγους για τους οποίους υπάρχουν τέτοιες γυναίκες και τι πρέπει να κάνουμε για να σταματήσουμε αυτή την κατάσταση.

Η κακοποιημένη γυναίκα περιγράφεται από τους περισσότερους ανθρώπους σαν ένα μικρό, εύθραυστο, τσακισμένο άτομο, που κάποτε θα πρέπει να ήταν όμορφο. Έχει μερικά μικρά παιδιά, δεν έχει καμιά επαγγελματική γνώση και εξαρτάται οικονομικά από τον άντρα της. Συχνά υποτίθεται ότι είναι φτωχή και ότι ανήκει σε κάποια ομάδα μειονότητας. Έχει συνηθίσει να ζει μέσα στη βία και, πάνω απ' όλα, τονίζονται η φοβία και η παθητικότητά της. Αν και μερικές από τις κακοποιημένες γυναίκες ταιριάζουν σ' αυτή την περιγραφή, η έρευνα δείχνει ότι η αυτή η στερεότυπη περιγραφή είναι λαθεμένη.

Οι περισσότερες από τις κακοποιημένες γυναίκες ανήκουν στη μεσαία και ανώτερη τάξη, αλλά η οικονομική ισχύ είναι στα χέρια των αντρών τους. Πολλές από αυτές είναι μεγαλόσωμες και θα μπορούσαν να αμυνθούν ακόμα και σωματικά. Δεν έχουν όλες παιδιά κι αυτές που έχουν, τα παιδιά τους δεν είναι σε κάποιες συγκεκριμένες ηλικίες. Αν και μερικές είναι άνεργες, πολύ περισσότερες εργάζονται και, μάλιστα, σε υψηλού επιπέδου εργασίες, κάνοντας επιτυχημένες καριέρες. Στις κακοποιημένες γυναίκες περιλαμβάνονται γιατροί, δικηγόροι, υπάλληλοι, νοσοκόμες, γραμματείς, νοικοκυρές κλπ. Κακοποιημένες γυναίκες βρίσκονται σε όλες τις ομάδες ηλικιών, φυλών, εθνοτήτων και θρησκειών. Ποιές είναι οι κακοποιημένες γυναίκες; Αν είσαι γυναίκα, έχεις πιθανότητα 50 στα 100 να είσαι εσύ!

Μύθος αρ. 1: Το σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας εμφανίζεται μόνο σε ένα μικρό ποσοστό του πληθυσμού.

Όπως και ο βιασμός, η κακοποίηση των αμερικανίδων γυναικών είναι ένα έγκλημα που ελάχιστα κοινολογείται. Στοιχεία είναι δύσκολο να συλλεχθούν γιατί η κακοποίηση, γενικά, γίνεται τη νύχτα, στο σπίτι, χωρίς μάρτυρες. Οι στατιστικές για τις κακοποιημένες γυναίκες είναι θαμμένες στα αρχεία των αστυνομικών τμημάτων (κλήσεις για διατάραξη της οικιακής γαλήνης), των εξωτερικών ιατρείων των νοσοκομείων (επείγοντα περιστατικά), των κοινωνικών υπηρεσιών, των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών.

Η Επιτροπή Ατομικών Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Πολιτειών πρόσφατα ολοκλήρωσε μια έρευνα που υποστηρίζει ότι τα αρχεία των αστυνομικών τμημάτων για τις κακοποιήσεις γυναικών δεν είναι αξιόπιστα, με τον τρόπο που συμπληρώνονται. Η προσωπική μου εκτίμηση είναι ότι μόνο μια στις δέκα γυναίκες αναφέρει την κακοποίησή της.

Η Marjory Fields, εισαγγελέας στη Νέα Υόρκη, ειδική σε υποθέσεις κακοποιημένων γυναικών, αναφέρει πως ανάμεσα σε 500 γυναίκες του Brooklyn που ζήτησαν διαζύγιο το 1976, το 57,4 στα εκατό υποστήριζαν πως κακοποιούνταν σωματικά από τους συζύγους τους. Υπέμειναν αυτή την κακομεταχείριση για χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών, κατά μέσο όρο, μέχρι να ζητήσουν διαζύγιο.

Μεταξύ 600 διαζευγμένων γυναικών στο Cleveland, σύμφωνα με μια έρευνα του Levinger, το 36,8 στα εκατό ανέφεραν σωματική κακοποίηση από τους πρώην συζύγους τους. Η πρώτη

στατιστική μελέτη για τις κακοποιημένες γυναίκες, που έγινε στις Ηνωμένες Πολιτείες από τους κοινωνιολόγους Murray Straus, Richard Gelles και Susan Steinmetz, ανέφερε πως κάποιου είδους σωματική κακοποίηση συνέβαινε στο 28% των αμερικανικών οικογενειών, στη διάρκεια του 1976. Αυτή η στατιστική, σχεδόν το ένα τρίτο των οικογενειών, είναι σίγουρα ένα σοβαρό στοιχείο που δείχνει πόσο εξάπλωμένο είναι το πρόβλημα των κακοποιημένων γυναικών.

Μύθος αρ. 2: Οι κακοποιημένες γυναίκες είναι μαζοχίστριες.

Η κυρίαρχη πίστη ήταν πάντα πως μόνο οι γυναίκες που «τους άρεσε και το άξιζαν» κακοποιούνταν. Σε μια μελέτη για κακοποιημένες γυναίκες, που έγινε πριν από είκοσι χρόνια, υποστηριζόταν ότι τα χτυπήματα τα επιζητούσαν οι γυναίκες που υπέφεραν από αρνητικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, μεταξύ των οποίων και από μαζοχισμό. Οι «καλές σύζυγοι» διδάσκονταν πως ο τρόπος για να σταματήσουν οι βιαιοπραγίες ήταν να εξετάσουν τη συμπεριφορά τους και να προσπαθήσουν να την αλλάξουν για να ευχαριστήσουν τους άντρες: να είναι λιγότερο προκλητικές, λιγότερο επιθετικές και λιγότερο ψυχρές. Δεν υπήρχε καμιά υπόθεση ότι η προκλητικότητα μπορεί να υπήρχε εξαιτίας άλλων λόγων και όχι του μαζοχισμού, ότι η επιθετικότητα μπορεί να ήταν προσπάθεια αποφυγής παραπέρα κακοποίησης και ότι η ψυχρότητα μπορεί να ήταν ένα πολύ φυσικό επακόλουθο των σωματικών και ψυχολογικών πόνων.

Το βάρος της ενοχής για την κακοποίηση έχει πέσει πάνω στη γυναίκα και η βίαιη συμπεριφορά του άντρα διαιωνίζεται. Ο μύθος της μαζοχίστριας γυναίκας είναι αυτός που προτιμούν οι περισσότεροι από εκείνους που προσπαθούν να κατανοήσουν τις κακοποιημένες γυναίκες και τους λόγους που δεν ξεφεύγουν από αυτή την κατάσταση. Με τον όρο “μαζοχισμός” εννοείται πως αισθάνονται κάποια ευχαρίστηση, συχνά ανάλογη με τη σεξουαλική ευχαρίστηση, τρώγοντας ξύλο από τους άντρες που αγαπούν. Επειδή αυτός ο μύθος έχει γίνει ένα τόσο διαδεδομένο στερεότυπο, πολλές κακοποιημένες γυναίκες αρχίζουν να διερωτώνται αν πραγματικά είναι μαζοχίστριες.

Μύθος αρ. 3: Οι κακοποιημένες γυναίκες είναι τρελές.

Ο μύθος αυτός είναι ανάλογος με τον μύθο του μαζοχισμού, με την έννοια ότι τοποθετεί την υπαιτιότητα στα αρνητικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της κακοποιημένης γυναίκας. Η συμπεριφορά των κακοποιημένων γυναικών, για να επιτύχουν την επιβίωσή τους, τους έχει χαρίσει συχνά τον τίτλο της τρέλας. Ασυνήθιστες πράξεις, οι οποίες μπορεί να τις βοηθούσαν να επιβιώσουν, απομονώθηκαν από ανημέρωτους εργαζόμενους σε φορείς σωματικής και ψυχικής υγείας.

Αρκετές από τις γυναίκες του δείγματος ανέφεραν ότι είχαν νοσηλευτεί για σχιζοφρένεια, παράνοια και σοβαρή κατάθλιψη. Μια γυναίκα, που είπε πως άκουγε φωνές να της λένε να σκοτώσει τον άντρα της, είχε υποστεί αρκετά “θεραπευτικά” ηλεκτροσόκ. Αλλά και μόνο να την άκουγες να περιγράφει την κτηνώδη συμπεριφορά του άντρα της αρκούσε για να καταλάβεις τους λόγους των παραισθήσεών της.

Πολλές γυναίκες ανέφεραν ότι είχαν πάρει ισχυρές δόσεις αντιψυχωτικών φαρμάκων από γιατρούς, που κοίταζαν περισσότερο τα επιφανειακά συμπτώματα παρά τις συνθήκες της οικογενειακής τους ζωής. Δεν ξέρω σε ποιά κατάσταση ήταν τη στιγμή που τις είχαν εξετάσει.

Αλλά, ως κλινική ψυχολόγος, μπορώ να βεβαιώσω πως όταν συζητούσα με τις γυναίκες αυτές δεν έδειχναν κανένα σοβαρό σύμπτωμα τέτοιων διαταραχών.

Μια από τις γυναίκες είχε βγει πρόσφατα από ένα κρατικό νοσοκομείο. Είχαν γίνει οι διαδικασίες για να πάει σε ένα ίδρυμα, της είχε προσφερθεί νομική βοήθεια για να πάρει διαζύγιο και δεν δόθηκε στον άντρα της καμιά πληροφορία για το πού εκείνη βρισκόταν. Η διανοητική της υγεία βελτιώθηκε σημαντικά μέσα λίγες μέρες. Αναρρωτιέμαι πόσες άλλες γυναίκες, οι οποίες έχουν εσφαλμένα χαρακτηριστεί ως διανοητικά άρρωστες, υπήρξαν θύματα κακοποίησης.

Αφού άκουσα όλες τις ιστορίες των κακοποιημένων γυναικών, εκείνο που μπορώ να πω είναι ότι θαύμασα τη δύναμη που είχαν να διατηρήσουν την πνευματική τους υγεία.

Μύθος αρ. 4: Οι γυναίκες της μεσαίας τάξης δεν κακοποιούνται τόσο συχνά ούτε τόσο έντονα όσο οι φτωχές γυναίκες.

Οι περισσότερες στατιστικές για την κακοποίηση προέρχονται από οικογένειες των κατώτερων τάξεων. Είναι γεγονός πως οι γυναίκες από τις φτωχότερες τάξεις έρχονται πιο συχνά σε επαφή με τις κοινωνικές υπηρεσίες κι έτσι τα προβλήματά τους γίνονται πιο φανερά. Οι γυναίκες της μεσαίας ή των πλουσιότερων τάξεων δεν θέλουν να κοινοποιήσουν την κακοποίησή τους. Φοβούνται την κοινωνική απομόνωση και ότι θα βλάψουν τις καριέρες των συζύγων τους. Πολλές, επίσης, πιστεύουν πως η εκτίμηση που έχει η κοινωνία για τους άντρες τους θα οδηγήσει στην αμφισβήτηση της αλήθειας των δικών τους ισχυρισμών.

Οι πρόσφατες έρευνες για τις κακοποιημένες γυναίκες έφεραν στο φως πολλές περιπτώσεις γυναικών από τις μέσες και ανώτερες τάξεις. Η δημοσιότητα που έχει δοθεί στο πρόβλημα έχει δημιουργήσει ένα κλίμα μέσα στο οποίο πιστεύουν ότι τελικά θα γίνουν πιστευτές. Λένε πως αισθάνονται πραγματική ανακούφιση από τη στιγμή που έχουν πει τις ιστορίες τους και έχουν διαπιστώσει πως οι άλλοι τις πιστεύουν.

Μύθος αρ. 5: Οι γυναίκες από ομάδες μειονοτήτων κακοποιούνται συχνότερα.

Σ' αυτή την έρευνα συζήτησα με κακοποιημένες γυναίκες Ισπανικής και Ασιατικής καταγωγής, όπως και με νέγρες, Αγγλίδες και Αμερικανίδες. Αν και είχαν μεγαλώσει με διαφορετικές πολιτιστικές αξίες και αντιλήψεις για τους ρόλους του άντρα και της γυναίκας, καμιά δεν ήταν σε θέση να βρει κάποια επιρροή τους πάνω στο είδος της βίας που υπέστησαν. Όλες είχαν παρόμοιες ιστορίες κακοποίησης και αισθάνθηκαν ενοχή και αδυναμία να σταματήσουν τη βία των αντρών τους.

Μύθος αρ. 6: Τα θρησκευτικά πιστεύω περιορίζουν την κακοποίηση.

Τα άτομα αυτής της έρευνας ανήκαν σε διάφορα θρησκευτικά δόγματα: Καθολικοί, Προτεστάντες, Μορμόνοι, Ορθόδοξοι, Εβραίοι κ.ά. Όλες οι γυναίκες είπαν πως τα θρησκευτικά τους πιστεύω δεν τις προστάτευαν από την κακοποίησή τους. Οι περισσότερες γυναίκες της έρευνας είχαν ισχυρά θρησκευτικά πιστεύω. Για μερικές, η πίστη σε ένα θεό τις βοήθησε να υπομείνουν τα βάσανά τους, προσφέροντας ανακούφιση. Μερικές φορές οι θρησκευτικές συγκεντρώσεις ήταν οι μόνοι ασφαλείς τόποι έξω από το σπίτι. Άλλες, όμως, είπαν πως είχαν σταματήσει να πηγαίνουν σ' αυτές για να μειώσουν τα σημεία προστριβών με τους άντρες τους.

Άλλες γυναίκες είπαν ότι εγκατέλειψαν τη θρησκεία τους μέσα στη διάψευση των ελπίδων τους, γιατί αισθάνονταν πως ένας δίκαιος και φιλεύσπλαχνος Θεός δεν θα τις άφηνε να υποφέρουν τόσο. Άλλες είπαν πως είχαν χάσει την πίστη τους αφού είχαν ζητήσει, χωρίς επιτυχία, βοήθεια από ένα θρησκευτικό ή πνευματικό ηγέτη.

Μερικές γυναίκες διηγήθηκαν ότι οι θρησκευτικοί τους σύμβουλοι τις παρότρυναν να προσεύχονται για βοήθεια, να γίνουν καλύτερες γυναίκες και να βοηθήσουν τους συζύγους τους «να γίνουν πιο πνευματικοί και να βρουν τον Θεό». Δεν χρειάζεται, βέβαια, να πούμε ότι αυτές οι γυναίκες δεν θα μπορούσαν να περιμένουν πότε οι άντρες τους θα «εύρισκαν τον Θεό», ενώ οι ίδιες συνέχιζαν να δέχονται κτηνώδη χτυπήματα. Άλλες γυναίκες με ευχαρίστηση μιλούσαν για τους θρησκευτικούς τους συμβούλους, οι οποίοι κατανόησαν τα προβλήματά τους και τις βοήθησαν να ξεφύγουν από τις καταστροφικές σχέσεις τους.

Μύθος αρ. 7: Οι κακοποιημένες γυναίκες δεν έχουν μόρφωση ούτε επαγγελματικές γνώσεις.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών αυτής της έρευνας κυμαίνεται από την πέμπτη δημοτικού μέχρι και την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος. Ήταν νοικοκυρές, δασκάλες, δημόσιοι υπάλληλοι, δικηγόροι, ψυχολόγοι, νοσοκόμες, βοηθοί ιατρικών επαγγελμάτων, επιχειρηματίες, πολιτικοί και συνδικαλίστριες. Άλλες ήταν επιτυχημένες στη δουλειά τους και άλλες όχι. Πολλές με επιτυχημένες καριέρες έλεγαν πως ήταν διατεθειμένες να εγκαταλείψουν τις καριέρες τους, αν αυτό θα βοηθούσε να μειωθεί η κακοποίησή τους.

Οι περισσότερες είχαν προσπαθήσει να αλλάξουν δουλειά ή να μείνουν στο σπίτι, χωρίς, όμως, καμιά επίπτωση στη συμπεριφορά των συζύγων τους. Αυτές που διάλεξαν να γίνουν νοικοκυρές έκαναν ηρωική προσπάθεια να τα φέρουν βόλτα οικονομικά και προσπάθησαν να κάνουν καλύτερη τη ζωή των αντρών τους. Οι περισσότερες αναζήτησαν την καταξίωση πιο πολύ στην οικογενειακή τους ζωή παρά στην καριέρα τους. Έτσι, η αυτοεκτίμησή τους εξαρτιόταν από την ικανότητά τους να είναι καλές σύζυγοι και νοικοκυρές και δεν συνδεόταν με τις επιτυχημένες επαγγελματικές τους δραστηριότητες.

Μύθος αρ. 8: Οι δράστες είναι βίαιοι σε όλες τις σχέσεις τους.

Βασισμένη στο δείγμα των γυναικών της μελέτης μου, εκτιμώ ότι μόνο το 20% των κακοποιημένων γυναικών ζουν με άντρες που φέρονται βίαιοι όχι μόνο στις γυναίκες τους, αλλά και στον καθένα που βρίσκεται στον δρόμο τους. Δυστυχώς, αυτή η ομάδα των βίαιων αντρών είναι και εκείνη που έχει περισσότερο μελετηθεί. Τείνουν προς την οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση. Συχνά έχουν μικρότερη μόρφωση και λιγότερες επαγγελματικές γνώσεις. Τα περισσότερα κοινά εγκλήματα διαπράττονται συνήθως από τέτοιους ανθρώπους. Συχνά έχουν προβλήματα με την Αστυνομία και αρκετές φορές βρίσκονται στα Δικαστήρια. Επειδή οι πηγές των ερευνών μας είναι γεμάτες με περιστατικά που έχουν σχέση με τέτοιους ανθρώπους, πολλές φορές νομίζουμε πως είναι αντιπροσωπευτικοί όλης της βίας του πολιτισμού μας. Όταν αναφερόμαστε στις κακοποιημένες γυναίκες, αυτό δεν είναι αληθινό. Οι περισσότεροι άντρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους, γενικά, δεν είναι βίαιοι σε άλλους τομείς της ζωής τους.

Μύθος αρ. 9: Οι δράστες είναι αποτυχημένοι στην επαγγελματική τους ζωή.

Έχει υποστηριχτεί πως οι άντρες που αισθάνονται λιγότερο ικανοί από τις γυναίκες τους καταφεύγουν στη βία. Αντίθετα, έρευνες στην Αγγλία έχουν δείξει πως γιατροί, δημόσιοι υπάλληλοι και αστυνομικοί είχαν τη μεγαλύτερη συχνότητα μεταξύ αυτών που κακοποιούσαν τις γυναίκες τους. Στη μελέτη μου, οι περισσότερες επιτυχημένες επαγγελματικά γυναίκες είχαν αντίστοιχα επιτυχημένους επαγγελματικά συζύγους. Ανάμεσα στους εύπορους δράστες ήταν γιατροί, δικηγόροι, δημόσιοι υπάλληλοι, συνδικαλιστές, επιστήμονες, καθηγητές κολεγίων και ναυτικοί. Πολλοί από αυτούς είχαν μεγάλη συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες.

Σε μια μικρή πόλη, η γυναίκα του δημάρχου, η οποία σκέπαζε με μείκ-απ τις σοβαρές μελανιές που της έκανε, τον βοήθησε τακτικά σε όλα τα επαγγελματικά του καθήκοντα. Σε μερικές περιπτώσεις, επιτυχημένοι άντρες έχασαν την αποτελεσματικότητά τους εξαιτίας του οινοπνεύματος ή συναισθηματικών προβλημάτων. Πολλοί άντρες χαρακτηρίστηκαν ασταθείς στις σχέσεις τους με τις γυναίκες. Σαν σύνολο, όμως, οι δράστες στο δείγμα της έρευνας δεν θα μπορούσαν να ξεχωρίσουν από τους άλλους άντρες ως προς τις ικανότητές τους.

Μύθος αρ. 10: Το ποτό οδηγεί στη βίαιη συμπεριφορά.

Περισσότερες από τις μισές γυναίκες του δείγματος σημείωσαν κάποια σχέση ανάμεσα στην κατανάλωση οινοπνεύματος και κακοποίησης. Πολλές κατηγορούσαν το ποτό για τα επεισόδια κακοποίησής τους. Πάντως, μετά από παραπέρα ερωτήσεις, γινόταν φανερό ότι οι άντρες τους τις έδερναν είτε ήταν μεθυσμένοι είτε όχι. Αλλά κάποια σχέση ανάμεσα στο ποτό και την κακοποίηση δεν μπορούμε να την αρνηθούμε. Ακριβώς ποιά, δεν είναι ακόμα γνωστή. Είναι λογικό, πάντως, να υποθέσουμε πως, σε πολλές περιπτώσεις, το αλκοόλ μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράγοντας ενίσχυσης των βίαιων σχέσεων. Αλλά είναι ψυχολογικά ευκολότερο για τις κακοποιημένες γυναίκες να κατηγορούν το ποτό για τη βία.

Συχνά οι άντρες, σ' αυτή τη μελέτη, έπιναν για να καμάρουν τα νεύρα τους. Το ποτό φαινόταν να τους δίνει μια αίσθηση δύναμης. Πολλές από τις γυναίκες αισθάνονταν πως αν μπορούσαν να κάνουν τους άντρες τους να σταματήσουν το ποτό, οι κακοποιήσεις θα σταματούσαν. Δυστυχώς, κάτι τέτοιο ποτέ δεν συνέβη.

Οι πιο βίαιες σωματικές κακοποιήσεις γίνονταν από τους άντρες που έπιναν συνέχεια. Χρειάζεται ακόμα πολύ μελέτη για να βρεθεί η σχέση ανάμεσα στο ποτό και στην κακοποίηση. Υποψιάζομαι πως γίνονται συγκεκριμένες χημικές αλλαγές του αίματος κάτω από το στρές που δημιουργείται σε στιγμές έντασης, που μπορεί να είναι ανάλογες με αυτές που διαπιστώνονται στο αίμα των αλκοολικών. Είναι πιθανό και οι δύο κύκλοι (της βίας και του αλκοολισμού) να συνδυάζονται με ανάλογες μεταβολές της χημείας του εγκεφάλου. Ελπίζουμε πως, καθώς η επιστημονική τεχνολογία εξελίσσεται, θα είναι δυνατό να μετρηθούν αυτές οι αλλαγές με μεγαλύτερη ακρίβεια.

Μύθος αρ. 11: Οι δράστες είναι ψυχοπαθολογικά άτομα.

Αν οι δράστες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν αντικοινωνικές και ψυχοπαθολογικές προσωπικότητες, τότε η ατομική ψυχοπαθολογία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να διαχωρίσει τους δράστες από τους φυσιολογικούς άντρες. Δυστυχώς, τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Οι περιγραφές των δραστών αυτού του δείγματος έδειξαν πως αυτοί είχαν πολλά είδη

προσωπικών διαταραχών που, όμως, δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ψυχοπαθολογικές. Ένα χαρακτηριστικό που είχαν πραγματικά κοινό ήταν η εξαιρετική ικανότητά τους να χρησιμοποιούν τη γοητεία σαν μια τεχνική επηρεασμού.

Όλες οι γυναίκες περιέγραφαν τους άντρες τους σαν να είχαν διπλή προσωπικότητα, όπως ο δρ. Τζέκιλ με τον κ. Χάιντ. Ο δράστης μπορεί να είναι είτε πολύ-πολύ καλός, είτε πολύ-πολύ κακός. Μπορεί να περνά από τη μια στην άλλη συμπεριφορά με μια υποκριτική ικανότητα αντάξια ενός καλού ηθοποιού. Αλλά, αντίθετα με τις ψυχοπαθολογικές περιπτώσεις, ο δράστης αισθάνεται ενοχή και ντροπή για τις ανεξέλεγκτες ενέργειές του. Αν μπορούσε να σταματήσει τη βίαιη συμπεριφορά του θα το έκανε.

Μύθος αρ. 12: Η Αστυνομία μπορεί να προστατεύσει τις κακοποιημένες γυναίκες.

Οι γυναίκες αυτής της μελέτης προφανώς δεν πίστευαν ότι αυτό είναι αληθινό. Μόνο το 10% είχε καλέσει κάποια φορά την Αστυνομία. Κι από αυτές, οι περισσότερες υποστήριζαν πως η επέμβαση της Αστυνομίας δεν ήταν αποτελεσματική: μόλις έφευγαν οι αστυνομικοί, η κακοποίηση συνεχιζόταν με ακόμα μεγαλύτερη δύναμη.

Ο κοινωνιολόγος Murray Straus, στη μελέτη του για τη βία μέσα στην οικογένεια, χαρακτήριζε τις βιαιότητες σαν έγκλημα, που αν συνέβαινε οπουδήποτε αλλού έξω από το σπίτι θα επέφερε τη δικαστική καταδίκη. Παραθέτει μελέτες που δείχνουν πως το 25 ως το 67 στα εκατό όλων των ανθρωποκτονιών διαπράττονται μέσα στην οικογένεια σε όλες τις κοινωνίες.

Μια πρόσφατη μελέτη στο Kansas και στο Detroit δείχνει πως στο 80% όλων των ανθρωποκτονιών σ' αυτές τις πόλεις, η Αστυνομία είχε παρέμβει μία ως πέντε φορές πριν διαπραχθούν. Έτσι, η ανθρωποκτονία ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα δεν είναι ένα «έγκλημα πάθους», αλλά μάλλον το τελικό αποτέλεσμα μιας ανεξέλεγκτης, μακρόχρονης βίας.

Μύθος αρ. 13: Οι δράστες δεν αγαπούν τις γυναίκες τους.

Αυτός ο μύθος έχει γεννήσει άλλους, ιδιαίτερα εκείνον που παρουσιάζει τις γυναίκες να έχουν μαζοχιστικές τάσεις. Οι γυναίκες έχουν κατηγορηθεί ότι αγαπούν περισσότερο τη βιαιότητα των αντρών παρά την ευγένειά τους, γιατί είναι δύσκολο για την κοινωνία να παραδεχτεί ότι αυτοί που κακοποιούν τις γυναίκες τους τις αγαπούν. Αλλά οι δράστες συχνά περιγράφονται από τα θύματα σαν «αγαπημένα αγόρια» όταν δεν είναι επιθετικοί. Είναι χαριτωμένοι, περιποιητικοί, ευαίσθητοι, ελκυστικοί και στοργικοί με τις γυναίκες τους. Η κυκλική θεωρία της κακοποίησης, που περιγράφεται παρακάτω, εξηγεί πώς η συμπεριφορά των δραστών που εμφανίζονται να αγαπούν τα θύματά τους συγκρατεί τις γυναίκες στις σχέσεις κακοποίησης.

Μύθος αρ. 14: Ένας δράστης δέρνει, επίσης, και τα παιδιά του.

Αυτός ο μύθος έχει κάποια πραγματική βάση. Στο δείγμα μου, περίπου το ένα τρίτο των δραστών χτυπούσαν τα παιδιά τους. Αυτοί οι άντρες, επίσης, ήταν ύποπτοι για σεξουαλική αποπλάνηση των κοριτσιών τους. Σε άλλο ένα τρίτο των περιπτώσεων, οι κακοποιημένες γυναίκες χτυπούσαν τα παιδιά τους. Αν και το υπόλοιπο ένα τρίτο των παιδιών δεν κακοποιείτο, τα παιδιά αυτά υπέφεραν πιο βαθιά, ζώντας το καθένα σε σπίτι όπου ο πατέρας κακοποιούσε τη μητέρα.

Οι γυναίκες του δείγματος που είχαν δει τον πατέρα τους να χτυπά τη μητέρα τους υπέφεραν από ψυχικά τραύματα που δεν είχαν επουλωθεί. Τα παιδιά που συνάντησα κάνοντας αυτή την έρευνα φαίνονταν να έχουν παρόμοια τραύματα. Το Εθνικό Κέντρο για το Κακοποιημένο και Εγκαταλειμμένο Παιδί έχει αναφέρει πως το ποσοστό των αντρών που χτυπούν τα παιδιά τους είναι μεγαλύτερο μεταξύ αυτών που κακοποιούν και τις γυναίκες τους.

Μύθος αρ. 15: Η κακοποιημένη γυναίκα θα είναι σε όλη της τη ζωή κακοποιημένη.

Αυτός ο μύθος είναι ο λόγος που πολλοί άνθρωποι δεν ενθαρρύνουν τις γυναίκες να ξεφύγουν από τις σχέσεις κακοποίησης. Νομίζουν πως απλώς θα βρουν μετά κάποιον άλλο βίαιο άντρα. Αν και μερικές από τις γυναίκες του δείγματος είχαν μια σειρά από βίαιες σχέσεις, το μοντέλο αυτό δεν ήταν αληθινό για τις περισσότερες. Ενώ ήθελαν να δημιουργήσουν μια νέα σχέση με άλλον άντρα, πρόσεχαν πολύ να μη διαλέξουν κάποιον βίαιο. Η συχνότητα δεύτερου γάμου των πιο ηλικιωμένων γυναικών, που διέκοψαν μια σχέση κακοποίησης, ήταν πολύ μικρή. Οι περισσότερες είχαν διαλύσει τον γάμο τους αντίθετα προς τις συμβουλές των οικογενειών και των φίλων τους. Προτιμούσαν να είναι μόνες από το να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν μια νέα σχέση. Οι γυναίκες που είχαν δεχτεί κάποιες ευεργετικές παρεμβάσεις σπάνια ξαναπαντρεύονταν κάποιον βίαιο άντρα.

Μύθος αρ. 16: Ένας δράστης είναι πάντα δράστης.

Αν η ψυχοκοινωνική θεωρία της βίαιης συμπεριφοράς είναι ακριβής, τότε οι δράστες μπορεί να επαναλαμβάνουν τη βίαιη συμπεριφορά τους. Τα στοιχεία δεν έχουν ακόμα αποδείξει το αντίθετο.

Μύθος αρ. 17: Μακροχρόνιες σχέσεις κακοποίησης μπορούν να αλλάξουν προς το καλύτερο.

Αν και καθένας θα ήθελε να πιστεύει αυτόν τον μύθο, η έρευνά μου δεν έδειξε πως αυτός είναι σωστός. Οι σχέσεις που στηρίζονται στην ισχύ του άντρα πάνω στη γυναίκα είναι αδύνατο να μετατραπούν σε μια σχέση ισότητας. Ακόμα και με τη μεγαλύτερη εξωτερική βοήθεια, αυτές οι σχέσεις δεν μπορούν να απαλλαγούν από τη βία. Στην καλύτερη περίπτωση, μπορεί να μειωθεί η συχνότητα και η σοβαρότητα των κακοποιήσεων. Χωρίς καμιά βοήθεια μπορούν να πάρουν τις διαστάσεις ανθρωποκτονιών ή αυτοκτονιών. Η καλύτερη ελπίδα γι' αυτά τα ζευγάρια είναι να διακόψουν τις σχέσεις τους. Υπάρχει πιθανότητα ότι με κάποιον άλλο σύντροφο μπορεί να αλλάξει ο συσχετισμός των δυνάμεων και, κάτω από συνθήκες ισότητας, να μπορέσουν να ζήσουν μια μη βίαιη σχέση.

Μύθος αρ. 18: Οι κακοποιημένες γυναίκες αξίζουν την κακοποίησή τους.

Ο μύθος ότι οι κακοποιημένες γυναίκες προκαλούν οι ίδιες την κακοποίησή τους, «βγάζοντας τους άντρες από τα ρούχα τους», είναι πολύ διαδεδομένος. Ο καθένας μπορεί να αναφέρει κάποια ιστορία που μια γυναίκα άξιζε αυτό που έπαθε: ήταν πολύ αυταρχική, πολύ φαντασμένη, πολύ εριστική, στρίγγλα ή κάτι ανάλογο. Σ' έναν πολιτισμό, όπου ο καθένας παίρνει το μέρος ή των νικητών ή των νικημένων, οι γυναίκες που κακοποιούνται συνέχεια

σκεφτόμαστε ότι θα πρέπει να το αξίζουν. Συμπεραίνουμε πως αν θα άλλαζαν τη συμπεριφορά τους, οι δράστες θα ξανάβρισκαν τον αυτοέλεγχό τους.

Οι ιστορίες των γυναικών αυτής της έρευνας δείχνουν πως οι δράστες έχαναν τον αυτοέλεγχό τους για προσωπικούς λόγους, όχι εξαιτίας αυτών που έκαναν ή δεν έκαναν οι γυναίκες τους. Ακόμα παραπέρα, φιλοσοφικά, αυτός ο μύθος αφαιρεί από τους άντρες την ευθύνη των πράξεών τους. Κανένας δεν θα μπορούσε να αξίζει το είδος της κτηνωδίας που περιγράφεται σ' αυτό το βιβλίο.

Μύθος αρ. 19: Οι κακοποιημένες γυναίκες μπορούν να αφήσουν το σπίτι τους όποτε θέλουν.

Σε μια κοινωνία, όπου οι γυναίκες έχουν ανατραφεί για να πιστεύουν ότι η αγάπη και ο γάμος είναι η αληθινή ολοκλήρωσή τους, δεν χάνουμε τίποτα να υποκρινόμαστε ότι οι γυναίκες είναι ελεύθερες να αφήσουν το σπίτι τους όποτε η βία γίνει υπερβολικά μεγάλη. Στην πραγματικότητα οι γυναίκες δεν έχουν την ελευθερία να φύγουν από το σπίτι μετά την κακοποίησή τους. Η ψυχολογική αδυναμία τους για να το κάνουν περιγράφεται στο δεύτερο κεφάλαιο. Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου φανερώνεται η σκληρή πραγματικότητα του να μην έχεις μέρος να πας και κανένα τρόπο να επιβιώσεις. Μια κακοποιημένη γυναίκα δεν είναι ελεύθερη να πάψει να είναι θύμα, εκτός αν έχει κάποια βοήθεια.

Μύθος αρ. 20: Οι δράστες φανερώνουν τη βιαιότητά τους μετά τον γάμο.

Μικρός αριθμός από τις γυναίκες του δείγματος ανέφερε την ύπαρξη βίας στις προγαμιαίες σχέσεις. Πίστευαν πως οι άντρες τους φανέρωναν τη βιαιότητά τους μετά τον γάμο, γιατί τότε αισθάνονταν πιο σίγουροι και πιο ασφαλείς για την αποκλειστική αγάπη των γυναικών τους. Σε όλες τις περιπτώσεις, η αναμενόμενη συζυγική ευτυχία δεν είχε έρθει. Αντίθετα, η καχυποψία και η αυταρχικότητα του δράστη μεγάλωνε μαζί με την κλιμακούμενη αύξηση της βίας.

Μύθος αρ. 21: Τα παιδιά χρειάζονται τον πατέρα τους ακόμα κι αν αυτός είναι βίαιος – ή «μένω μόνο για το καλό των παιδιών».

Ο μύθος αυτός διαλύεται ταχύτερα από κάποιους άλλους, όταν συγκριθεί με τον μεγάλο αριθμό παιδιών που έχουν σωματικά ή σεξουαλικά κακοποιηθεί στο σπίτι τους. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ιδανική οικογένεια περιλαμβάνει τόσο τη μητέρα όσο και τον πατέρα. Πάντως, όλα τα παιδιά που έχουν βίαιους γονείς λένε πως θα προτιμούσαν να ζούσαν με τον ένα μόνο από αυτούς.

Στο δείγμα μας, τα παιδιά από σπίτια, στα οποία ο πατέρας έδερνε τη μητέρα, είχαν σοβαρά συναισθηματικά και εκπαιδευτικά προβλήματα. Οι γυναίκες παρέμεναν με τους άντρες που τις κακοποιούσαν και μετά που τα παιδιά, μεγαλώνοντας, έφευγαν από το σπίτι, εγκαταλείποντας τον μύθο ότι έμεναν για το καλό των παιδιών τους. Έμεναν εξαιτίας των συμβιωτικών δεσμών που αναπτύσσονταν μετά από τόσο μεγάλες περιόδους σχέσεων.

Ποιές είναι, λοιπόν, οι κακοποιημένες γυναίκες;

Κοινά χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι κακοποιημένες γυναίκες που περιγράφονται σ' αυτό το βιβλίο ανήκουν σε διάφορες ηλικίες, φυλές, θρησκείες, μορφωτικά επίπεδα, πολιτιστικές και κοινωνικοοικονομικές ομάδες. Η μικρότερη ήταν δεκαεφτά χρόνων και η μεγαλύτερη εβδομήντα έξι. Η μικρότερη περίοδος κακοποίησης ήταν δύο μήνες και η μεγαλύτερη κράτησε πενήντα τρία χρόνια, μέχρι που ο άντρας πέθανε από φυσικά αίτια.

Οι κακοποιημένες γυναίκες αυτής της μελέτης έχουν τα ακόλουθα κοινά χαρακτηριστικά:

1. Μικρή αυτοεκτίμηση.
2. Πιστεύουν όλους τους μύθους για τις σχέσεις κακοποίησης.
3. Αντιμετωπίζουν με τον παραδοσιακό τρόπο το σπίτι τους, πιστεύουν πολύ στην ενότητα της οικογένειας και στα προκαθορισμένα στερεότυπα του γυναικείου ρόλου.
4. Δέχονται την ευθύνη για τις βίαιες πράξεις των αντρών τους.
5. Αισθάνονται ενοχή, αλλά αρνούνται τον τρόπο και τον θυμό που νιώθουν.
6. Δείχνουν παθητικότητα προς το κοινωνικό περιβάλλον, αλλά έχουν τη δύναμη να αντιμετωπίζουν το προσωπικό τους περιβάλλον έτσι που να αποφεύγουν μεγαλύτερη κακοποίηση ή και δολοφονία.
7. Έχουν έντονες αντιδράσεις λόγω στρες, με ψυχοσωματικά συμπτώματα.
8. Χρησιμοποιούν το σεξ ως μέσο για τη διατήρηση των σχέσεών τους.
9. Πιστεύουν πως κανένας δεν μπορεί να τις βοηθήσει να λύσουν τα προβλήματά τους, εκτός από τον εαυτό τους.

Αν και υπήρχαν μερικές ανύπαντρες γυναίκες, που δεν ζούσαν μαζί με τους φίλους τους, οι περισσότερες είτε ζούσαν μαζί, είτε ήταν νόμιμα παντρεμένες με τους άντρες τους. Πολλές γυναίκες είπαν πως ζούσαν μαζί με τους άντρες τους πριν από τον γάμο τους, χωρίς να υποστούν τότε καμιά κακοποίηση. Η κακοποίηση συνήθως άρχιζε μέσα στους έξι πρώτους μήνες του γάμου.

Μερικές γυναίκες δεν είχαν παιδιά. Αρκετές είχαν εφτά ή και περισσότερα. Κάποιες ήταν σε περίοδο εγκυμοσύνης όταν συζητούσα μαζί τους. Για πολλές αυτός ήταν ο πρώτος τους γάμος, για άλλες ήταν ο δεύτερος, ο τρίτος και, σε μια περίπτωση, ο πέμπτος.

Ενώ μερικές από τις γυναίκες ζούσαν ακόμα μαζί με τους άντρες τους, πολλές είχαν σταματήσει αυτές τις σχέσεις πριν λάβουν μέρος στην έρευνα. Ένας αριθμός γυναικών άρχισε τη διαδικασία χωρισμού, ενώ βρισκόταν ακόμα στην περίοδο των συνεντεύξεων. Μερικές από τις συνεντεύξεις έγιναν σε νοσοκομεία, όπου οι γυναίκες νοσηλεύονταν από τα τραύματα που τους είχαν προξενήσει οι άντρες τους.

Τέσσερις από τις γυναίκες είχαν σκοτώσει τους άντρες τους και μερικές άλλες είχαν συλληφθεί για βιαιοπραγίες εναντίον των αντρών τους. Οι γυναίκες που μίλησαν μαζί μας ζούσαν σε αστικές, ημιαστικές και απομονωμένες αγροτικές περιοχές. Φαίνεται να υπήρχε μια μεγάλη συγκέντρωση γυναικών σε περιοχές που πρόσφεραν την ανωνυμία. Πολλές γυναίκες από το Denver ζούσαν στους πρόποδες των γύρω βουνών, όπου ήταν απομονωμένες, ιδιαίτερα τον χειμώνα.

Μικρή αυτοεκτίμηση

Εξαιτίας της πολύ χαμηλής αυτοεκτίμησής τους, αυτές οι γυναίκες υποτιμούν την ικανότητά τους για να κάνουν οτιδήποτε. Αμφιβάλλουν για την επάρκειά τους και υποβαθμίζουν οποιαδήποτε επιτυχία τους. Εκείνες που είχαν δραστηριότητες έξω από το σπίτι αξιολογούσαν αυτές τις δραστηριότητες πιο σωστά από ό,τι τα καθήκοντά τους ως σύζυγοι. Είχαν μια συνεχή αμφιβολία για τις ικανότητές τους ως νοικοκυρές, μαγείρισσες ή ερωμένες. Έτσι, η συνεχής κριτική που τους έκαναν οι άντρες τους σ' αυτούς τους τομείς επηρέασε άσχημα την κρίση τους.

Γενικά, οι γυναίκες δεν έχουν μάθει πώς να συνδυάζουν τις δουλειές του σπιτιού με τις εξωτερικές, όπως κάνουν οι άντρες. Τείνουν να αξιολογούν τις επιδόσεις τους στο σπίτι και έξω από το σπίτι σύμφωνα με διαφορετικά κριτήρια. Οι κακοποιημένες γυναίκες σκέφτονται παραδοσιακά για τις δουλειές του σπιτιού, αφού αυτές αποτελούν τη βάση της αυτοεκτίμησής τους. Οι δραστηριότητές τους έξω από το σπίτι απλώς δεν λαμβάνονται υπόψη στην αξιολόγηση του εαυτού τους. Έτσι, όταν τα πράγματα δεν πάνε καλά στο σπίτι, οι κακοποιημένες γυναίκες θεωρούν τον εαυτό τους αποτυχημένο.

Έχουν εσωτερικεύσει όλους τους πολιτιστικούς μύθους και στερεότυπα και αισθάνονται ενοχή για τη συμπεριφορά των αντρών τους. Συμφωνούν με την άποψη της κοινωνίας ότι οι άντρες τους θα άλλαζαν συμπεριφορά αν μπορούσε να αλλάξει η δική τους.

Η κακοποιημένη γυναίκα ξέρει πως, αν και μπορεί να επηρεάσει, σε κάποιο βαθμό, τη συμπεριφορά του άντρα της, στην πραγματικότητα δεν μπορεί να αλλάξει τη συμπεριφορά του. Κι αυτό την κάνει να αισθάνεται ακόμα πιο αποτυχημένη. Οι περισσότερες από τις γυναίκες είπαν πως δεν ήταν ακόμα εντελώς σίγουρες ότι δεν υπήρχε και κάτι άλλο που θα μπορούσαν να κάνουν ώστε να επηρεάσουν θετικά τη συμπεριφορά των αντρών τους.

Συντηρητισμός και παράδοση

Ο συντηρητικός προσανατολισμός της κακοποιημένης γυναίκας γίνεται φανερός από τον τρόπο που αντιμετωπίζει τον ρόλο της γυναίκας στον γάμο. Καταρχήν, δέχεται πρόθυμα την αντίληψη ότι «η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι». Ανεξάρτητα από τη σημασία που έχει για εκείνην η καριέρα της, είναι έτοιμη να την παρατήσει αν αυτό θα ευχαριστήσει τον άντρα της. Συχνά το κάνει, δημιουργώντας οικονομικές δυσκολίες. Ακόμα κι αυτές που πιστεύουν στο δικαίωμα που έχουν να κάνουν καριέρα, υποψιάζονται πως αυτή η καριέρα θα μπορούσε να είναι η αιτία για τις δυσκολίες της συζυγικής τους ζωής. Εκείνες που δεν μπορούν να παρατήσουν τη δουλειά τους αισθάνονται ενοχή.

Αν και πολλές από τις γυναίκες εργάζονται γιατί η οικογένειά τους χρειάζεται χρήματα, σκέφτονται, επίσης, πως ο χρόνος που περνούν στη δουλειά τους αποτελεί μια μικρή διακοπή της εξουσίας του άντρα τους. Αλλά η ανάγκη των αντρών για την πλήρη κυριαρχία των γυναικών τους συχνά τις κάνει να χάνουν ή να εγκαταλείπουν τη δουλειά τους. Τις βασανίζουν με τις υποψίες τους για την υποτιθέμενη συμπεριφορά τους στη δουλειά. Συνήθως είναι ζηλότυποι για τις σχέσεις των γυναικών τους στη δουλειά, ιδιαίτερα με άλλους άντρες.

Οι κακοποιημένες γυναίκες που εργάζονται, συχνά δίνουν τα χρήματά τους στους άντρες τους. Ακόμα και εκείνες οι γυναίκες, που παρέχουν την οικονομική σταθερότητα στην οικογένειά τους, αισθάνονται πως τα έσοδά τους ανήκουν στους άντρες τους. Τελικά, δίνουν στους άντρες τους το δικαίωμα να αποφασίσουν εκείνοι για τη διαχείριση των χρημάτων της οικογένειας.

Η κακοποιημένη γυναίκα βλέπει τον άντρα της ως κεφαλή της οικογένειας, ακόμα κι αν, συχνά, αυτή είναι που στηρίζει την οικογένεια (οικονομικά, φροντίδα των παιδιών κλπ.). Κάνει οτιδήποτε για να βεβαιωθεί πως ο άντρας της αισθάνεται πως είναι ο αρχηγός της οικογένειας. Μερικές από τις γυναίκες εκμυστηρεύθηκαν περίπλοκα τεχνάσματα που έκαναν για να εξοικονομήσουν κάποια χρήματα – χρήματα που φύλαγαν μυστικά για να καταφέρουν να ξεφύγουν από τον γάμο τους.

Διαφύλαξη της ειρήνης

Μια άλλη κοινή συμπεριφορά ανάμεσα στις κακοποιημένες γυναίκες είναι η προσπάθειά τους να ελέγξουν τη συμπεριφορά των άλλων γύρω τους, ώστε να μη συμβαίνουν πράγματα που θα μπορούσαν να κάνουν τους άντρες τους να θυμώσουν. Η γυναίκα πιστεύει πως αν θα μπορέσει να ελέγξει όλους τους παράγοντες, θα αποφύγει τον θυμό του άντρα. Θεωρεί τον εαυτό της υπεύθυνο για τη δημιουργία του σωστού περιβάλλοντος για το καθένα μέλος της οικογένειας.

Μια από τις γυναίκες μιλούσε για ατέλειωτες ώρες, περιγράφοντας τις προσπάθειες που έκανε με τη μητέρα της, τη μητέρα του άντρα της και τα παιδιά της, ώστε κανείς από αυτούς να μην εκνευρίσει τον άντρα της. Ανακάλυψε πως αν κρατούσε όλους αυτούς κάτω από έλεγχο, μέσα από κάποιους ενδιαφέροντες χειρισμούς, η ζωή ήταν ευχάριστη στο σπίτι. Τη στιγμή που κάτι ξέφευγε από τον έλεγχο, ο άντρας της άρχιζε να τη δέρνει.

Έντονες αντιδράσεις λόγω στρες

Οι γυναίκες του δείγματος ζούσαν όλες κάτω από συνεχές στρες και φόβο. Αυτό είχε σωματικά και ψυχολογικά επακόλουθα. Αν και οι περισσότερες έλεγαν πως άντεχαν τους ισχυρότατους πόνους της κακοποίησης, άλλες φορές πήγαιναν συχνά στον γιατρό τους για διάφορες μικρές αδιαθεσίες. Οι κακοποιημένες γυναίκες συχνά παραπονιούνται για κόπωση, οσφυαλγίες, πονοκεφάλους, γενική δυσφορία και αϋπνίες. Αισθάνονται κατάθλιψη, ανησυχία και, γενικά, καχυποψία. Με το να έχουν καχυποψία και εχεμύθια τις βοηθά συχνά να αποφεύγουν ένα μέρος της κακοποίησης. Πολλές κακοποιημένες γυναίκες κάνουν μακρινές διαδρομές για να βρουν λίγα λεπτά απομόνωσης από τη μεγάλη αδιακρισία των αντρών τους. Συχνά κρύβουν από τους άντρες τους πράγματα που φοβούνται πως θα μπορούσαν να προξενήσουν άλλον ένα καυγά.

Βία πάνω σε παιδιά και φυλετικά στερεότυπα

Ήμουνα περίεργη να μάθω αν οι κακοποιημένες γυναίκες είχαν υποστεί, επίσης, κακοποίηση από τους γονείς τους. Αν και αυτό είχε συμβεί σε ένα μικρό αριθμό περιπτώσεων, οι περισσότερες γυναίκες είπαν πως για πρώτη φορά ένιωσαν τη βία από τους άντρες τους. Ο πατέρας περιγραφόταν σαν ένας παραδοσιακός πατέρας που μεταχειριζόταν τα κορίτσια του σαν εύθραυστες κούκλες. Περίμεναν πως οι κόρες τους θα ήταν όμορφες και θα μεγάλωναν σαν κυρίες που θα παντρεύονταν συμπαθητικούς νέους, οι οποίοι θα τις φρόντιζαν όπως και ο πατέρας τους. Στα μάτια του πατέρα έμοιαζαν ακόμα με κοριτσάκια που δεν θα μπορούσαν να κάνουν κανένα κακό. Αυτό το “παραχάιδεμα”, συνδυασμένο με τα φυλετικά στερεότυπα, τις δίδαξε, δυστυχώς, πως είναι ανίκανες να φροντίζουν τον εαυτό τους και θα πρέπει να εξαρτώνται από τους άντρες.

Κοινά χαρακτηριστικά των αντρών που κακοποιούν τις γυναίκες τους

Ποιοί είναι οι δράστες;

Κι αυτοί περιγράφηκαν σαν μια ανάμικτη ομάδα. Ήταν διαφόρων ηλικιών και ανήκαν σε διάφορες φυλές, θρησκευτικά δόγματα, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά επίπεδα και κοινωνικοοικονομικές τάξεις. Ο μικρότερος ήταν δεκαέξι χρόνων και ο μεγαλύτερος εβδομήντα έξι. Δεν μπορούσαν να ταξινομηθούν από έναν ανημέρωτο παρατηρητή και δεν διακρίνονταν σε κάποιες δημογραφικές κατηγορίες.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των γυναικών του δείγματος, οι δράστες έχουν τα ακόλουθα κοινά χαρακτηριστικά:

1. Έχουν μικρή αυτοεκτίμηση.
2. Πιστεύουν σε όλους τους μύθους που είναι σχετικοί με τις σχέσεις κακοποίησης.
3. Πιστεύουν στην παραδοσιακή υπεροχή των αντρών και στον στερεότυπο ανδρικό ρόλο μέσα στην οικογένεια.
4. Κατηγορούν άλλους για τις πράξεις τους.
5. Ζηλεύουν παθολογικά.
6. Παρουσιάζουν μια διπλή προσωπικότητα.
7. Έχουν έντονες αντιδράσεις στρες, που προσπαθούν να τις αντιμετωπίσουν πίνοντας και δέρνοντας τις γυναίκες τους.
8. Συχνά χρησιμοποιούν το σεξ σαν μια βίαιη πράξη για να αυξήσουν την αυτοεκτίμησή τους και τον γλωμό ανδρισμό τους. Μπορεί να είναι δισεξουαλικοί.
9. Δεν πιστεύουν πως η βίαιη συμπεριφορά τους θα έχει αρνητικές επιπτώσεις.

Τα πρώτα τρία χαρακτηριστικά των δραστών είναι πανομοιότυπα με τα αντίστοιχα των κακοποιημένων γυναικών. Οι δράστες πάντοτε αρνούνται ότι έχουν κάποιο πρόβλημα, μολονότι γνωρίζουν ότι έχουν, και εξαγριώνονται αν οι γυναίκες τους αποκαλύψουν την αλήθεια. Αυτοί οι άντρες δεν δέχονται να συζητήσουν το πρόβλημα και οι προσπάθειες που έγιναν για να μάθουμε περισσότερα γι' αυτούς απέτυχαν. Όταν συμφωνούν να δώσουν μια συνέντευξη σε έναν ειδικό, συχνά για χάρη των γυναικών τους σε μια περίοδο μεταμέλειας και αγάπης, δεν μπορούν να περιγράψουν τις ακριβείς λεπτομέρειες ενός καυγά. Ξεφεύγουν από τις ερωτήσεις ή υποστηρίζουν πως δεν μπορούν να θυμηθούν πολύ καλά τι έγινε. Έτσι, οι γνώσεις που έχουμε γι' αυτούς τους άντρες προέρχονται από τις ίδιες τις κακοποιημένες γυναίκες και από ελάχιστες παρατηρήσεις.

Οι ερευνητές Eisenberg και Micklow βρήκαν πως το 90 στα εκατό των δραστών που μελέτησαν είχε υπηρετήσει στον Στρατό (όπως είναι γνωστό, στις ΗΠΑ, ένα μέρος μόνο του ανδρικού πληθυσμού υπηρετεί στις Ένοπλες Δυνάμεις). Είκοσι πέντε στα εκατό είχε εκδιωχθεί για ανάρμοστες πράξεις. Δεν συγκέντρωσα συστηματικά τέτοιου είδους στοιχεία, αλλά φαίνεται πως ένα παρόμοιο ποσοστό του δικού μου δείγματος είχε, επίσης, υπηρετήσει στον Στρατό. Η Del Martin, συγγραφέας του βιβλίου Κακοποιημένες Σύζυγοι, υποθέτει μια σχέση ανάμεσα στον Στρατό, σαν «σχολείο για τη βία», και στην κατοπινή βίαιη συμπεριφορά των αντρών.

Υπερβολή

Υπάρχει πάντα ένα στοιχείο υπερβολής στη συμπεριφορά του δράστη. Για παράδειγμα, λέει πως δεν σκοπεύει να κάνει κακό στη γυναίκα του, παρά μόνο να της «δώσει ένα μάθημα». Μπορεί να αρχίσει με ένα, δύο, τρία χαστούκια και, πριν το καταλάβει, τις έχει δώσει καμιά δεκαριά, δίνοντας ταυτόχρονα γροθιές και κλωτσιές. Ακόμα κι όταν η γυναίκα είναι άσχημα τραυματισμένη, ο δράστης συχνά συνεχίζει, ανεξέλεγκτα, την κτηνώδη του επίθεση.

Η ίδια υπερβολή χαρακτηρίζει και τη γεναιοδωρία του. Στις περιόδους αγάπης, γεμίζει τη γυναίκα του με στοργή, ενδιαφέρον και δώρα. Αντί να αγοράσει στη γυναίκα του ένα μπουκαλάκι άρωμα, θα της πάρει το μεγαλύτερο μπουκάλι της αγοράς. Σε κάποια περίπτωση, μια γυναίκα ζήτησε μια ηλεκτρονική αριθμομηχανή τσέπης για να υπολογίζει τα έξοδα και τα έσοδά της. Ο άντρας της πήγε και της πήρε έναν υπολογιστή ο οποίος εκτελούσε πολύπλοκους μαθηματικούς υπολογισμούς, που κανένας τους δεν μπορούσε να καταλάβει.

Αρκετές γυναίκες παραπονούνταν για τις σπατάλες των αντρών τους, υποστηρίζοντας πως έπρεπε να δουλεύουν περισσότερο για να ξεπληρώνουν τους λογαριασμούς. Αυτή η τάση για υπερβολή σε καθετί είναι ένα τυπικό χαρακτηριστικό των σχέσεων κακοποίησης.

Δεσποτισμός και ζηλοτυπία

Ο δεσποτισμός, η ζηλοτυπία και η αδιακρισία είναι κι αυτά τυπικά χαρακτηριστικά του δράστη. Για να αισθανθεί ασφαλής, πρέπει να ανακατεύεται σε όλες τις λεπτομέρειες της ζωής της γυναίκας του. Σε κάποιες περιπτώσεις, την πηγαίνει εκείνος στη δουλειά της και τη γυρίζει στο σπίτι. Σε άλλες περιπτώσεις, όταν αυτός είναι στη δουλειά του, της ζητά να του φέρει καφέ, ένα σάντουιτς, το σημειωματάριό του και, γενικά, κάνει οτιδήποτε για να ελέγξει την κάθε στιγμή της ζωής της. Σε μια ακραία περίπτωση, ο δράστης συνόδευε τη γυναίκα του μέχρι την πόρτα της τουαλέτας, όταν βρίσκονταν σε δημόσιο χώρο. Παρά την αυστηρή επιτήρηση κάθε δραστηριότητάς της, ο δράστης εξακολουθεί να υποψιάζεται τις σχέσεις της γυναίκας του με άλλους άντρες ή γυναίκες.

Η πιο συνηθισμένη αφορμή για να αρχίσει ένας καυγάς είναι οι υποψίες του άντρα ότι η γυναίκα του τον απατά. Οι περισσότερες από τις γυναίκες του δείγματος δεν είχαν κάποιον εξωσυζυγικό δεσμό. Κάποιες που είχαν άλλο δεσμό, αυτός είχε πολύ μικρή διάρκεια και φανέρωνε την προσπάθειά τους να ξεφύγουν από τη μοναξιά και το στρες. Οι περισσότερες από τις κακοποιημένες γυναίκες δεν περίμεναν πως κάποια άλλη σχέση θα ήταν καλύτερη από αυτή που είχαν. Αν είχαν κάποιες ελπίδες, είναι πιθανό πως θα εγκατέλειπαν τον άντρα τους, πολύ νωρίτερα, για να ψάξουν για τον «γοητευτικό πρίγκηπα».

Βία πάνω σε παιδιά και φυλετικά στερεότυπα

Αν και οι κακοποιημένες γυναίκες δεν προέρχονται από οικογένειες στις οποίες επικρατεί η βία, οι δράστες συνήθως προέρχονται από τέτοιες οικογένειες. Πολλοί από τους δράστες έβλεπαν τον πατέρα τους να δέρνει τη μητέρα τους. Άλλοι έτρωγαν οι ίδιοι ξύλο. Σε εκείνα τα σπίτια όπου δεν επικρατούσε μεγάλη βιαιότητα, ήταν φανερό μια γενική έλλειψη σεβασμού για τις γυναίκες. Αυτοί οι άντρες συχνά είχαν νιώσει συναισθηματική εγκατάλειψη. Τα παιδιά που κακοποιούνται ή παρίστανται μάρτυρες κακοποίησης, μεγαλώνοντας γίνονται, συνήθως, δράστες κακοποιήσεων.

Οι σχέσεις των δραστών με τις μητέρες τους

Οι κακοποιημένες γυναίκες έλεγαν, επίσης, πως οι άντρες τους είχαν μια ασυνήθιστη σχέση με τις μητέρες τους. Συχνά αυτή η σχέση χαρακτηρίζεται από μια ανάμειξη αγάπης-μίσους. Η μητέρα του δράστη φαίνεται να έχει μια σοβαρή επιβολή πάνω στη συμπεριφορά του, αν και συχνά αυτός την κακοποιεί. Πολλές γυναίκες ανέφεραν πως μια επίσκεψη στο σπίτι της πεθεράς τους ήταν το έναυσμα μιας σειράς επεισοδίων κακοποίησης.

Στη μελέτη αυτή περιλαμβάνονται, επίσης, αναφορές από γυναίκες που κακοποιήθηκαν από τους γιούς τους. Σε μια τέτοια περίπτωση, ένας υπότροφος σπουδαστής κολεγίου, είκοσι ενός χρόνων, χτυπούσε την εξηνταπεντάχρονη μητέρα του αρκετές φορές τη βδομάδα. Όταν η μητέρα του ήταν άρρωστη, ή απλώς άχρηστη γι' αυτόν εξαιτίας προηγούμενης κακοποίησης, τότε χτυπούσε την εικοσάχρονη φίλη του.

Απαιτείται πολύ περισσότερη έρευνα πριν φτάσουμε σε οριστικά συμπεράσματα γύρω από τις σχέσεις ανάμεσα στον δράστη και στη μητέρα του. Η ψυχολογία έχει κάνει αρκετή ζημιά, θεωρώντας τις μητέρες υπεύθυνες για τις ψυχολογικές ασθένειες των παιδιών τους. Θα πρέπει να εξετάσουμε προσεκτικά τον ρόλο της μητέρας του δράστη σχετικά με αυτό το πρόβλημα. Θα πρέπει, επίσης, να εξετάσουμε τον ρόλο του πατέρα του δράστη και τη σχέση πατέρα-γιού. Οι πληροφορίες που έχουμε συλλέξει μπορούν να χρησιμεύσουν ως βάση για τον σχηματισμό νέων ερωτήσεων, οι οποίες θα πρέπει να απαντηθούν.

Διανοητική κατάσταση των δραστών

Συχνά αναφέρθηκαν συμπτώματα ψυχολογικής κατάθλιψης του δράστη, ιδιαίτερα μετά από κάποιο επεισόδιο κακοποίησης. Το αλκοόλ και άλλα ναρκωτικά χρησιμοποιούνταν συχνά για να καλμάρουν τα νεύρα του δράστη. Μολονότι πολλοί από τους άντρες φαίνεται να είχαν την ανάγκη για αλκοόλ, ελάχιστοι τοξικομανείς αναφέρθηκαν. Αυτοί που έπαιρναν σκληρά ναρκωτικά, τα είχαν συνηθίσει στον Στρατό, ιδιαίτερα στο Βιετνάμ.

Συχνά οι γυναίκες ανέφεραν διαταραχές της προσωπικότητας των δραστών. Έλεγαν πως ήταν μοναχικοί τύποι και οι κοινωνικές τους σχέσεις είχαν επιφανειακό χαρακτήρα. Ήθελαν να κάνουν κατορθώματα που δεν θα μπορούσαν οι άλλοι. Τους άρεσε να εντυπωσιάζουν τις γυναίκες τους. Για παράδειγμα, ένας άντρας πήγε με τη μέλλουσα γυναίκα του σε ένα κατάστημα επίπλων και έδωσε στον υπάλληλο δύο χιλιάδες δολάρια σε μετρητά για μια κρεβατοκάμαρα που άρεσε σ' εκείνην. Αυτό το είδος της συμπεριφοράς ενίσχυε την άποψη των γυναικών ότι οι άντρες τους είχαν εξαιρετικές ικανότητες.

Επιπλέον, οι άντρες περιγράφονταν σαν άτομα υπερευαίσθητα και στις παραμικρότερες αποχρώσεις της συμπεριφοράς των άλλων. Η προσοχή που έδιναν στις μικρές λεπτομέρειες, τους έκανε ικανούς να προβλέπουν αντιδράσεις γρηγορότερα από ό,τι είναι συνηθισμένο. Όταν αυτοί οι άντρες βρίσκονταν κάτω από στρες, η υπερευαίσθησία τους έπαιρνε έναν παρανοϊκό χαρακτήρα, που μπορούσε να οδηγήσει σε δολοφονική ή αυτοκαταστροφική τάση, στις περιπτώσεις που η βίαιη συμπεριφορά τους ξέφευγε από τον έλεγχό τους.

Νοητικές διαταραχές

Πολλές από τις κακοποιημένες γυναίκες αισθάνονταν πως η βίαιη συμπεριφορά των αντρών τους προσέγγιζε κάποιο είδος νοητικής διαταραχής και ότι θα μπορούσε να υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα σε νευρολογικές διαταραχές και τη βία. Η πιο συνηθισμένη διαταραχή

που συζητιόταν ήταν η ψυχοκινητική επιληψία. Αυτή είναι μια διαταραχή του εγκεφάλου που εκδηλώνεται με ξαφνικά, ανεξήγητα κινητικά ξεσπάσματα. Άτομα, που υποφέρουν από τέτοιες εγκεφαλικές διαταραχές, συχνά δεν θυμούνται τα επεισόδια αυτά, ιδιαίτερα αν καταλήγουν σε βίαιες ενέργειες. Μερικές φορές έχουν την αίσθηση της επερχόμενης κρίσης, αλλά, συνήθως, δεν έχουν συνείδηση των συμβάντων. Η φαρμακευτική αγωγή είναι συχνά χρήσιμη για τον έλεγχο της έντασης και της συχνότητας των επεισοδίων, αν και η θεραπεία είναι τις περισσότερες φορές αδύνατη.

Νευρολόγοι μελετούν τη σχέση ανάμεσα σε τέτοιου είδους νοητικές διαταραχές και τη βία. Είναι ενδιαφέρον, πάντως, ότι μόνο άντρες, και όχι γυναίκες, προσβάλλονται από τέτοιου είδους νοητικές διαταραχές.

Μια άλλη αρρώστεια, που αναφέρθηκε ότι μπορεί να προκαλούσε βίαιες εκρήξεις, ήταν η υπογλυκαιμία. Αυτή η αρρώστεια χαρακτηρίζεται από τα χαμηλά επίπεδα ζάχαρης στο αίμα. Μια γυναίκα ανέφερε ότι, όταν αισθανόταν μια αύξηση της έντασης στην ατμόσφαιρα, μπορούσε να αποφύγει έναν καυγά, ταΐζοντας τον άντρα της. Αν και μικρότεροι καυγάδες γίνονταν, οι μεγάλες εκρήξεις εξαφανίστηκαν. Αναρωτιέμαι πόσο η ίδια η περιποίηση (ταΐζοντας τον άντρα της) βοηθούσε στην αποφυγή των εκρήξεων.

Η γηριατρική προσφέρει κάποια υποστήριξη στις νευρολογικές αιτιολογήσεις του φαινομένου, καθώς και στην άποψη περί χημικών αλλαγών του αίματος. Μερικές ηλικιωμένες γυναίκες ανέφεραν δραματικές αλλαγές στη συμπεριφορά των αντρών τους με το πέρασμα της ηλικίας. Η αρτηριοσκλήρωση μπορεί να κάνει μη βίαιους άντρες να αρχίσουν να κακοποιούν τις γυναίκες τους. Μια εξηταοχτάχρονη γυναίκα είπε πως ο εβδομηντάχρονος άντρας της πήρε το μπαστούνι του και της επιτέθηκε. Άλλες ιστορίες δείχνουν την άσχημη τύχη που μπορεί να έχουν γυναίκες, που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους στην ευχαρίστηση των αντρών τους, οι οποίοι, γερνώντας, αποκτούν βίαιη συμπεριφορά.

Συμπερασματικά, οι κακοποιημένες γυναίκες και οι δράστες προέρχονται από όλες τις πλευρές της κοινωνίας. Αυτό το δείγμα έχει δείξει πως δεν μπορούν να διαχωριστούν με βάση δημογραφικά χαρακτηριστικά ή στερεότυπα. Έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά στην προσωπικότητά τους, αλλά δεν είναι γνωστό αν αυτά οφείλονται στον ρόλο τους ως θύματα ή δράστες. Φαίνεται πως μάλλον η μελέτη της αλληλεπίδρασης των κοινωνιολογικών και ψυχολογικών παραγόντων – και όχι η μελέτη των ατομικών διαφορών – είναι ο δρόμος για τη λύση του προβλήματος.

Ψυχοκοινωνική Θεωρία της Επίκτητης Αδυναμίας

Ενώ οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν ασχοληθεί πολύ με τη φύση της βίας μέσα σε διαφορετικές κοινωνίες, η βία ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας δεν έχει προσελκύσει την προσοχή τους, μολονότι οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν μέσα σε κάποιο είδος οικογενειακής δομής. Παραδοσιακά, η οικογένεια έχει αντιμετωπιστεί σαν μια όαση γαλήνης μέσα σ' ένα βίαιο κόσμο. Τελευταία, πάντως, γίνεται όλο και πιο φανερό πως η οικογένεια, ιδιαίτερα η πυρηνική οικογένεια, δεν είναι το αναμενόμενο γαλήνιο καταφύγιο. Αντίθετα, είναι συχνά το εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη της επιθετικότητας.

Προηγούμενες έρευνες πάνω στην οικογενειακή βία έτειναν στην κλινική έρευνα, εστιάζοντάς την στην ψυχολογία των ατόμων. Η έρευνα που κάνω από το 1975 υποστηρίζει πως αυτή η προσέγγιση δεν είναι η κατάλληλη για την κατανόηση του προβλήματος των κακοποιημένων γυναικών. Οι κοινωνιολόγοι Straus, Steinmetz και Gelles βρήκαν πως στο 28% των οικογενειών εμφανίζονται κρούσματα βίας. Όταν η συχνότητα φτάνει σε τέτοια επίπεδα, δεν συζητούμε για ένα πρόβλημα ατομικής ψυχολογίας, αλλά για μια σοβαρή κοινωνική διαταραχή. Ένας συνδυασμός κοινωνιολογικών και ψυχολογικών παραγόντων εξηγεί καλύτερα το σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας.

Οι κοινωνιολογικοί παράγοντες έχουν τεκμηριωθεί καλά από άλλους ερευνητές. Η Del Martin, στο βιβλίο της *Κακοποιημένες Σύζυγοι*, παρουσιάζει λεπτομερείς αποδείξεις για το πώς μια σεξιστική κοινωνία διευκολύνει, αν όχι ενθαρρύνει, την κακοποίηση των γυναικών. Οι έρευνές της, καθώς και οι δικές μου, δείχνουν ότι αυτές οι γυναίκες δεν συνεχίζουν τις σχέσεις τους γιατί τους αρέσει να κακοποιούνται. Δυσκολεύονται να διακόψουν εξαιτίας πολύπλοκων ψυχοκοινωνικών λόγων.

Μερικές γυναίκες συνεχίζουν τις σχέσεις τους εξαιτίας οικονομικής, νομικής και κοινωνικής εξάρτησης. Άλλες φοβούνται να φύγουν γιατί δεν έχουν κάποιο ασφαλές μέρος για να πάνε. Η Αστυνομία, η Δικαιοσύνη, τα νοσοκομεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν προσφέρουν αποτελεσματική προστασία. Οι ψυχολόγοι συνήθως συμβουλεύουν τις γυναίκες να διατηρήσουν την οικογένειά τους με οποιοδήποτε κόστος κι έτσι η οικογένεια καταλήγει να είναι η ίδια η ζωή τους. Ο δράστης και η κακοποιημένη γυναίκα φοβούνται πως δεν μπορούν να επιβιώσουν μόνοι και γι' αυτό συνεχίζουν μια παράξενη συμβιωτική σχέση, από την οποία δεν μπορούν να ξεφύγουν.

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναπτυχθεί μια ψυχολογική άποψη που εξηγεί γιατί η κακοποιημένη γυναίκα γίνεται θύμα και πώς αυτή η διαδικασία καταλήγει στο σημείο της ψυχολογικής παράλυσης. Αυτή η ψυχολογική διαδικασία στην κοινωνική θεωρία της μάθησης ονομάζεται «επίκτητη αδυναμία» (learned helplessness).

Αραγε, η υπεροχή του άντρα σε φυσική δύναμη και το μήνυμα της κοινωνίας ότι η γυναίκα ανήκει στον άντρα επηρεάζει την αυτο-αντίληψη της γυναίκας; Έχουν οι γυναίκες μάθει να πιστεύουν πως είναι αδύναμες μπροστά στους άντρες, όπως υποστηρίζει η θεωρία της επίκτητης αδυναμίας;

Με τη βοήθεια ερευνών πάνω σε ζώα, και πιο πρόσφατα πάνω σε ανθρώπους, οι ψυχολόγοι προσπαθούν να καταλάβουν πώς η αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι για τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα γεγονότα της ζωής τους συντελεί στον τρόπο που σκέφτονται και αισθάνονται για τον εαυτό τους και την ικανότητά τους να δρουν. Μια σύντομη εξέταση μερικών

αρχών της θεωρίας της μάθησης παρέχει ένα σκελετό κατανόησης του πώς η κακοποιημένη γυναίκα σκέφτεται και αισθάνεται για τον εαυτό της και τη θέση της.

Αντίδραση - αποτέλεσμα

Τα περισσότερα φυτά και ζώα έχουν ελάχιστο εκούσιο έλεγχο του περιβάλλοντός τους. Τον περισσότερο καιρό απλώς αντιδρούν στα γεγονότα που συμβαίνουν. Για παράδειγμα, αν βάλετε ένα φυτό στο περβάζι ενός παράθυρου, ο κορμός και τα φύλλα του θα μεγαλώσουν προς την κατεύθυνση του φωτός. Ο τρόπος που μεγαλώνει δεν έχει καμιά σχέση με το αν το φυτό μπορεί ή όχι να αλλάξει την κατεύθυνση από την οποία έρχεται το φως – έτσι οι κινήσεις του δεν αλλάζουν τη σχέση ανάμεσα στην αντίδραση και το αποτέλεσμα. Η ανάπτυξη προς την κατεύθυνση του φωτός δεν είναι μια εκούσια αντίδραση – το φυτό θα συνεχίσει να μεγαλώνει με τον τρόπο αυτό αδιαφορώντας για τις συνέπειες. Αυτή η συμπεριφορά δεν μπορεί να αλλάξει ριζικά ή να τροποποιηθεί.

Οι άνθρωποι δεν είναι φυτά και έχουν πολλές εκούσιες αντιδράσεις, που μπορούν να αλλάξουν ή να υποστούν τροποποιήσεις, ανάλογα με τα αποτελέσματα. Αν μια εκούσια αντίδραση δημιουργεί ένα επιθυμητό αποτέλεσμα στο περιβάλλον, τείνουμε να την επαναλάβουμε. Αυτή είναι η αρχή της ενίσχυσης. Αν περιμένουμε πως μια αντίδρασή μας θα δημιουργήσει σίγουρα ένα επιθυμητό αποτέλεσμα, τότε αισθανόμαστε ότι έχουμε τον έλεγχο της κατάστασης.

Για να εξακριβώσουμε αν, πραγματικά, έχουμε ή όχι τον έλεγχο μιας συγκεκριμένης κατάστασης, αντιδρούμε με τον ίδιο τρόπο την επόμενη φορά. Κι αν συμβεί ξανά το ίδιο αποτέλεσμα, επιβεβαιώνουμε την ικανότητα του ελέγχου μας. Μπορούμε, λοιπόν, να διαλέξουμε, κάποια άλλη φορά, να μην αντιδράσουμε με τον ίδιο τρόπο, αν δεν θέλουμε να έχουμε το ίδιο αποτέλεσμα. Έτσι, τα ανθρώπινα πλάσματα μπορούν να αποφασίζουν αν πρέπει ή όχι να έχουν μια συγκεκριμένη αντίδραση σε μια κατάσταση, ανάλογα με το αν θέλουν ή όχι να συμβεί το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Αυτό τους κάνει να αισθάνονται πως έχουν τον έλεγχο της ζωής τους.

Από την άλλη μεριά, αν περιμένουμε πως θα συμβούν ορισμένα πράγματα, όταν έχουμε μια συγκεκριμένη αντίδραση, κι αυτά τα πράγματα δεν συμβούν, τότε ψάχνουμε να βρούμε την εξήγηση που αυτά τα πράγματα δεν συνέβησαν. Αν δεν μπορούμε να βρούμε καμιά λογική εξήγηση, μετά από κάποιο διάστημα συμπεραίνουμε πως δεν έχουμε κανέναν έλεγχο των αποτελεσμάτων. Με τον τρόπο αυτό, μαθαίνουμε ποιά στοιχεία του περιβάλλοντός μας μπορούμε να ελέγξουμε και ποιά όχι.

Απώλεια του εκούσιου ελέγχου

Πειράματα στο εργαστήριο έχουν δείξει πως, αν ένας οργανισμός βιώνει καταστάσεις που δεν μπορεί να ελέγξει, τότε εξαφανίζονται τα κίνητρα που χρειάζονται για να αντιδράσει σε ανάλογες καταστάσεις. Ακόμα κι αν, αργότερα, είναι δυνατό να κάνει τις κατάλληλες αντιδράσεις που ελέγχουν τις καταστάσεις αυτές, ο οργανισμός θα δυσκολεύεται να πιστέψει ότι έχει τον έλεγχο των αντιδράσεων και ότι οι αντιδράσεις είναι πραγματικά αποτελεσματικές. Ο οργανισμός, επίσης, θα δυσκολεύεται να μάθει τον τρόπο με τον οποίο θα επαναλαμβάνει τις αντιδράσεις. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα μια προφανή διαταραχή της ψυχικής και φυσικής υγείας του οργανισμού. Κατάθλιψη και άγχος φαίνεται να είναι τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς του οργανισμού.

Επίκτητη αδυναμία

Η περιοχή της έρευνας που αφορά την ενίσχυση σε μικρή ηλικία εκείνων των αντιδράσεων, οι οποίες οδηγούν σε παθητική συμπεριφορά, ονομάζεται επίκτητη αδυναμία. Ο πειραματικός ψυχολόγος Martin Seligman έκανε την υπόθεση ότι σκύλοι που υπόκεινται σε αρνητικές ενισχύσεις θα μπορούσαν να μάθουν ότι η εκούσια συμπεριφορά τους δεν έχει κανένα αποτέλεσμα στην αντιμετώπιση των ερεθισμάτων. Αν ένα τέτοιο ερέθισμα επαναλαμβανόταν, η τάση για αντίδραση θα μειωνόταν.

Ο Seligman και οι συνάδελφοί του έβαλαν σκύλους μέσα σε κλουβιά και διοχέτευαν ηλεκτρικές εκκενώσεις σε τυχαία και μεταβαλλόμενα διαστήματα. Οι σκύλοι έμαθαν γρήγορα πως, με οποιονδήποτε τρόπο και αν αντιδρούσαν, δεν αντιμετώπιζαν το σοκ. Στην αρχή, τα σκυλιά προσπαθούσαν να δραπετεύσουν κάνοντας διάφορες εκούσιες κινήσεις. Όταν διαπίστωναν πως τίποτα δεν σταματούσε το σοκ, τα σκυλιά σταμάτησαν να κάνουν οποιαδήποτε εκούσια προσπάθεια και έγιναν υποχωρητικά, παθητικά και υπάκουα.

Όταν οι ερευνητές προσπάθησαν να αλλάξουν αυτή τη διαδικασία και να διδάξουν στα σκυλιά ότι θα μπορούσαν να γλιτώσουν από το σοκ πηγαίνοντας στην άλλη άκρη του κλουβιού, εκείνα δεν αντιδρούσαν. Ακόμα κι όταν η πόρτα ήταν ανοιχτή και μπορούσαν να φύγουν, τα σκυλιά παρέμεναν παθητικά, αρνούνταν να φύγουν και δεν απεύφευγαν το σοκ. Έπρεπε να συρθούν επανειλημμένα προς την έξοδο για να ξαναμάθουν να αντιδρούν εκούσια. Όσο πιο μικρά ήταν τα σκυλιά όταν δέχονταν το “μάθημα”, τόσο μεγαλύτερος ήταν ο χρόνος που απαιτείτο για να ξεπεράσουν τα αποτελέσματα αυτής της «επίκτητης αδυναμίας». Πάντως, από τη στιγμή που ξαναμάθαιναν να αντιδρούν εκούσια, η αδυναμία τους εξαφανιζόταν.

Παρόμοια πειράματα έχουν γίνει και σε άλλα είδη ζώων, όπως γάτες, ψάρια, ποντίκια, πουλιά και πίθηκους, με τα ίδια αποτελέσματα. Μερικά ζώα μάθαιναν να είναι αδύναμα γρηγορότερα και να δείχνουν την αδυναμία τους σε πολλές καταστάσεις. Σε μερικά η μάθηση ήταν αποκλειστική και αφορούσε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Σε άλλα η αίσθηση της αδυναμίας γενικευόταν σε όλη τους τη συμπεριφορά.

Ένα πείραμα που φανερώνει τον τρόπο γενίκευσης του φαινομένου της επίκτητης αδυναμίας έγινε σε ποντίκια. Ο ερευνητής κρατούσε στο χέρι του νεογέννητα ποντίκια μέχρι να σταματήσουν όλες τους οι προσπάθειες για να ξεφύγουν. Στη συνέχεια τα άφηνε. Αυτή η διαδικασία επαναλαμβανόταν μερικές φορές. Έπειτα, τα ποντίκια τοποθετούνταν μέσα σε μια δεξαμενή με νερό. Μέσα σε τριάντα λεπτά, τα ποντίκια που είχαν δεχτεί το “μάθημα” της επίκτητης αδυναμίας είχαν πνιγεί. Πολλά δεν έκαναν ούτε καν μια απόπειρα για να κολυμπήσουν και βυθίζονταν μόλις έμπαιναν στο νερό. Τα ποντίκια που δεν είχαν δεχτεί το “μάθημα” μπορούσαν να κολυμπούν μέχρι και εξήντα ώρες πριν πνιγούν.

Η αίσθηση της αδυναμίας γενικευόταν από την αδυναμία τους να ξεφύγουν από το χέρι του ερευνητή σε αδυναμία να κολυμπήσουν για να ξεφύγουν από τον θάνατο. Αφού όλα τα ποντίκια είχαν την ικανότητα να κολυμπούν για να μείνουν ζωντανά, μόνο οι ψυχολογικές επιπτώσεις της επίκτητης αδυναμίας μπορούν να εξηγήσουν τη συμπεριφορά τους.

Η θεωρία της επίκτητης αδυναμίας έχει τρία βασικά συστατικά: πληροφορίες γύρω από αυτό που θα συμβεί, σκέψη ή νοητική αναπαράσταση αυτού που θα συμβεί (μάθηση, προσδοκία, πίστη, αντίληψη) και στάση (συμπεριφορά) απέναντι σ' αυτό που συμβαίνει. Είναι το δεύτερο στοιχείο (η νοητική αναπαράσταση), όπου συμβαίνει η λαθεμένη προσδοκία ότι η αντίδραση και το αποτέλεσμα είναι ανεξάρτητα. Σ' αυτό το σημείο έχουν την αφετηρία τους οι νοητικές και συναισθηματικές διαταραχές.

Είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι η προσδοκία μπορεί να είναι ή να μην είναι ακριβής. Έτσι, αν το άτομο έχει τον έλεγχο των μεταβλητών της αντίδρασης και των αποτελεσμάτων, αλλά πιστεύει πως δεν τον έχει, τότε αντιδρά με το φαινόμενο της επίκτητης αδυναμίας. Αν το άτομο πιστεύει πως έχει τον έλεγχο αντίδρασης-αποτελεσμάτων, ακόμα κι όταν αυτό δεν συμβαίνει, η συμπεριφορά του δεν επηρεάζεται.

Γι' αυτό η πραγματική φύση της ικανότητας του ελέγχου δεν είναι τόσο σημαντική, όσο το σύνολο των "πιστεύω" ή των προσδοκιών. Μερικά άτομα επιμένουν περισσότερο από άλλα στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν τον έλεγχο, αλλά θα τα παρατήσουν μόλις πραγματικά πιστέψουν ότι η κατάσταση δεν τους δίνει καμιά ελπίδα. Απόδειξη ο άρρωστος που χάνει τη «θέλησή του για ζωή» και πεθαίνει, ενώ θα μπορούσε να ζήσει. Αυτός ο άρρωστος πιστεύει πως τίποτα δεν μπορεί να τον σώσει (ή δεν τον ενδιαφέρει να σωθεί), άσχετα από το αν πραγματικά μπορεί ή όχι να υπάρξει θεραπεία.

Από τη στιγμή που δεν πιστεύουμε ότι μπορούμε να ελέγξουμε αυτό που μας συμβαίνει, είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι μπορούμε να το επηρεάσουμε, ακόμα κι αν αργότερα διαπιστώσουμε ένα θετικό αποτέλεσμα. Αυτή η έννοια είναι σημαντική για να καταλάβουμε γιατί οι κακοποιημένες γυναίκες δεν προσπαθούν να απελευθερωθούν από μια σχέση κακοποίησης. Από τη στιγμή που οι γυναίκες πιστεύουν ότι είναι αδύναμες, η αντίληψη γίνεται πραγματικότητα και μετατρέπονται σε παθητικές, υπάκουες, "αδύναμες". Τα πράγματα που τους φαίνονται πως είναι έξω από τον έλεγχό τους πραγματικά ξεφεύγουν από τον έλεγχό τους.

Όταν κανείς ακούει περιγραφές επεισοδίων κακοποίησης από κακοποιημένες γυναίκες, συχνά βλέπει ότι αυτές οι γυναίκες δεν είναι τόσο αδύναμες όσο θεωρούν τον εαυτό τους. Πάντως, η συμπεριφορά τους καθορίζεται από τη δική τους αρνητική αντίληψη του τι μπορούν και τι δεν μπορούν να κάνουν και όχι από τις πραγματικές τους δυνατότητες. Η συμπεριφορά των κακοποιημένων γυναικών εμφανίζεται παρόμοια με τη συμπεριφορά των σκυλιών και γατιών του Seligman.

Εκτός από τη διαφορετική αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι γι' αυτά που συμβαίνουν, τους δίνουν και διαφορετική εξήγηση. Διαφορετικοί άνθρωποι έχουν διαφορετικές προδιαθέσεις για τον προσδιορισμό των αιτιών. Για παράδειγμα, μερικοί άνθρωποι πιστεύουν ότι τα περισσότερα πράγματα που συμβαίνουν στη ζωή τους προκαλούνται από παράγοντες που είναι ανεξάρτητοι από αυτούς. Έχει βρεθεί πως άτομα που ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία γίνονται πιο εύκολα θύματα της επίκτητης αδυναμίας.

Όπως στο πείραμα με τα ποντίκια, έτσι και στους ανθρώπους, το αίσθημα της αδυναμίας τείνει να μεταφερθεί από μια κατάσταση σε άλλες. Έτσι, μια κακοποιημένη γυναίκα δεν μαθαίνει πως δεν μπορεί να ξεφύγει από την κακοποίηση ενός μόνο άντρα, αλλά από την κακοποίηση του οποιουδήποτε άντρα.

Η αδυναμία αυτή, επίσης, μειώνει την ικανότητα του ανθρώπου να αντιμετωπίζει και να λύνει διάφορα προβλήματα. Πειράματα με κολεγιακούς φοιτητές έχουν δείξει πως, ενώ η βλάβη είναι αντιστρέψιμη, μεταβάλλει τη διάθεση του ατόμου στην προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων. Έτσι, παρεμποδίζεται η ικανότητα μάθησης και μειώνεται ο αριθμός των διαφορετικών αντιδράσεων από τις οποίες το άτομο μπορεί να διαλέξει. Με τον τρόπο αυτό, οι κακοποιημένες γυναίκες δεν βλέπουν τις δυνατότητες επιλογών τους. Άτομα που αισθάνονται αδύναμα, πραγματικά πιστεύουν πως δεν έχουν καμιά επιρροή πάνω στην επιτυχία ή αποτυχία των γεγονότων που τους αφορούν. Γυναίκες, που έχουν μάθει να δέχονται την κακοποίηση σαν ένα τρόπο ζωής, έχουν μάθει ότι δεν μπορούν να επηρεάσουν την επιβολή της.

Ο αλτρονισμός που εμφανίζεται μεταξύ των θυμάτων κακοποίησης είναι ανάλογος με εκείνον που εμφανίζεται ανάμεσα στα θύματα κάποιας μεγάλης τραυματικής εμπειρίας. Πολλοί

άνθρωποι, που είχαν μια τραυματική εμπειρία, προσφέρουν αμέσως τον χρόνο και την ενεργητικότητά τους στην προσπάθεια να πολεμήσουν τα αισθήματα αδυναμίας τους. Μερικοί γίνονται εθελοντές στον Ερυθρό Σταυρό. Η αίσθηση ότι μπορεί κανείς να βοηθήσει, γενικά βοηθά τον εθελοντή όσο και το θύμα. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται, επίσης, σε ομάδες αυτοβοήθειας, όπως στις ομάδες αντιαλκοολικής θεραπείας.

Η γενική αντίδραση σε μεγάλες καταστροφές, όπως τυφώνες, σεισμοί, αεροπορικές τραγωδίες ή μεγάλες πυρκαγιές, είναι ένα αίσθημα αδυναμίας. Πάντως, στην περίπτωση που δεν ξανασυμβεί αυτή η καταστροφή, αυτό το αίσθημα διαλύεται, συνήθως, με το πέρασμα του χρόνου. Από το άλλο μέρος, μια επανάληψη της καταστροφής, σε μικρό χρονικό διάστημα, κάνει τα άτομα παθητικά με την πίστη ότι δεν μπορούν να κάνουν τίποτα για να βοηθήσουν τον εαυτό τους. Απόδειξη τα αποτελέσματα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Παραμένει ένα χρόνιο αίσθημα αδυναμίας που δεν διαλύεται. Οι αντιδράσεις των θυμάτων επαναλαμβανόμενων καταστροφών είναι παρόμοιες με την αίσθηση αδυναμίας των κακοποιημένων γυναικών.

Είναι, επίσης, πιθανό ότι η αδυναμία αποκτάται μέσα από μια σχετική συνέχεια. Μπορεί να υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα της επίκτητης αδυναμίας που η γυναίκα αποκτά από τη σχέση της με τα παραδοσιακά στάνταρ του γυναικείου ρόλου και από την ατομική ανάπτυξη της προσωπικότητάς της. Η δυαδική σχέση άντρα-γυναίκας μπορεί να είναι μια ειδική περιοχή που επηρεάζεται. Οι κακοποιημένες γυναίκες φαίνεται να έχουν αισθήματα αδυναμίας πιο πολύ στις σχέσεις τους με τους άντρες. Γυναίκες με υπεύθυνες εργασίες καταφεύγουν στα παραδοσιακά στερεότυπα του γυναικείου ρόλου στις σχέσεις τους με τους άντρες, ακόμα κι όταν αυτή η συμπεριφορά δεν εμφανίζεται στους άλλους τομείς της ζωής τους.

Για την εφαρμογή της έννοιας της επίκτητης αδυναμίας στις κακοποιημένες γυναίκες χρειάζεται να διαπιστωθεί η διαδικασία, μέσα από την οποία μετατρέπονται σε θύματα. Επαναλαμβανόμενες κακοποιήσεις, σαν ηλεκτρικά σοκ, εξαφανίζουν τη διάθεση της γυναίκας για αντίδραση. Γίνεται παθητική. Η νοητική της ικανότητα για να αντιληφθεί την επιτυχία αλλάζει. Δεν πιστεύει πως η αντίδρασή της μπορεί να καταλήξει σε ένα θετικό αποτέλεσμα, ανεξάρτητα αν αυτό είναι δυνατό ή όχι. Έχοντας γενικεύσει την αδυναμία της, η κακοποιημένη γυναίκα πιστεύει πως ό,τι κι αν κάνει δεν θα έχει κανένα αποτέλεσμα. Δεν μπορεί να σκεφτεί εναλλακτικές λύσεις. Λέει: «Είμαι ανίκανη και τόσο ανόητη που δεν μπορώ να μάθω πώς να αλλάξω τα πράγματα». Τελικά, γίνεται αβέβαιη για τη συναισθηματική της κατάσταση. Έχει τάση για κατάθλιψη και άγχος.

Οι κακοποιημένες γυναίκες υποφέρουν από “κλινική” κατάθλιψη; Πολλές από τις σύγχρονες ψυχολογικές θεωρίες ορίζουν την κατάθλιψη ως την κατάσταση, κατά την οποία ένα άτομο έχει μια υπερβολική πίστη πως οτιδήποτε κάνει δεν θα είναι καλό. Αυτά τα άτομα, επίσης, πιστεύουν πως οι ανεπάρκειές τους τους εμποδίζουν να ελέγξουν αποτελεσματικά τη ζωή τους.

Ο σχετικά μικρός αριθμός των γυναικών του δείγματός μου δεν παρέχει τη βάση για οποιαδήποτε επιστημονικά συμπεράσματα γύρω από το θέμα της κατάθλιψης. Πάντως, φαίνεται πως η συμπεριφορά τους δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως καταθλιπτική. Για παράδειγμα, πολλές προσπάθησαν να αποκτήσουν κάποιον έλεγχο της κακοποίησής τους. Αν και δεχόταν την κακοποίηση ως αναπόφευκτη, προσπαθούσαν να ελέγχουν τον χρόνο και τον τόπο της κακοποίησης. Αυτός ο μικρός έλεγχος φαίνεται να είναι μια προσπάθεια για να μην αισθάνονται ολοκληρωτικά αδύναμες. Για παράδειγμα, όταν μια γυναίκα αρχίζει να γκρινιάζει στον άντρα της, ενώ ξέρει πως μόλις γύρισε από μια σκληρή μέρα δουλειάς, μπορεί να δικαιώσει την πίστη της ότι πραγματικά αξίζει την κακοποίησή της, αφού η ίδια άρχισε την ιστορία. Αν και αυτή η συμπεριφορά μοιάζει να είναι μαζοχιστική, αφού προκαλεί την κακοποίησή της, μπορεί

ταυτόχρονα να είναι και μια απελπισμένη προσπάθεια της γυναίκας να αποκτήσει κάποιον έλεγχο της ζωής της.

Ένα άλλο σημείο, που παρατηρήσαμε να είναι σχετικό με την κατάθλιψη, είναι η αγχώδης κατάσταση της κακοποιημένης γυναίκας. Όταν αυτές οι γυναίκες περιέγραφαν τον τρόπο και τον φόβο της κακοποίησης, υπήρχε μικρότερο άγχος από αυτό που περιμέναμε. Στην πραγματικότητα, σε πολλές περιπτώσεις, φαινόταν πως η ζωή με τον δράστη προκαλούσε μικρότερο άγχος από ό,τι η ζωή μακριά τους. Γιατί; Συχνά η γυναίκα αισθάνεται πως αν ζει μαζί του έχει ελπίδα να αποκτήσει κάποιον έλεγχο. Μια άλλη εξήγηση είναι ότι ο φόβος προκαλεί την αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης για την αποφυγή ή τον έλεγχο του τρόμου.

Άγχος είναι, βασικά, μια κραυγή κινδύνου. Από βιολογική σκοπιά, το αυτόνομο νευρικό σύστημα στέλνει ορμόνες κατάλληλες για να αντιμετωπίσουν το άμεσο στρες. Μόλις το στρες μπει κάτω από έλεγχο, το άγχος ξαναγυρίζει σ' ένα φυσιολογικό επίπεδο. Διαφορετικά, μεγαλύτερη ποσότητα ορμονών παρέχεται σταθερά, ώστε να μπορεί κανείς να ζει κάτω από συνεχές άγχος. Αυτή η αντίδραση συμβαίνει, επίσης, όταν κάποιοι φόβοι θεωρούνται ανεξέλεγκτοι. Σ' αυτή την περίπτωση το άγχος δεν επιστρέφει στα φυσιολογικά επίπεδα, αλλά μειώνεται ακόμα περισσότερο και φτάνει στην κατάθλιψη.

Πώς οι κακοποιημένες γυναίκες μετατρέπονται σε θύματα

Φαίνεται πως δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως το αίσθημα της αδυναμίας (και στους άντρες και στις γυναίκες) συμμετέχει στα αίτια εμφάνισης και στους λόγους διατήρησης της βίαιης συμπεριφοράς. Πάντως, αν και πολλοί άντρες αισθάνονται πραγματικά αδύναμοι να ελέγξουν τη ζωή τους, ισχυρίζομαι ότι και μόνο το γεγονός πως ένα άτομο είναι γυναίκα –πιο ειδικά: παντρεμένη γυναίκα– αυτόματα δημιουργεί μια κατάσταση αδυναμίας. Αυτό είναι ένα από τα αρνητικά αποτελέσματα των φυλετικών στερεότυπων.

Οι γυναίκες συστηματικά διδάσκονται ότι η προσωπική τους αξία, επιβίωση και αυτονομία δεν εξαρτάται τόσο από τις αποτελεσματικές και δημιουργικές αντιδράσεις στις καταστάσεις της ζωής, όσο από τη φυσική ομορφιά τους και την εντύπωση που κάνουν στους άντρες. Μαθαίνουν ότι δεν έχουν άμεσο έλεγχο στις περιστάσεις. Νωρίς στη ζωή τους, μικρά κορίτσια, μαθαίνουν από τους γονείς τους και την κοινωνία ότι είναι πιο παθητικά άτομα από τα αγόρια. Έχοντας συστηματικά εκπαιδευτεί να είναι δευτερες, οι γυναίκες αρχίζουν τον γάμο τους με ένα ψυχολογικό μειονέκτημα. Ο γάμος στην πατριαρχική μας κοινωνία δεν προσφέρει ίση δύναμη σε άντρες και γυναίκες. Η αντίληψη ότι οι νόμοι, που έχουν σχέση με τον γάμο, προστατεύουν τις γυναίκες είναι αμφισβητήσιμη, όταν οι στατιστικές αποκαλύπτουν τα προβλήματα των γυναικών. Αντίθετα, οι νόμοι φαίνεται να διαιωνίζουν την ιστορική αντίληψη της αντρικής υπεροχής.

Στις περισσότερες Πολιτείες ένας άντρας δεν μπορεί να κατηγορηθεί για βιασμό της γυναίκας του. Επίσης, ο άντρας έχει το νόμιμο δικαίωμα να αποφασίζει για το πού θα ζει η οικογένεια, περιορίζοντας την ελευθερία κίνησης της γυναίκας. Οι σχέσεις ισχύος μέσα στην οικογένεια σχετίζονται με το οικονομικό και κοινωνικό στάτους. Αφού οι άντρες, πολύ συχνότερα από τις γυναίκες, παίρνουν μεγαλύτερη αμοιβή για την εργασία τους, η οποία έχει και μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος, αποκτούν μια θέση υπεροχής στη λήψη των αποφάσεων μέσα στην οικογένεια. Τελικά, οι περισσότεροι άντρες υπερέχουν, επίσης, σε φυσική δύναμη, άλλη μια πηγή αντρικής δύναμης και σιγουριάς.

Πολιτιστικές συνθήκες, νόμοι, οικονομική πραγματικότητα, φυσική κατωτερότητα: όλα αυτά διδάσκουν τις γυναίκες ότι δεν έχουν άμεσο έλεγχο πάνω στις καταστάσεις της ζωής τους. Αν και δεν υποβάλλονται σε ηλεκτρικά σοκ, όπως τα σκυλιά στα πειράματα, υπόκεινται σε

οικογενειακές και θεσμικές συνθήκες που περιορίζουν τις εναλλακτικές τους δυνατότητες και αποθαρρύνουν οποιεσδήποτε ανεπιθύμητες συμπεριφορές. Ίσως, οι κακοποιημένες γυναίκες, όπως και τα σκυλιά που έμαθαν ότι η συμπεριφορά τους δεν επηρεάζει τα αποτελέσματα, έχουν χάσει την ικανότητά τους να αντιδρούν αποτελεσματικά.

Συνέπειες της επίκτητης αδυναμίας

Ένα αποτέλεσμα της επίκτητης αδυναμίας μπορεί να είναι η κατάθλιψη, όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα. Ένα άλλο αποτέλεσμα φαίνεται να είναι η μεταβολή της αντίληψης της γυναίκας σχετικά με τις συνέπειες της βίας. Ζώντας συνέχεια μέσα στον φόβο, φαίνεται πως την κάνει να μην καταλαβαίνει τη σοβαρότητα της βίας και του θανάτου.

Αναφέρονται ασυνήθιστα υψηλά ποσοστά χρήσης διάφορων όπλων (πιστόλια, μαχαίρια κλπ.) στις περιπτώσεις κακοποίησης. Απορώ πώς δεν είχαν σκοτωθεί πολύ περισσότεροι άνθρωποι στη διάρκεια τέτοιων επεισοδίων. Οι γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, έλεγαν πως δεν φοβούνται τον θάνατο, ίσως γιατί, επίσης, δεν πίστευαν πως θα πεθάνουν. Οι γυναίκες του δείγματος, που είχαν σκοτώσει τους άντρες τους, όλες υποστήριζαν πως δεν είχαν ιδέα ότι τους είχαν σκοτώσει μέχρι που τους πληροφόρησε η Αστυνομία. Μια γυναίκα αντιστάθηκε έντονα όταν ήθελαν οι αστυνομικοί να την πάνε στο Τμήμα για κατάθεση, γιατί πίστευε πως ο άντρας της θα μπορούσε να γίνει καλά από τα σοβαρά τραύματα που του είχε εκείνη προκαλέσει.

Αρκετοί άντρες έδειξαν έκπληξη για το ότι ο θυμός τους είχε προκαλέσει πόνο ή τραύματα στις γυναίκες τους. Άντρες και γυναίκες επανειλημμένα διαβεβαίωναν ότι δεν είχαν σκοπό να κάνουν κακό στους άλλους. Όσο προχωρούσε η έρευνα, άρχισα να καταλαβαίνω πως όσο κλιμακώνεται η βία τόσο αυξάνουν και οι πιθανότητες φόνων.

Επίλυση του προβλήματος

Αν η συμπεριφορά κακοποίησης διατηρείται εξαιτίας του αισθήματος αδυναμίας, μπορεί να σταματήσει αυτό το σύνδρομο; Επιστρέφοντας στις έρευνες πάνω στα ζώα, βλέπουμε ότι ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορούσαν να διδαχθούν τα σκυλιά πώς να ξεπεράσουν την παθητικότητά τους ήταν να συρθούν επανειλημμένα έξω από τα κλουβιά τους και να τους υποδειχθεί ο τρόπος για να αποφύγουν το σοκ. Όπως τα σκυλιά μας έχουν βοηθήσει να καταλάβουμε γιατί οι κακοποιημένες γυναίκες δεν εγκαταλείπουν εκούσια τις βίαιες καταστάσεις, ίσως μπορούν, επίσης, να μας υποδείξουν τρόπους με τους οποίους να αντιστραφεί η στάση των γυναικών. Ένα πρώτο βήμα θα μπορούσε να είναι να πείσουμε τις κακοποιημένες γυναίκες να εγκαταλείψουν τις σχέσεις κακοποίησης ή να πείσουμε τους δράστες να φύγουν. Αυτό το “σύρσιμο” μπορεί να χρειάζεται βοήθεια από έξω, όπως αυτήν που είχαν τα σκυλιά από τους ερευνητές. Τα ειδικά ιδρύματα για κακοποιημένες γυναίκες θα ήταν πολύ αποτελεσματικά.

Επιπλέον, οι κακοποιημένες γυναίκες χρειάζεται να διδαχθούν για να αλλάξουν τη στάση της αναμενόμενης αποτυχίας, να αντιστραφούν οι αρνητικές τους αντιλήψεις. Χρειάζεται να καταλάβουν τι σημαίνει επιτυχία, να αυξηθούν τα κίνητρά τους και οι φιλοδοξίες τους, να γίνουν ικανές να δοκιμάζουν νέες και πιο αποτελεσματικές αντιδράσεις, ώστε να μπορούν να ελέγξουν τη ζωή τους. Η αυτοεκτίμηση και το αίσθημα της ασφάλειας είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την προστασία απέναντι στα αισθήματα αδυναμίας και κατάθλιψης. Η ψυχοθεραπεία μπορεί να διδάξει τις γυναίκες πώς να ελέγχουν τη ζωή τους και να μη διατηρούν τη στάση του θύματος.

Η συμπεριφορά κακοποίησης πρέπει να σταματήσει. Μια λεπτομερής μελέτη ορισμένων ειδικών στοιχείων στις σχέσεις κακοποίησης μπορεί να μας οδηγήσει σε αποτελεσματικές

μεθόδους για να αντιστρέψουμε αυτή την τραγική διαδικασία. Εξετάζοντας, σ' αυτό το βιβλίο, μερικές από τις τεχνικές που χρησιμοποιούν οι δράστες –πώς μετατρέπουν τις γυναίκες σε θύματα και προκαλούν παραπέρα ψυχολογικές επιπτώσεις– ελπίζω να βοηθήσω στην κατανόηση της φύσης της κακοποίησης.

Η Κυκλική Θεωρία της Βίας

Οι κακοποιημένες γυναίκες δεν κακοποιούνται ούτε συνέχεια, ούτε σε τυχαία χρονικά διαστήματα. Μια από τις πιο εντυπωσιακές ανακαλύψεις που έγιναν στη διάρκεια της έρευνας ήταν ο καθορισμός ενός κύκλου συμβάντων. Η κατανόηση αυτού του κύκλου είναι πολύ σημαντική αν θέλουμε να μάθουμε πώς να σταματούμε ή πώς να αποφεύγουμε επεισόδια κακοποίησης. Αυτός ο κύκλος βοηθά, επίσης, να εξηγήσουμε το πώς οι κακοποιημένες γυναίκες μετατρέπονται σε θύματα, πώς αποκτούν το αίσθημα αδυναμίας και γιατί δεν προσπαθούν να ξεφύγουν.

Ο κύκλος κακοποίησης εμφανίζεται να έχει τρεις διακριτές φάσεις, που ποικίλουν σε χρόνο και ένταση όχι μόνο ανάμεσα σε διαφορετικά ζευγάρια, αλλά και στο ίδιο το ζευγάρι. Αυτές οι φάσεις είναι: η φάση δημιουργίας της έντασης, η έκρηξη ή το επεισόδιο κακοποίησης και η φάση ηρεμίας ή περίοδος αγάπης.

Μέχρι τώρα δεν έχω καταφέρει να εκτιμήσω πόσο χρόνο ένα ζευγάρι παραμένει σε μια από αυτές τις φάσεις, ούτε να προβλέψω πόσο χρόνο θα κάνει ένα ζευγάρι να ολοκληρώσει έναν κύκλο. Υπάρχουν αποδείξεις πως διάφορα γεγονότα μπορούν να επηρεάσουν τον χρόνο. Η εξέταση μερικών σχέσεων που έχουν διαρκέσει είκοσι ή περισσότερα χρόνια δείχνει πως υπάρχουν διαφορετικά κυκλικά μοντέλα που αντιστοιχούν σε διαφορετικά στάδια της ζωής των ζευγαριών. Υπάρχουν, επίσης, κάποιες αποδείξεις ότι ορισμένες θεραπευτικές παρεμβάσεις είναι πιο επιτυχείς όταν γίνονται σε κάποιες συγκεκριμένες φάσεις.

Φάση πρώτη: δημιουργία της έντασης

Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης συμβαίνουν κάποια μικρότερης σημασίας επεισόδια κακοποίησης. Η γυναίκα μπορεί να ελέγχει αυτά τα επεισόδια με διάφορους τρόπους. Συνήθως, προσπαθεί να ηρεμήσει τον δράστη με τη βοήθεια τεχνικών που έχουν προηγουμένως αποδειχτεί επιτυχείς. Μπορεί να γίνεται περιποιητική, υποχωρητική και να προλαβαίνει όλα του τα καπρίτσια ή μπορεί να κρατάει κάποιες αποστάσεις. Αφήνει τον δράστη να νομίζει πως δέχεται ότι ο θυμός του είναι δικαιολογημένος. Δεν είναι ότι πιστεύει πως θα έπρεπε εκείνος να θυμώσει, αλλά πιστεύει ότι αυτό που κάνει δεν θα αφήσει τον θυμό του να κλιμακωθεί. Αν τα κάνει αυτά καλά, τότε το επεισόδιο θα αποφευχθεί. Αν, όμως, εκείνος εκραγεί, τότε συμπεραίνει πως είναι ένοχη. Βασικά, έχει γίνει συνένοχός του, αποδεχόμενη κάποια υπευθυνότητα για την επίθεσή του.

Δεν ενδιαφέρεται για την πραγματικότητα της κατάστασης, γιατί προσπαθεί απελπισμένα να τον εμποδίσει για να μην την κακοποιήσει περισσότερο. Για να παίξει αυτόν τον ρόλο, δεν πρέπει να επιτρέψει στον εαυτό της να θυμώσει με τον δράστη. Προσφεύγει σε μια πολύ συνηθισμένη ψυχολογική άμυνα: αρνείται στον εαυτό της ότι έχει θυμώσει από την άδικη επίθεση. Το αιτολογεί σκεπτόμενη ότι ίσως άξιζε την κακομεταχείριση, συχνά αποδεχόμενη τις λαθεμένες αιτιάσεις του δράστη. Όταν αυτός πετάει στο πάτωμα της κουζίνας το φαγητό, εκείνη σκέφτεται πως ίσως να το έχει παραψησει. Καθώς καθαρίζει το πάτωμα, μπορεί να σκέφτεται ότι ήταν λίγο υπερβολικός στην αντίδρασή του, αλλά είναι συνήθως τόσο ευχαριστημένη που το επεισόδιο ήταν σχετικά μικρό, ώστε αποφασίζει να μη θυμώσει μαζί του.

Ξέρει πως το επεισόδιο θα μπορούσε να είναι χειρότερο. Θα μπορούσε να πετάξει το φαγητό πάνω της και όχι στο πάτωμα. Έτσι, οσοδήποτε άσχημα κι αν είναι τα επεισόδια, η

κακοποιημένη γυναίκα τείνει να τα ελαχιστοποιεί, αναλογιζόμενη ότι ο δράστης είναι ικανός για πολύ χειρότερα.

Μπορεί, επίσης, να κατηγορεί μια συγκεκριμένη κατάσταση για την έκρηξη του άντρα της. Ίσως είχε προβλήματα στη δουλειά ή είχε πει πολύ και δεν ήξερε τι έκανε. Αν για κάθε επεισόδιο μπορεί να κατηγορηθούν εξωτερικοί παράγοντες, είναι πιο εύκολο γι' αυτήν να αρνηθεί τον θυμό της. Αν φταίνε εξωτερικοί παράγοντες για τη βιαιότητα του άντρα της, τότε αυτή σκέφτεται πως δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να αλλάξει την κατάσταση. Συμπεραίνει πως, αν τα υπομείνει, η κατάσταση θα αλλάξει καλύτερευοντας τη συμπεριφορά του απέναντί της. Αυτή η στάση, δυστυχώς, δεν φέρνει καμιά βελτίωση, παρά μόνο μια αναβολή της δεύτερης φάσης του κύκλου, της έντονης κακοποίησης.

Γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί για αρκετό χρόνο ξέρουν πως αυτά τα μικρότερης σημασίας επεισόδια θα κλιμακωθούν σε βαρύτερα. Παρόλα αυτά, χρησιμοποιώντας την ίδια ψυχολογική άμυνα, αρνούνται αυτή τη γνώση για να τα βγάλουν πέρα. Αρνούνται, επίσης, τον τρόπο τους μπροστά στον αναπόφευκτο ερχομό της δεύτερης φάσης, κάνοντας τον εαυτό τους να πιστέψει ότι έχουν κάποιον έλεγχο πάνω στη συμπεριφορά των δραστών. Κατά τη διάρκεια των αρχικών σταδίων της πρώτης φάσης, έχουν πραγματικά κάποιον έλεγχο. Καθώς αυξάνει η ένταση, πάντως, γρήγορα ο έλεγχος χάνεται. Κάθε φορά που συμβαίνει ένα μικρό επεισόδιο κακοποίησης, συσσωρεύονται και νέα κατάλοιπα έντασης. Ο θυμός της κακοποιημένης γυναίκας αυξάνει σταθερά, ακόμα κι αν δεν το αναγνωρίζει ή δεν το εκφράζει, και οποιοσδήποτε έλεγχος υπήρχε πάνω στην κατάσταση μειώνεται.

Ο δράστης, παρακινούμενος από τη φανερά παθητική αποδοχή της βίαιης συμπεριφοράς του, δεν προσπαθεί να ελέγξει τον εαυτό του. Η στάση της κοινωνίας, επίσης, ενισχύει την πίστη του στο δικαίωμα να εξουσιάζει τη γυναίκα του. Ξέρει πως η συμπεριφορά του δεν είναι σωστή, ακόμα κι αν δεν το αναγνωρίζει. Οι περισσότεροι δράστες είναι βίαιοι μόνο στα σπίτια τους. Όλοι καταλαβαίνουν πολύ καλά ότι μια τέτοια συμπεριφορά δεν θα ήταν ανεκτή δημόσια. Γνωρίζοντας ότι η συμπεριφορά του είναι λαθεμένη, αισθάνεται τον φόβο ότι μπορεί να γίνει τόσο αποκρουστικός που να αναγκαστεί εκείνη να φύγει. Έτσι, γίνεται πιο καταπιεστικός, ζηλότυπος και δεσποτικός, ελπίζοντας πως με τη βιαιότητά του θα την κρατήσει. Ιστορικά, αυτή η συμπεριφορά έχει αποδειχθεί επιτυχής. Μόνο πρόσφατα, με τις κοινωνικές αλλαγές που συντελούνται, η κακοποιημένη γυναίκα έχει αρχίσει να βρίσκει κάποια διέξοδο.

Οι προσπάθειες των κακοποιημένων γυναικών να αντιμετωπίσουν τα σχετικά μικρά επεισόδια της φάσης δημιουργίας της έντασης είναι ό,τι καλύτερο μπορούν να κάνουν. Οι περισσότερες γυναίκες στις σεξιστικές κοινωνίες έχουν την εμπειρία παρόμοιων επεισοδίων. Η διαφορά ανάμεσα στις περισσότερες γυναίκες και στις κακοποιημένες γυναίκες είναι ότι οι κακοποιημένες γυναίκες είναι πιο επιρρεπείς στο σύνδρομο της επίκτητης αδυναμίας. Έχουν μάθει ότι δεν έχουν τη δύναμη να διακόψουν τον κύκλο της βίας.

Πολλά ζευγάρια καταφέρνουν να μένουν σ' αυτή την πρώτη φάση, σε ένα σταθερό επίπεδο, για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Και τα δύο μέλη του ζευγαριού θέλουν να αποφύγουν σοβαρά επεισόδια κακοποίησης. Ένα εξωτερικό ερέθισμα συχνά καταστρέφει αυτή την ευαίσθητη ισορροπία. Πολλές κακοποιημένες γυναίκες το καταλαβαίνουν και προσπαθούν να ελέγξουν όσους περισσότερους εξωτερικούς παράγοντες είναι δυνατό για να αποφύγουν περισσότερα και βαρύτερα επεισόδια κακοποίησης. Όπως έχει κιόλας αναφερθεί, προσπαθούν σκληρά να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των άλλων μελών της οικογένειας προς τον δράστη. Τον καλύπτουν, βρίσκουν δικαιολογίες για την απότομη συμπεριφορά του και, συχνά, απομακρύνουν αγαπημένα πρόσωπα που θα μπορούσαν να τις βοηθήσουν. Μερικές γυναίκες απομάκρυναν τους γονείς τους, τις αδελφές τους, τους αδελφούς τους και, συχνά, τα παιδιά τους, γιατί είχαν τον

φόβο ότι θα μπορούσαν να αναστατώσουν τον δράστη. Αναγνωρίζουν ότι ο δράστης είναι ικανός για ακόμα μεγαλύτερη κακοποίηση. Συχνά απειλεί προφορικά πως θα φτάσει σε πολύ μεγαλύτερη βία.

Μια γυναίκα ανέφερε πως όσο περισσότερο μεγάλωναν τα παιδιά της, τόσο περισσότερο κρατούσε η πρώτη φάση. Όταν τα παιδιά μεγάλωσαν και έφυγαν από το σπίτι, η πρώτη φάση μπορούσε να διαρκέσει ακόμα και χρόνια. Δέκα χρόνια είχαν περάσει πριν να συμβεί ένα σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης, όταν ένα από τα παιδιά του ζευγαριού σκοτώθηκε σε ένα δυστύχημα. Ο άντρας της εκδήλωσε τον πόνο του χτυπώντας την τόσο πολύ που χρειάστηκε να νοσηλευτεί για αρκετούς μήνες σε νοσοκομείο. Είχαν περάσει πέντε χρόνια από αυτό το επεισόδιο όταν της έπαιρνα συνέντευξη. Στο ενδιάμεσο διάστημα συνέβαιναν σταθερά μικρά επεισόδια και ήταν φανερό πως βρίσκονταν στην πρώτη φάση. Είναι πιθανό πως θα συνέχιζαν να παραμένουν σ' αυτή τη φάση μέχρι να εμφανιζόταν κάποιο άλλο εξωτερικό γεγονός που θα προκαλούσε το πέρασμα στη δεύτερη φάση.

Καθώς ο άντρας και η γυναίκα αισθάνονται την κλιμάκωση της έντασης στην πρώτη φάση, γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο να ελέγξουν την κατάσταση. Ο καθένας τους γίνεται και πιο έξαλλος. Ο άντρας αυξάνει τη δεσποτική του καταπίεση και τη βιαιότητά του. Τα μικρότερα επεισόδια κακοποίησης γίνονται ολοένα και συχνότερα και ο θυμός παραμένει για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Η κακοποιημένη γυναίκα δεν μπορεί πια να κρατήσει κάποια ισορροπία όπως έκανε στην αρχή της πρώτης φάσης. Είναι λιγότερο ικανή να αμυνθεί στον πόνο και στα χτυπήματα. Οι ίδιες οι γυναίκες λένε πως δυσκολεύονται περισσότερο με τα ψυχολογικά βασανιστήρια.

Εξαντλημένη από το συνεχές στρες, η γυναίκα, συνήθως, απομακρύνεται από τον δράστη, φοβούμενη πως θα φτάσει στην έκρηξη. Εκείνος αρχίζει να κινείται εναντίον της πιο καταπιεστικά, καθώς βλέπει την απομάκρυνσή της. Καθετί που κάνει η γυναίκα μπορεί να παρεξηγηθεί. Η ένταση ανάμεσα στους δύο γίνεται αφόρητη.

Φάση δεύτερη: η έκρηξη

Υπάρχει ένα σημείο προς το τέλος της φάσης δημιουργίας της έντασης, που η διαδικασία αυτή ξεφεύγει από κάθε έλεγχο. Από το στιγμή που φτάνουν στο αναπόφευκτο σημείο, η επόμενη φάση, η έκρηξη, θα συμβεί. Η δεύτερη φάση χαρακτηρίζεται από την ανεξέλεγκτη έκρηξη των εντάσεων που έχουν δημιουργηθεί στην πρώτη φάση. Η έλλειψη ελέγχου και τα σοβαρά επεισόδια κακοποίησης διαχωρίζουν αυτή τη φάση από την προηγούμενη. Αυτό δεν σημαίνει πως τα επεισόδια κακοποίησης που συμβαίνουν στην πρώτη φάση δεν μπορεί να είναι σοβαρά. Η διάκριση, όμως, συνίσταται στο ότι όχι μόνο τα επεισόδια της δεύτερης φάσης είναι, συνήθως, σοβαρότερα, αλλά και η κατάσταση έχει ξεφύγει από κάθε έλεγχο.

Στη διάρκεια της δεύτερης φάσης και οι δύο έχουν χάσει τον έλεγχό τους. Ο δράστης μπορεί να έχει στην αρχή ενός επεισοδίου συνείδηση αυτών που κάνει, αλλά, στη συνέχεια, δεν καταλαβαίνει τι κάνει. Ο θυμός του είναι τόσο μεγάλος που τον τυφλώνει. Ξεκινά θέλοντας να δώσει ένα μάθημα στη γυναίκα του – χωρίς να έχει την πρόθεση να της προξενήσει κάποιον τραυματισμό – και σταματά όταν αισθάνεται ότι έχει “μάθει” το μάθημά της. Στο μεταξύ, πάντως, η γυναίκα έχει, συνήθως, χτυπηθεί σοβαρά. Όταν οι δράστες περιγράφουν τα επεισόδια κακοποίησης, επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στη δικαιολόγηση της συμπεριφοράς τους. Συχνά επικαλούνται ένα σωρό ασήμαντες ενοχλήσεις που είχαν στη διάρκεια της πρώτης φάσης. Μερικές φορές κατηγορούν το ποτό ή την υπερβολική κούρασή τους από τη δουλειά. Το

ένανσμα για το πέρασμα στη δεύτερη φάση σπάνια οφείλεται στη συμπεριφορά της γυναίκας. Είναι, συνήθως, κάποιο εξωτερικό γεγονός ή ξεκινά από την εσωτερική κατάσταση του άντρα.

Μερικές φορές, η κακοποιημένη γυναίκα προκαλεί ένα επεισόδιο της δεύτερης φάσης. Αυτό συμβαίνει, αφού το ζευγάρι έχει περάσει μια μεγάλη περίοδο έντασης. Συχνά, η γυναίκα αισθάνεται πως είναι κοντά η αναπόφευκτη περίοδος μεγάλης βίας και δεν μπορεί να υποφέρει πια τον τρόπο, τον θυμό ή το άγχος της. Ξέρει, επίσης, από την εμπειρία της ότι η τρίτη φάση της ηρεμίας θα ακολουθήσει τη μεγάλη σύγκρουση. Θα προτιμούσε να ξεμπερδεύει με τη δεύτερη φάση, αντί να περιμένει με τον φόβο του ερχομού της, κι έτσι προκαλεί την έκρηξη του δράστη. Με τον τρόπο αυτό έχει εκείνη τον έλεγχο του χρόνου και της αιτίας του επεισοδίου, αντί να βρίσκεται στο έλεός του. Η κακοποιημένη γυναίκα, συχνά, δεν καταλαβαίνει πως προκαλεί το επεισόδιο.

Η δεύτερη φάση του κύκλου είναι συντομότερη από την πρώτη και την τρίτη φάση. Συνήθως, διαρκεί από δύο ως είκοσι τέσσερις ώρες, αν και μερικές γυναίκες ανέφεραν μια σταθερή περίοδο τρόμου για μια βδομάδα ή και περισσότερο.

Από τα λεγόμενα των γυναικών δεν είναι δυνατό να προβλεφθεί το είδος της βίας που θα επικρατήσει στη διάρκεια της δεύτερης φάσης. Ακόμα κι οι γυναίκες που περνούσαν από την πρώτη στη δεύτερη φάση, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεών τους μαζί μας, δεν μπορούσαν να μας δώσουν ενδείξεις που θα επέτρεπαν κάποια πρόβλεψη για το είδος του βίαιου επεισοδίου της δεύτερης φάσης. Η αδυναμία πρόβλεψης και η έλλειψη ελέγχου είναι χαρακτηριστικά της δεύτερης φάσης.

Η αναμονή της δεύτερης φάσης προκαλεί σοβαρό ψυχολογικό στρες στην κακοποιημένη γυναίκα: γίνεται αγχώδης, αισθάνεται κατάθλιψη και παραπονιέται, επίσης, για άλλα ψυχολογικά συμπτώματα. Νύχτες αϋπνίας, έλλειψη όρεξης, ή, αντίθετα, υπνηλία, υπερβολικό φαγητό και σταθερή αίσθηση κούρασης, αναφέρονται συχνά λίγο πριν από τη δεύτερη φάση. Πολλές γυναίκες υποφέρουν από ισχυρούς πονοκεφάλους, στομαχόπονους, υπέρταση, εκδήλωση αλλεργικών δερματικών συμπτωμάτων και ταχυπαλμίες. Στην περίπτωση μιας γυναίκας, οι φυσικές αρρώστιες της απέτρεπαν προσωρινά την εμφάνιση της δεύτερης φάσης. Όταν βρισκόταν στο νοσοκομείο για σοβαρή οσφυαλγία, ο άντρας της γινόταν προστατευτικός και της έδειχνε αγάπη, κρατώντας μια συμπεριφορά ανάλογη της τρίτης φάσης του κύκλου. Πάντως, μόλις γύριζαν στο σπίτι από το νοσοκομείο, η βίαιη συμπεριφορά συνεχιζόταν.

Όλες οι πληροφορίες που έχουμε για τα επεισόδια κακοποίησης προέρχονται από τις κακοποιημένες γυναίκες. Οι λίγοι δράστες που δέχτηκαν να μιλήσουν δεν μπορούσαν να περιγράψουν αυτά που συνέβαιναν στη διάρκεια της δεύτερης φάσης. Και, βέβαια, δεν υπάρχουν μάρτυρες τέτοιων επεισοδίων. Στην πραγματικότητα, υποστηρίζεται πως η παρουσία ενός άλλου ατόμου (εκτός από τα παιδιά) αλλάζει δραστικά τη φύση της βίας ανάμεσα στο ζευγάρι και μπορεί να αποτρέψει ένα βίαιο επεισόδιο. Φαίνεται λογικό να συμπεράνουμε ότι οι άντρες ξέρουν πως η συμπεριφορά τους δεν είναι σωστή, αφού φυλάγουν την κακοποίηση σαν μια ιδιωτική υπόθεση.

Σύμφωνα με τις γυναίκες, μόνο οι δράστες μπορούν να σταματήσουν τη δεύτερη φάση. Η μόνη δυνατότητα της γυναίκας είναι να βρει ένα ασφαλές μέρος για να κρυφτεί. Το γιατί ο δράστης σταματά δεν είναι κι αυτό φανερό. Μπορεί απλώς να έχει εξαντληθεί και να έχει εκτονωθεί συναισθηματικά.

Δεν είναι ασυνήθιστο για τον δράστη να ξυπνήσει τη γυναίκα του, ενώ αυτή κοιμάται βαθιά, για να αρχίσει την επίθεσή του. Αν εκείνη απαντήσει στις βρισιές του, με καθετί που λέει, αυτός αγριεύει ακόμα περισσότερο. Αν παραμείνει σιωπηλή, η υποχωρητικότητά της τον εξαγριώνει. Τρώει ξύλο ανεξάρτητα από την αντίδρασή της. Οι στριγγλίες και τα βογγητά της

τον αγριεύουν ακόμα περισσότερο, όπως και οι προσπάθειές της να αμυνθεί. Τα χέρια πολλών γυναικών έχουν εξαρθρωθεί και σπάσει, όταν τα σήκωσαν για να προστατευθούν. Σοβαροί τραυματισμοί, επίσης, συμβαίνουν αν πέσουν κάτω ή αν χτυπήσουν πάνω σε αντικείμενα του δωματίου. Η βία έχει μέσα της ένα στοιχείο υπερβολής και ο δράστης δεν μπορεί να σταματήσει ακόμα κι αν η γυναίκα έχει σοβαρά τραυματιστεί.

Η κακοποιημένη γυναίκα λέει πως στη διάρκεια του επεισόδου κακοποίησης, συνήθως τον αντιμετωπίζει καλά. Αυτό δεν σημαίνει πως αποκρούει τις επιθέσεις του, αλλά πως, ενώ αυτός είναι θυμωμένος, εκείνη δεν τον προκαλεί παραπάνω. Γενικά, πιστεύει πως η συμπεριφορά του έχει ξεφύγει από τον έλεγχό του και ότι δεν υπακούει στη λογική. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν αντιστέκεται. Προσπαθεί να παραμείνει ήρεμη μέχρι να περάσει η καταιγίδα. Δεν αισθάνεται τόσο τον πόνο, όσο έχει το αίσθημα της παγίδευσης και της αδυναμίας της να ξεφύγει από την κατάσταση. Αυτό το αίσθημα συνοδεύεται, συνήθως, από μια σταθερή πίστη πως αν κάνει οτιδήποτε για να αντισταθεί, ο δράστης θα γίνει ακόμα πιο βίαιος.

Υπάρχει, επίσης, μια αίσθηση αποστασιοποίησης από την πραγματική επίθεση. Μερικές γυναίκες λένε πως ήταν σαν να στέκονταν στο πλάι και να έβλεπαν τα άυλα σώματά τους να πέφτουν πάνω στον τοίχο ή να κατακυλούν τις σκάλες. Ο διχασμός συνοδεύεται με μια αίσθηση δυσπιστίας για το αν έγινε πραγματικά το επεισόδιο.

Συγκρατούν μια τεράστια ποσότητα λεπτομερειών της επίθεσης, πράγμα που προϋποθέτει μια τεράστια συγκέντρωση της προσοχής των κακοποιημένων γυναικών πάνω στις κινήσεις του δράστη και τις δικές τους. Ίσως αυτό να τις βοηθά να προστατεύσουν τη ζωή τους. Το ίδιο συμβαίνει και στις περιπτώσεις ψυχολογικής κακοποίησης. Οι κακοποιημένες γυναίκες μπορούν να επαναλάβουν κατά λέξη ό,τι ο δράστης έχει πει. Είναι πιο δύσκολο να θυμηθούν τι έκαναν οι ίδιες στη διάρκεια της επίθεσης. Το μόνο αίσθημα που σταθερά επανέρχεται είναι η ματαιότητα οποιασδήποτε προσπάθειάς τους να ξεφύγουν.

Όταν η επίθεση τελειώσει, ακολουθείται, συνήθως, από ένα αρχικό σοκ, μια άρνηση και μια δυσπιστία ότι έχει πραγματικά συμβεί. Οι δράστες και τα θύματα βρίσκουν τρόπους να δικαιολογήσουν τη σοβαρότητα τέτοιων επιθέσεων. Αν έχει υπάρξει σωματική βία, η κακοποιημένη γυναίκα συχνά ελαχιστοποιεί τον τραυματισμό της. Για παράδειγμα, μια γυναίκα, την οποία προσπάθησε ο άντρας της να πνίξει με μια μεταλλική αλυσίδα, είπε ότι ήταν ευχαριστημένη γιατί είχε μόνο μελανιές γύρω από τον λαιμό της και δεν την είχε γδάρει η αλυσίδα. Το γεγονός ότι θα μπορούσε να έχει πεθάνει από ασφυξία το ξεπερνούσε λέγοντας «Σιγά, ούτε που με έγδαρε». Όταν οι γυναίκες δέχονται βρισιές, βρίσκουν, επίσης εύκολα, τρόπο να το ξεπερνούν. Για παράδειγμα, μια γυναίκα μπορεί να πει «Τα είπε μόνο γιατί ήταν θυμωμένος. Αν ήταν ήρεμος δεν θα τα έλεγε».

Οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες δεν ζητούν βοήθεια μετά από αυτές τις επιθέσεις, εκτός αν έχουν τόσο άσχημα τραυματιστεί που απαιτείται άμεση ιατρική βοήθεια. Μολονότι δεν τηρούνται ειδικά αρχεία στα εξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων, το προσωπικό έχει ακούσει πολλές ιστορίες κακοποιήσεων. Είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς πως μόλις η γυναίκα γίνει καλά ξαναγυρίζει δίπλα στον άνθρωπο που της προξένησε τέτοια τραύματα.

Πολλές από τις αντιδράσεις των κακοποιημένων γυναικών είναι παρόμοιες με εκείνες των θυμάτων καταστροφών. Τα θύματα κάποιων μεγάλων καταστροφών, γενικά, αισθάνονται μια συναισθηματική κατάρρευση τις πρώτες είκοσι δύο ως σαράντα οχτώ ώρες. Τα συμπτώματά τους περιλαμβάνουν ατονία, κατάθλιψη και αίσθηση αδυναμίας. Οι κακοποιημένες γυναίκες εμφανίζουν ανάλογη συμπεριφορά. Τείνουν να παραμείνουν απομονωμένες τουλάχιστο για τις πρώτες είκοσι τέσσερις ώρες και μπορεί να περάσουν και αρκετές μέρες μέχρι να ζητήσουν βοήθεια. Οι ψυχίατροι αναφέρουν πως οι πελάτισσές τους δεν τους τηλεφωνούν αμέσως μετά

από ένα επεισόδιο κακοποίησης, αλλά, συνήθως, μετά από μερικές μέρες. Το ίδιο συμβαίνει και για ιατρική βοήθεια που δεν είναι κατεπείγουσα. Δεν είναι ασυνήθιστο για μια γυναίκα με σπασμένο πλευρό να αφήσει να περάσουν μερικές μέρες πριν ζητήσει ιατρική βοήθεια.

Αυτό το σύνδρομο της καθυστέρησης εμφανίζεται, επίσης, όταν η κακοποιημένη γυναίκα ζητά βοήθεια από δικηγόρους ή άλλες πηγές. Μέχρι τώρα, δεν ξέρουμε αν οι γυναίκες θα ζητούσαν γρηγορότερα βοήθεια από ειδικά ιδρύματα, εφόσον αυτά υπήρχαν. Ίσως να πιστεύουν πως αν δεν πουν σε κανέναν τίποτα για το επεισόδιο, μπορούν να υποκρίνονται πως αυτό δεν υπήρξε πραγματικά.

Οι κακοποιημένες γυναίκες υποστηρίζουν πως νιώθουν ότι κανείς δεν μπορεί να τις προστατεύσει από τη βία των αντρών τους. Συχνά λένε πως αισθάνονται ότι οι δράστες είναι έξω από την τσιμπίδα του νόμου.

Στη δεύτερη φάση, ορισμένες φορές, καλείται να έρθει η Αστυνομία. Από τις γυναίκες του δείγματος, μόνο το 10 στα εκατό είχε κάποτε καλέσει την Αστυνομία. Πολλές υποστήριζαν ότι δεν είχαν καλέσει την Αστυνομία γιατί δεν αισθάνονταν πως οι αστυνομικοί μπορούσαν να τις προστατεύσουν από τους δράστες. Οι στατιστικές επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη. Στην πόλη του Kansas, το 1976, μια μελέτη έδειξε πως ποσοστό μεγαλύτερο από το 80% όλων των γυναικών που δολοφονήθηκαν από τους άντρες τους είχε καλέσει για βοήθεια την Αστυνομία, μία ως πέντε φορές, πριν να δολοφονηθεί.

Οι ίδιοι οι αστυνομικοί παραδέχονται ότι είναι δύσκολο να διακόψουν ένα επεισόδιο της δεύτερης φάσης. Έχουν εκπαιδευτεί να συμβουλεύουν το θύμα και τον δράστη, να τους ηρεμούν και ύστερα να τους αφήνουν μόνους. Πολλές γυναίκες ανέφεραν προσπάθειες που έκαναν οι αστυνομικοί για να τις πείσουν να μην υποβάλουν μηνύσεις.

Αν και οι συμβουλές μπορούν να αποδειχθούν χρήσιμες στις άλλες φάσεις του κύκλου κακοποίησης, δεν είναι στη δεύτερη φάση. Στην πραγματικότητα, οι περισσότερες γυναίκες υποστηρίζουν πως η βία αυξάνει μόλις φύγουν οι αστυνομικοί. Το κρίσιμο θέμα είναι ότι αυτοί που προσέρχονται για βοήθεια έχουν να κάνουν με την αυτοπροωθούμενη, ανεξέλεγκτη φύση της βίας που εμφανίζεται στη δεύτερη φάση. Τα προγράμματα εκπαίδευσης των αστυνομικών αποτυχαίνουν και στον εντοπισμό και στην κατανόηση της παγιωμένης συμπεριφοράς του δράστη. Μελέτες που έχουν γίνει από τον ψυχολόγο Morton Bard, που συνεργάζεται με την Αστυνομία της Νέας Υόρκης, έχουν δείξει πως όταν οι αστυνομικοί έχουν εκπαιδευτεί κατάλληλα για να αντιμετωπίζουν βίαιες οικογενειακές καταστάσεις, το ποσοστό δολοφονιών μειώνεται.

Οι αστυνομικοί, επίσης, παραπονούνται ότι τους επιτίθενται οι ίδιες οι γυναίκες, όταν αυτοί προσπαθούν να επέμβουν σε ένα επεισόδιο της δεύτερης φάσης. Η αγανάκτησή τους είναι κατανοητή, αφού το πρόσωπο που θέλουν να βοηθήσουν στρέφεται εναντίον τους. Ερμηνεύουν τη συμπεριφορά της ως συνενοχή της βίαιης συμπεριφοράς του άντρα. Αυτό που δεν μπορούν να καταλάβουν είναι ότι η κακοποιημένη γυναίκα ξέρει πως όταν φύγουν οι αστυνομικοί θα μείνει ξανά μόνη με τον άντρα της και είναι τρομοκρατημένη γιατί φοβάται ακόμα μεγαλύτερη κακοποίηση. Όταν επιτίθεται στους αστυνομικούς προσπαθεί να δείξει τη νομιμοφροσύνη της απέναντι στον δράστη για να αποφύγει παραπέρα κακοποίηση. Οι κακοποιημένες γυναίκες υποστηρίζουν πως αν ήταν βέβαιες πως οι αστυνομικοί θα απομάκρυναν τους άντρες τους από το σπίτι τους και δεν θα τους επέτρεπαν να γυρίσουν, δεν θα αντιδρούσαν έτσι. Αλλά οι κακοποιημένες γυναίκες καταλαβαίνουν πολύ καλά την αναποτελεσματικότητα της Αστυνομίας στην αντιμετώπιση των δραστών. Ίσως αυτό να εξηγεί γιατί τόσο λίγες την καλούν.

Φάση τρίτη: ευγενική και μεταμελημένη συμπεριφορά

Η μετακίνηση προς την τρίτη φάση του κύκλου κακοποίησης – αφού ολοκληρωθεί ο δεύτερος κύκλος – είναι ευπρόσδεκτη και από τα δύο μέλη του ζευγαριού. Όπως η βιαιότητα είναι συνδεδεμένη με τη δεύτερη φάση, έτσι και η τρίτη φάση χαρακτηρίζεται από την υπερβολική αγάπη, την ευγένεια και τη μεταμελημένη συμπεριφορά του δράστη. Ξέρει ότι το έχει παρατραβήξει και προσπαθεί να τα ξαναφτιάξει μαζί της. Στη διάρκεια αυτή της φάσης ολοκληρώνεται η μετατροπή της κακοποιημένης γυναίκας σε θύμα.

Η τρίτη φάση έρχεται αμέσως μετά τη δεύτερη και φέρνει μαζί της μια ασυνήθιστη περίοδο ηρεμίας. Η ένταση που δημιουργήθηκε στην πρώτη φάση και εκτονώθηκε στη δεύτερη έχει εξαφανιστεί. Σ' αυτή τη φάση, ο δράστης συμπεριφέρεται σταθερά με ευγενικό και τρυφερό τρόπο. Είναι, συνήθως, μετανοιωμένος για τις πράξεις του και δείχνει τη μεταμέλειά του στην κακοποιημένη γυναίκα. Την παρακαλεί να τον συγχωρήσει και της υπόσχεται ότι ποτέ δεν θα το ξανακάνει. Η συμπεριφορά του μοιάζει με ενός μικρού αγοριού που έχει κάνει κάτι κακό, που το έχουν πιάσει να κλέβει το γλυκό από το ψυγείο: ομολογεί την πράξη του και κλέει ζητώντας να το συγχωρήσουν.

Ο δράστης πιστεύει αληθινά ότι δεν θα ξαναχτυπήσει ποτέ τη γυναίκα που αγαπά, ότι θα ελέγχει τον εαυτό του από δω και πέρα. Πιστεύει, επίσης, ότι της έχει δώσει ένα τέτοιο μάθημα που εκείνη δεν θα ξανασυμπεριφερθεί με τον ίδιο τρόπο κι έτσι δεν θα ξαναθυμώσει τόσο μαζί της. Καταφέρνει να πείσει όλους τους γύρω του ότι αυτή τη φορά πραγματικά το εννοεί. Κάνει συγκεκριμένα πράγματα για να το αποδείξει. Σταματά το ποτό, τα ραντεβού του με άλλες γυναίκες, τις επισκέψεις στη μητέρα του ή οτιδήποτε άλλο επηρεάζει την ψυχική του κατάσταση.

Οι γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, βρίσκονταν, συνήθως, στην αρχή αυτής της φάσης, αμέσως μετά από ένα σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης. Σ' αυτό το σημείο είναι που οι γυναίκες έχουν την τάση να ξεφύγουν. Μερικές από τις γυναίκες που συμμετείχαν εθελοντικά στην έρευνά μου ήρθαν σε επαφή μαζί μου αμέσως μόλις βγήκαν από το νοσοκομείο, όπου είχαν νοσηλευτεί για τραυματισμούς τους στη διάρκεια ενός επεισοδίου κακοποίησης. Αλλά με το πέρασμά τους στην τρίτη φάση του κύκλου κακοποίησης, οι γυναίκες καθημερινά περνούσαν δραματικές αλλαγές και στη συμπεριφορά τους. Μέσα σε λίγες μέρες, από εκεί που αισθάνονταν μοναξιά, θυμό, φόβο άρχιζαν να αισθάνονται ευτυχία, σιγουριά και αγάπη. Πριν από αυτή τη μεταμόρφωση, είχαν αποδεχτεί την αδυναμία τους να ελέγξουν τη συμπεριφορά των δραστών. Η εμπειρία του θυμού και του τρόμου ήταν το κίνητρο για να σκεφτούν κάποιες σοβαρές αλλαγές στη ζωή τους.

Αυτές οι γυναίκες ήταν εντελώς βέβαιες για την επιθυμία τους να πάντων να είναι θύματα, μέχρι που ο δράστης ερχόταν. Πάντα καταλάβαινα πότε ο άντρας μιας γυναίκας είχε έρθει σε επαφή μαζί της, στο δωμάτιο του νοσοκομείου, φέρνοντας λουλούδια, γλυκά και άλλα δώρα. Την επόμενη μέρα τα τηλεφωνήματα και οι επισκέψεις πλήθαιναν, καθώς εκείνος ζητούσε να τον συγχωρήσει και υποσχόταν πως δεν θα το ξανακάνει ποτέ.

Ο δράστης, συνήθως, ζητά τη συνδρομή και άλλων στον αγώνα του να την κρατήσει. Επιστρατεύει τη μητέρα του, τον πατέρα του, αδελφές, αδελφούς, θείες, θείους, φίλους και οποιουδήποτε θα μπορούσαν να της μιλήσουν και να την παρακαλέσουν για την υπόθεσή του. Όλοι προσπαθούν να της δημιουργήσουν αισθήματα ενοχής: αυτή είναι η μόνη του ελπίδα, χωρίς εκείνην αυτός θα καταστραφεί. Τι θα γίνει με τα παιδιά αν απομακρυνθούν από τον πατέρα τους; (Οι ψυχολογικές καταστάσεις που δημιουργούνταν στα παιδιά, βλέποντας τους γονείς τους, φαίνεται πως δεν έπαιζαν ρόλο). Μολονότι όλοι αναγνωρίζουν το φταίξιμο του δράστη, η κακοποιημένη γυναίκα θεωρείται υπεύθυνη για τις συνέπειες της οποιασδήποτε τιμωρίας του.

Αφού οι περισσότερες από τις κακοποιημένες γυναίκες είναι προσκολλημένες στις παραδοσιακές αξίες για την “αιωνιότητα” της αγάπης και του γάμου, εύκολα αισθάνονται ενοχή για τη διάλυση του σπιτιού τους, ακόμα κι αν δεν επικρατεί σ’ αυτό η ευτυχία. Έχουν διδαχτεί πως ο γάμος είναι για πάντα και το έχουν πιστέψει.

Η κακοποιημένη γυναίκα παίρνει, επίσης, το μήνυμα ότι ο δράστης χρειάζεται βοήθεια, που σημαίνει ότι αν μείνει μαζί του θα του δώσει βοήθεια. Στη διάρκεια αυτής της έντονης εκστρατείας που γίνεται για να την πείσουν να μείνει με τον δράστη, όλοι πιστεύουν πραγματικά αυτούς τους ισχυρισμούς. Η αλήθεια, πάντως, είναι πως η πιθανότητα να ζητήσει ο δράστης βοήθεια, αν εκείνη μείνει μαζί του, είναι ασήμαντη. Βρήκαμε πως η πιο συνηθισμένη περίπτωση να ζητήσει ο δράστης κάποια βοήθεια είναι αφού εκείνη φύγει. Τότε αυτός σκέφτεται να κάνει κάποια ψυχοθεραπεία που να τον βοηθήσει να την ξαναφέρει πίσω.

Η ανταμοιβή πολλών γυναικών για την αποδοχή της βίαιης συμπεριφοράς είναι μια περίοδος ηρεμίας και τρυφερότητας. Για μερικές, πάντως, αυτή η περίοδος δεν είναι πάντα ευτυχισμένη. Μια γυναίκα είπε πως έτρεμε αυτή τη φάση, γιατί ο άντρας της, στην προσπάθειά του να αισθάνεται λιγότερη ενοχή και να την κάνει να νιώθει καλύτερα, αγόραζε πανάκριβα δώρα που δεν μπορούσαν να τα πληρώσουν. Αν εκείνη προσπαθούσε να επιστρέψει τα δώρα, αυτός γινόταν ξανά βίαιος. Αν τα κρατούσε, αγωνιούσε για το πώς θα πληρωθούν. Και ήταν αυτή που έπρεπε να δουλεύει υπερωρίες για να μαζευτούν τα χρήματα. Έτσι, δεν είχε πραγματική ανάπαυλα, υπέφερε και σ’ αυτή τη φάση.

Η κακοποιημένη γυναίκα θέλει να πιστεύει ότι θα σταματήσει να υποφέρει. Οι λογικές διαβεβαιώσεις του δράστη στηρίζουν την πίστη της ότι αυτός μπορεί πραγματικά να αλλάξει, όπως συμβαίνει στην τρίτη φάση. Πείθει τον εαυτό της ότι εκείνος μπορεί να κάνει αυτά που λέει πως θέλει. Σ’ αυτή τη φάση η γυναίκα παίρνει μια γεύση των ονείρων που είχε κάνει για το πόσο θαυμάσια είναι η αγάπη. Η συμπεριφορά του την ενισχύει για να διατηρήσει τη σχέση της. Ακόμα και γυναίκες, που πριν από πολύ καιρό έχουν διαλύσει μια σχέση κακοποίησης, αναπολούν με ευχαρίστηση την αγάπη που ένιωσαν στη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Η παραδοσιακή αντίληψη ότι δυο άνθρωποι που αγαπιούνται ξεπερνούν τα εμπόδια που συναντούν εξακολουθεί να επικρατεί. Η κακοποιημένη γυναίκα διαλέγει να πιστεύει ότι η συμπεριφορά που βλέπει στη διάρκεια της τρίτης φάσης είναι αυτή που δείχνει τον πραγματικό εαυτό του άντρα της. Είναι τώρα αυτό που γύρευε πάντα σε έναν άντρα. Φαίνεται δυνατός, ανεξάρτητος και τρυφερός. Αν μπορούσε να τον βοηθήσει να είναι έτσι πάντα...

Δεν υπάρχει τρόπος να μάθουμε αν αυτό είναι αληθινό ή όχι. Πάντως, είναι ενδιαφέρον ότι αυτές οι γυναίκες διαλέγουν να πιστεύουν ότι η τρυφερή συμπεριφορά είναι πιο χαρακτηριστική του πραγματικού εαυτού του από τη βίαιη συμπεριφορά του. Τα άτομα που προσπαθούν να βοηθήσουν τις κακοποιημένες γυναίκες εκνευρίζονται μ’ αυτό το σημείο, αφού οι γυναίκες αποσύρουν τις μηνύσεις ή τις αιτήσεις διαζυγίου και, γενικά, προσπαθούν να σκεπάσουν τα πράγματα μέχρι να έρθει το επόμενο επεισόδιο κακοποίησης.

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου, επίσης, είναι που η κακοποιημένη γυναίκα καταλαβαίνει πόσο εύθραυστος και ανασφαλής είναι πραγματικά ο δράστης. Μέσα στις ικεσίες του είναι και απειλές ότι θα καταστρέψει τη ζωή του αν δεν τον συγχωρήσει. Της υπενθυμίζει πόσο πολύ τη χρειάζεται και υποστηρίζει ότι κάτι τρομερό θα του συμβεί αν τον εγκαταλείψει. Η αυτοκτονία δεν είναι μια αβάσιμη απειλή. Περίπου το 10 στα εκατό των αντρών που κακοποιούσαν τις γυναίκες τους, σ’ αυτή τη μελέτη, αυτοκτόνησαν μετά που τους εγκατέλειψαν οι γυναίκες τους.

Οι κακοποιημένες γυναίκες αισθάνονται την απόγνωση, τη μοναξιά και την κοινωνική αποξένωση των αντρών τους. Βλέπουν τον εαυτό τους ως το μέσο εκείνο που θα διατηρήσει την καλή συναισθηματική κατάστασή τους. Σχεδόν οι μισές γυναίκες του δείγματος ανέφεραν πως η

πνευματική υγεία των συζύγων τους χειροτέρευσε μετά που τους εγκατέλειψαν. Τουλάχιστον το ένα τέταρτο των γυναικών υποστήριζαν πως αισθάνονταν ότι η δική τους πνευματική υγεία είχε τραυματιστεί σοβαρά μετά τον χωρισμό.

Ένα ζευγάρι που ζει μέσα σε μια τέτοια βίαιη σχέση μετατρέπεται σε ένα συμβιωτικό ζευγάρι – ο καθένας τους είναι τόσο εξαρτημένος από τον άλλο, ώστε όταν ο ένας επιχειρεί να φύγει επηρεάζεται δραστικά η ζωή και των δύο. Στη διάρκεια της τρίτης φάσης, όταν η αγάπη και η τρυφερότητα είναι στη μεγαλύτερή τους ένταση, είναι που αυτό το συμβιωτικό δέσιμο πραγματοποιείται. Και οι δύο εξαπατούν τον εαυτό τους και τον άλλο για να πιστέψουν ότι μαζί μπορούν να κατακτήσουν τον κόσμο. Η αίσθηση της υπερεξάρτησης που έχει ο ένας για τον άλλον είναι προφανής σε κάθε φάση του κύκλου. Αλλά το δέσιμο γίνεται στη διάρκεια της τρίτης φάσης.

Αφού όλα τα καλά του γάμου (ή του δεσμού) εμφανίζονται στη διάρκεια της τρίτης φάσης, αυτή είναι και η περίοδος που οι κακοποιημένες γυναίκες πιο δύσκολα αποφασίζουν να διακόψουν τις σχέσεις τους. Δυστυχώς, είναι, επίσης, η περίοδος εκείνη, κατά την οποία, συνήθως, τις βλέπουν όσοι θέλουν να τις βοηθήσουν. Όταν αρνούνται να διακόψουν τις σχέσεις τους και λένε πως πραγματικά αγαπούν τους άντρες τους, αναφέρονται κυρίως στην τρίτη φάση και όχι στις άλλες δύο.

Η κακοποιημένη γυναίκα ελπίζει ότι αν περιοριστούν οι άλλες δύο φάσεις, θα εξαφανιστεί η βίαιη συμπεριφορά και θα παραμείνει η ιδανική σχέση. Αν έχει περάσει ήδη από μερικούς κύκλους, η γνώση ότι έχει ανταλλάξει την ψυχολογική και σωματική της ασφάλεια γι' αυτή την προσωρινή, ονειρεμένη κατάσταση την κάνει να μισεί ακόμα περισσότερο τον εαυτό της. Η εικόνα του εαυτού της χαλάει όταν σκέφτεται πως την πουλάει για τις σύντομες περιόδους της τρίτης φάσης. Γίνεται συνένοχη της κακοποίησής της. Οι γυναίκες του δείγματος παραδέχονταν, αν και με κάποια ντροπή, ότι αγαπούσαν πολύ τους άντρες τους στη διάρκεια της τρίτης φάσης. Τα αποτελέσματα της γεναιοδωρίας, της προστασίας, της βοήθειας και του γνήσιου ενδιαφέροντος των αντρών δεν μπορούν να αγνοηθούν.

Η ακριβής χρονική διάρκεια της τρίτης φάσης δεν έχει ακόμα καθοριστεί. Φαίνεται πως είναι μεγαλύτερη από τη διάρκεια της δεύτερης φάσης, αλλά μικρότερη της πρώτης. Πάντως, σε μερικές περιπτώσεις είναι δύσκολο να πει κανείς πως διαρκεί περισσότερο από λίγη ώρα. Και δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο τέλος. Οι περισσότερες γυναίκες ανέφεραν ότι, προτού καλά-καλά το καταλάβουν, η ήρεμη συμπεριφορά έδινε τη θέση της σε μικρά επεισόδια κακοποίησης. Η δημιουργία έντασης της πρώτης φάσης ξεκινούσε, ένας νέος κύκλος κακοποίησης άρχιζε.

Πάντως, μερικές γυναίκες έχουν γίνει πολύ επιδέξιες στο να διατηρούν τη φάση αγάπης για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Όταν συμβαίνει αυτό, τότε στην πρώτη περίοδο του νέου κύκλου χάνουν συχνά τον έλεγχο του καταπιεσμένου θυμού τους και τραυματίζουν σοβαρά τον άντρα τους. Τρεις από τις γυναίκες του δείγματος πυροβόλησαν και σκότωσαν τους άντρες τους και μία τον σκότωσε μαχαιρώνοντάς τον. Πολλές άλλες είχαν επιτεθεί με μαχαίρια ή άλλα όπλα. Σε όλες τις περιπτώσεις, η αντεκδίκηση έγινε μετά από μερικούς κύκλους κακοποίησης, στους οποίους οι βίαιες φάσεις ήταν μικρής διάρκειας και ακολουθούσαν από μακριές περιόδους ηρεμίας. Η δολοφονική επίθεση γινόταν λίγο μετά την έναρξη μιας φάσης δημιουργίας της έντασης ενός νέου κύκλου. Οι γυναίκες φαίνονταν να αισθάνονται σαν να μην μπορούσαν να αντέξουν πια άλλες κακοποιήσεις. Καμιά από αυτές δεν υποστήριξε πως ήθελε να σκοτώσει τον άντρα της – όλες έλεγαν πως ήθελαν να τους σταματήσουν από μεγαλύτερη κακοποίηση.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Τεχνικές καταναγκασμού στις σχέσεις κακοποίησης

Εισαγωγή

Πολλές γυναίκες, που συνάντησα σε όλη τη χώρα, με ρωτούσαν συνεσταλμένα αν μπορούσα να τους πω πώς να αποφεύγουν τις κακοποιήσεις ή πώς να σταματήσουν να κακοποιούνται. Με παρακαλούσαν να τους δώσω συμβουλές. «Πώς να καταλάβω αν ο άντρας μου θα με δειρεί ή όχι;» είναι μια άλλη ερώτηση. Αυτή η έρευνα δεν έχει δώσει απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα. Το καλύτερο που μπορώ να κάνω είναι να παρουσιάσω μερικές συνηθισμένες τεχνικές που χρησιμοποιούνται από τους άντρες όταν κακοποιούν τις γυναίκες τους. Η φύση αυτών των τεχνικών είναι ταυτόχρονα ψυχολογική και σωματική. Μολονότι είμαι σίγουρη πως δεν μπορεί να έχω ακούσει όλους τους διαφορετικούς τρόπους ταπείνωσης και κακοποίησης μιας γυναίκας, στα επόμενα πέντε κεφάλαια περιγράψω μερικές από τις πιο αντιπροσωπευτικές τεχνικές καταναγκασμού που οι άντρες χρησιμοποιούν στις σχέσεις κακοποίησης.

Πολλοί άνθρωποι, ακόμα και οι ίδιες οι κακοποιημένες γυναίκες, δεν μπορούν να καθορίσουν σε τι συνίσταται η συμπεριφορά κακοποίησης. Ο καθένας καταλαβαίνει το είδος της βίας που προκαλεί σπασμένα κόκκαλα και ματωμένες πληγές. Η σύγχυση αρχίζει όταν η βία προξενεί λιγότερο ορατά αποτελέσματα. Συχνά, οι γυναίκες ρωτούν «Θεωρούμαι κακοποιημένη γυναίκα αν ο άντρας μου με χτυπά πότε-πότε;», «Αν με απειλεί μόνο ότι θα με χτυπήσει και μου παίρνει τα κλειδιά του αυτοκινήτου για τιμωρία, είμαι κακοποιημένη;», «Αν μου τηλεφωνεί κάθε μια ώρα για να δει πού είμαι, είμαι κακοποιημένη;». Αυτές οι γυναίκες, συνήθως, αρχίζουν λέγοντας «Έχω μια φίλη που θα μπορούσε να θεωρηθεί κακοποιημένη, αλλά δεν είμαι σίγουρη. Δεν ξέρω αν ποτέ τραυματίστηκε σοβαρά. Βέβαια, ο άντρας της δεν την μεταχειρίζεται καλά».

Ποιός είναι ο ορισμός ενός επεισόδιου που απειλεί τη ζωή ενός ατόμου; Μολονότι είναι αλήθεια ότι τα μικρά επεισόδια συσσωρεύονται και μπορούν να οδηγήσουν σε μια έκρηξη ενός επεισόδιου κακοποίησης, οποιαδήποτε στιγμή και χωρίς ιδιαίτερη πρόκληση, πολλοί άνθρωποι κρατούν την ετικέτα της κακοποίησης μόνο για τα επεισόδια εκείνα που προκαλούν σοβαρές βλάβες στο σώμα. Για μένα, είναι σημαντικό να αναλυθεί, επίσης, η διαδικασία της κακοποίησης. Τα αργά συναισθηματικά βασανιστήρια που προξενούν αόρατα ψυχικά τραύματα είναι τόσο προσβλητικά όσο και τα σύντομα, δυνατά, σωματικά χτυπήματα.

Καμιά γυναίκα, στην έρευνά μου, δεν ανέφερε ότι είχε υποστεί σωματική κακοποίηση χωρίς, ταυτόχρονα, να έχει δεχτεί και ψυχολογική κακοποίηση. Ο επακόλουθος ψυχολογικός τρόμος δημιουργεί μια έντονη αντίδραση που προκαλεί διαφόρων ειδών σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα, μέχρι και αυτοκτονία. Μαθαίνοντας πολλά και διαφορετικά είδη κακοποίησης αισθανόμαστε κάποια αβεβαιότητα για το πότε μπορούμε να μιλήσουμε πραγματικά για κακοποίηση.

Λίγες από τις γυναίκες, που μίλησα μαζί τους, ήταν σίγουρες ότι θα μπορούσαν να θεωρηθούν κακοποιημένες. Οι περισσότερες ενώ άρχιζαν να περιγράφουν ένα επεισόδιο, κάποια στιγμή δίσταζαν και ζητούσαν επιβεβαίωση ότι ήταν πραγματικά ένα επεισόδιο κακοποίησης. Άλλες δίσταζαν να μιλήσουν για οποιοδήποτε επεισόδιο που δεν είχε απαιτήσει ιατρική βοήθεια. Ενώ ήταν βέβαιες πως τις είχαν επιτεθεί και είχαν υποστεί ψυχολογικά και σωματικά τραύματα, δεν ήξεραν αν μπορούσαν να βάλουν στον εαυτό τους την ετικέτα της «κακοποιημένης γυναίκας». Μερικές ήθελαν να αποφύγουν το στίγμα μιας τέτοιας ετικέτας. Άλλες απλώς αρνούσαν την πραγματικότητα. Οι περισσότερες αισθάνονταν φόβο στη σκέψη ότι η σχέση τους δεν είχε καμιά ελπίδα βελτίωσης.

Για πολλές, ο στερεότυπος μύθος της εξευτελισμένης, κακοποιημένης γυναίκας δεν ταίριαζε με την εικόνα που είχαν για τον εαυτό τους. Αυτή η άρνηση είναι παρόμοια με εκείνη που παρατηρείται στους αλκοολικούς, που πιστεύουν ότι όλοι οι αλκοολικοί είναι αλήτες και ότι οι συνηθισμένοι άνθρωποι εξ' ορισμού δεν μπορεί να είναι αλκοολικοί. Οι δράστες και οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν μια παρόμοια δυσκολία να καταλάβουν και να αποδεχτούν ότι έχουν κάποιο πρόβλημα. Διευκρινίζοντας τα είδη των τεχνικών καταναγκασμού που χρησιμοποιούνται στις σχέσεις κακοποίησης θα βοηθούσαμε να ξεκαθαριστεί αυτή η σύγχυση και να γίνεται ευκολότερος ο αυτοκαθορισμός για τις κακοποιημένες γυναίκες και τους δράστες.

Μετά από τις πρώτες είκοσι συνεντεύξεις, έγινε φανερό ότι οι ιστορίες κακοποίησης των γυναικών είχαν μερικές εντυπωσιακές ομοιότητες. Επαναλαμβάνονταν σε τέτοιο βαθμό που μπορούσα να συμπληρώω τις παραλείψεις τους. Οι γυναίκες άρχισαν να αντιδρούν σαν να είχα υπερφυσικές ικανότητες. Για παράδειγμα, πώς μπορούσα να ξέρω ότι είχαν πάει τόσο μακριά για να κρυφτούν; Καθώς διαβάζει κανείς τα επόμενα τέσσερα κεφάλαια, θα αντιληφθεί σίγουρα μερικές από αυτές τις ομοιότητες:

1. *Αρχική έκπληξη.* Οι περισσότερες από τις γυναίκες υποστήριζαν πως δεν μπορούσαν να φανταστούν ότι οι άντρες τους θα ήταν τόσο βίαιοι. Δεν μπορούσαν να έχουν προβλέψει πως αυτοί οι άντρες θα γίνονταν τόσο επιθετικοί, όσο τους είδαν να γίνονται στο πρώτο επεισόδιο κακοποίησης. Εκ των υστέρων, όμως, μπορούσαν να προσδιορίσουν εκείνα τα χαρακτηριστικά που οδηγούσαν στην κακοποίηση. Ένα επίστρωμα ευγένειας έκρυβε τη βίαιη στάση των αντρών τους.

2. *Αδυναμία πρόβλεψης των επεισοδίων κακοποίησης.* Ανεξάρτητα από τον αριθμό των κύκλων κακοποίησης που είχε περάσει η γυναίκα, δεν μπορούσε να προβλέψει πότε ακριβώς θα συνέβαινε το επόμενο επεισόδιο. Δεν μπορούσε, επίσης, να προβλέψει την ένταση της βίας που θα εμφανιζόταν στη διάρκεια αυτού του επεισοδίου. Τα επεισόδια κακοποίησης ελέγχονται μόνο από τους άντρες.

3. *Υπερβολική ζηλοτυπία.* Οι δράστες ζήλευαν τους άλλους άντρες, τις φίλες και την οικογένεια των γυναικών τους, τα παιδιά τους, τα εγγόνια τους και την εργασία των γυναικών τους. Όσο η ζηλοτυπία των δραστών μεγάλωνε, τόσο μεγάλωνε και η καταπίεση και η προσπάθεια για πλήρη έλεγχο της ζωής των γυναικών τους.

4. *Ασυνήθιστη σεξουαλικότητα.* Όλες οι κακοποιημένες γυναίκες ανέφεραν ότι οι δράστες περίμεναν ασυνήθιστα είδη σεξουαλικής συμπεριφοράς στις σχέσεις τους. Για μερικές αυτή η σεξουαλικότητα ήταν παράξενη. Άλλες μιλούσαν για αιμομικτικές σχέσεις που επιδίωκαν ή είχαν με τις κόρες τους. Ανεξάρτητα, όμως, από αυτά, συνήθως, μιλούσαν για την ευαισθησία και τον αισθησιασμό των αντρών τους, στη διάρκεια της ήρεμης περιόδου.

5. *Ακριβείς αναμνήσεις των λεπτομερειών των επεισοδίων κακοποίησης.* Οι κακοποιημένες γυναίκες μπορούσαν πάντοτε να θυμούνται τις λεπτομέρειες των βίαιων επεισοδίων. Θυμούνταν κάθε λέξη που άκουγαν και κάθε χτύπημα που τους έδινε ο δράστης. Αν και μπορούσαν να συζητήσουν αυτές τις ανατριχιαστικές λεπτομέρειες με άλλους, οι περισσότεροι δεν άντεχαν να τις ακούσουν, πράγμα που αύξανε τη ντροπή τους και τη διάθεσή τους να κρύψουν τα γεγονότα.

6. *Διάθεση για απόκρυψη της κατάστασης.* Αν και αυτές οι γυναίκες δεν είχαν δυσκολία να θυμηθούν τις εμπειρίες τους, συχνά αρνούσαν να τις κοινοποιήσουν για να προστατεύσουν τους δράστες. Έτσι, ήξεραν με μεγάλη ακρίβεια τι συνέβαινε και μπορούσαν να το επαναλάβουν, αλλά, ταυτόχρονα, αρνούσαν την υπαιτιότητα των αντρών τους. Καθώς δεν ήθελε κανείς να τις ακούσει και αισθάνονταν την ανάγκη να αρνηθούν την κατάσταση, ένας πέπλος σιωπής υφαινόταν.

7. *Ποτό*. Πολλές από τις κακοποιημένες γυναίκες έλεγαν πως οι άντρες τους δυσκολεύονταν να ελέγξουν την τάση τους για αλκοόλ. Από τις περιγραφές των γυναικών φαίνεται πως οι άντρες τους ήταν προσκολλημένοι στο ποτό, ανεξάρτητα από την ποσότητα που έπιναν. Μολονότι δεν βρέθηκε μια σαφής σχέση, το υπερβολικό ποτό ήταν μια κοινή εμπειρία.

8. *Έντονη ψυχολογική κακομεταχείριση*. Σχεδόν όλες οι κακοποιημένες γυναίκες ανέφεραν σοβαρές προφορικές επιθέσεις από τους δράστες. Αυτές οι γυναίκες κατηγορούνταν συνέχεια για αδέξια συμπεριφορά. Οι άντρες ήταν ειδικοί στο να βρίσκουν τα αδύνατα σημεία των γυναικών και να τα χρησιμοποιούν για τους δικούς τους σκοπούς. Χρησιμοποιούσαν τεχνικές πλύσης εγκεφάλου στις ψυχολογικές τους επιθέσεις. Σ' αυτόν τον αγώνα ισχύος, οι γυναίκες ήταν πάντα οι χαμένες.

9. *Απειλές για την οικογένεια της γυναίκας*. Μια σημαντική τεχνική καταναγκασμού ήταν οι απειλές για τα μέλη της οικογένειας ή τους στενούς φίλους και φίλες της γυναίκας. Οι περισσότερες γυναίκες πίστευαν πως οι άντρες τους ήταν ικανοί να πραγματοποιήσουν τις απειλές τους.

10. *Πρόκληση τρόμου με τη χρήση όπλων ή μαχαιριών*. Οι δράστες τρομοκρατούσαν τις γυναίκες τους με ανατριχιαστικές περιγραφές του πώς θα τις βασάνιζαν. Συχνά, επιβεβαίωναν αυτές τις περιγραφές χρησιμοποιώντας πιστόλια, μαχαίρια και άλλα όπλα στις επιθέσεις τους.

11. *Παντοδυναμία*. Οι κακοποιημένες γυναίκες πίστευαν ότι οι δράστες μπορούσαν να κάνουν πράγματα που οι άλλοι δεν ήταν ικανοί να τα κάνουν. Πράγματα θετικά και αρνητικά. Ο δράστης δημιουργεί μια αίσθηση παντοδυναμίας, που η κακοποιημένη γυναίκα πιστεύει. Ταυτόχρονα, πιστεύει και το αντίθετο: ότι ο άντρας της είναι εύθραυστος και μπορεί να καταρρεύσει ανά πάσα στιγμή.

12. *Γνώση του ενδεχόμενου θανάτου*. Όλες οι κακοποιημένες γυναίκες υποστήριζαν πως ήξεραν ότι οι δράστες θα μπορούσαν να τις σκοτώσουν. Ήξεραν πως οι απειλές βίας δεν ήταν αβάσιμες και πως οι δράστες ήταν ικανοί να τις σκοτώσουν ή και να σκοτωθούν.

Οι συνεντεύξεις που ακολουθούν θυμίζουν αστυνομικά διηγήματα. Μόλις ένιωσα τις εντυπωσιακές ομοιότητες των ιστοριών κακοποίησης άρχισα να κάνω πιο λεπτομερείς ερωτήσεις για να επιβεβαιώσω τη θεωρία του κύκλου κακοποίησης που είχα αρχίσει να μορφοποιώ. Όταν έγινα πιο επίμονη στις ερωτήσεις μου, άρχισαν να ανακαλούνται στη μνήμη των γυναικών λιγότερο αναγνωρίσιμα επεισόδια κακοποίησης. Αυτά τα επεισόδια μπορεί να διέφεραν στην ένταση, τη συχνότητα ή την τεχνική, αλλά δεν έπαυαν να είναι καταπιεστικά και προσβλητικά. Από τη στιγμή που τα έβλεπαν ως επεισόδια κακοποίησης, οι γυναίκες άρχιζαν να θυμούνται και άλλα.

Για να επιβεβαιώσω ότι δεν ήμουν προκατειλημμένη και δεν έκανα ερωτήσεις που επηρέαζαν την έρευνα, σταμάτησα να παίρνω εγώ τις συνεντεύξεις. Εκπαίδευσα μερικές άλλες ερευνήτριες, χωρίς να τους μεταφέρω τις θεωρητικές μου απόψεις, ιδιαίτερα σχετικά με τον κύκλο κακοποίησης. Επίσης, δεν τους τόνισα τις ομοιότητες μεταξύ των ιστοριών των γυναικών. Η αντιστοιχία των αποτελεσμάτων ήταν εντυπωσιακή. Τα αποτελέσματα ήταν τα ίδια. Οι τεχνικές καταναγκασμού, μολονότι ήταν διαφορετικές, είχαν τα ίδια χαρακτηριστικά.

Ανεξάρτητα από το αν οι σωματικές βλάβες ήταν μεγαλύτερες ή μικρότερες, οι επιπτώσεις ήταν πάντα ίδιες. Υπήρχε η ίδια αναποτελεσματικότητα της αυτοάμυνας και η ίδια ματαιότητα της επαφής με τρίτους. Συγγενείς, γιατροί, αστυνομικοί, κοινωνικοί λειτουργοί ήταν ανίκανοι να βοηθήσουν την κακοποιημένη γυναίκα να βγει από τη δύσκολη θέση της.

Πολλές γυναίκες δεν ήξεραν αν η συμπεριφορά τους ήταν αναποτελεσματική αυτοάμυνα ή απλώς προκλητική. Όταν ολοκληρωνόταν μια ιστορία κακοποίησης, αυτό που φαινόταν σαν

λεκτική πρόκληση από την πλευρά της γυναίκας, ήταν, τελικά, μια προσπάθεια να αμυνθεί απέναντι σε μια παραπέρα κακοποίηση.

Καθώς προχωρούσε η έρευνα, άρχισα να ανταλλάσσω τα ευρήματά μου με άλλες ομάδες εργασίας στις ΗΠΑ και στην Αγγλία. Ρωτούσα τους άλλους, που ασχολούνταν με τις κακοποιημένες γυναίκες, για να δω αν η θεωρία του κύκλου κακοποίησης ταίριαζε στις έρευνές τους ή αν οι ομοιότητες που εύρισκα ήταν πραγματικά γενικευμένες. Μετά από κάθε μου ομιλία, έρχονταν γυναίκες για να μοιραστούν μαζί μου τις προσωπικές τους εμπειρίες. Πολλές υποστήριζαν ότι στο παρελθόν δεν θεωρούσαν τον εαυτό τους ως κακοποιημένο.

Ο σκοπός, λοιπόν, στα επόμενα κεφάλαια είναι να καθοριστούν οι τεχνικές του καταναγκασμού έτσι, ώστε η συμπεριφορά κακοποίησης να καθοριστεί πλήρως και να αναγνωρίζεται από τους δράστες και από τις κακοποιημένες γυναίκες. Οι τεχνικές που φαίνεται να είναι οι πιο συνηθισμένες είναι φυσικές (σωματικές), σεξουαλικές, οικονομικές, οικογενειακές και κοινωνικές. Αποφάσισα να αφιερώσω ένα κεφάλαιο σε κάθε είδος, γνωρίζοντας πως θα υπήρχαν επικαλύψεις μεταξύ τους. Οι γυναίκες που συζήτησα μου έδωσαν την άδεια να γράψω τις άσχημες ιστορίες τους, ελπίζοντας πως θα βοηθήσουν άλλους να αποφύγουν παρόμοια περιστατικά.

Σωματική κακοποίηση

Παρά την πρόσφατη δημοσιότητα που έχει πάρει το θέμα στην τηλεόραση, τις εφημερίδες και τα περιοδικά, η φρικτή σωματική κακοποίηση των θυμάτων δεν είναι εύκολο να περιγραφεί. Μερικά επεισόδια είναι πιο έντονα από άλλα, όλα, όμως, είναι τρομακτικά. Τα χειρότερα επεισόδια, που παρουσιάζονται σ' αυτή τη μελέτη, συνέβησαν στη διάρκεια της δεύτερης φάσης του κύκλου κακοποίησης. Η περισσότερη βία προκλήθηκε από τους άντρες, αν και, σε μερικές περιπτώσεις, οι γυναίκες προξένησαν τον τραυματισμό των αντρών. Γενικά, αυτή η βιαιότητα από τις γυναίκες εμφανιζόταν στην προσπάθειά τους να αμυνθούν.

Όχι μόνο οι άντρες είναι πιο δυνατοί από τις γυναίκες, αλλά, επίσης, έχουν μάθει από παιδιά πώς να παλεύουν. Οι γυναίκες δεν έχουν αυτή τη δύναμη ή την εκπαίδευση, έτσι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε μια σωματική πάλη. Ακόμα κι εκείνες οι γυναίκες που είχαν κάποια εκπαίδευση στην αυτοάμυνα, δεν ήταν ικανές να χρησιμοποιήσουν με επιτυχία τις γνώσεις τους για να αποκρούσουν μια επίθεση από τους άντρες τους. Δεν ήταν όλοι οι άντρες μεγάλωσωμοι και δυνατοί. Υπήρχαν πολλοί που ήταν μικρόσωμοι και αδύνατοι, αλλά τρομεροί στις εκρήξεις τους.

Οι κακοποιήσεις που ανέφεραν οι γυναίκες κυμαίνονταν από πολύ μικρές (σε σωματικά αποτελέσματα) μέχρι πολύ μεγάλες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκαν: ένα χαστούκι στο πρόσωπο, μια ξυλιά στον πισινό, μια τσιμπιά στο μάγουλο ή στο χέρι, μια ελαφριά γροθιά και τράβηγμα των μαλλιών. Αν αυτές οι ενέργειες συνέβαιναν συχνά, χωρίς να παίρνεται υπόψη η σωματική κατάσταση των γυναικών, μπορούσαν να θεωρηθούν ως σωματικές κακοποιήσεις. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτές οι μικρότερες επιθέσεις γρήγορα κλιμακώνονταν σε μεγαλύτερες. Χτυπώντας μια φορά τη γυναίκα του ένας άντρας, φαίνεται πως γίνεται πιο εύκολο μετά να την ξαναχτυπήσει. Είναι σαν να πέφτει ένα ταμπού και η συμπεριφορά, από κει και ύστερα, γίνεται ανεξέλεγκτη.

Οι μεγαλύτερες κακοποιήσεις περιλάμβαναν: χαστούκια και γροθιές στο πρόσωπο και το κεφάλι, κλωτσιές και γροθιές σε όλο το σώμα, φράξιμο της αναπνοής μέχρι λιποθυμίας, σπρώξιμο και πέταγμα μέσα στο δωμάτιο, στη σκάλα ή πάνω σε αντικείμενα, στραμπούλιγμα ή σπάσιμο των χεριών, καψίματα από σίδερο, τσιγάρο ή καυτά υγρά, τραύματα από πέταγμα αντικειμένων, βίαιο ξύρισμα του ηβικού τριχώματος, βίαιες σεξουαλικές επιθέσεις, μαχαιρώματα και ακρωτηριασμοί (με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων, όπως μαχαιριών, τσεκουριών κλπ.) και τραύματα από πυροβόλα όπλα. Τα πιο συνηθισμένα σωματικά τραύματα που αναφέρθηκαν ήταν εκείνα που γίνονταν από χτυπήματα των χεριών και των ποδιών του άντρα πάνω στο πρόσωπο, το κεφάλι, την πλάτη και τα πλευρά. Σπασμένα πλευρά και χέρια ήταν τα πιο συχνά σπασμένα κόκκαλα. Τα χέρια, συνήθως, έσπαναν όταν οι γυναίκες τα σήκωναν για να αμυνθούν.

Μερικές γυναίκες του δείγματος είχαν σπάσει τον λαιμό ή τη σπονδυλική τους στήλη μετά από χτυπήματα ή πέφτοντας πάνω σε αντικείμενα. Μια γυναίκα είχε χάσει το ένα της νεφρό και είχε τραυματίσει το άλλο, όταν την πέταξε ο άντρας της πάνω στη σόμπα της κουζίνας. Άλλες υπέφεραν από εσωτερικές αιμορραγίες και αιματώματα. Αναφέρθηκαν, επίσης, πρησμένα μάτια και μύτες, σπασμένα δόντια και διασεισεις. Σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων είχε απαιτηθεί χειρουργική επέμβαση.

Οι περισσότερες γυναίκες κρύβονταν μετά από τα επεισόδια κακοποίησης. Η ικανότητά τους να αντέχουν τους πόνους χωρίς άμεση ιατρική βοήθεια ήταν αξιοθαύμαστη. Γιατροί, που

είχαν εξετάσει τέτοιες περιπτώσεις αμέσως μετά από επεισόδια κακοποίησης, σχολίαζαν αυτή την ικανότητα των γυναικών να ελαχιστοποιούν τους σοβαρούς πόνους τους.

Συνήθως, χρειάζεται η γυναίκα να υποστεί κάποια σωματική κακοποίηση για να παραδεχτεί πως κακοποιείται. Ακόμα και η μεγαλύτερη ψυχολογική κακοποίηση δικαιολογείται. Γι' αυτό και η μεγάλη πλειοψηφία των γυναικών του δείγματος είχε σωματικά κακοποιηθεί πριν αποφασίσει να συμμετάσχει στην έρευνα. Οι ελάχιστες που δεν είχαν υποστεί σωματική βία έλεγαν πως ζούσαν διαρκώς με την απειλή της.

Παρακάτω δημοσιεύονται μερικές αντιπροσωπευτικές ιστορίες από τις γυναίκες του δείγματος. Η Αλίκη ήταν σαράντα ενός χρόνων όταν παντρεύτηκε. Μολονότι είχε γνωρίσει άλλους άντρες πριν να παντρευτεί τον Γιώργο, δεν είχε κάποια σοβαρή σχέση για αρκετά χρόνια. Όταν γνώρισε τον Γιώργο, αυτός έπαιρνε διαζύγιο από την πρώτη του γυναίκα, η οποία τον είχε αφήσει, παίρνοντας τα παιδιά, και ο Γιώργος αισθανόταν λύπη και μοναξιά. Συναντήθηκαν στο γραφείο και ο Γιώργος της έγινε συμπαθής, επειδή αναλάμβανε να κάνει αυτός τις μικρές βαρετές εργασίες. Γνωρίζονταν για μερικούς μήνες πριν αποφασίσουν να παντρευτούν.

Πραγματικά, δεν έψαχνα για κάποιον συγκεκριμένα. Ο Γιώργος με έβλεπε να βάζω μερικές συσκευές μέσα σε κουτιά και με βοηθούσε. Ήταν ένας από τους καλούς υπαλλήλους. Αργότερα μου μίλησε για την προσωπική του κατάσταση. Έπαιρνε διαζύγιο και του είπα να περιμένει μέχρι να τελειώσει αυτή η διαδικασία. Μετά αρχίσαμε να συναντιόμαστε. Ποτέ δεν υποπευθήκα ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί! Δεν ήξερα καν ότι τέτοια πράγματα συνέβαιναν, γιατί δεν είχα δει ποτέ να συμβαίνουν στο σπίτι μου ή στα σπίτια των φίλων μου.

Καθώς τώρα σκέφτομαι το παρελθόν, μπορώ να βρω κάποιες ενδείξεις ότι θα μπορούσε να εμφανιστεί αυτό το πρόβλημα. Για παράδειγμα, δεν ήθελε να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που υπήρχαν, λέγοντας πως τα πράγματα δεν είναι τόσο άσχημα. Έχω μεγαλύτερη μόρφωση από εκείνον και προσπαθούσα να του πω ότι αυτή η στάση του δεν ήταν σωστή. Νομίζω πως αισθάνεται κατωτερότητα σε όλα τα πράγματα, εκτός από τη δύναμή του. Ενώ δεν είναι έτσι. Έχει ένα γερό μυαλό. Οι περιστάσεις δεν του έδωσαν την ευκαιρία να πάει στο κολέγιο, ενώ θα τα κατάφερνε, γιατί είναι πολύ έξυπνος.

Το πρώτο επεισόδιο συνέβη τρεις εβδομάδες μετά τον γάμο μας. Ο πατέρας μου είναι συνδικαλιστής και ήθελε να πάμε όλοι στο εθνικό συνέδριο. Πριν παντρευτούμε ήταν γνωστό πως εγώ θα πήγαινα. Με χτύπησε τόσο άσχημα, ώστε δεν μπορούσα να περπατήσω. Έτσι, ένα μήνα μετά τον γάμο μου βρέθηκα με ένα σπασμένο χέρι και σπασμένα νεύρα. Δεν έκανα τίποτα για θεραπεία και πονούσα για πολύ καιρό.

Μια από τις χειρότερες φορές ήταν όταν με πέταξε κάτω από το κρεβάτι και έπεσα με το κεφάλι. Άκουσα ένα κρακ και γέμισα μελανιές, που νομίζω πως ήταν σοβαρές. Αυτή τη φορά πήγα στο νοσοκομείο.

Δεν μπορούσα να καταλάβω τι δημιουργούσε αυτές τις καταστάσεις. Θύμωνε και ούρλιαζε και προσπαθούσα να αμυνθώ. Με κατηγορούσε ότι είχα απώτερο σκοπό να τον εκνευρίσω. Προσπαθούσα να μην το κάνω, αλλά δεν νομίζω πως είναι δυνατό σε ένα ζευγάρι να μην εκνευρίζει ο ένας τον άλλο μερικές φορές.

Εκείνος σίγουρα με εκνευρίζει! Προσπαθούσα να του απαντήσω και να αμυνθώ. Αισθανόμουν λίγο ένοχη που το έκανα. Τώρα δεν αισθάνομαι ότι έχω λάθος. Τουλάχιστο δεν τον προκαλώ εγώ επίτηδες. Τον λυπάμαι πολύ. Δεν είχε ποτέ του μια καλή ευκαιρία στη ζωή του.

Η κακοποίηση της Καίτης συνέβη στον δεύτερο γάμο της. Παντρεύτηκε για πρώτη φορά όταν, στα δεκαέξι της χρόνια, έμεινε έγκυος από τον διευθυντή του γυμνασίου στη μικρή πόλη που ζούσαν. Έκανε άλλα τέσσερα παιδιά και πέρασε δεκαεφτά από τα είκοσι χρόνια του πρώτου γάμου της ανατρέφοντας τα πέντε παιδιά της. Ύστερα πήγε σε μια σχολή για να γίνει βοηθός ιατρικών επαγγελματιών. Αφού δούλεψε για δυο χρόνια, ο άντρας της την άφησε για μια άλλη γυναίκα. Σε όλη τη διάρκεια του πρώτου γάμου της δεν είχε συμβεί κανένα επεισόδιο κακοποίησης. Η Καίτη έμεινε μόνη για ενάμιση χρόνο, μέχρι που γνώρισε και παντρεύτηκε τον Νίκο. Αντίθετα από τον Γιώργο (τον άντρα της Αλίκης στην προηγούμενη ιστορία), ο άντρας της Καίτης ήταν πιο μορφωμένος από εκείνην. Είχε δίπλωμα κολεγίου με άριστα στην έκθεση.

Θα περιέγραφα τον Νίκο σαν έναν από τους πιο συναρπαστικούς άντρες που έχω ποτέ γνωρίσει. Την εποχή που τον γνώρισα ζούσα σε ένα πολύ μεγάλο παλιό σπίτι που ήταν δικό μου. Εκτός από το διαμέρισμα στο οποίο ζούσα, το σπίτι είχε άλλα δύο διαμερίσματα που τα νοίκιαζα για να βγάλω χρήματα απαραίτητα για να ζήσουμε εγώ και τα παιδιά μου. Ο Νίκος απάντησε σε μια αγγελία μου και νοίκιασε το ισόγειο διαμέρισμα.

Ήταν σαν να είχε έρθει από έναν άλλο κόσμο, έχοντας ταξιδέψει και ζήσει στο Μεξικό και στην Ευρώπη. Η καριέρα του ως ανεξάρτητος ρεπόρτερ και φωτογράφος – αφεντικό του εαυτού του – ήταν τελείως διαφορετική από την καριέρα του πρώτου μου συζύγου. Αυτό μου κέντρισε την περιέργεια.

Υποθέτω ότι προσέκλυσε την προσοχή μου, προτείνοντας να με βοηθήσει σε δουλειές που είχαν σχέση με το σπίτι. Διασκέδαζε να κάνει διάφορες μικροδουλειές για ξεκούραση. Συνδεθήκαμε πραγματικά όταν κάναμε κάποιες επιδιορθώσεις στο διαμέρισμά του. Μέσα σε τρεις μήνες ζούσαμε μαζί. Έπινε πολύ από τα δεκαεφτά του χρόνια. Ακόμα και πριν αρχίσουμε να ζούμε μαζί ήταν βίαιος απέναντί μου.

Το πρώτο σοβαρό επεισόδιο – θυμάμαι τη μεγάλη μου έκπληξη – συνέβη μια φορά που δεν μπορούσε να μου πληρώσει έγκαιρα το νοίκι. Ένα βράδυ άρχισε να πίνει και μετά μου έβαλε τις φωνές, με χτύπησε πάνω στον τοίχο και πέταξε πάνω μου μια καρέκλα. Νομίζω πως ήμουνα τόσο αποσβολωμένη, που σκέφτηκα πως αυτή θα ήταν μια σπάνια έκρηξή του. Είτε το πιστεύεις, είτε όχι, εγώ την έβγαλα από το μυαλό μου και προχώρησα, δυστυχώς, με ανοιχτή την καρδιά μου, στη δημιουργία της σχέσης.

Ζήσαμε μαζί έντεκα μήνες πριν παντρευτούμε και ήταν βίαιος όλο αυτό το διάστημα. Ηξερα ακριβώς σε τι έμπλεκα και είμαι μπερδεμένη από το γεγονός ότι ήθελα να τον παντρευτώ...

Η Ελένη έγινε μια κακοποιημένη γυναίκα μέσα στους πρώτους έξι μήνες του γάμου της με τον Κώστα. Ήδη στα πενήντα της, έχοντας χηρέψει μερικά χρόνια πριν γνωρίσει τον Κώστα, ήταν ιδιαίτερα τρωτή. Ο Κώστας ήταν γοητευτικός, πολύ ζωντανός και την έκανε να ξανααισθανθεί νέα. Μολονότι δεν είχαν σεξουαλικές σχέσεις πριν από τον γάμο τους, η Ελένη είναι βέβαιη πως ο αισθησιασμός του Κώστα ήταν αυτό που πραγματικά την τράβηξε.

Από τη στιγμή που παντρεύτηκαν, η σεξουαλική τους σχέση έγινε χαρά και ευχαρίστηση γι' αυτήν. Της έμαθε ότι είχε αισθήματα που δεν τα είχε ποτέ φανταστεί. Τους πρώτους λίγους μήνες του γάμου της, τους περιγράφει σαν αληθινά ειδυλλιακούς. Επειδή η περιουσία του προηγούμενου άντρα της τους έφερνε αρκετά χρήματα για να ζουν πολύ άνετα, για μερικούς μήνες η εργασία δεν τους απασχολούσε.

Ο Κώστας κι εγώ κάναμε όλα τα πράγματα μαζί στη διάρκεια των πρώτων μηνών του γάμου μας. Ήταν τόσο θαυμάσιο, τόσο κολακευτικό να ξυπνώ το πρωί, έχοντας δίπλα μου εκείνον. Πηγαίναμε μαζί για ψώνια και περνούσαμε τις μέρες μας απολαμβάνοντας ο ένας τη συντροφιά του άλλου. Οπουδήποτε κι αν πήγαινε ο Κώστας ήμουν κι εγώ μαζί του. Οπουδήποτε κι αν πήγαινα εγώ, εκείνος με συνόδευε. Ακόμα δεν καταλαβαίνω γιατί αυτή η τόσο στενή σχέση που είχαμε δεν ήταν φυσιολογική.

Ο πρώτος μας καυγάς έγινε για τα παιδιά μου. Τα παιδιά μου καμιά φορά παραπονούνταν πως, όταν πηγαίναμε να τα επισκεφτούμε και εγώ έπαιζα με τα εγγόνια μου, ο Κώστας τους έκανε να μην αισθάνονται άνετα γιατί δεν είχε τίποτα να κάνει. Μια φορά ο Κώστας κι εγώ είχαμε σχεδιάσει να περάσουμε τη μέρα μαζί, όταν μου τηλεφώνησε η κόρη μου και με ρώτησε αν θα μπορούσα να κρατήσω την εγγονή μου που ήταν τριών χρόνων. Πάντα βιηθούσα την κόρη μου και μου άρεσε να κρατώ την εγγονή μου. Φαινόταν πως και του Κώστα του άρεσε να κρατάμε την εγγονή μου. Αλλά, για κάποιους λόγους, εκείνη την ημέρα ήταν τόσο ευέξαπτος που δεν ήθελε ούτε να έρθει σπίτι η μικρή.

Του πρότεινα, αν ήθελε, να κάνει κάτι μόνος του εκείνη την ημέρα κι εγώ θα πήγαινα στο σπίτι της κόρης μου να κρατήσω το παιδί. Ο Κώστας έγινε έξαλλος. Άρχισε να φωνάζει και να λέει πως δεν τον αγαπούσα, πως αγαπούσα μόνο τα παιδιά μου και τα εγγόνια μου. Ύστερα άρχισε να μου λέει πόσο άχρηστος και αβοήθητος αισθανόταν που δεν είχε τίποτα να κάνει. Διαμαρτυρήθηκα και του είπα πως, ίσως, να ήθελε να έρθει μαζί μου, σκεπτόμενη ότι, έτσι, θα μπορούσε να αισθανθεί πιο πολύ μέρος της οικογένειας. Αγρίεψε ακόμα περισσότερο. Δεν μπορούσα να το καταλάβω. Η κόρη μου, ο γαμπρός μου και τα εγγόνια μου του φέρνονταν πάντα πολύ ευγενικά, αλλά δεν μπορούσε να το δει. Άρχισε να κραυγάζει και να με χτυπά με τις γροθιές του. Με πέταξε πάνω στον τοίχο και μου φώναζε πως ποτέ δεν θα με άφηνε να φύγω, ότι έπρεπε να μείνω μαζί του και δεν μπορούσα να φύγω. Με έπιασε υστερία και του είπα ότι θα έκανα εκείνο που έπρεπε. Είπα ότι η κόρη μου με περίμενε και θα πήγαινα. Ο Κώστας αγρίεψε ακόμα περισσότερο και άρχισε να με χτυπά πιο δυνατά. Τα είχα χάσει και δεν μπορούσα να πιστέψω αυτό που γινόταν.

Σκέφτηκα πως, αν αρχίζαμε μαζί μια μικρή επιχείρηση, ο Κώστας δεν θα αισθανόταν τόσο απομονωμένος. Μπορούσα να φανταστώ ότι, ίσως, ζήλευε τον πρώτο μου άντρα και τα παιδιά μου, αλλά, πραγματικά, δεν μπορούσα να πιστέψω ότι θα μπορούσε να είναι τόσο βίαιος γι' αυτόν τον λόγο. Υποψιάζομαι πως δεν ήθελα να σκεφτώ ότι ο Κώστας θα μπορούσε να έχει κάποιες συναισθηματικές διαταραχές. Τον αγαπούσα τόσο πολύ. Είχε δώσει τόση χαρά στη ζωή μου. Δεν μπορούσα να διανοηθώ ότι θα τον έχανα.

Η Μαίρη ήταν είκοσι τριών χρόνων και ο Δημήτρης είκοσι πέντε όταν γνωρίστηκαν. Εκείνος φαινόταν πολύ ευγενικός και γεμάτος κατανόηση πριν από τον γάμο.

Δεν μπορούσα να καταλάβω πώς ο πατέρας του Δημήτρη έδερνε τη μητέρα του. Δεν είχα ξανασυναντήσει τέτοιο πράγμα στη ζωή μου. Αισθάνθηκα ότι κάτι δεν πήγαινε καλά. Δεν έκανα πολλές ερωτήσεις, αλλά ο Δημήτρης μου είπε ότι αυτός δεν θα έκανε ποτέ κάτι τέτοιο, ότι το θεωρούσε απαίσιο, ότι τα παιδικά του χρόνια ήταν άθλια. Ποτέ δεν μου είπε πολλά για τον τρόπο που μεγάλωσε, αλλά έμαθα από τη μητέρα του και την αδελφή του (μάλλον μετά τον γάμο μας) ότι μεγάλωσε πολύ άσχημα. Ξέρω πως ο πατέρας του τον είχε κακομεταχειριστεί ψυχολογικά – περισσότερο κι από τη μητέρα του – αλλά δεν ξέρω αν τον έδερνε.

Μετά που παντρευτήκαμε, το παραμικρό τον αναστάτωνε. Φαινόταν να χρειάζεται πιο πολύ αγάπη συνέχεια και, φαίνεται, πως εγώ δεν του την έδινα. Αυτό τον αναστάτωνε ακόμα πιο πολύ. Είχα πάντα την εντύπωση πως δεν τον αγαπούσα όσο έπρεπε, πως είχα κάτι ελαττωματικό στον χαρακτήρα μου σε ό,τι αφορά την προσφορά της αγάπης μου. Βασικά, αυτό ήταν το μήνυμα που μου έδινε.

Από την αρχή υπήρχαν βίαιες καταστάσεις. Με χαστούκιζε δυνατά και εγώ του ανταπέδιδα τα χτυπήματα. Μερικές φορές δεν τον χτυπούσα, μήπως και σταματούσε. Ποτέ δεν άρχιζα εγώ τους καυγάδες, εννοώ τα χτυπήματα. Δεν είχα την τάση να χτυπώ κανέναν. Σκέφτηκα πως ανταποδίδοντας τα χτυπήματα θα μπορούσα να τον συνεφέρω. Αλλά ούτε αυτό ήταν η λύση. Νομίζω πως μάλλον χειροτέρευε τα πράγματα.

Πραγματικά έβλεπα κόκκινο. Θέλω να πω πως όταν με χτυπούσε ήταν σαν να έβαζε μπροστά στα μάτια μου ένα κόκκινο πανί, όπως στον τάυρο. Δεν μπορούσα να δω μπροστά μου. Ήθελα μόνο να τον σκοτώσω. Δυο φορές έφτασα στο σημείο να αρπάξω ένα μαχαίρι. Δεν νομίζω πως θα μπορούσα ποτέ να τον μαχαιρώσω, αλλά κόντεψα να το κάνω.

Στην αρχή, δεν μπορούσα να πω σε κανέναν τι συνέβαινε, αν και ήμουν τρομοκρατημένη. Είχα μια φίλη και της το είπα. Αποδείχτηκε ότι κι αυτή έτρωγε ζύλο. Μου έδειξε κατανόηση, αλλά δεν μπορούσα πια να μιλήσω σε κανέναν άλλον. Κάθε φορά που πήγαινα στους γονείς μου δεν μπορούσα να τους το πω. Στα αδέρφια μου, στις αδελφές μου... σε κανέναν. Ήμουν σε πολύ, πολύ δύσκολη θέση. Γι' αυτούς, ο Δημήτρης ήταν ακόμα ο ευγενικός, γοητευτικός άντρας.

Η Δέσποινα γνώρισε τον Γιάννη, ενώ ήταν ακόμα παντρεμένη με τον πρώτο της άντρα. Αν και δεν ήταν η πρώτη της γνωριμία, όσο ήταν παντρεμένη, υπήρχε κάτι στον Γιάννη που τον έκανε ελκυστικό για τη Δέσποινα από την πρώτη στιγμή. Όπως πολλές από τις άλλες γυναίκες, περιγράφει τον Γιάννη σαν έναν συναρπαστικό και όλο ζωντάνια άντρα. Στα δέκα χρόνια του γάμου της αισθανόταν πως η ζωή της δεν είχε κανένα νόημα.

Αφού είχε σχέσεις με τον Γιάννη για μερικούς μήνες, η Δέσποινα αποφάσισε να αφήσει τον άντρα της. Εκείνη την εποχή έκανε ψυχιατρική θεραπεία για κατάθλιψη και ο άντρας της την έπεισε να κρατήσει εκείνος τις δυο μικρές τους κόρες, μέχρι να ξανασταθεί στα πόδια της. Αυτός και ο δικηγόρος του την έπεισαν, επίσης, να υπογράψει κάτι χαρτιά, με τα οποία, χωρίς να το ξέρει, παραιτούνταν από τα δικαιώματά της πάνω στα παιδιά, μόλις ολοκληρωνόταν η διαδικασία του διαζυγίου.

Εκείνη ήθελε να πάρει πίσω τα παιδιά, αλλά, καθώς ο πρώην άντρας της ήταν στρατιωτικός και ταξίδευε έξω από τις ΗΠΑ, δεν τα ξαναείδε για αρκετά χρόνια. Ο Γιάννης έγινε γι' αυτήν ο κόσμος όλος και, μόλις βγήκε το διαζύγιο, τον παντρεύτηκε.

Μισή ώρα μετά τον γάμο, ο Γιάννης σταμάτησε να μου μιλά. Ποτέ δεν κατάλαβα γιατί θύμωσε τόσο. “Θυμός” ίσως να μην είναι η κατάλληλη λέξη, γιατί δεν φαινόταν να είναι θυμωμένος. Απλώς σταμάτησε να μου μιλά. Δεν καταλάβαινα τι συνέβαινε. Ήμουν τόσο ευτυχισμένη κι αυτός ήταν τόσο αποτραβηγμένος...

Πήγαμε στο ξενοδοχείο και ήθελε να κάνουμε έρωτα. Ο έρωτας, όμως, μετατράπηκε σε βασανιστήριο. Ήταν τόσο βίαιος. Δεν υπήρχε καμιά τρυφερότητα, καμιά αγάπη. Ντύθηκα κι έτρεξα έξω από το ξενοδοχείο. Περιπλανιόμουν εδώ κι εκεί. Δεν ήξερα τι να κάνω.

Σκέφτηκα πως αν είχε μετανιώσει που παντρευτήκαμε, θα τον άφηνα να φύγει. Γύρισα, λοιπόν, στο ξενοδοχείο να χωρίσουμε τα χρήματα και τα ρούχα. Ο Γιάννης ήταν πολύ

απολογητικός. Είπε πως δεν ήξερε γιατί συμπεριφέρθηκε μ' αυτόν τον τρόπο και υποσχέθηκε ότι δεν θα ξανασυνέβαινε.

Γυρίσαμε στο Idaho όπου μέναμε. Στη διάρκεια του ταξιδιού, τη μια μέρα ήταν ευγενικός και καλός και την άλλη αγρίευε και με κατηγορούσε ότι φερόμουν σαν γουρούνι. Αισθανόμουν τόσο λυπημένη γι' αυτόν. Ήταν τόσο γοητευτικός, με τόσες χάρες, αλλά αισθανόταν ανασφάλεια. Ήταν δύσκολο να προσφέρει αγάπη.

Για έξι μήνες περίπου, τα πράγματα πήγαιναν με τον ίδιο τρόπο. Στο τέλος έφτασα να μην θέλω να ακούσω τη φωνή του. Μια μέρα, μόλις γύρισα κουρασμένη από τη δουλειά μου, εκείνος άρχισε να με κατηγορεί ότι φλερτάρω με άλλους και ότι ντύνομαι υπερβολικά σέξι. Τον είπα ψεύτη και τον χαστούκισα. Μου μαύρισε το μάτι. Μετά απ' αυτό δεν τον ξαναχτύπησα. Οι καυγάδες γίνονταν όλο και χειρότεροι.

Μολονότι η Πόπη ήξερε πως ο Στέφανος ήταν βίαιος με την πρώτη του γυναίκα, πίστευε ότι εκείνη ήταν που τον τρέλαινε, όπως τη διαβεβαίωνε αυτός. Έπαιρνε την πλευρά του Στέφανου και, παρόλο που αρνιόταν τη βία, στο μυαλό της δεν υπήρχε αμφιβολία ότι της άξιζε το ξύλο εκείνης της γυναίκας. Πάντως, μέσα σε δυο μήνες μετά τον γάμο τους, η Πόπη τις έτρωγε με τον ίδιο τρόπο.

Την πρώτη φορά που ο Στέφανος χρησιμοποίησε βία εναντίον μου ήταν όταν μας είχε επισκεφθεί η μητέρα του. Πήγαμε όλοι μαζί στον κινηματογράφο και μετά γυρίσαμε σπίτι. Ενώ εγώ ετοιμάζα το φαγητό, ο Στέφανος και η μητέρα του κάθονταν στο τραπέζι και οι τρεις μας συζητούσαμε για την ταινία που μόλις είχαμε δει. Δεν μου άρεσαν αυτά που έλεγε η μητέρα του για έναν από τους ήρωες του έργου. Δεν συμφωνούσα και της είπα ότι νόμιζα πως ήταν λάθος. Η ερμηνεία που έδινε σ' αυτά που είχαμε δει ήταν διαφορετική από τη δική μου.

Τότε ο Στέφανος θύμωσε. Πέταξε πάνω μου το ποτήρι με το νερό που έπινε. Μετά πήγε να με σκουπίσει, γιατί είχα βραχεί. Καθώς με σκούπιζε με μια πετσέτα, ξαφνικά άρχισε να με χαστουκίζει. Η μητέρα του καθόταν εκεί χωρίς να βγάζει λέξη. Το 'σκασα από το δωμάτιο σοκαρισμένη. Για μερικούς μήνες δεν ξανάγινε κάτι τέτοιο. Την επόμενη φορά που συνέβη ήταν πάνω σ' έναν κανγά για τη μητέρα του. Νομίζω πως ο Στέφανος δεν χτυπούσε εμένα – στην πραγματικότητα αισθανόταν πως χτυπά τη μητέρα του.

Στα παραδείγματα αυτά, είναι φανερό πως όλες οι γυναίκες αισθάνθηκαν έκπληξη όταν οι άντρες τους άρχισαν να τις χτυπούν. Ακόμα κι όταν οι άντρες τους είχαν εκδηλώσει σε άλλες περιπτώσεις βία, αυτές οι γυναίκες αισθάνονταν πως αυτό δεν θα συνέβαινε σ' εκείνες. Σε πολλές περιπτώσεις, οι γυναίκες νόμιζαν πως θα μπορούσαν να φροντίσουν τους άντρες τους, να τους μεταχειριστούν καλύτερα και να τους κάνουν να ξεχάσουν τη δυστυχία που αυτοί είχαν περάσει στο παρελθόν.

Σχεδόν όλοι οι άντρες περιγράφονταν σαν να είχαν μεγαλώσει μέσα στη βία. Πολλοί από αυτούς είχαν περάσει από ψυχολογική καταπίεση, όπως, επίσης, και από σωματική κακοποίηση. Πολλοί είχαν δει τον πατέρα τους να χτυπά τη μητέρα τους. Δεν ίσχυε το ίδιο και για τις γυναίκες. Λίγες από αυτές είχαν νιώσει τη βία όταν ήταν παιδιά.

Η αντίδραση της Καίτης στη βία, μέσα στην οποία ζούσε, (περίπτωση 2η) είναι καθαρά τυπική για τις περισσότερες από τις γυναίκες του δείγματος. Στη διάρκεια της συνέντευξης, η Καίτη είχε πει:

... Ήξερα ακριβώς σε τι έμπλεκα και είμαι μπερδεμένη από το γεγονός ότι ήθελα να τον παντρευτώ. Υπήρχαν δύο είδη κακοποιήσεων, ή μάλλον τρία. Υπήρχαν οι βρισιές με βρώμικες λέξεις. Υπήρχε το ζέσχισμα του εγώ ή της προσωπικότητάς μου. Και ύστερα ήταν το τρίτο είδος, η σωματική κακοποίηση: να με χτυπά ή να κάθεται πάνω μου και να με βρίζει ... και να με χτυπά. Έτσι, υπήρχαν τρία είδη κακοποιήσεων και, μερικές φορές, έρχονταν όλα μαζί. Μπερδεύονται όλα στο μυαλό μου, όταν προσπαθώ να κοιτάζω πίσω και να ξεδιαλύνω αν ήρθαν έτσι σιγά-σιγά ή υπήρχαν πάντα.

Τα αισθήματα θυμού ήταν πάντα μπροστά. Αρχισαν να βγαίνουν λίγο μετά την αρχή της σχέσης μας. Μέχρι τότε ήξερα αρκετά για κείνον και τα παιδικά του χρόνια και μπορούσα να καταλάβω από πού προέρχονταν αυτά τα αισθήματα. Νόμιζα πως μπορούσα να τον βοηθήσω να τα αλλάξει.

Εργαζόμουν στην πόλη, ενώ ζούσαμε αρκετά μακριά. Έτσι, πηγαينوερχόμουν με τη συγκοινωνία όλη τη βδομάδα. Πολλές φορές γύριζα σπίτι κατά τις 6.30 με 7.00 το βράδυ κι εκείνος ήταν κιόλας πιωμένος. Αρχιζε την επίθεσή του με το που πάταγα το πόδι μου στο σπίτι. Γινόταν σαν τρελός με το παραμικρό. Γύριζα σπίτι και τα παιδιά με περίμεναν απ' έξω, λέγοντάς μου «Μην πηγαίνεις μέσα μαμά, είναι μεθυσμένος και θυμωμένος, ζανά. Μην πας μέσα». Αυτό έγινε γρήγορα συνήθεια, να μην μπορώ να μπω στο σπίτι μου, γιατί ήταν κιόλας έξαλλος. Έγινε τρόπος ζωής. Τα παιδιά κι εγώ φεύγαμε και πηγαίναμε να μείνουμε σε διάφορους γνωστούς ή περνούσαμε τη νύχτα σε ξενοδοχείο μόνο και μόνο για να φύγουμε από το σπίτι. Αυτό μας κόστιζε και αρκετά χρήματα.

Προσπάθησα να γίνω καλύτερη, να είμαι καλή, ήσυχη, πολύ περιποιητική, σεξουαλικά ελκυστική ή το αντίθετο, να φροντίζω να είναι φρόνιμα τα παιδιά ή να τα στέλνω έξω, αλλά ποτέ, τίποτα δεν ωφελούσε.

Η βία ήταν πάντα συνδεδεμένη με το ποτό. Τα παιδιά και εγώ μάθαμε ότι μπορούσαμε να πούμε τη στιγμή που θα άλλαζε. Από ένας άντρας, που τον σεβόμασταν και τον αγαπούσαμε, θα γινόταν ένα τέρας, που δεν μπορούσαμε να τα βάλουμε μαζί του και το φοβόμασταν. Προσπάθησα να πίνω εγώ πολύ μπύρα, ώστε να έχει λιγότερη. Με έδειρε ένα βράδυ γι' αυτό, γιατί ήπια τη μπύρα του. Μπορώ να θυμηθώ μόνο δυο φορές, που προσπαθούσε να μην πει, που έκανα και είπα εκείνα που έπρεπε για να μην εκραγεί, αλλά αυτό ήταν τόσο σπάνιο. Ήταν αδύνατο να το σταματήσω όταν άρχιζε. Αισθανόμουν πως με έδερνε σκόπιμα για να είμαι εξαρτημένη από κείνον.

Υπήρξε μόνο μια περίοδος έξι εβδομάδων που δεν έπινε. Τον άλλο καιρό κατάφερνε να μην πίνει μόνο για τρεις ή τέσσερις μέρες. Έτσι, δεν ξέρω πώς θα ήταν χωρίς το ποτό. Υποψιάζομαι σοβαρά πως ο θυμός, η απελπισία του και όλα αυτά τα πράγματα ήταν πάντα μέσα του και το ποτό του επέτρεπε να τα βγάλει έξω.

Μολονότι στην περίπτωση της Καίτης το ποτό έπαιζε ένα σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά κακοποίησης, πολλές κακοποιημένες γυναίκες είχαν συντρόφους που δεν έπιναν. Οι περισσότερες από αυτές μάθαιναν να αναγνωρίζουν τα σημάδια ερχομού ενός επεισοδίου κακοποίησης. Πάντως, δεν μπορούσαν να το αποτρέψουν. Οι περισσότερες ήξεραν πως αν ο δράστης δεν τις έδερνε τη μια μέρα, θα το έκανε την επόμενη. Και γι' αυτό αποδέχονταν απλώς τα χτυπήματα.

Παρόλη την υπερβολική βία που δέχονταν, οι περισσότερες από τις γυναίκες του δείγματος μπορούσαν να περιγράψουν την κακοποίηση με όλες τις λεπτομέρειες. Η Καίτη περιγράφει το ακόλουθο επεισόδιο:

Τη νύχτα, που το χέρι μου τραυματίστηκε άσχημα, ο Νίκος κι εγώ είχαμε ένα φοβερό καυγά. Καθόμουνα στη λεκάνη της τουαλέτας και ήρθε και με 'πιασε από το λαιμό για να με πνίξει. Η τουαλέτα βρισκότανε σε μια εσοχή της κρεβατοκάμαρας. Ήμουνα πιασμένη σε παγίδα. Μου έκοψε την αναπνοή έτσι που ήξερα ότι θα χάσω τις αισθήσεις μου. Έκανα αυτό που θεωρούσα σαν το έσχατο μέσο προστασίας μου. Ήμασταν και οι δυο γυμνοί. Όταν ένιωσα πως θα λιποθυμήσω, τον άρπαξα από τα αρχίδια του και του τα έστριψα. Με άφησε αμέσως. Έτρεξα προς την πόρτα του λουτρού. Με έφτασε, μου άρπαξε το δεξί χέρι και μου το έστριψε πίσω από την πλάτη μου, φτάνοντάς το σχεδόν μέχρι το σβέρκο μου. Με χτύπησε πολύ εκείνη τη νύχτα, στους ώμους, την πλάτη, το κεφάλι.

Χρησιμοποιούσε την παλάμη του ή την πλευρά του χεριού του, όπως γίνεται στο καράτε. Δεν είχα καταλάβει πως το χέρι μου είχε τραυματιστεί τόσο άσχημα. Πήγα στον γιατρό δυο μέρες μετά για να δει τα χτυπήματά μου. Η γυναίκα-σύμβουλος μου είπε πως αν με κακοποιούσε ο άντρας μου ξανά, θα έπρεπε να πάω να το καταθέσω. Ο γιατρός δεν βρήκε να είμαι πάρα πολύ άσχημα, αλλά άρχισα να έχω ισχυρούς πόνους στην πλάτη και δεν μπορούσα να χρησιμοποιήσω το χέρι μου.

Τα νεύρα του χεριού μου δεν λειτουργούσαν, ειδικά είχα πρόβλημα στη δουλειά μου στο γραφείο. Το χέρι μου ήταν τρομερά κουρασμένο και δεν μπορούσα να το κουνήσω. Τηλεφώνησα στον γιατρό και μου είπε «Θα πρέπει να περάσει σε κανα-δυο μέρες. Αν δεν περάσει τηλεφώνησέ μου». Το χέρι μου, όμως, χειροτέρευε και πήγα στον γιατρό. Εκείνος με ρώτησε αν πάνω στον καυγά μας σήκωσα το χέρι μου για να προστατευθώ. Τον κοίταξα και είπα «Ω, θεέ μου». Κατάλαβα τι έφταιγε και του περιέγραψα τον τρόπο που μου στραμπούληξε το χέρι. Αυτό που είχε συμβεί ήταν ότι οι τένοντες είχαν κοπεί στον αγκώνα μου. Δεν πονούσα πολύ και γι' αυτό δεν του το είχα πει από καιρό, απλώς το χέρι μου δεν δούλευε.

Ο γιατρός μου είπε ότι θα έπρεπε να μην πάω στη δουλειά για δυο βδομάδες και να βάλω το χέρι σε νάρθηκα και ότι μάλλον θα μου περνούσε. Ήταν το δεξί μου χέρι κι έτσι δεν μπορούσα να δουλέψω. Γι' αυτό την άλλη μέρα έφυγα από τη δουλειά μου. Αλλά το χέρι δεν έγινε καλά. Χρειάστηκε να κάνω εγχείριση. Πέρασαν συνολικά δεκατρείς μήνες από εκείνη την επίθεση μέχρι να γίνει το χέρι μου εντελώς καλά.

Ήξερα τον γιατρό πολύ καλά. Κι αυτός ήξερε πώς ήταν η ζωή μου. Ακόμα και πριν παντρευτούμε, είχα πει στον Νίκο να πάμε να μας κάνει μια γενική εξέταση, με τη σκέψη πως αν ο Νίκος ήταν αλκοολικός ή είχε κάτι πραγματικά άσχημο, ο γιατρός θα το έβρισκε. Αλλά δεν βρήκε τίποτα. Ο Νίκος είναι πολύ έξυπνος και ζέρει να ελίσσεται.

Τελοσπάντων, δεν φοβόμουνα να πω στον γιατρό τι μου συνέβαινε. Ποτέ δεν επέμεινε ιδιαίτερα για να χωρίσω. Όταν τον ρωτούσα απέφενγε, στην αρχή, να απαντήσει. Τελικά μου είπε πως ο Νίκος μπορεί να ήταν αλκοολικός ή να είχε διαταραχές της προσωπικότητάς του που δυσκόλευαν τη ζωή μου μαζί του. Αλλά ποτέ δεν με συμβούλεψε καθαρά πως έπρεπε να χωρίσω.

Κάποτε, όταν ήμουνα πολύ απογοητευμένη με τη φυσική και την πνευματική μου υγεία, ρώτησα τον γιατρό μου τι σκεφτόταν... «Τι πραγματικά πιστεύεις για μένα; Θα γίνω ποτέ εντελώς καλά, με όλη μου την υγεία;». Και μου είπε «Ξέρεις, νομίζω πως στέκεσαι αξιοθαύμαστα καλά, μετά από όσα έχεις περάσει. Κι αν καταφέρεις να ζήσεις με ένα σχεδόν φυσιολογικό τρόπο, θα γίνεις μια χαρά». Και μου έδωσε ηρεμιστικά για να με βοηθήσει να τα βγάλω πέρα.

Η Χριστίνα δεν ήταν παντρεμένη με τον δράστη. Είχε σχέσεις μαζί του για μερικούς μήνες. Δεν ήταν εύκολο για τη Χριστίνα να βρει κάποιον άντρα. Ήταν σαράντα ενός χρόνων, γιατρός και οι περισσότεροι από τους άντρες που της άρεσαν ήταν παντρεμένοι ή είχαν κάποιον δεσμό. Οι μοναχικοί άντρες που συναντούσε δεν ήταν του επιπέδου της ή είχαν τα δικά τους προβλήματα με παιδιά από προηγούμενους γάμους. Επιπλέον, η Χριστίνα ήταν πολύ παχιά και αισθανόταν πως δεν ήταν ελκυστική. Πίστευε πως δεν θα άρεσε στους περισσότερους άντρες εξαιτίας της εμφάνισής της, της εξυπνάδας της και της επαγγελματικής της απασχόλησης. Όταν συνάντησε τον Βασίλη, όλος της ο κόσμος έλαμψε. Σχεδόν αμέσως δημιούργησαν στενές σχέσεις. Η Χριστίνα μίλαγε για την αναταραχή και την έξαψη που είχε σαν μια ερωτευμένη γυναίκα.

Συνάντησα για πρώτη φορά τη Χριστίνα όταν νοσηλευόταν στο νοσοκομείο μετά από ένα επεισόδιο κακοποίησης. Όταν μπήκα στο δωμάτιό της ήταν στο κρεβάτι, γεμάτη σωληνάκια, και έμοιαζε εγκαταλελειμμένη και τρομοκρατημένη. Καθώς αρχίσαμε να μιλάμε, η κατάθλιψή της μεταβλήθηκε σε θυμό για τον δράστη.

Ο Βασίλης κι εγώ είχαμε σχέσεις για τέσσερις μήνες. Ήταν το σημαντικότερο γεγονός της ζωής μου. Δεν είχα σχέσεις με άντρα για πολλά χρόνια. Είχα ξεχάσει πώς ήταν, πόσο ωραία ήταν να είσαι ερωτευμένη, πόση ευτυχία ήταν να έχεις κάποιον να σου χαμογελά, κάποιον να του χαμογελάς. Υποθέτω πως ήμουνά τόσο ερωτευμένη που δεν πρόσεχα μερικά πράγματα που συνέβαιναν. Υποθέτω πως αν είχα τα μάτια μου ανοιχτά, δεν θα συνέβαινε ό,τι συνέβη εκείνο το βράδυ. Δεν ξέρω. Δεν καταλαβαίνω τίποτα.

Ο Βασίλης είχε γυρίσει γύρω στις τέσσερις το απόγευμα. Θα βγαίναμε έξω να φάμε και ύστερα θα πηγαίναμε σε ένα παιχνίδι. Ήμουνά ενθουσιασμένη. Δεν είχα ξαναδεί χόκεϊ. Ο Βασίλης θα μου εξηγούσε όσα θα βλέπαμε, ώστε να καταλάβω το παιχνίδι. Θα πηγαίναμε παρέα με δυο φίλους του.

Είχα έναν ασθενή και γύρισα σπίτι στις 4.30. Όταν μπήκα ο Βασίλης περπατούσε πάνω κάτω στο δωμάτιο. Απολογήθηκα για την αργοπορία μου και του είπα ότι λυπόμουνά αλλά δεν μπορούσα να αφήσω αυτόν τον ασθενή. Είχαμε κάποια μικροεπεισόδια πριν, αλλά ήταν η πρώτη φορά που πραγματικά άρχισα να φοβάμαι. Το πρόσωπο του Βασίλη κοκκίνισε και όταν είδα τα μάτια του φοβήθηκα. Έμοιαζαν να είναι μάτια κάποιου άλλου. Όλο του το σώμα φαινόταν αλλαγμένο. Έγινε πιο αυστηρός και άρχισε να με κατηγορεί. Στην αρχή με κατηγορούσε ότι νοιαζόμουνά μόνο για τους ασθενείς μου κι όχι γι' αυτόν. Όταν διαμαρτυρήθηκα και προσπάθησα να τον καμάρω, αυτός θύμωσε ακόμα περισσότερο. Πριν καλά-καλά να το καταλάβω, άρχισε να με ταρακουνά και να με χαστουκίζει. Του φώναξα να σταματήσει, αλλά δεν με άκουγε. Προσπάθησα να του ξεφύγω, αλλά με άρπαξε και με έσπρωξε μέσα στην κουζίνα. Ξαφνικά με πέταξε στην άλλη άκρη και έπεσα πάνω στη σόμπα. Αυτό ήταν το τελευταίο πράγμα που θυμάμαι. Έπεσα στο πάτωμα κι αισθανόμουν ότι κάποιος με κλωτσούσε σε όλο μου το σώμα. Αισθανόμουνά σαν να λιποθυμούσα και να συνερχόμουνά.

Δεν ξέρω πόση ώρα έμεινα στο πάτωμα, αλλά όταν ξαναβρήκα τις αισθήσεις μου, ο Βασίλης είχε φύγει. Το σπίτι ήταν σκοτεινό. Ο πόνος ήταν τόσο ισχυρός που δεν μπορούσα να κινηθώ. Καταλάβαινα ότι θα πρέπει να είχα τραυματιστεί άσχημα. Από τον πόνο υπολόγιζα ότι έπρεπε να έχω κάποια εσωτερικά τραύματα. Ευτυχώς που στην κουζίνα υπήρχε τηλέφωνο. Σύρθηκα μέχρι εκεί και έφτασα στο τηλέφωνο. Έπιασα το κορδόνι και το τράβηξα για να πέσει στο πάτωμα το τηλέφωνο, γιατί δεν μπορούσα να σηκωθώ όρθια. Τηλεφώνησα σ' ένα συνάδελφό μου και του είπα ότι είχα τραυματιστεί. Δεν του είπα τι είχε συμβεί, αλλά

του ζήτησα να στείλει ένα ασθενοφόρο. Το επόμενο πράγμα που θυμάμαι, είναι ότι βρέθηκα σ' αυτό το κρεβάτι του νοσοκομείου. Δεν ξέρω πώς ήρθα εδώ. Ό,τι ξέρω μου το είπαν το άλλο πρωί.

Προφανώς, όταν ο Βασίλης με έσπρωξε πάνω στη σόμπα και, ίσως, όταν με κλωτσούσε, τραυματίστηκαν τα νεφρά μου. Μόλις με πήγαν στο νοσοκομείο, δεν μπορούσαν σχεδόν να βρουν τον σφιγμό μου και ήξεραν ότι είχα εσωτερική αιμορραγία. Με έβαλαν αμέσως στο χειρουργείο και μου αφαίρεσαν το ένα νεφρό. Το δεύτερο νεφρό είχε, επίσης, τραυματιστεί σοβαρά, αλλά αποφάσισαν να προσπαθήσουν να το σώσουν. Δεν ξέρω τι συνέβη. Πώς τραυματίστηκα έτσι άσχημα. Μοιάζει σαν έναν εφιάλη. Δεν ξέρω τι να κάνω. Πώς μπορεί κάποιος που είναι τόσο καλός και ευγενικός, όπως ο Βασίλης, που τον αγαπούσα τόσο πολύ και με αγαπούσε τόσο πολύ, να μου κάνει αυτό το πράγμα; Δεν μπορώ να καταλάβω.

Η τραγική ιστορία της Χριστίνας δεν τελειώνει εδώ. Μου ζήτησε να την ξαναδώ την άλλη μέρα, για να μιλήσουμε λίγο ακόμα. Όταν μπήκα, την άλλη μέρα, στο δωμάτιό της, έμεινα έκπληκτη. Το δωμάτιο είχε μεταμορφωθεί. Παντού υπήρχαν λουλούδια και κουτιά με γλυκά. Η Χριστίνα, που την προηγούμενη μέρα ήταν κατάκοιτη και έδειχνε μεγάλη κατάθλιψη, καθόταν τώρα στο κρεβάτι και μιλούσε στο τηλέφωνο, έχοντας πολύ καλύτερη διάθεση. Καθήσαμε και μιλήσαμε για λίγο, αλλά δεν ήταν πραγματική συζήτηση. Κάθε δέκα - δέκα πέντε λεπτά, το τηλέφωνο μας διέκοπτε. Ο Βασίλης ή κάποιος φίλος ή συγγενής του Βασίλη προσπαθούσε να πείσει τη Χριστίνα να μην τον αφήσει, να τον συγχωρήσει. Η Χριστίνα, μετά από κάποιο τηλεφώνημα, με κοίταζε και μου είπε «Δεν ξέρω τι να κάνω. Τον αγαπώ και με αγαπά. Δεν μπορώ να τον παρατήσω, έτσι δεν είναι; Στην ηλικία μου; Έτσι που είμαι; Ποιός άλλος θα με ήθελε;».

Η Χριστίνα κι εγώ μιλήσαμε για λίγο ακόμα και συμφωνήσαμε να την ξαναδώ την επομένη. Όταν βγήκα από το ασανσέρ, την επόμενη μέρα, τα λουλούδια είχαν φτάσει μέχρι το γραφείο της προϊσταμένης. Αυτή τη φορά, όταν μπήκα στο δωμάτιό της, η Χριστίνα είχε σηκωθεί. Ήταν δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι αυτή ήταν η ίδια γυναίκα με εκείνη την καταβεβλημένη και τραυματισμένη γυναίκα που είχα δει δυο μέρες πριν. Ξεχείλιζε από ζωή. Μου είπε πόσο ευχαριστημένη ήταν που εκείνη κι ο Βασίλης θα πήγαιναν σε μια θαυμάσια κρουαζιέρα μόλις έβγαινε από το νοσοκομείο. Όταν τη ρώτησα πώς αισθανόταν που ήταν στο νοσοκομείο εξαιτίας της σκληρότητας του Βασίλη, είπε:

Πραγματικά, δεν είμαι σίγουρη πώς ακριβώς έγινε το επεισόδιο. Ίσως να ήταν δικό μου το λάθος. Ο Βασίλης λέει ότι δεν με πέταξε πάνω στη σόμπα. Μόνο που με έσπρωξε και, πέφτοντας, έπεσα πάνω στη σόμπα. Ειλικρινά, τον πιστεύω. Δεν θα μπορούσε να θέλει να με χτυπήσει τόσο άσχημα. Θα πρέπει να ήταν ατύχημα.

Η εμπειρία του Βασίλη και της Χριστίνας δεν είναι ασυνήθιστη. Πολλές από τις κακοποιημένες γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, έλεγαν πως, μετά από ένα διάστημα, άρχιζαν να αρνούνται την πραγματικότητα των επεισοδίων κακοποίησης. Φαινόταν σαν να μη μπορούσαν να σκέφτονται πως οι άντρες τους, που έλεγαν ότι τις αγαπούσαν, θα ήταν δυνατό να συμπεριφέρονται τόσο σκληρά, όσο έδειχναν τα επεισόδια. Η άρνηση αυτή εξυπηρετούσε, σαν μια τεχνική επιβίωσης, εκείνες τις γυναίκες που γύριζαν πίσω για να ζήσουν ξανά με αυτούς που τις κακοποίησαν.

Συζήτησα με μερικές άλλες γυναίκες που νοσηλεύονταν εκεί μετά από ανάλογα επεισόδια. Την πρώτη μέρα μετά το επεισόδιο μπορούσαν να θυμηθούν καθαρά όλες τις λεπτομέρειες και, συχνά, με πολύ θυμό για τους δράστες. Αλλά, μόλις ο δράστης άρχιζε την τρυφερή συμπεριφορά της τρίτης φάσης, όλες τους γίνονταν βέβαιες πως το επεισόδιο δεν είχε συμβεί όπως ακριβώς θυμούνταν στην αρχή, αλλά όπως περίπου τους έλεγαν οι δράστες. Άρχιζαν, επίσης, να σκέφτονται πως έφταιγαν κι αυτές για το επεισόδιο.

Στη διάρκεια ενός επεισοδίου κακοποίησης, είναι συχνά δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς τις προκλήσεις και την ευθύνη της γυναίκας από την παραποίηση της πραγματικότητας. Η κακοποιημένη γυναίκα, αποδεχόμενη μεγάλο μέρος της ευθύνης για το επεισόδιο, αισθάνεται, ίσως, πως έχει κάποιον έλεγχο της κατάστασης. Πολλές από τις γυναίκες έλεγαν πως είχαν κακοποιηθεί σωματικά, αφού είχε προηγηθεί ένας προφορικός καυγάς, στον οποίο συμμετείχαν ενεργητικά. Άλλες αισθάνονταν δικό τους το φταίξιμο, γιατί έβγαλαν κάποιο όπλο, αν και οι άντρες ήταν εκείνοι που το χρησιμοποίησαν. Σε μερικές περιπτώσεις, όμως, είχε συμβεί και το αντίθετο. Έχω καταθέσει σε δίκες για δολοφονίες, στις οποίες ο άντρας είχε βγάλει το όπλο, αλλά η γυναίκα το χρησιμοποίησε πριν να προλάβει αυτός να το χρησιμοποιήσει. Η παρακάτω είναι μια τέτοια περίπτωση, στην οποία η γυναίκα σκότωσε τον άντρα της.

Κάναμε ένα ταξίδι στη Minnesota. Όταν φτάσαμε στο σπίτι της μητέρας του, κατάλαβα ότι ήταν λάθος που είχα έρθει. Η μητέρα του άρχισε να μου κάνει παρατηρήσεις για καθετί που έκανα με το μωρό μου. Τίποτα δεν ήταν σωστό. Ο Τάκης δεν με προστάτευε. Ποτέ δεν πήρε το μέρος μου μπροστά στη μητέρα του. Εκείνη είχε πάντα δίκιο και ό,τι έκανα ήταν λάθος. Μολονότι ήξερε πως δεν άρεσα στη μητέρα του κι εμένα δεν μου άρεσε εκείνη, επέμενε να μένουμε σπίτι της. Αισθανόμουν την εχθρότητα και μόνο που έμπαινα στο σπίτι.

Μετά από δυο μέρες, καθόμασταν στη βεράντα και μιλούσαμε για κάποια συγγενή μας που δεν ήταν μπροστά. Δεν μπορούσα να το ανεχθώ, γιατί ήξερα πως το ίδιο έκαναν και για μένα. Έτσι, είπα πολύ ήρεμα ότι τα μέλη μιας οικογένειας πρέπει να είναι ενωμένα, να μην κατηγορεί το ένα το άλλο, πως δεν ήταν σωστό. Ξαφνικά, ο Τάκης σηκώθηκε και είπε «Πολλά λες, πολλά λες, κυρά μου». Με τράβηξε από την καρέκλα και έπεσα στο πάτωμα. Δεν μπόρεσα να πω τίποτα. Έχασα τη φωνή μου. Πάτησε με το πόδι του πάνω στο στομάχι μου και έβαλε το γόνατό του πάνω στον λαιμό μου. Μου κόπηκε η ανάσα. Πλησίασε το πρόσωπό του στο δικό μου και είπε πάλι «Πολλά λες». Αυτό ήταν το τελευταίο πράγμα που θυμάμαι. Πρέπει να συνήλθα σε λίγα λεπτά, αφού εκείνος σηκώθηκε από πάνω μου και μπήκε στο σπίτι. Όταν συνήλθα, ήμουν στο πάτωμα και η μητέρα του καθόταν ακόμα στη θέση της. Γύρισε και μου είπε «Πράγματι μιλάς πολύ. Άκουσες τι είπε ο άντρας σου, μιλάς πολύ». Σηκώθηκε και απομακρύνθηκε. Δεν μπορούσα να το πιστέψω. Το πρώτο πράγμα που σκέφτηκα ήταν πώς μπορούσε να κάθεται και να βλέπει τον γιο της να μου φέρεται έτσι. Θα μπορούσε να με είχε σκοτώσει. Θα μπορούσα να είχα πεθάνει. Δεν φαίνεται να την ένοιαζε και, φαντάζομαι, πως δεν τον ένοιαζε κι εκείνον.

Δεν ξαναμιλήσαμε γι' αυτό το επεισόδιο. Την επόμενη μέρα ήταν να πάω να δω τους γονείς μου και να μείνω για λίγες μέρες μαζί τους. Έτσι, πήρα το μωρό και πήγα, ενώ εκείνος έμεινε με τη μητέρα του. Μερικές μέρες αργότερα, με πήρε τηλέφωνο ο άντρας μου και μου είπε πως χρειαζόταν να υπογράψω κάτι χαρτιά για να πουλήσει το σπίτι μας. Μου είπε ότι θα μπορούσα να πεταχτώ με το αεροπλάνο, να υπογράψω τα χαρτιά και μετά να ξαναγυρίσω πίσω για να τελειώσω τις διακοπές μου. Συμφώνησα να πάω, μολονότι δεν είχα ακόμα γιατρευτεί από το τελευταίο χτύπημα.

Μόλις κατέβηκα από το αεροπλάνο, με υποδέχτηκε και ήταν πολύ ευγενικός και τρυφερός. Δεν είπα τίποτα για το επεισόδιο για να μην του χαλάσω το κέφι του. Πήγαμε στο σπίτι και έβγαλε τα χαρτιά. Κάθησα σε μια καρέκλα της κουζίνας, τον κοίταξα και του είπα «Τι θα γίνει αν δεν τα υπογράψω;». Με κοίταξε και, βλέποντας τα μάτια του, κατάλαβα ότι δεν θα έπρεπε να το είχα πει. Είπε πολύ ήρεμα «Θα υπογράψεις τα χαρτιά». Και έτρεξε στην κρεβατοκάμαρα. Γύρισε με ένα πιστόλι και το ακούμπησε στο κεφάλι μου. Είπε ξανά «Θα υπογράψεις αυτά τα χαρτιά». Ήμουν τόσο έκπληκτη που δεν μπορούσα να πιστέψω σ' αυτά που έβλεπα. Πιο πολύ ήθελα να τον πειράξω, ίσως, όμως, να ήταν κι από τον θυμό μου γι' αυτό που είχε κάνει. Δεν ήμουν τόσο θυμωμένη που να μην υπογράψω. Θα υπέγραφα οπωσδήποτε. Εξάλλου, γι' αυτό και είχα έρθει. Γιατί χρειαζόταν να φέρει το πιστόλι; Γιατί δεν μπορούσε να μου ξαναζητήσει να υπογράψω τα χαρτιά; Νομίζω πως ήξερα πως είχε σκοπό να με σκοτώσει. Ήξερα πως μπορούσε να το κάνει. Από κείνη τη στιγμή δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία πως ένας από τους δυο μας θα σκοτωνόταν.

Η Κική μεγάλωσε σ' ένα σπίτι, όπου ο πατέρας της χτυπούσε τη μητέρα της, κι έτσι δεν της ήταν άγνωστο αυτό το είδος βίας. Είχε, επίσης, δυο προηγούμενες σχέσεις με άντρες που τη χτυπούσαν κι εκείνη τις είχε διαλύσει. Ο πρώτος της σύζυγος δεν την είχε σωματικά κακοποιήσει. Η Κική ζούσε μόνο δυο βδομάδες με τον Παναγιώτη, όταν άρχισε η βία και δεν ήταν βέβαιη αν το σφάλμα ήταν δικό της ή του Παναγιώτη. Στη συζήτηση που είχαμε, είπε «Πώς γίνεται και κάθε φορά καταλήγω να τρώω ξύλο από τους άντρες;».

Η Κική είχε κάνει μια θεραπεία επί δύο μήνες πριν γνωρίσει τον Παναγιώτη. Είχε αρχίσει να γίνεται πιο ανεξάρτητη και ικανή να αναλαμβάνει τις ευθύνες για τη ζωή της. Συνάντησε τον Παναγιώτη όταν πήγε στην Τράπεζα και άνοιξε τον πρώτο λογαριασμό καταθέσεων της. Ο Παναγιώτης ήταν υπάλληλος στην Τράπεζα και συμπλήρωσε τα απαραίτητα χαρτιά για την Κική. Ήταν τόσο γοητευτικός που αμέσως αποφάσισε πως ήθελε να αρχίσει μια σχέση μαζί του. Φλέρταραν και γρήγορα δημιούργησαν σχέσεις. Καθώς η Κική είχε γίνει πιο ισχυρή και πιο ανεξάρτητη, έδειχνε στον Παναγιώτη τον καινούριο της εαυτό. Αλλά εκείνος αντιδρούσε με αρνητικό τρόπο και φαινόταν να φοβάται τη δύναμη της προσωπικότητάς της. Οι μικροί καυγάδες έγιναν μεγαλύτεροι, μέχρι που έφτασαν σε κάποια επεισόδια κακοποίησης.

Θυμάμαι που καθόμουν στο πάτωμα της κουζίνας, πονεμένη και χτυπημένη σε όλο μου το σώμα. Θυμάμαι που καθόμουν εκεί και σκεφτόμουν «Όχι, όχι πάλι. Δεν πιστεύω ότι γίνονται τα ίδια ξανά. Όχι, θεέ μου!... Τι θα γίνει; Ακόμα κι αυτός! Νόμιζα πως ήταν τόσο καλός και τόσο διαφορετικός από τους άλλους. Γιατί το έκανε; Μήπως έφταιγα εγώ;». Προσπάθησα να σηκωθώ και αισθάνθηκα έναν δυνατό πόνο. Δεν περνούσε. Τελικά, κατάφερα να σταθώ στα πόδια μου και πήγα προς τα άλλα δωμάτια του σπιτιού. Όταν μπήκα στην κρεβατοκάμαρα, είδα τον Παναγιώτη να κάθεται στο κρεβάτι, κλαίγοντας με λυγμούς. Δεν θυμάμαι τι ακριβώς σκεφτόμουν εκείνη τη στιγμή. Νομίζω πως ήμουν λίγο θυμωμένη και μαζί του και με τον εαυτό μου. Αλλά τον λυπόμουν κιόλας. Και αναρωτιόμουν αν όλοι οι άντρες ήταν έτσι. Δεν είχα δει ποτέ κάτι διαφορετικό. Όλοι οι άντρες, με τους οποίους είχα σχέσεις, εκεί κατέληγαν στο τέλος. Τον πλησίασα και έβαλα το χέρι μου στον ώμο του. Με κοίταξε και με άρπαξε και οι δυο μας κλαίγαμε μαζί.

Δεν ξέρω τι προκάλεσε τον καυγά και δεν ξέρω τι προκαλούσε τους καυγάδες από τότε. Μερικές φορές, νομίζω πως εγώ έφταιγα, όταν τον κατηγορούσα και του φώναζα ή όταν ήθελα να επιβληθώ και να κάνω το δικό μου. Φαίνεται πως αυτό δεν το άντεχε. Δυο μέρες μετά το επεισόδιο, ακόμα πονούσα. Δεν φανταζόμουν πως είχα χτυπήσει άσχημα και

προσπαθούσα να το αγνοήσω. Πήγα στη δουλειά και δεν ξαναμιλήσαμε γι' αυτό. Την τρίτη μέρα η κατάσταση χειροτέρευσε, αντί να καλύτερευσει. Προσπαθούσα να μη δώσω σημασία, πιστεύοντας πως θα περάσει. Τελικά, την τέταρτη μέρα, ζήτησα από τον Παναγιώτη να με πάει στον γιατρό.

Ο γιατρός ήταν καλός. Μας πήρε, τον Παναγιώτη κι εμένα, στο ιατρείο και με εξέτασε. Όταν με άγγιξε στο στήθος, κατάλαβα ότι θα πρέπει να είχαν σπάσει κάποια κόκκαλα. Πράγματι, η ακτινογραφία έδειξε ότι είχαν σπάσει τρία πλευρά. Ο γιατρός κοίταξε τον Παναγιώτη κι εμένα και ρώτησε πώς το έπαθα. «Είχα ανέβει στο σκαμνί για να πιάσω μια πιατέλα από ένα ντουλάπι της κουζίνας», βιάστηκα να απαντήσω, «κι έπεσα και χτύπησα». «Εσείς πού ήσασταν;» ρώτησε ο γιατρός τον Παναγιώτη, που απάντησε «Εγώ ήμουνα στο άλλο δωμάτιο. Δεν ξέρω τι έγινε». Αισθάνθηκα σαν να ήθελα να πεθάνω εκείνη τη στιγμή. Δεν ξέρω αν ο γιατρός μας πίστεψε. Δεν νομίζω, αλλά δεν έκανε άλλες ερωτήσεις. Θα μπορούσε, όμως, να με πάρει σε ένα άλλο δωμάτιο και, χωρίς να είναι μπροστά ο Παναγιώτης, να με ρωτήσει. Και τότε θα του απαντούσα. Ήμουνα αρκετά θυμωμένη και απογοητευμένη και φοβόμουνα. Μου είχε σπάσει τρία πλευρά. Αλλά ο γιατρός δεν ρώτησε τίποτε άλλο και γύρισα σπίτι, εκείνη τη φορά.

Η Δώρα ήταν σίγουρη ότι εκείνη έσπρωχνε τον άντρα της να τη χτυπήσει. Ένα επεισόδιο ήταν το παρακάτω.

Δεν μπορούσα να το αντέξω άλλο. Ήξερα πως ο Παύλος εργαζόταν πολύ σκληρά. Είχε αυτό το συμβόλαιο και έπρεπε να τελειώσει τη δουλειά τους, γιατί αλλιώς θα ακύρωναν το συμβόλαιο. Και ήξερα πως αν έχανε αυτό το συμβόλαιο θα καταστρεφόταν. Ήταν η μεγαλύτερη δουλειά που είχε ποτέ η εταιρεία του κι εξαρτιόταν από εκείνον να ευχαριστήσει τους πελάτες. Ήμουνα μόνη μου πολλές νύχτες συνέχεια και δεν μπορούσα άλλο να το αντέξω. Χρειαζόμουνα λίγη παρέα. Οι θυμοί του Παύλου και η άσχημη συμπεριφορά του έδιωξαν όλους τους φίλους μας. Δεν είχα σε ποιόν να μιλήσω.

Όταν μπήκε στο σπίτι, στις έντεκα το βράδυ, το φαγητό είχε κρυώσει. Ορμησα πάνω του. Αρχισα να φωνάζω και να πετάω πράγματα. Ξέρω πως δεν έπρεπε να το κάνω. Ξέρω πως έπρεπε να συγκρατήσω τα νεύρα μου, αλλά δεν μπορούσα να το αντέξω άλλο. Ήμουνα τόσο μόνη. Σκέφτηκα πως «Ίσως να με προσέξει. Πώς θα τον κάνω να με προσέξει;». Πέταξα ένα ποτήρι, που χτύπησε στο κεφάλι του και μετά έσπασε πάνω στον τοίχο. Του έριξα μια καρέκλα που τον χτύπησε στο γόνατο. Αυτό παραπήγαινε. Μου έδωσε μια γροθιά στο σαγόνι και με πέταξε στην άλλη άκρη του δωματίου πάνω στο ντουλάπι με τα γυαλικά. Αρχισαν να σπάζουν τα γυαλικά. Όταν άκουσα τον θόρυβο, λύσσαξα. Του ρίχτηκα κι εκείνος άρχισε να με χαστουκίζει και να με χτυπά με τις γροθιές του. Το μόνο που θυμάμαι από κει κι ύστερα είναι γροθιές και χαστούκια και πιάτα που έσπαζαν.

Ξέρω πως ήταν λάθος μου. Δεν έπρεπε να κάνω την αρχή, αλλά δεν μπορούσα να αντέξω τη μοναξιά. Έπρεπε να τον κάνω να μ' ακούσει. Έπρεπε να τον κάνει να με κοιτάξει. Έπρεπε να τον κάνω να με προσέξει.

Σ' αυτά τα τελευταία επεισόδια, είναι δύσκολο να πει κανείς πόσο έφταιγαν οι γυναίκες για την κακοποίησή τους. Στην περίπτωση της Δώρας είναι φανερό ότι υπήρξε μεγάλη πρόκληση από μέρους της. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι εκείνη άρχισε να χτυπά τον Παύλο πριν εκείνος τη χτυπήσει. Πάντως, είναι, επίσης, φανερό, από την υπόλοιπη ιστορία, ότι ο Παύλος την καταπίεζε, αγνοώντας την και δουλεύοντας μέχρι αργά το βράδυ, για να ανέβει στην ηγεσία της εταιρείας,

και τα πέντε χρόνια που ήταν παντρεμένοι. Αν και αυτό το συγκεκριμένο επεισόδιο μπορεί να οφείλεται στην πρόκληση της Δώρας, θα μπορούσε, επίσης, να θεωρηθεί και ως αντίποινα.

Σε άλλες περιπτώσεις, η πρόκληση δεν είναι τόσο καθαρή. Μιλούσε η Ιωάννα τόσο πολύ; Αν ναι, άξιζε να κακοποιηθεί μέχρι αναισθησίας ή να απειληθεί με ένα πιστόλι στο κεφάλι; Επειδή ο Παναγιώτης δεν ήταν ο πρώτος άντρας που έδερνε την Κική, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι εκείνη έκανε κάτι που προκαλούσε αυτή τη μεταχείριση; Δεν νομίζω. Ο θυμός της γυναίκας μπορεί να προκαλέσει ένα επεισόδιο, αλλά μπορεί και να είναι στοιχείο αυτοάμυνας.

Τα περισσότερα σπασμένα χέρια των γυναικών ήταν γιατί τα σήκωναν για να αμυνθούν. Όλες οι γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, υποστήριζαν πως κάποιες φορές ανταπέδιδαν τα χτυπήματα, αλλά αυτό ήταν ανώφελο. Έκανε μόνο τους δράστες να θυμώνουν ακόμα πιο πολύ. Οι γυναίκες προσπαθούσαν να παλέψουν για να μην αισθάνονται τελείως αδύναμα, παθητικά θύματα.

Γυναίκες, που ζούσαν μαζί με τους δράστες για πολλά χρόνια, είχαν μάθει διάφορα τεχνάσματα για να μην αφήνουν τη βία να κλιμακωθεί. Πρέπει να τονιστεί, πάντως, ότι αυτά τα τεχνάσματα δεν απέτρεπαν τα επεισόδια, αλλά προστάτευαν τις γυναίκες από κάτι ακόμα χειρότερο.

Η Κατερίνα απευθύνθηκε σ' έναν οικογενειακό σύμβουλο στην προσπάθειά της να μειώσει τη βία στις σχέσεις της με τον άντρα της. Νόμιζε πως αν έδειχνε στον Γιάννη ότι πραγματικά νοιαζόταν γι' αυτόν κι ότι ήθελε να καλυτερεύσει τη συζυγική τους ζωή, θα ελαττωνόταν η βία. Δυστυχώς, συνέβη το αντίθετο.

Μετά από την τελευταία μας επαφή με τον οικογενειακό σύμβουλο, ο Γιάννης αισθάνθηκε πως πραγματικά θα τον εγκατέλειπα. Ενώ εγώ άφηνα κατά μέρος τον θυμό μου όταν πηγαίναμε στο γραφείο του συμβούλου, ο Γιάννης δεν μπορούσε να συγκρατηθεί ούτε εκεί. Ο οικογενειακός σύμβουλος έμοιαζε να είναι πιο πολύ με το μέρος του Γιάννη παρά με το δικό μου, αλλά νόμιζα πως αυτό δεν πείραζε. Σκεφτόμουνα ότι αν, τουλάχιστο, κατάφερνα να του πω όλα όσα μου έκανε ο Γιάννης, θα έλεγε στον Γιάννη να σταματήσει και εκείνος θα τον άκουγε. Αλλά ο σύμβουλος δεν με πίστευε. Κάθε φορά που του έλεγα για κάτι που μου είχε κάνει ο Γιάννης, με ρωτούσε «Τι του έκανες εσύ για να τον προκαλέσεις;». Είχαμε πάει στον σύμβουλο τρεις-τέσσερις φορές όταν συνέβη αυτό το επεισόδιο. Δεν ήμουν βέβαιη πως θα ξαναπήγαινα, γιατί αισθανόμουνα ότι ο σύμβουλος δεν θα πίστευε ό,τι κι αν του έλεγα. Ο Γιάννης, ξέρεις, μπορούσε να είναι τόσο ευγενικός.

Ο Γιάννης ζήλευε το αφεντικό μου. Εμένα μου άρεσε η δουλειά και μου άρεσε, πραγματικά, το αφεντικό μου. Ειλικρινά, θα μπορούσα να κάνω οτιδήποτε γι' αυτόν, αλλά δεν ήμουν ερωτευμένη μαζί του, όπως ήμουν με τον Γιάννη. Ήταν το αφεντικό μου. Ήταν παντρεμένος. Δεν υπήρχε τίποτα ανάμεσά μας. Ο Γιάννης δεν μπορούσε να ανεχτεί την αφοσίωσή μου σ' αυτόν.

Έτσι, λοιπόν, άρχισε αυτός ο μεγάλος καυγάς. Πριν να το καταλάβω, άρχισε να μου φωνάζει και να με κατηγορεί ότι κοιμάμαι με το αφεντικό μου. Προσπάθησα να του εξηγήσω ότι δεν μπορούσε να είχε συμβεί τίποτα ανάμεσά μας. Δεν βρισκόμασταν ποτέ μόνοι. Εξάλλου, ο Γιάννης με πήγαινε το πρωί με το αυτοκίνητο στο γραφείο και με άφηνε μόλις καθόμουνα στο τραπέζι μου. Το μεσημέρι με έπαιρνε και τρώγαμε μαζί και το απόγευμα, στις πέντε ακριβώς, με γύριζε στο σπίτι. Αν το αφεντικό μου με χρειαζόταν για κάποια επιπλέον δουλειά, ο Γιάννης θύμωνε πολύ. Εκείνο το απόγευμα, το αφεντικό μου είχε μια επείγουσα δουλειά και έπρεπε να γράψω ένα κείμενο πριν φύγω από το γραφείο. Ο Γιάννης ήρθε να με

πάρει και περίμενε, βηματίζοντας πάνω-κάτω, πάνω-κάτω. Μέχρι να τελειώσω τη δουλειά μου μ' έκανε να κλαίω.

Πήγαμε να φάμε σ' ένα εστιατόριο. Για κακή μου τύχη, ήταν κάποιος στο εστιατόριο, που τον γνώριζα από το γυμνάσιο. Δεν τον είχα δει για πολλά χρόνια, αλλά με αναγνώρισε, μου χαμογέλασε και ήρθε να με χαιρετήσει. Ε, αυτό ήταν. Νόμισα πως ο Γιάννης θα πάθαινε αποπληξία εκείνη την ώρα. Μου έριξε μια από κείνες τις ματιές και δεν είπε λέξη μέχρι που ο γνωστός μου έφυγε.

Αισθάνθηκα τέτοια ένταση και αναστάτωση που μ' έπιασε το στομάχι. Ήθελα να πάω στην τουαλέτα. Φοβόμουνα πως ο Γιάννης θα σκεφτόταν ότι τον άφηνα για να πάω να δω ξανά τον φίλο μου, γι' αυτό του ζήτησα να με συνοδεύσει μέχρι την τουαλέτα. Ήταν κάτι που το έκανα συχνά όταν αισθανόμουνα ότι έχανε τον έλεγχό του ή ότι, ώρες αργότερα, θα με κατηγορούσε πως συνεννοήθηκα με τα μάτια με κάποιον. Περπατούσα, συνήθως, με χαμηλωμένα μάτια, κοιτάζοντας προς τα κάτω, ώστε να μη διασταυρωθεί το βλέμμα μου με κάποιου άλλου. Λοιπόν, ζήτησα απ' τον Γιάννη να με συνοδεύσει μέχρι την τουαλέτα και περίμενε έξω απ' την πόρτα μέχρι να βγω. Έκανα εμετό κι έβγαλα ό,τι είχα φάει. Αυτό γινόταν κάθε φορά που αισθανόμουνα έτσι άσχημα. Γυρίσαμε στο τραπέζι, πλήρωσε τον λογαριασμό και φύγαμε.

Μέχρι να πάμε σπίτι δεν έβγαλε λέξη. Φοβόμουνα να πω οτιδήποτε. Φοβόμουνα μήπως τον εκνευρίσω. Μπήκαμε στο σπίτι και καθήσαμε κι ο Γιάννης μου είπε «Νομίζω πως θα ήταν καλύτερα να φύγεις, Κατερίνα... Δεν νομίζω πως το πράγμα μπορεί να προχωρήσει και φοβάμαι πως θα σε ξαναχτυπήσω». Δεν μπορούσα να πιστέψω αυτά που έλεγε. Ήταν η πρώτη φορά στα δέκα χρόνια του γάμου μας που έδειχνε να καταλαβαίνει ότι θα με χτυπήσει πριν αρχίσει να το κάνει. Του είπα «Εντάξει, πράγματι πρέπει να φύγω... γι' αυτό μη με χτυπήσεις». Κι άρχισα να μαζεύω τα πράγματά μου.

Με βοήθησε να μαζέψω μερικά πράγματα και φορτώσαμε μαζί το αυτοκίνητο. Είπε πως θα με πήγαινε να βρω κάπου να μείνω. Πραγματικά, αισθανόμουνα καλά, έχοντας αποκτήσει τον έλεγχο του εαυτού μου. Κατέβηκα στο αυτοκίνητο με άλλη μια βαλίτσα ρούχα. Όταν ξανα ανέβηκα, έψαξα για το πορτοφόλι μου, αλλά είχε χαθεί. Αρχίζα να υποψιάζομαι πως ο Γιάννης δεν μου έλεγε την αλήθεια, πως δεν είχε σκοπό να μ' αφήσει να φύγω. Η καρδιά μου άρχισε να χτυπά, αλλά προχώρησα και συνέχισα να ψάχνω για το πορτοφόλι μου. Δεν το 'βρισκα πουθενά.

Ξαφνικά, αισθάνθηκα ότι δεν θα με άφηνε να φύγω. Τον άκουσα να βγάζει την ασφάλεια από το πιστόλι του. Τρομοκρατήθηκα. Ήξερα πως πήγαινε να με σκοτώσει. Δεν είχα καμιά αμφιβολία.

Πάντα υπολόγιζα πως κάποια στιγμή θα χρειαζόταν να το βάλω στα πόδια. Γι' αυτό είχα κρύψει κάτω από το χαλάκι του αυτοκινήτου ένα κλειδί για τη μίζα. Έτρεξα έξω από το διαμέρισμα χωρίς να πάρω ούτε τα γυαλιά, ούτε τα παπούτσια μου. Το έβαλα στα πόδια. Ο Γιάννης άκουσε την πόρτα του διαμερίσματος και άρχισε να φωνάζει. Κατέβηκα τρέχοντας τα σκαλοπάτια. Δεν στάθηκα να πάρω το ασανσέρ από το φόβο μη με προλάβει. Κατέβηκα τρέχοντας τα τέσσερα πατώματα, μπήκα στο αυτοκίνητο, κλείδωσα όλες τις πόρτες και ξεκίνησα.

Η Κατερίνα ήταν πολύ πιο τυχερή από τη Γιάννα. Η Γιάννα ήταν παντρεμένη είκοσι χρόνια. Είχε μάθει να προβλέπει πότε η κλιμάκωση της έντασης της πρώτης φάσης θα οδηγούσε σε ένα σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης. Αν και ήταν βέβαιη πως ο άντρας της, ο Μιχάλης, θα τη χτυπούσε ό,τι και να έκανε εκείνη. Η Γιάννα είχε αφήσει τον Μιχάλη αρκετές φορές, αλλά κάθε

φορά έτρεχε πίσω της και την έπειθε να ξαναγυρίσει. Συχνά απειλούσε πως θα τη σκοτώσει ή πως θα αυτοκτονήσει ή πως θα κάνει και τα δυο μαζί. Η Γιάννα ήξερε πως ήταν ικανός να πραγματοποιήσει τις απειλές του.

Το σπίτι ήταν περίεργα ήσυχο. Δεν ξέρω πώς, αλλά ήξερα ότι εκείνο το βράδυ θα ήταν το μεγάλο βράδυ. Δεν είχε σημασία τι θα έκανα. Σκέφτηκα ότι, ίσως, θα μπορούσα να το αποφύγω. Ίσως, αν προσπαθούσα λίγο παραπάνω να το πετύχαινα. Μαγείρεψα στιφάδο, ένα από τα αγαπημένα του φαγητά, και έστρωσα το τραπεζομάντιλο που του άρεσε. Έβαλα και κάποια κεριά που μου είχε φέρει σαν δώρο μετά από μια φορά που με είχε χτυπήσει άσχημα.

Αποφάσισα να φορέσω κάτι που του άρεσε. Δεν ήμουνα βέβαιη αν ήθελα να κάνω έρωτα μαζί του και γι' αυτό δεν ήθελα να βάλω κάτι σέξι. Φόρεσα ένα φόρεμα που μου είχε αγοράσει μετά από κάποιον άλλο καυγά.

Δεν είναι αστείο που διάλεγα πάντα εκείνα που μου είχε δώσει μετά από καυγάδες; Ήξερα πως του άρεσε να τα χρησιμοποιώ, αλλά πρέπει να σου πω πως δεν ήθελα τίποτε απ' αυτόν.

Όταν γύρισε ο Μιχάλης, φαινόταν ότι είχε πει κανα-δυό ποτά με τους φίλους του μετά τη δουλειά. Αποφάσισα να μην πω τίποτα που να τον εξαγριώσει. Μόλις μπήκε τον χαιρέτησα με ένα πρόσχαρο «Γειά σου», τον αγκάλιασα και τον φίλησα. Πράγματα που, συνήθως, του άρεσαν. Του είπα τι είχα ετοιμάσει για φαγητό και του πρότεινα, αν ήθελε, να χαλαρώσει λίγο πριν από το φαγητό. Με έκοψε, λέγοντας «Όχι, πεινάω... Θέλω τώρα να φάω». Συμφώνησα και του είπα να πλύνει τα χέρια του και να καθήσει στο τραπέζι κι εγώ σε δυο λεπτά θα έχω σερβίρει.

Πήγα στην κουζίνα και άρχισα να σερβίρω το φαγητό. Τον άκουσα να κάθεται στο τραπέζι. Ξαφνικά, άκουσα ένα θόρυβο, σαν κάτι να έσπασε, και τα βήματά του που ερχόταν βιαστικά προς την κουζίνα. Ήξερα ότι θα γινόταν φασαρία. «Τι στο διάβολο έβαλες τα καταραμένα τα κεριά στο τραπέζι;», ούρλιαξε. «Τι γίνεται με σένα; Είσαι τόσο ανόητη; Δεν ξέρεις ότι τα έχουμε μόνο για τίποτα καλές περιπτώσεις; Τι το καλό είναι απόψε; Γιατί κάνεις πάντα τέτοια πράγματα; Τώρα, το καταραμένο το τραπεζομάντιλο καταστράφηκε. Γιατί πρέπει να καταστρέφεις το καθετί; Δεν μπορείς να κάνεις τίποτα σωστό; Είσαι ανόητη. Δεν μπορείς να κάνεις μια σωστή δουλειά». Και συνέχιζε να λέει και να φωνάζει. Έβαλα τα χέρια μου στ' αυτιά μου, γιατί δεν μπορούσα πια να τον ακούω. Γέμισα δάκρυα. Προσπάθησα να μαλακώσω πάλι τα πράγματα, αλλά δεν γινόταν τίποτα.

«Συγγνώμη», του είπα, όπως έλεγα, συνήθως, όταν τον έβλεπα να γίνεται έξαλλος. «Σε παρακαλώ, κάθισε να φάμε κι εγώ θα τα φροντίσω μετά». Είπε «Εντάξει, φέρε το φαγητό, πεινάω». Σερβίρισα το φαγητό σε δυο πιάτα, προσπαθώντας να συγκρατήσω τη φρίκη μου, βλέποντας σε τι χάλια ήταν το τραπέζι. Δεν ξέρω τι είχε κάνει. Ακόμα δεν μπορώ να καταλάβω τι συνέβει. Ίσως να σκόνταψε. Ίσως να το έκανε και σκόπιμα. Δεν ξέρω.

Καθήσαμε κι αρχίσαμε να τρώμε. Όλη την ώρα ο Μιχάλης μου φώναζε πως το φαγητό ήταν απαίσιο κι ότι ήμουνα απαίσια μαγείρισσα. Προσπάθησα να μην του απαντήσω, μολοντί είχα εξαγριωθεί. Έλεγα στον εαυτό μου «Γιατί να ανέχομαι όλα αυτά; Γιατί να μένω; Τα παιδιά έχουν πια φύγει. Τι κάνω εδώ;». Τελικά, δεν μπορούσα πια άλλο. Γύρισα και του είπα «Αν δεν σταματήσεις, θα φύγω».

Ο Μιχάλης όρμησε και μ' άρπαξε με το αριστερό του χέρι, ενώ με το δεξί του πήρε το πιάτο με το φαγητό και μου το έτριψε στο πρόσωπο. Ο πόνος από το ζεμάτισμα ήταν μεγάλος. Αρχισα να ουρλιάζω. Με χαστούκισε, με κλώτσησε, με τράβηξε από τα μαλλιά, μέχρι που δεν ήξερα τι γινόταν. Αρχισα να τρέχω, αλλά με άρπαξε από το φόρεμα και μου το έσκισε. Δεν

ήξερα τι να κάνω. Έτρεξα στην κρεβατοκάμαρα και κατάλαβα πως είχα κάνει λάθος. Ήξερα πως θα με ακολουθούσε και θα με χτυπούσε.

Γρήγορα μπήκα στο μπάνιο και κλείδωσα την πόρτα και προσευχόμουν να μην σπάσει ξανά την κλειδαριά, όπως το είχε κάνει σε παλιότερους καυγάδες. Ήμουν τυχερή αυτή τη φορά. Οι φωνές και τα χτυπήματα στην πόρτα σταμάτησαν. Κάθησα στο πάτωμα, κοιτάζοντας στο κενό με το μυαλό μου άδειο από σκέψεις. Δεν ήξερα τι να κάνω.

Αφού πέρασε λίγη ώρα και ήταν όλα ήσυχα, σηκώθηκα και έπλυνα το πρόσωπό μου. Έριξα κρύο νερό εκεί που μου είχε πετάξει το φαγητό, ελπίζοντας πως δεν θα βγουν φουσκάλες και δεν θα είχα κανένα έγκαυμα. Καθαρίστηκα και φόρεσα ένα μπουρνούζι. Ανοιξα σιγά-σιγά την πόρτα και βγήκα να δω τι γίνεται. Ο Μιχάλης ήταν εκεί. Φαινόταν πως είχε ξαπλώσει στο κρεβάτι. Περπατώντας στα δάχτυλα πήγα στην τραπεζαρία και καθάρισα τις βρωμιές. Τα δάκρυα έτρεχαν από τα μάτια μου, ενώ σκεφτόμουν πως ο Μιχάλης δεν επρόκειτο να αλλάξει. Τα χτυπήματα δεν θα λιγότευαν.

Μου χρειάστηκε καμιά ώρα για να καθαρίσω. Μόλις τέλειωνα άκουσα τον Μιχάλη που σηκωνόταν. Καταλάβαινα πως τα πράγματα ήταν ακόμη άσχημα, πως δεν είχε τελειώσει η ιστορία, από τον τρόπο που έκλεισε δυνατά την πόρτα και μου φώναζε. Χωρίς να το καλοσκεφτώ, αποφάσισα πως το καλύτερο θα 'ταν να φύγω απ' το σπίτι. Πήρα το πορτοφόλι μου, έκλεισα σιγά την πόρτα και άρχισα να περπατώ.

Δεν ήξερα πού να πάω. Ο Μιχάλης είχε πουλήσει το αυτοκίνητό μου δυο βδομάδες νωρίτερα, γιατί έλεγε πως δεν το χρειαζόμαι. Δεν είχα τα κλειδιά του δικού του αυτοκινήτου. Σκέφτηκα πως θα 'πρεπε, ίσως, να πάω στο σπίτι της μητέρας μου, που έμενε στην άλλη άκρη της πόλης, αλλά δεν υπήρχε κάποια συγκοινωνία για εκεί. Ο Μιχάλης με είχε απειλήσει ότι αν πήγαινα ποτέ στη μητέρα μου, θα τη σκότωνε κι εκείνη. Έκανε, μάλιστα, την περιγραφή και του τρόπου που θα χρησιμοποιούσε.

Πηγαίνοντας από δω κι από κει, πέρασα μπροστά από το Αστυνομικό Τμήμα, και σκέφτηκα «Γιατί όχι;». Μπήκα στο Τμήμα και είπα στον αστυφύλακα ότι ήθελα να πάω στο σπίτι της μητέρας μου. Με κοίταξε και είπε «Μα φοράτε ένα μπουρνούζι. Δεν θέλετε να σας πάω σπίτι σας, εκεί που μένετε;». Του απάντησα «Όχι, όχι. Δεν θέλω να πάω σπίτι μου. Είναι κάποιος εκεί – ένας κακοποιός, νομίζω. Γι' αυτό δεν θέλω να γυρίσω σπίτι μου». Φοβόμουν πως αν με γύριζε σπίτι, ο Μιχάλης θα έπαιρνε το πιστόλι του και θα με σκότωνε. Του είπα «Όχι, σε παρακαλώ πήγαινε με στη μητέρα μου. Φοβάμαι να γυρίσω σπίτι μου».

Πρέπει να ήμουν καλή ηθοποιός και φαντάζομαι πως θα φαινόμουν πολύ παράξενη με το μπουρνούζι του μπάνιου. Τα μάτια μου πρέπει να ήταν κόκκινα και πρησμένα από τα κλάματα και θα φαινόμουν άσχημα μετά από το ξύλο που είχα φάει. Φαντάζομαι πως δεν θα είχα μεγάλες μελανιές, γιατί δεν με ρώτησε τίποτα γι' αυτές. Δεν με ρώτησε καν αν είμαι ή όχι παντρεμένη και νόμιζα πως όλη η πόλη το ήξερε.

Τελοσπάντων, με πήγε στο σπίτι της μητέρας μου. Όταν φτάσαμε του ζήτησα να με πάει μέχρι μέσα, γιατί σκεφτόμουν πως θα μπορούσε να είχε φτάσει ο Μιχάλης πριν από μένα και να με περιμένει. Ξυπνήσαμε τη μητέρα μου και ήταν φανερό πως ο Μιχάλης δεν είχε εμφανιστεί από κει. Η μητέρα μου τρομοκρατήθηκε, γιατί ήξερε τι συνέβαινε με μένα και τον Μιχάλη. Είπε «Γιάννα, Γιάννα, τι συμβαίνει;». Της είπα «Τίποτα μαμά», κάνοντάς της νόημα ότι θα της πω μόλις φύγει ο αστυφύλακας. Της έκανα νόημα να μη μιλήσει. Ας είναι καλά η μητέρα μου, δεν ξέρω τι θα έκανα χωρίς αυτήν. Ήταν πάντα τόσο καλή.

Ο αστυφύλακας έφυγε και άρχισα να σκέφτομαι τι να κάνω. Ο Μιχάλης είχε πει ότι είχε παγιδεύσει όλο το σπίτι της μητέρας μου με “κοριούς”. Πιστεύω ότι το είχε κάνει. Μου είχε δείξει το καλώδιο που είχε συνδέσει τα μικρόφωνα για να γράφει όλες τις συζητήσεις. Μου

είχε πει πως είχε παγιδεύσει και το τηλέφωνο του γραφείου μου, καθώς και το τηλέφωνο της μητέρας μου κι έτσι ήξερε πάντα τι της έλεγα. Ψιθύρισα στο αυτί της «Δεν θέλω να σου πω τίποτα εδώ. Έλα να βγούμε στη βεράντα της εισόδου και θα σου πω τι έγινε». Η μητέρα μου δεν κατάλαβε, αλλά βλέποντας πως ήμουν σε υστερία βγήκε έξω μαζί μου.

Βγήκαμε στη βεράντα για να μιλήσουμε και τότε είδα τον Μιχάλη. Δεν ξέραμε τι να κάνουμε. Τρέξαμε για να μπούμε ξανά στο σπίτι, αλλά εκείνος πρόλαβε και με άρπαξε από το χέρι. Είπε στη μητέρα μου ότι κοιμόμουν με κάποιον άλλο, ότι ήμουν μια τσούλα, ότι λυπότανε, όμως, για ό,τι είχε συμβεί κι ότι δεν θα ξανασυνέβαινε. Θα ήτανε μεγαλόκαρδος και θα με έπαιρνε πίσω.

Η μητέρα μου με κοίταζε και είπε «Γιάννα, είναι αλήθεια;». Δεν ήξερα τι να κάνω. Σκέφτηκα πως αν της έλεγα ναι, ο Μιχάλης θα με άφηγε. Είπα «Ναι, μαμά, είναι αλήθεια». Είπε «Γιάννα, καταλαβαίνεις πόσο άσχημο είναι αυτό; Πήγαινε μαζί του σπίτι. Μην τριγυρίζεις. Μπορεί τότε να μη σε δέρνει». Είπα στον εαυτό ότι δεν μπόρεσε να καταλάβει και φταίω εγώ. Δεν την άφησα να καταλάβει. Ήξερα πως κάποια μέρα, όταν θα της έλεγα όλη την ιστορία, θα καταλάβαινε.

Λοιπόν, γύρισα σπίτι με τον Μιχάλη κι αυτό δεν μου έφτανε. Με χτύπησε τόσο άσχημα εκείνο το βράδυ, που το άλλο πρωί πήγα στον γιατρό. Εξήγησα στον γιατρό ότι είχα πέσει και γι' αυτό είχα χτυπήσει. Δεν του είπα την αλήθεια. Δεν μπορούσα. Αν το έκανα, ο Μιχάλης θα με ξαναχτυπούσε.

Οι περισσότερες από αυτές τις γυναίκες ζητούσαν βοήθεια από κάποιους, αλλά ποτέ δεν αισθάνονταν ελεύθερες για να πουν την αλήθεια για ό,τι συνέβαινε. Ακόμα και η Γιάννα, που αισθανόταν πως η μητέρα της την καταλάβαινε, δεν μπορούσε να της πει την αλήθεια. Σε πολλές περιπτώσεις, οι δράστες απειλούσαν πως θα ασκήσουν βία πάνω στους γονείς, τα παιδιά, τους φίλους ή τους συναδέλφους που μπορεί να τις υποστήριζαν. Αυτές οι γυναίκες πίστευαν ότι οι άντρες τους θα μπορούσαν να κάνουν τέτοιες βίαιες πράξεις. Μερικές φορές, προτιμούσαν να φάνε ξύλο, παρά να πάθει κακό κάποιος άλλος.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι γυναίκες καταλάβαιναν πως οι άντρες μπορούσαν να τις χτυπάνε μέχρι να τις σκοτώσουν. Συχνά, υπήρχε μια λεπτή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην πιθανότητα να σκοτώσει ο δράστης τη γυναίκα ή να αυτοκτονήσει ο ίδιος. Οι δράστες που χρησιμοποιούσαν όπλα κάθε είδους για να απειλήσουν τις γυναίκες τους, συχνά τα έστρεφαν εναντίον του εαυτού τους. Σε μερικές περιπτώσεις, αυτές οι απελπισμένες γυναίκες χρησιμοποίησαν όπλα κατά των αντρών. Τέσσερις γυναίκες, στο δείγμα της έρευνας, σκότωσαν τους δράστες. Πολλές άλλες είχαν βρεθεί ένοχες για διάφορες απόπειρες. Είναι τρομακτική η σχέση «ζωή ή θάνατος» στα επεισόδια κακοποίησης. Ο θάνατος είναι, συχνά, μια ανακούφιση από αυτόν τον τρόπο και τον πόνο τόσο για τη γυναίκα όσο και για τον άντρα.

Οι περισσότερες από τις γυναίκες έλεγαν πως η σωματική βία ήταν πιο έντονη στη διάρκεια της εγκυμοσύνης και όταν τα παιδιά τους ήταν μωρά. Οι άντρες που εξαρτώνται από τις γυναίκες τους εξαγριώνονται όταν αυτές αρχίζουν και προσέχουν τα παιδιά τους αντί για εκείνους.

Πολλοί τραυματισμοί στη διάρκεια της εγκυμοσύνης έχουν σεξουαλική βάση. Στην περίοδο αυτή, υπάρχουν γυναίκες που οι άντρες τους τις τραυμάτισαν στον κόλπο, έκοψαν ρώγες από το στήθος ή χτυπούσαν στη φουσκωμένη κοιλιά. Δεν υπάρχει τρόπος να εξακριβώσουμε πόσα παιδιά γεννήθηκαν παραμορφωμένα εξαιτίας τέτοιων κακοποιήσεων.

Άλλα είδη σωματικών κακοποιήσεων, που επέρχονται έμμεσα, περιλαμβάνουν τις διάφορες ψυχοσωματικές αρρώστιες. Η Elaine Hilberman, που είναι ψυχίατρος και δούλεψε σε

ένα αγροτικό ιατρικό κέντρο, είδε πολλές γυναίκες που υπέφεραν από ψυχοσωματικές αρρώστειες, οι οποίες οφείλονταν σε κακοποιήσεις. Εκδηλώνονταν με οσφυαλγίες, πονοκεφάλους, στομαχόπονους, αναπνευστικά προβλήματα, εκζέματα, υπέρταση και άλλες διαταραχές που προκαλούνταν από το στρες και το άγχος. Το ίδιο φαινόμενο έχει παρατηρηθεί από την κοινωνική λειτουργό Karil Klingbeil, στο Seattle's Harborview Medical Center, και από την ψυχολόγο Vickie Boyd, στο Group Health Organization του Seattle. Έχω συμπεριλάβει συζητήσεις με γυναίκες που είχαν ψυχοσωματικά προβλήματα στο κεφάλαιο του ψυχολογικού καταναγκασμού. Αλλά οι γενικευμένες αντιδράσεις του στρες, μέσα στο οποίο ζουν καθημερινά οι κακοποιημένες γυναίκες, είναι μια εσωτερική μορφή σωματικής κακοποίησης.

Σεξουαλική κακοποίηση

Όταν σχεδιάζα τη συγγραφή αυτού του βιβλίου, σκεφτόμουν να μη συμπεριλάβω ένα κεφάλαιο πάνω στη σεξουαλική κακοποίηση, επειδή ήθελα να αποφύγω τις “εύκολες” εντυπώσεις που θα μπορούσαν να προκύψουν από την περιγραφή της σεξουαλικής συμπεριφοράς σε μια βίαιη σχέση. Ήξερα, επίσης, ότι πολλοί άλλοι συγγραφείς έχουν αφιερώσει ολόκληρα βιβλία για να αποκαλύψουν την κτηνωδία του βιασμού και να καταλάβουν την ψυχολογία του. Δεν θα ήμουνα δίκαιη αν αφιέρωνα γι’ αυτό το πρόβλημα μόνο ένα κεφάλαιο, ούτε ήθελα να περιγράψω τη σεξουαλική κακοποίηση μόνο στα πλαίσια του βιασμού, αν και υπάρχουν πολλές ομοιότητες ανάμεσα στον βιασμό και τη σεξουαλική κακοποίηση. Στην Αμερική, το θέμα του βιασμού έχει μελετηθεί πριν δοθεί προσοχή στο ευρύτερο πρόβλημα της βίας εναντίον των γυναικών. Αντίθετα, στην Αγγλία μελέτησαν τις κακοποιημένες γυναίκες πριν να μελετήσουν ιδιαίτερα τον βιασμό. Μόνο πολύ πρόσφατα άρχισαν να γίνονται μελέτες που συνδέουν όλα τα είδη βίας που ασκούνται πάνω στις γυναίκες. Γι’ αυτό, άλλαξα γνώμη και αποφάσισα να συμπεριλάβω αυτό το κεφάλαιο για τη σεξουαλική κακοποίηση, σε μια προσπάθεια να συμβάλλω στο ευρύτερο πεδίο μελετών για τη βία που ασκείται πάνω στις γυναίκες.

Οι ψυχολόγοι έχουν αναλύσει τη σεξουαλική κακοποίηση σε διαδοχικά στάδια, που έχουν, όμως, μια συνέχεια. Η ψυχολόγος του Πανεπιστημίου του Colorado, Dr. Margie Leidig, η οποία έχει κάνει έρευνες για τις εμπειρίες των γυναικών, που είναι σχετικές με τη σεξουαλική κακοποίηση, περιλαμβάνει στη μελέτη της τις ακόλουθες αρνητικές περιπτώσεις: (1) αισχρά τηλεφωνήματα, (2) κρούσματα από ηδονοβλεψίες, (3) κρούσματα από επιδειξιμανείς, (4) σεξουαλικά πειράγματα στον δρόμο, (5) κρούσματα από εφάνιες, (6) βιασμοί, (7) σεξουαλικές κακοποιήσεις μικρών κοριτσιών και (8) αποπλάνησεις και βιασμοί από πρόσωπα που έχουν κοινωνικά επαγγέλματα (γιατροί, εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ.). Η προκαταρκτική έρευνα της Leidig δείχνει πως ανάμεσα στο 80 και 90 στα εκατό των γυναικών σε ένα δείγμα πανεπιστημίου είχαν εμπειρίες τουλάχιστο σε δύο από τις παραπάνω περιπτώσεις.

Η Leidig έχει, επίσης, εξετάσει τις ομοιότητες ανάμεσα στη σεξουαλική βία και γενικά τη βία εναντίον των γυναικών. Δεν είναι περίεργο που ανακάλυψε και στα δύο είδη βίας προκαταλήψεις εναντίον των γυναικών. Αυτές οι μορφές της βίας δεν αναφέρονται σε όλη τους την έκταση. Βλέπουμε, συνήθως, μόνο την κορυφή του παγόβουνου. Μια άλλη ομοιότητα βρίσκεται στο «φταίξιμο του θύματος» και για τα θύματα βιασμού και για τις κακοποιημένες γυναίκες.

Παρά τις ομοιότητες ανάμεσα στον βιασμό και την κακοποίηση, υπάρχουν και σημαντικές διαφορές όταν η σεξουαλική πράξη γίνεται μεταξύ ενός ζευγαριού σε επαναλαμβανόμενη βάση. Η πιο προφανής είναι ότι η σεξουαλική δραστηριότητα ανάμεσα στο ζευγάρι μπορεί να είναι απολαυστική μερικές φορές, ιδιαίτερα στην τρίτη φάση του κύκλου κακοποίησης. Ο σεξουαλικός καταναγκασμός πιο συχνά συμβαίνει στη διάρκεια της πρώτης και δεύτερης φάσης.

Η Marjory Fields, η εισαγγελέας της Νέας Υόρκης που είναι ειδικευμένη στην οικογενειακή βία, υποστηρίζει πως αν όλοι οι βιασμοί που συμβαίνουν σε παντρεμένα ζευγάρια προσθέτονταν στο επίσημο ποσοστό βιασμών, τα αποτελέσματα θα ήταν συντριπτικά. Οι περισσότερες από τις γυναίκες αυτής της έρευνας αισθάνονταν ότι είχαν βιαστεί από τους άντρες τους. Οι σεξουαλικές σχέσεις με τους άντρες τους προκαλούσαν άλλοτε ευχαρίστηση και άλλοτε πόνο, σε διαφορετικές και απρόβλεπτες στιγμές.

Οι κακοποιημένες γυναίκες δεν μπορούσαν να προβλέψουν πότε το σεξ θα τους ήταν ευχάριστο. Εξαιτίας της απρόβλεπτης συμπεριφοράς του δράστη, εξακολουθούσαν να ελπίζουν πως η επόμενη φορά θα ήταν ευχάριστη. Πειράματα έχουν δείξει πως είναι πολύ δύσκολο να σταματήσει κανείς μια συμπεριφορά που ενισχύεται περιοδικά, ιδιαίτερα αν η περιοδικότητα έχει τυχαίο και απρόβλεπτο χαρακτήρα. Αυτή ακριβώς είναι η κατάσταση που επικρατεί στις σεξουαλικές σχέσεις ανάμεσα στην κακοποιημένη γυναίκα και τον άντρα της. Η περιοδική ενίσχυση συμμετέχει στη μετατροπή της γυναίκας σε θύμα, αφού η τρυφερή συμπεριφορά της τρίτης φάσης παίζει τον ρόλο του ενισχυτή, ο οποίος διατηρεί τις ελπίδες της γυναίκας ότι την επόμενη φορά θα είναι καλύτερα. Αν η θεωρία της ενίσχυσης είναι σωστή, τότε γίνεται κατανοητό το γεγονός ότι η κακοποιημένη γυναίκα περιγράφει θετικές σεξουαλικές εμπειρίες με τον άντρα της.

Η Μαρία και ο Πέτρος γνωρίστηκαν όταν εκείνη ήταν είκοσι οχτώ χρόνων. Και οι δυο τους ήταν καλλιτέχνες. Ο Πέτρος ήταν πολύ επιτυχημένος και έκανε και εμπορικές δουλειές και έργα για γκαλερί. Πολύ συχνά, η Μαρία ήταν εκείνη που είχε τις εμπορικές ιδέες. Όταν, όμως, έβαζε τη δική της υπογραφή, δεν πουλούσε. Αν ήταν με το όνομα του Πέτρου, έφερναν μεγάλα ποσά. Όταν η Μαρία περιέγραφε τις σεξουαλικές τους σχέσεις, τα μάτια της έλαμπαν.

Ο Πέτρος ήταν ο καταπληκτικότερος εραστής που είχα ποτέ. Ήταν τρυφερός, ευγενικός και τόσο καλός. Ήξερε πάντα τι να κάνει για να με ευχαριστήσει. Ποτέ δεν αισθάνθηκα έτσι με κανέναν άλλον. Πραγματικά, δεν ήξερα ότι μπορούσα να αισθανθώ τόσο ωραία. Συνήθιζα να κάθομαι στο κρεβάτι και να τον πειράζω ότι θα μπορούσε να βγάζει πιο πολλά χρήματα με τις σεξουαλικές του ικανότητες παρά σαν καλλιτέχνης. Ίσως ένα μέρος της δημιουργικότητας που είχε σαν καλλιτέχνης έβγαινε στη σεξουαλική του συμπεριφορά. Αυτό που θέλω να πω είναι πως ό,τι κι αν έκανε, όπου και να με άγγιζε, αισθανόμουν σαν να με πέρναγε ηλεκτρικό ρεύμα. Όλα αυτά που βλέπεις στις ανόητες ταινίες, όταν είσαι παιδί, κι όλα αυτά τα βιβλία που διαβάζεις και μιλάνε για το ανέβασμα στον έβδομο ουρανό και για τον πραγματικό έρωτα, που ο άλλος σε κοιτάζει ή σε αγγίζει κι εσύ παίρνεις φωτιά – όλα αυτά ήταν αληθινά για τον Πέτρο και μένα. Αλλά όταν άλλαζαν τα κέφια του Πέτρου γινόταν ο πιο αισχρός και βίαιος άντρας. Γρήγορα έμαθα να φοβάμαι μέχρι να δω ποιόν Πέτρο είχα εκείνη τη στιγμή μπροστά μου.

Η Αμαλία συνάντησε τον Μάκη όταν αυτός δούλευε υπάλληλος σε ένα βενζινάδικο.

Την πρώτη μέρα που πήγα το αυτοκίνητό μου στο βενζινάδικο του Μάκη, κατάλαβα πως ήταν μια εξαιρετική περίπτωση. Βαριόμουνα τη ζωή μου. Ο άντρας μου έλειπε συνέχεια από την πόλη. Δεν είχα τίποτα να κάνω. Ένιωθα τη ζωή να περνάει. Με τον Μάκη ήταν διαφορετικά. Ερχόταν στο παράθυρο του αυτοκινήτου και χαμογελούσε – κάτι ανάμεσα στο χαριτωμένο παιδικό χαμόγελο και λίγο σαν φλερτάρισμα. Όλα άρχισαν σαν ένα άκακο φλερτ. Ξαφνικά μια μέρα, δεν μπορούσα να το πιστέψω, με κοίταζε και τον κοίταξα και ήταν σαν να ξέραμε κι οι δυο ότι έτσι έπρεπε. Κάναμε σχέδια για να συναντηθούμε και αρχίσαμε να κοιμόμαστε μαζί. Ο έρωτας μαζί του ήταν τόσο ωραίος, που δεν μπορούσα να το πιστέψω. Τίποτα από τη μονότονη ρουτίνα του γάμου μου. Με τον Μάκη ήταν πραγματικός έρωτας. Ήταν όπως ήθελα να είναι. Ούτε στην πιο άγρια φαντασία μου δεν ήταν τόσο ωραία. Μέχρι που τον θύμωσα για κάτι ασήμαντο και άρχισε να με δέρνει.

Η Εύα ήταν Εβραία και γνώρισε τον Ιωσήφ σε μια ομάδα για Εβραίους νέους.

Ο Ιωσήφ ήταν ο αρχηγός της ομάδας στο Κοινοτικό Κέντρο. Ήταν ψηλός, είχε μαύρα μακριά μαλλιά κι ήταν τόσο όμορφος που όλα τα κορίτσια τον γλυκοκοιτάζαμε όταν πηγαίναμε στο κέντρο. Φαίνεται πως κι αυτός μας γλυκοκοιτάζε, αλλά τότε νόμιζα πως απλώς ήθελε να είναι ευγενικός με τα κορίτσια.

Ένα βράδυ πήγα στο Κέντρο με μερικές φίλες μου, αλλά το Κέντρο ήταν έρημο. Ο Ιωσήφ ήρθε και μου είπε ότι ήθελε να μιλήσουμε ιδιαίτερος. Όταν το σκέφτομαι τώρα, καταλαβαίνω ότι με φλερτάριζε από πριν, αλλά τότε δεν ήμουν αρκετά μεγάλη για να το καταλάβω. Εμείς, τα παιδιά ήμασταν τόσο περιορισμένα, δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε τα σεξουαλικά μηνύματα.

Τελospάντων, ο Ιωσήφ μου ζήτησε να πάμε στο γραφείο του, γιατί είχε κάτι να μου δείξει. Είπα στις φίλες μου ότι θα επιστρέψω αμέσως και πήγα μαζί του. Ήταν τόσο ωραίος. Πήγαμε στο γραφείο του και άρχισε να μου μιλά και να με πλησιάζει και μου άρεσε. Ήταν ένα ζεστό, ωραίο αίσθημα και μου άρεσε ο Ιωσήφ. Τον εμπιστευτήκα και ήταν πραγματικά πολύ ευγενικός, καθόλου βίαιος. Ξαφνικά, γύρισα προς το μέρος του και ήρθαμε πρόσωπο με πρόσωπο. Με κοίταζε και τον κοίταξα και αρχίσαμε να φιλιόμαστε. Αυτό έγινε όλο κι όλο εκείνο το βράδυ, αλλά συμφωνήσαμε πως υπήρχε κάτι το ιδιαίτερο ανάμεσά μας. Συμφωνήσαμε, επίσης, να μην πούμε τίποτα σε κανέναν, γιατί δεν ήταν σωστό. Ήταν ο διευθυντής του Κέντρου και ήμουν ένα από τα παιδιά που πήγαιναν εκεί. Δικαιολογηθήκαμε στις φίλες μου και μας πίστεψαν. Δεν κατάλαβαν τίποτα.

Ο Ιωσήφ κι εγώ κοιμηθήκαμε μαζί δυο φορές. Ήταν ωραία. Ήταν ζεστά, ήταν ωραία, αλλά είχαμε και οι δυο πρόβλημα, γιατί οι εβραϊκές παραδόσεις λένε πως δεν πρέπει να κάνεις αυτό πριν να παντρευτείς. Σύντομα, ο Ιωσήφ κι εγώ αποφασίσαμε ότι θα ήταν καλύτερα να παντρευτούμε, ώστε να νομιμοποιήσουμε τα ωραία σεξουαλικά αισθήματα που είχαμε ο ένας για τον άλλο. Είναι σκληρό να θυμάμαι εκείνες τις όμορφες μέρες, που τόσο έχουν δηλητηριαστεί από την απρόβλεπτη σκληρότητα του Ιωσήφ απέναντί μου. Ακόμα δουλεύει εκείνος στο Κέντρο Νεότητας.

Η Κική γνώρισε τον Αλέκο όταν εκείνη σπούδαζε στη Σχολή Νοσοκόμων και εκείνος ήταν ειδικευόμενος γιατρός στο ίδιο Νοσοκομείο.

Ένας από τους λόγους που είχα πάει στη Σχολή Νοσοκόμων ήταν πως, πραγματικά, είχα την ελπίδα ότι θα εύρισκα έναν καλό, όμορφο γιατρό που θα τον παντρευόμουν. Μου το έλεγαν αυτό από τότε που ήμουν μικρό κορίτσι και το πίστευα. Όταν πρωτοσυνάντησα τον Αλέκο, εργαζόμουν στο δωμάτιο ανάνηψης, δίπλα στο χειρουργείο. Ήταν σκληρή δουλειά, γιατί έπρεπε να είσαι συνέχεια σε επιφυλακή και να προσέχεις τους ασθενείς πολύ προσεκτικά. Ο Αλέκος βοηθούσε σ' αυτή τη συγκεκριμένη εγχείρηση πάνω σ' έναν ασθενή που δεν νομίζαμε πως θα τα καταφέρει να ζήσει. Η καρδιά του ανθρώπου είχε σταματήσει μερικές φορές στη διάρκεια της εγχείρησης και τον προσέχαμε στο δωμάτιο ανάνηψης.

Ο Αλέκος ερχόταν να εξετάσει τον ασθενή πιο συχνά από τους άλλους ειδικευόμενους. Το πρώτο πράγμα που μου έκανε εντύπωση ήταν το μεγάλο του ενδιαφέρον για τον άνθρωπο αυτόν. Όταν το σκέφτομαι, σήμερα, έμοιαζε με το υπερβολικό ενδιαφέρον που έδειχνε για μένα.

Τελospάντων, παρά το ενδιαφέρον όλων μας, ο άρρωστος δεν τα κατάφερε. Πέθανε. Μετά από τρεις ώρες σκληρής προσπάθειας, ήταν ένα σοκ για μας. Ήταν ο πρώτος ασθενής που πέθανε στα χέρια μου και άρχισα να κλαίω. Ο Αλέκος, που με έβλεπε σ' αυτή την κατάσταση, αγκάλιασε με τα χέρια του τους ώμους μου και προσπάθησε να με συνεφέρει,

καθώς είχα φτάσει σχεδόν σε σημείο υστερίας. Δεν μπορούσα να συνέλθω. Σκέφτομαι τώρα και απορώ με το πόσο αθώα ήμουνα τότε. Αλλά ήταν το χειρότερο πράγμα που μου είχε συμβεί μέχρι τότε και δεν ήξερα τι να κάνω.

Ο Αλέκος πρότεινε στη νοσοκόμα υπηρεσίας να με πάει σπίτι μου. Συμφώνησε και πήγα μαζί του. Βγαίνοντας από το Νοσοκομείο και πηγαίνοντας προς το μέρος που είχε παρκαρισμένο το αυτοκίνητό του, εγώ έκλαιγα με λυγμούς κι εκείνος είχε το χέρι του τόσο προστατευτικά γύρω από τους ώμους μου. Φάνηκε πολύ φυσικό, όταν μπήκαμε στο αυτοκίνητο και κοιτάξαμε ο ένας τον άλλο και, ξαφνικά, αγκαλιαστήκαμε.

Μείναμε εκεί αρκετές ώρες. Είχε νυχτώσει και ήταν ερημιά. Αρχίσαμε να κάνουμε έρωτα στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου. Δεν ξέρω πώς έγινε. Νομίζω πως ήμουνα επηρεασμένη από αυτά που είχαν συμβεί ωρύτερα. Σκέφτομαι μερικές φορές εκείνο το βράδυ και θυμάμαι πόσο όμορφα, πόσο τρυφερά, πόσο θαυμάσια ήταν ο έρωτας που κάναμε με τον Αλέκο.

Συχνά, όμως, η ερωτική σχέση μετατρέπεται, αργότερα, σε καταπιεστική συμπεριφορά.

Ο έρωτας που κάναμε με τον Σταμάτη ήταν, σίγουρα, ένα από τα σημαντικότερα κίνητρα που είχα για να μείνω παντρεμένη μαζί του. Ήταν τόσο συναρπαστικός, τόσο ζωντανός και ο έρωτας μαζί του ήταν τόσο ωραίος, που, πραγματικά, αυτός ήταν ο λόγος που δεν ήθελα να τον αφήσω. Όταν με άγγιζε ο κόσμος όλος έμοιαζε να λάμπει. Μου άρεσει ο έρωτας. Είμαι πολύ σεξουαλική και αισθησιακή γυναίκα. Ο Σταμάτης το ήξερε αυτό και νομίζω πως ήξερε ότι αυτός ήταν ο τρόπος για να με κρατήσει κοντά του.

Κάναμε έρωτα συνέχεια. Δεν ήταν ασυνήθιστο να αρχίσουμε, πηγαίνοντας νωρίς το βράδυ στο κρεβάτι για να κάνουμε έρωτα. Και μετά κοιμόμασταν και ξυπνούσαμε και ξανακάναμε έρωτα. Και μπορεί να κάναμε άλλες δυο ή τρεις φορές έρωτα πριν σηκωθούμε το πρωί από το κρεβάτι. Αυτό γινόταν κάθε μέρα στην αρχή της σχέσης μας. Μου άρεσε και υποθέτω πως αγαπούσα τον Σταμάτη γιατί ήταν ένας θαυμάσιος σεξουαλικός σύντροφος. Αλλά έπειτα τα πράγματα άλλαξαν. Ο Σταμάτης δεν ήταν τόσο διαθέσιμος και δεν ήξερα ποτέ τι μπορούσα να περιμένω.

Οι περισσότερες από τις κακοποιημένες γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, είχαν σεξουαλικές σχέσεις με τους άντρες τους πριν από τον γάμο. Πολλές από τις γυναίκες γνωρίστηκαν με τους άντρες τους όταν ήταν νέες και δεν μπορούσαν να ξεχωρίσουν τη σχέση αγάπης από το σεξ. Αλλά και πολλές από τις μεγαλύτερες γυναίκες είχαν ολοκληρωμένες σχέσεις πριν από τον γάμο τους. Αν και τα στοιχεία δεν είναι σαφή, φαίνεται πως πολλές νέες γυναίκες μένουν έγκυες και ύστερα παντρεύονται. Εκείνες που προέρχονται από καταπιεστικές οικογένειες βλέπουν τον γάμο σαν το καλύτερο μέσο διαφυγής. Στις περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις υπήρχε μεγάλος δισταγμός στο να προχωρήσουν σε ολοκληρωμένες σχέσεις πριν γνωρίσουν καλά τον σύντρόφό τους, αλλά και μεγάλη ευχαρίστηση από την ολοκλήρωση των σχέσεων. Για διάφορους λόγους, αυτές οι γυναίκες έψαχναν για μια ολοκληρωμένη σχέση αγάπης και η σεξουαλική ολοκλήρωση νόμιζαν πως είναι αυτό που γύρευαν. Πολλές από αυτές υποστήριζαν, χωρίς να ντρέπονται, πως στην αρχή ήταν ευχαριστημένες από την κυριαρχική και ζηλότυπη συμπεριφορά των αντρών τους, γιατί πίστευαν πως αυτή ήταν η απόδειξη ότι τις αγαπούσαν. Η αίσθηση της καταπίεσης ερχόταν αργότερα.

Η Λουίζα ήταν παντρεμένη με τον Χάρη για τρία χρόνια, όταν γνώρισε τον Αντώνη. Η Λουίζα κι ο Αντώνης ήταν καθηγητές γυμνασίου. Αν και ο άντρας της, ο Χάρης, ποτέ δεν την

είχε κακοποιήσει σωματικά, η καταναγκαστική του συμπεριφορά θα μπορούσε να ταξινομηθεί στην κοινωνική απομόνωση.

Έμενα μόνη μου τα βράδια, ενώ ο Χάρης πήγαινε κι έπινε και τριγυρνούσε εδώ κι εκεί. Ηξερα πως αν δεν ξέφευγα από αυτόν τον γάμο θα τρελαινόμουν. Δεν είχα ποτέ φίλους και δεν μπορούσα να πάω πουθενά ή να κάνω κάτι μόνη μου. Ένα απόγευμα καθόμουνα στο γραφείο μου στο σχολείο, όταν ο Αντώνης ήρθε στο δωμάτιό μου. Διδάσκαμε και οι δυο την Αγγλική γλώσσα και είχαμε ενώσει τους μαθητές της τάξης μας για να δουν μια ταινία. Ήταν τόσο διαφορετικός από τον Χάρη. Ήταν ευγενικός και καλός. Έτσι, τουλάχιστο, μου φαινόταν εκείνη την εποχή.

Τελειώσαμε την προετοιμασία του προγράμματός μας και ο Αντώνης μου ζήτησε να βγούμε έξω για ένα ποτό. Είπα στον εαυτό μου «Αφού ο Χάρης δεν θα είναι σπίτι, γιατί όχι;». Κι έτσι συμφώνησα να πάμε. Καθήσαμε στο μπαρ, ακούγοντας μουσική και κουβεντιάζοντας. Νομίζω πως αυτό ήταν που πραγματικά μου άρεσε στον Αντώνη: το ότι μπορούσαμε να συζητάμε. Με τον Χάρη δεν συζητούσαμε ποτέ, τουλάχιστο χωρίς να ανταλλάσσουμε βρισιές, εδώ και πολύ καιρό. Επίσης, για πολύ καιρό δεν είχαμε κάνει έρωτα και, ειλικρινά, νομίζω πως με απατούσε.

Μετά από δυο-τρία ποτά, ο Αντώνης άρχισε να μου φαίνεται πολύ ελκυστικός. Δεν ξέρω αν αυτός άρχισε ή εγώ, δεν έχει και μεγάλη σημασία. Αυτό που ξέρω είναι ότι πήγαμε στο σπίτι του Αντώνη και κάναμε έρωτα. Δεν ήταν ούτε πολύ ωραία, ούτε πολύ άσχημα. Αλλά για μια γυναίκα που αισθανόταν απατημένη, όπως εγώ, ήταν τέλεια. Αισθάνθηκα ότι κάποιος με νοιαζόταν. Δεν ξέρω αν ο ενθουσιασμός μου ήταν γιατί κοιμόμουνα με τον Αντώνη ενώ ήμουνα ακόμα παντρεμένη με τον Χάρη. Αλλά η σχέση μας συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια που χρειαζόταν για να βγει το διαζύγιό μου από τον Χάρη.

Υπήρχαν, όμως, φορές που αισθανόμουν ενοχή. Κοίταζα τον Χάρη και σκεφτόμουνα «Φτωχέ μου, δες τι σου κάνω». Ξεχνούσα πως ο Χάρης δεν καθόταν στο σπίτι εδώ και δυο χρόνια και μ' άφηνε μόνη.

Ο Αντώνης δεν με είχε χτυπήσει μέχρι που βγήκε το διαζύγιο. Ποτέ δεν κατάλαβα γιατί.

Η Ρένα ήταν μια επιτυχημένη δικηγόρος σαράντα δύο χρόνων, όταν πρωτογνώρισε τον Στέλιο. Αν και είχε μείνει για λίγο καιρό παντρεμένη και είχαν περάσει δεκαπέντε χρόνια που πήρε το διαζύγιο, είχε λίγες σχέσεις με άντρες. Τότε ο Στέλιος μπήκε στη ζωή της.

Ήταν το σημαντικότερο πράγμα που μου είχε συμβεί μετά από πολύ καιρό. Μπορείς να φανταστείς τι αισθάνεται μια καλλιεργημένη γυναίκα, που δεν είναι ελκυστική και που πιστεύει πως δεν είναι σεξουαλική, όταν ένας άντρας, τελικά, την προσέχει; Ξέρω ότι ακούγεται σήμερα περίεργα, αλλά δεν σκεφτόμουνα τον εαυτό μου σαν γυναίκα, αλλά σαν δικηγόρο. Πρέπει να είσαι σκληρός και επιθετικός για να πας μπροστά στη δουλειά μου. Δεν έχεις καιρό για ανοησίες, όπως το σεξ, αλλά, μόλις εμφανίστηκε ο Στέλιος ξαφνικά έπαψε να είναι ανοησία. Ανακάλυψα τον εαυτό μου να γίνεται ένα θηλυκό, γλυκό πραγματάκι, που δεν ταίριαζε με την εικόνα που είχα για μένα, αλλά που πρέπει να πω πως μου άρεσε.

Όταν ο Στέλιος μου χαμογελούσε, μ' αυτό το γοητευτικό χαμόγελό του, όταν με άγγιζε με τα μαγικά του δάχτυλα, όλο μου το σώμα ζούσε. Όταν έφτανα στον οργασμό με τον Στέλιο, ήταν καλύτερα από το να είχα κερδίσει μια υπόθεση στο δικαστήριο. Πώς σου φαίνεται αυτό για μια επιτυχημένη δικηγόρο; Το λέω, γιατί χρειάστηκα τόσο χρόνο και τόσο κόπο για να φτάσω εκεί που είμαι επαγγελματικά και δεν θα άφηνα ποτέ τη δουλειά μου. Αλλά αυτό το

σκέφτομαι τώρα. Υπήρξαν, όμως, κάποιες στιγμές με τον Στέλιο που θα μπορούσα ακόμα και να παρατήσω τη δουλειά μου. Και μόνο για το σεξ, γιατί δεν υπήρχε και τίποτε άλλο καλό σ' εκείνη τη σχέση.

Η σεξουαλική ζήλεια είναι πάντα παρούσα στις σχέσεις κακοποίησης. Ο δράστης κατηγορεί συνέχεια τη γυναίκα του ότι έχει σεξουαλικές σχέσεις με άλλους άντρες και, μερικές φορές, με άλλες γυναίκες. Το παράλογο των κατηγοριών είναι φανερό, όταν υπάρχει μεγάλη σύγχυση ανάμεσα στις υποψίες. Οποιοσδήποτε φέρεται καλά στην κακοποιημένη γυναίκα γίνεται στόχος της σεξουαλικής ζηλοτυπίας του δράστη. Μεταξύ των στόχων της ζηλοτυπίας μπορεί να είναι ο πατέρας της, οι αδελφοί της, ο προϊστάμενος, οι συνάδελφοί της, οι γείτονες, ο υπάλληλος του σούπερ-μάρκετ, ο κομμωτής, ο γαλατάς κλπ. Σε μερικές περιπτώσεις, οποιοσδήποτε κοιτάζει τη γυναίκα σε δημόσιο χώρο μπορεί να γίνει στόχος. Συχνά, αυτή η παράλογη ζήλεια επεκτείνεται και στις φίλες της γυναίκας, η οποία κατηγορείται και για λεσβιακές σχέσεις. Χωρίς αμφιβολία, οι κακοποιημένες γυναίκες αυτοαπομονώνονται από τους άλλους ανθρώπους, ιδιαίτερα από εκείνους για τους οποίους νοιάζονται.

Οι κακοποιημένες γυναίκες συχνά κατηγορούνται ότι προκαλούν σεξουαλικά τους άλλους άντρες. Κατηγορούνται ότι ντύνονται πολύ σέξι, αν και συχνά οι δράστες είναι αυτοί που επιμένουν να αγοράσει ή να φορέσει η γυναίκα τους τα συγκεκριμένα ρούχα. Το βάψιμό τους είναι υπερβολικό, η φούστα τους πολύ κοντή, το παντελόνι τους πολύ στενό, το χαμόγελό τους πολύ ελκυστικό. Κι όλα αυτά, λένε οι δράστες, γιατί οι γυναίκες κατά βάθος θέλουν να έχουν μια σχέση με κάποιον άλλον.

Αντίθετα, οι γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, υποστήριζαν πως το τελευταίο πράγμα που θα ήθελαν ήταν να έχουν σχέσεις με άλλους άντρες. Οι περισσότερες είχαν αρκετά προβλήματα με τους δικούς τους άντρες και δεν μπορούσαν να φανταστούν πως θα ήταν δυνατό να τα βγάλουν πέρα και με άλλους. Πολλές δεν έβλεπαν τους άλλους άντρες διαφορετικούς από τους δικούς τους. Αν κάποιος άλλος άντρας ήταν καλός και ευγενικός, υποπεύονταν πως αυτή ήταν μόνο η αρχική φάση και, στη συνέχεια, θα άλλαζε κι αυτός.

Περιστασιακά, μερικές γυναίκες ανέφεραν πως είχαν πραγματικά σεξουαλικές σχέσεις με άλλους άντρες. Συνήθως, αυτό είχε συμβεί μια ή δυο φορές. Αυτές οι γυναίκες αισθάνονταν τύψεις. Οι περισσότερες είπαν πως δεν θα μπορούσαν να εκθέσουν σε κίνδυνο άλλους άντρες, φοβούνταν μήπως οι δράστες τους έκαναν κάποιο κακό. Μερικές γυναίκες προσπαθούσαν να κρατηθούν από την αγάπη ενός άλλου άντρα για να ελευθερωθούν από τον δικό τους. Αυτή η τελευταία κατηγορία ήταν πολύ μικρή στο δείγμα μου.

Οι περισσότερες από τις γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, είχαν παραδοσιακές σεξουαλικές αξίες. Πίστευαν πως το σεξ χωρίς γάμο δεν ήταν σωστό και αποδέχονταν τη συζυγική πίστη, αν και η συμπεριφορά τους δεν ήταν πάντα σύμφωνη με αυτές τις αξίες. Αυτές που έλεγαν πως εύρισκαν ευχαρίστηση στο σεξ, αισθάνονταν κάποια αμηχανία όταν το παραδέχονταν. Δεν συγχωρούσαν τις προγαμιαίες ή εξωσυζυγικές σεξουαλικές σχέσεις, μολονότι σχεδόν όλες είχαν πραγματοποιήσει το ένα ή το άλλο είδος σχέσεων. Έτσι, ο δράστης μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις κατηγορίες για απιστία ως ψυχολογικό όπλο για να προκαλέσει συναισθήματα ενοχής, ακόμα κι αν δεν ήξερε με ββαιότητα ότι η γυναίκα του έχει κάνει κάποια απιστία. Η ενοχή ήταν ένα ιδιαίτερα ισχυρό ψυχολογικό όπλο στις περιπτώσεις όπου η γυναίκα δεν ήταν πιστή σε προηγούμενο γάμο της. Αυτή η ενοχή δεν άφηνε τη γυναίκα να διαπιστώσει τον παραλογισμό της ζήλειας του δράστη.

Η Λιάνα βρέθηκε μπλεγμένη σε μια τέτοια ψυχολογική σύγκρουση ανάμεσα στη δική της ενοχή και στη ζηλοτυπία του δράστη. Συνάντησε τον Μάνο όταν ακόμα ήταν παντρεμένη με τον

πρώτο της άντρα και άρχισε μια σχέση μαζί του. Όσο προχωρούσε η σχέση της με τον Μάνο, τόσο ο γάμος της πλησίαζε στη διάλυση. Είναι πιθανό πως ο γάμος της θα διαλυόταν έτσι κι αλλιώς, αλλά η σχέση της με τον Μάνο ήταν ο βασικός λόγος που πήρε διαζύγιο. Ο Μάνος ήταν υπερβολικά ζηλότυπος.

Με πήγαινε το πρωί με το αυτοκίνητο στη δουλειά, με έπαιρνε το μεσημέρι και τρώγαμε μαζί κι ερχόταν στις πέντε το απόγευμα για να με πάει στο σπίτι. Δεν μπορούσα να έχω φίλους, εκτός από εκείνους που μιλούσα στη δουλειά. Δεν μπορούσα ποτέ να φάω με κάποιον φίλο ή φίλη ή να πιω μαζί τους ένα ποτό μετά τη δουλειά. Ο Μάνος ήταν πάντα εκεί. Στην αρχή μου άρεσε αυτό. Μου έδινε ένα αίσθημα ασφάλειας. Μετά από λίγο καιρό, όμως, άρχισε να μου δίνει στα νεύρα, γιατί περιόριζε την ελευθερία μου.

Μια μέρα, όταν ήμασταν μαζί στο εστιατόριο, ένας συμπαθητικός άντρας ήταν καθισμένος στο απέναντι τραπέζι. Το βλέμμα του συνάντησε το δικό μου. Ξέρεις πώς καμιά φορά διασταυρώνονται τα βλέμματα. Του χαμογέλασα και μου χαμογέλασε. Αυτό ήταν όλο. Λοιπόν, αυτή ήταν η αιτία εκείνη τη νύχτα για έναν καυγά που δεν θα πιστέψεις.

Με κατηγορήσε ότι κοιμόμουν αμ' αυτόν τον άντρα. Κι όχι μόνο με κατηγορήσε ότι είχα σχέσεις μαζί του, αλλά ο Μάνος πέρασε ώρες λέγοντάς μου και τις λεπτομέρειες των σεξουαλικών σχέσεων που υποτίθεται πως είχα μαζί του. Μπορείς να το φανταστείς αυτό; Δεν πίστευα στ' αυτιά μου. Ούτε να διαμαρτυρηθώ δεν μπορούσα, τόσο γελοίο μου φαινόταν, όχι, όμως, και στον Μάνο.

Πίστευε, επίσης, ότι είχα σχέσεις και με το αφεντικό μου. Και έφτασε στο σημείο να τηλεφωνήσει στη γυναίκα του για να της πει τις υποψίες του. Τον καημένο τον άνθρωπο. Για να τελειώσει αυτή η ιστορία σταμάτησα τη δουλειά μου εκεί, μολονότι όλοι ήξεραν πως δεν υπήρχε τίποτα ανάμεσά μας. Το αφεντικό μου ήταν ο πιο καλός, ο πιο γλυκός άνθρωπος. Επιπλέον, ήταν πάνω από τα εξήντα. Αν ήθελα να έχω σεξουαλικές σχέσεις, σίγουρα δεν θα εύρισκα κάποιον τόσο μεγαλύτερο από μένα. Αλλά αυτό δεν έμοιαζε να ενδιαφέρει τον Μάνο.

Ένα βράδυ οργανώσαμε ένα πάρτι και προσκαλέσαμε όλους τους γείτονές μας. Η ιδέα ήταν του Μάνου. Ήθελε να τους γνωρίσει όλους. Κόσμος μπαινόβγαινε στο σπίτι μας όλο το βράδυ. Ήξερα ότι μπορούσα να είμαι καλή με όλους, αλλά όχι υπερβολικά καλή. Προς το τέλος ήρθαν δυο άντρες και τους πρόσφερα ποτά. Πήγα στην κουζίνα για να πάρω παγάκια και να φτιάξω τα ποτά κι ο ένας τους ήρθε μαζί μου για να με βοηθήσει. Ήμασταν εκεί μόνο για λίγο. Αλλά μόλις γυρίσαμε στο σαλόνι, ο Μάνος άρχισε να ουρλιάζει ότι καθυστέρησα πολύ κι ότι έκανα στοματικό έρωτα μ' εκείνον τον άντρα στην κουζίνα.

Αυτή ήταν πάντα η συμπεριφορά του Μάνου. Αν και αυτός επέμενε να ντύνομαι ωραία, φορώντας σέξι ρούχα. Στην αρχή θεωρούσα κολακευτική τη ζήλεια του, αλλά, αργότερα, κατάλαβα πως αυτή η υπερβολική ζήλεια είναι αρρώστεια. Όσο περνούσε ο καιρός, ο Μάνος έπινε και πιο πολύ και η ζήλεια του γινόταν όλο και περισσότερο τρελή.

Οι ιστορίες με σεξουαλική ζηλοτυπία έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Σε όλες τις περιπτώσεις, ο δράστης βασανίζει τη γυναίκα του περιγράφοντας φανταστικές λεπτομέρειες της υποτιθέμενης σεξουαλικής απιστίας της. Ταυτόχρονα, γίνεται όλο και πιο πολύ καταπιεστικός και αδιάκριτος, προσπαθώντας να μπει μέσα στις σκέψεις της και στις πράξεις της, έτσι ώστε, ακόμα κι αν ήθελε να κάνει κάτι, να μην έχει τον χρόνο. Η παράλογη σκέψη του λογαριάζει και τον μικρότερο χρόνο (δυο-τρία λεπτά) στον οποίο θα μπορούσε η γυναίκα του να έχει κάποια σεξουαλική σχέση.

Είναι ενδιαφέρον πως, παρά τα λεγόμενα για τους υπέροχους εραστές, αυτοί οι άντρες συχνά αναφέρεται πως έχουν δυσκολίες είτε με τη στύση, είτε με την εκσπερμάτωση. Είναι πολύ πιθανό πως μέρος της σεξουαλικής τους ζηλοτυπίας περιλαμβάνει προβολές των δικών τους προβλημάτων πάνω στη γυναίκα. Πολλοί από αυτούς τους άντρες υπήρχε η υποψία πως είχαν σεξουαλικές σχέσεις με άλλες γυναίκες. Σε μερικές περιπτώσεις αυτές οι σχέσεις είχαν επιβεβαιωθεί. Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις υπήρχαν σεξουαλικές σχέσεις με άλλους άντρες. Η πιθανότητα της προβολής των δικών τους προβλημάτων πάνω στις γυναίκες είναι ένα ερώτημα που χρειάζεται περισσότερη έρευνα για να απαντηθεί.

Ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό στις σεξουαλικές σχέσεις των κακοποιημένων γυναικών είναι το είδος της σεξουαλικής συμπεριφοράς που δέχονται. Οι γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, ανέφεραν μερικές από τις πιο ασυνήθιστες και διεστραμμένες σεξουαλικές καταστάσεις που έχω ακούσει στα δέκα χρόνια της πρακτικής μου ως κλινικής ψυχολόγου. Βρήκα αυτή τη συμπεριφορά πιο περίεργη από τις γενικά παραδοσιακές στάσεις απέναντι στο σεξ.

Ένα κοινό εύρημα είναι ότι αυτές οι γυναίκες είχαν πολύ λίγες γνώσεις για τη φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά πριν γνωρίσουν τους άντρες τους. Είχαν μεγαλώσει σε οικογένειες όπου η συζήτηση για το σεξ ήταν απαγορευμένη. Δεν υπήρχε κανενός είδους εκπαίδευση στο σεξ. Στην εφηβεία ανακάλυψαν τα σεξουαλικά τους ένστικτα, αλλά αφέθηκε στους εραστές τους να τις διδάξουν τι είναι το σεξ. Πολλές από τις γυναίκες δεν είχαν εμπειρίες πριν να γνωρίσουν τους άντρες τους και ήταν πολύ μικρές όταν συνδέθηκαν μαζί τους. Μολονότι αναφέρθηκε πως οι άντρες είχαν μεγαλύτερη εμπειρία στη σεξουαλική πράξη, οι περισσότεροι από αυτούς δεν ήξεραν πολύ περισσότερα από τις γυναίκες για τη σχέση ανάμεσα στο σεξ και την αγάπη.

Καταρχήν, οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, θεωρούσαν το σεξ σαν μια ωραία εμπειρία, που γεμίζει τον άνθρωπο. Όπως είδαμε, πολλές από αυτές τις γυναίκες είχαν νιώσει χαρά και ευχαρίστηση βρίσκοντας κάποιον που να τις αγαπά. Γι' αυτές η σεξουαλική σχέση ήταν η γλώσσα της αγάπης. Αλλά, καθώς περνούσε ο καιρός, η φύση των σεξουαλικών σχέσεων άλλαζε. Το σεξ γινόταν πιο διεστραμμένο, αφού χρειαζόταν μεγαλύτερη ποικιλία ή κίνητρα για να παραμείνει συναρπαστικό. Επειδή αυτές οι γυναίκες ήταν απομονωμένες από τις άλλες γυναίκες, δεν είχαν πάντα συνείδηση των περιεργών σεξουαλικών τους σχέσεων. Αφού ο δράστης κρατά τον έλεγχο της πραγματικότητας και για λογαριασμό της γυναίκας του, εκείνη δεν μπορεί να διακρίνει τι μπορεί να είναι πραγματικό για όλο τον κόσμο και τι μόνο για τη σχέση της.

Πουθενά αλλού η απομόνωση της κακοποιημένης γυναίκας δεν είναι τόσο οδυνηρή, όσο στις σεξουαλικές της σχέσεις. Αυτό είναι αληθινό, ιδιαίτερα σ' έναν κόσμο όπου τα σεξουαλικά ήθη μεταβάλλονται. Το μόνο που έχει να κάνει ο δράστης είναι να αποκαλέσει τη γυναίκα του σεμνότυφη και, τότε, εκείνη προσπαθεί να τον ευχαριστήσει αποδεχόμενη τις νέες του ιδέες. Δεν θέλει να τον αφήσει να πιστεύει πως εκείνη έχει ξεπερασμένες αντιλήψεις.

Συχνά, η κακοποιημένη γυναίκα δεν έχει το δικαίωμα να πει τι την ευχαριστεί και τι όχι στις σεξουαλικές σχέσεις της. Η ευχαρίστηση, που οι περισσότερες γυναίκες νιώθουν, είναι η ευχαρίστηση του «να ευχαριστούν τον άντρα τους». Μερικές φορές το σεξ είναι δυσάρεστο για τη γυναίκα. Μερικές φορές είναι συναρπαστικό. Συνήθως, είναι ένας συμβιβασμός για να κρατήσουν τη βία του δράστη κάτω από κάποιον έλεγχο.

Παρουσιάζεται μια σημαντικά συχνή αναφορά ζώων, αντικειμένων, τρίτων προσώπων (συνήθως άλλων αντρών), άλλων ζευγαριών, στοματικού και πρωκτικού σεξ, καθώς και ασυνήθιστων στάσεων στη σεξουαλική πράξη, στις σχέσεις κακοποίησης. Είναι πραγματικά δύσκολο να διακρίνει κανείς πότε αυτές οι εμπειρίες είναι ευχάριστες και πότε είναι καταναγκαστικές για τις γυναίκες. Θα αφήσω τις ιστορίες των γυναικών να μιλήσουν μόνες τους.

Η Φανή γνώρισε τον Στάθη, τον άντρα της, σ' ένα σχολικό χορό, όταν εκείνη ήταν δεκατεσσάρων κι εκείνος δεκαέξι χρόνων. Και οι δυο τους προέρχονταν από σπίτια στα οποία η βία ήταν πολύ συχνό φαινόμενο. Ο Στάθης ήταν ο πρώτος άνθρωπος που της είχε δώσει σημασία. Ήταν καλός και ευγενικός και τρυφερός.

Μου άρεσαν τα αγόρια και είχα βγει αρκετά ραντεβού, αλλά μόνο όταν γνώρισα τον Στάθη ερωτεύθηκα πραγματικά. Ήταν τόσο καλός μαζί μου. Περνούσαμε ευχάριστα, πηγαίνοντας συχνά να πιούμε αναψυκτικά. Ήθελε να κάνουμε όλα τα πράγματα μαζί. Αρκετά γρήγορα αρχίσαμε να φιλιόμαστε και να χαϊδεύομαστε και φτάσαμε να έχουμε σεξουαλικές σχέσεις. Ήμουν παρθένα όταν γνωριστήκαμε και, κάνοντας έρωτα, ένιωσα πως μεγάλωσα. Επειδή κάναμε έρωτα, ενώ πριν ήμουν παρθένα, αισθάνθηκα πως έπρεπε να παντρευτούμε. Επίσης, ήθελα να ξεφύγω και από το σπίτι μου. Η μητέρα μου και ο πατέρας μου προσπαθούσαν να με πείσουν να μην παντρευτώ. Ο πατέρας μου έλεγε ότι θα ήταν καλύτερα να μην παντρευτώ τον Στάθη. Όταν πήγα κλαίγοντας στη μητέρα μου, μου είπε ότι ο πατέρας μου με ζήλευε και ήθελε να με κρατήσει στο σπίτι για πάντα.

Εμείνα έγκυος. Είχαμε περάσει μερικές ωραίες στιγμές μαζί, αλλά δεν τον παντρεύτηκα επειδή τον αγαπούσα. Μου άρεσε, αλλά περισσότερο αισθανόμουν ότι έπρεπε να τον παντρευτώ, αφού πριν να τον γνωρίσω ήμουν παρθένα – κι αυτό ήταν όλο. Οι ωραίες στιγμές που περνούσαμε μαζί γρήγορα σταμάτησαν, μετά τον γάμο μας. Είχε τελειώσει μόνο τη δεύτερη τάξη του γυμνασίου κι έπρεπε να δουλεύει σκληρά για να μπορέσουμε να ζήσουμε.

Δεν είχε αρχίσει να με χτυπά μέχρι που η κοιλιά μου άρχισε να φουσκώνει. Έπειτα, ήταν σαν να ζήλευε το μωρό πριν ακόμα γεννηθεί. Ζήλευε τα μωρά μου ακόμα κι όταν πήγε στο Ναυτικό. Ερχόταν σπίτι και τα έδερνε και μετά έδερνε κι εμένα. Αν τα μωρά ήταν ήσυχα, τότε το σεξ ήταν ακόμα ωραίο. Αλλά, μετά που απολύθηκε από το Ναυτικό, το σεξ έγινε πραγματικά αλλόκοτο. Μερικές φορές ήταν όπως στην αρχή, αλλά τις περισσότερες φορές πήγαινε από το κακό στο χειρότερο. Πρέπει να παραδεχτώ ότι ήμουν πρόθυμη να κάνω ό,τι ήθελε, αλλά ξεπέρασε τα όρια.

Όταν ο Στάθης γύρισε από το Ναυτικό, μου είπε πώς έμαθε να ικανοποιεί τις γυναίκες στην Ταϊλάνδη και την Ιαπωνία. Φυσικά, ήμουν τόσο ευχαριστημένη που γύρισε στο σπίτι και θα 'μενε πια μαζί μας και θα ξαναρχίζαμε τις σεξουαλικές μας σχέσεις, που ήθελα να μάθω κι εγώ μερικά από αυτά που είχε μάθει.

Στην αρχή με ακινητοποιούσε, δένοντάς με. Δεν μου άρεσε να με δένει και τον παρακαλούσα να μη μου το κάνει. Μου υποσχόταν ότι δεν θα μου έκανε κακό. Τις φορές που δεν με χτυπούσε δεν ήταν τόσο άσχημα, αλλά ποτέ δεν ήξερα τι να περιμένω. Φυσικά, όταν είσαι δεμένη δεν μπορείς να κάνεις τίποτα για να σταματήσεις κάτι. Την περισσότερη ώρα ήθελε να του τον παίρνω από το στόμα. Μερικές φορές μου άρεσε να το κάνω, αλλά έφτασε στο σημείο να θέλει συνέχεια και να μην μπορεί να τελειώσει αλλιώς.

Με έδενε και με ανάγκαζε να κάνω έρωτα με τον σκύλο μας. Ο σκύλος ήταν ένα μεγάλο γερμανικό λυκόσκυλο και την πρώτη φορά που μου είπε να το κάνω, νόμιζα πως θα έκανα εμετό. Ανέβαινε από πάνω μου και κρατούσε τον σκύλο, ενώ το ζώο είχε μέσα μου τον πούτσο του. Έκλαιγα μερικές φορές. Δεν ήθελα να το κάνω. Τον σκύλο τον έβλεπα σαν παιδί μου. Ήταν σαν ένα μέλος της οικογένειας. Αλλά κάθε φορά που αρνιόμουν, με έδερνε, με έδενε και με ανάγκαζε να το κάνω έτσι κι αλλιώς. Θέλω να πω τι μπορείς να κάνεις όταν σου έχουν ανοίξει τα πόδια; Έτσι, μετά από λίγο, έκλεινα τα μάτια μου και προσπαθούσα να πιστέψω πως δεν ήταν ο σκύλος, αλλά εκείνος. Αφού τελειωνε ο σκύλος, ο Στάθης ανέβαινε πάνω μου και με πήδαγε όπως έκανε ο σκύλος. Απορούσα πώς μπορούσε να βάζει τον

πούτσο του στο μουνί μου μόλις είχε βγεί ο σκύλος. Μου φαινόταν τόσο αηδιαστικό, αλλά εκείνον τον ερέθιζε και τον άναβε. Ανέβαινε πάνω μου και κουνούσε τον πούτσο του μέσα-έξω, μέσα-έξω, μέσα-έξω, μέχρι που τελικά έχυνε. Μερικές φορές χρειαζόταν μισή ώρα ή και περισσότερο μέχρι να καταφέρει να τελειώσει. Αισθανόμουν σαν να με χτυπούσε. Δεν υπήρχε καμιά ευχαρίστηση. Αλλά τον άφηνα να το κάνει και, φαντάζομαι, πως κι εγώ φταίω γι' αυτό.

Μερικές φορές ήθελα να είχα κάποιον να ρωτήσω αν αυτό ήταν φυσιολογικό ή όχι. Νόμιζα πως δεν ήταν. Αλλά πώς μπορείς να ρωτήσεις; Σε ποιόν μπορείς να μιλήσεις; Ήμουν παιδί ακόμα. Προσπάθησα να μιλήσω σε μια από τις φίλες μου. Με κοίταζε σαν να ήμουν τρελή και μου είπε «Α, φαντάζομαι πως θα είναι πολύ συναρπαστικό να έχεις έναν άντρα που ταξίδεψε στην Άπω Ανατολή. Φαντάζομαι πως στους ανθρώπους εκεί θα τους αρέσει περισσότερο από μας. Έτσι δεν είναι;». Σκέφτηκα πως είχε δίκιο και σταμάτησα να ρωτώ για κάποιο διάστημα.

Μια φορά με έσχισε τόσο άσχημα, που έπρεπε να πάω στον γυναικολόγο μου να με ράψει. Δεν είμαι βέβαιη τι μου είχε κάνει. Νομίζω πως με είχε σχίσει εκεί που με είχε ράψει ο γιατρός όταν γέννησα. Πάντως, πονούσα πολύ. Μου ξανάβγαλε τα ράμματα, αναγκάζοντάς με να κάνουμε έρωτα πριν κλείσει η πληγή. Ξαναπήγα στον γυναικολόγο. Του είπα ψέμματα. Δεν του είπα την αλήθεια. Πώς μπορούσα; Θα νόμιζε πως ήμουν τρελή. Στοιχηματίζω πως κι εσύ το ίδιο νομίζεις. Μερικές φορές το σκεφτόμουν κι εγώ για τον εαυτό μου. Πώς μπορούσα να αφήνω να συμβαίνουν τέτοια πράγματα; Πώς άφηνα να συνεχίζονται; Το χειρότερο, πώς μπορούσε να μου αρέσει κάποιες φορές;

Η Πόπη έμοιαζε τουλάχιστον είκοσι χρόνια μεγαλύτερη από την ηλικία της. Είχε ράμματα παντού και ήταν γεμάτη σημάδια. Πολλά από τα ράμματα ήταν στο πρόσωπό της.

Ο άντρας μου, ξέρεις, μου τα έκανε όλα. Αν δεν ήθελα να κάνω έρωτα μαζί του. Αλλά κι αν ήθελα δεν είχε σημασία. Έβγαζε τον σουγιά του και μου έκανε σημάδια. Με έδενε όποτε κάναμε έρωτα πάνω στο κρεβάτι ή σε μια καρέκλα ή οπουδήποτε αλλού. Μερικές φορές με ανάγκαζε να τον παίρνω από το στόμα. Άλλες φορές, με έδενε και με γύριζε από το άλλο μέρος και μου τον έβαζε από πίσω. Μου είχε σχίσει τον πισινό μου τόσες φορές που οι γιατροί της εφημερίας γελούσαν όταν με έβλεπαν να πηγαίνω ξανά.

Νομίζω πως αυτό που του άρεσε περισσότερο ήταν να μαλακίζεται και να με βάζει να τον βοηθάω με διάφορα αντικείμενα. Χρησιμοποιούσε οτιδήποτε έβρισκε γύρω του. Μερικές φορές είχε μεγάλη φαντασία. Μια φορά βρήκε ένα πεπόνι, που το είχα κρατήσει για το βραδινό φαγητό, άνοιξε μια στρογγυλή τρύπα, έβαλε μέσα τον πούτσο του κι άρχισε να κουνιέται, ενώ έπρεπε εγώ να τον βλέπω. Με έβαζε να λέω πράγματα και να φωνάζω για να ερεθιστεί περισσότερο. Τη φορά με το πεπόνι, αφού έχυσε πάνω του, μετά το έκοψε και ήθελε να το φάω. Δεν μπορούσα να το κάνω αυτό. Μπούκωσα το στόμα μου κι έκανα εμετό, πράγμα που φαίνεται πως τον ερέθισε ακόμα πιο πολύ.

Του άρεσε να φέρεται παράξενα. Έβαζε όλων των ειδών τα πράγματα μέσα στο μουνί μου, όπως τον σταυρό με την εικόνα του Χριστού. Μια φορά πήρε ένα μάτσο μετάλλια του Αγ. Χριστόφορου για να δει πόσα μαζί μπορούσαν να χωρέσουν. Την ίδια ώρα τραβούσε μαλακία και μόλις ήταν έτοιμος να τελειώσει, έχυσε τον πούτσο του στο μουνί μου κι έχυσε.

Θυμάμαι μια φορά που έκλαιγα γιατί πήρε ένα χρυσόψαρο που μόλις είχα αγοράσει για τα παιδιά. Ήθελε να δει τι θα γινόταν αν έπαιρνε το χρυσόψαρο και το έβαζε μέσα στο μουνί μου. Δεν θα ξεχάσω την αίσθηση εκείνου του χρυσόψαρου που σπαρταρούσε μέσα μου.

Έπειτα, έβγαλε τον πούτσο του και τον έβαλε μέσα στο μουνί μου κι ήταν αυτός και το χρυσόψαρο μαζί. Θυμάμαι μόνο αυτόν και το χρυσόψαρο, αυτόν και το χρυσόψαρο, αυτόν και το χρυσόψαρο. Δεν μπορώ να θυμηθώ όλες τις φορές που έχωνε, έσπρωχνε και με φούσκωνε μ' όλα αυτά τα αντικείμενα.

Μερικές φορές, όταν με ξέδενε, σηκωνόμουν και πήγαινα στο μπάνιο να κάνω ένα ντους για να ξεπλυθώ. Αισθανόμουν τόσο βρώμικη κι εξευτελισμένη. Μια μέρα με είδε να ξεπλένω τον κόλπο μου μ' ένα πουάρ και σκέφτηκε πως αυτό θα ήταν ένα καινούριο παιχνίδι για κείνον. Έτσι, γέμιζε το πουάρ με όλων των ειδών τα υγρά, τα έβαζε μέσα μου κι ύστερα τα παρακολουθούσε όπως έβγαιναν. Έπαθα μια άσχημη μόλυνση απ' αυτό και ο γιατρός μου είπε να πετάξω το πουάρ κι έτσι έκανα. Δεν μπορώ να θυμηθώ τότε κάναμε φυσιολογικά έρωτα. Ξέρω πως κάναμε στην αρχή, αλλά γρήγορα τα πράγματα άλλαξαν.

Η Σούλα διηγήθηκε μια ιστορία τρόμου.

Μια νύχτα, όταν ο Μίμης κι εγώ ήμασταν σπίτι, χτύπησε το τηλέφωνο. Ήταν ένας άντρας που είχα γνωρίσει το διάστημα που είχαμε χωρίσει με τον Μίμη. Ήταν ο άντρας με τον οποίο είχα κάνει έρωτα και, μετά, το είχα πει στον Μίμη. Είχαμε κάνει έρωτα όλο κι όλο μια φορά, αλλά ήταν φίλος ενός φίλου μου και περνούσε από την πόλη μας, χωρίς να ξέρει ότι τα είχαμε ξαναφτιάξει με τον Μίμη. Εγώ απάντησα στο τηλέφωνο, ενώ ο Μίμης σήκωσε το ντουμπλεξ. Όταν αυτός ο φίλος είπε το όνομά του, ο Μίμης το θυμήθηκε και του είπε στο τηλέφωνο «Γιατί δεν έρχεσαι σπίτι;». Του εξήγησα ότι ζούσαμε ξανά μαζί με τον άντρα μου, αλλά ο Μίμης του είπε ότι θα ήθελε να τον γνωρίσει, είχε ακούσει μερικά καλά πράγματα γι' αυτόν. Προσπάθησα να πω κάποια παράξενα πράγματα στο τηλέφωνο για να τον προειδοποιήσω, αλλά δεν το πέτυχα. Φοβόμουν τον θυμό του Μίμη και μπορούσα να καταλάβω ότι υπήρχε κίνδυνος.

Ο άνθρωπος ήρθε και ο Μίμης ήταν όσο πιο καλός μπορούσε. Οι τρεις μας καθήσαμε στο σαλόνι και ήπιαμε κάτι. Γελούσαμε και αστειευόμασταν και ο Μίμης, κάποια στιγμή, ζήτησε συγνώμη και πήγε στο λουτρό. Γύρισε με το όπλο του γεμάτο. Ο άλλος έγινε κατάσπρος. Νόμιζα πως θα πάθαινε καρδιακή προσβολή. Άρχισε να ψελλίζει και να δικαιολογείται στον Μίμη. Ότι κι αν έλεγε, όμως, ο Μίμης τον φοβέριζε με το όπλο, όπως ήξερε πολύ καλά να το κάνει, και του έλεγε πως θα τον σκοτώσει γιατί εξευτέλισε και βίασε τη γυναίκα του. Έκλαιγα και παρακαλούσα κι εγώ, αλλά δεν βοηθούσε σε τίποτα κι έτσι σταμάτησα. Φοβόμουν πως θα τα έκανα χειρότερα. Σκέφτηκα πως αν έμενα σιωπηλή, ο Μίμης δεν θα χρησιμοποιούσε το όπλο. Μερικές φορές, η σιωπή μου βοηθούσε.

Κάποια στιγμή, ο Μίμης αποφάσισε πως ο μόνος τρόπος για να τον αφήσει να ζήσει ήταν να με γαμήσει μπροστά του. Ανάγκασε τον άνθρωπο να βγάλει όλα τα ρούχα του. Εκείνος ήταν τόσο τρομοκρατημένος που έβρεξε το παντελόνι του και σκέφτηκα, τον καημένο, πόσο τρομερό θα ήταν γι' αυτόν. Δεν είναι παράξενο που δεν σκεφτόμουν τον εαυτό μου εκείνη τη στιγμή; Ήξερα πως εγώ δεν κινδύνευα, εκείνος βρισκόταν σε κίνδυνο. Σαν να ήμουν έξω απ' όλα αυτά, σαν να ήμουν ένας παρατηρητής, αν και εγώ ήμουν εκείνη που θα γαμιόταν.

Όταν ο άντρας γδύθηκε εντελώς, ο Μίμης του έδωσε οδηγίες, τι ακριβώς έπρεπε να κάνει. Του είπε πώς να με χαϊδέψει και πού. Ήταν πραγματικά παράξενο. Υποθέτω πως ένα μέρος του παράξενου αισθήματος ξεκινούσε από το γεγονός ότι ο Μίμης ήξερε τόσο καλά το σώμα μου. Ήξερε πού ακριβώς ανταποκρινόμουν και όταν έλεγε στον άντρα πώς να με χαϊδέψει περίμενε ότι θα αντιδρούσα με τον ίδιο τρόπο που αντιδρούσα όταν με χαϊδεύε

εκείνος. Είναι, ξέρεις, περίεργο. Μετά από λίγο, το σώμα δουλεύει μόνο του και μπορούσε να ανταποκρίνεται χωρίς πρόβλημα. Νομίζω πως είχα λιγότερη δυσκολία από τον άλλο άντρα.

Καθώς ο άντρας κι εγώ κοντεύαμε να φτάσουμε σε οργασμό μας σταμάτησε. Ήθελε να διευθύνει εκείνος. Άρχισε να γδύνεται, συνεχίζοντας να μας απειλεί με το όπλο του. Μόλις γδύθηκε μας είπε τι έπρεπε να κάνουμε σ' εκείνον. Εγώ έπρεπε να γλύφω τον πούτσο του και ο άλλος άντρας να βάλει τον δικό του πούτσο στον κόλλο του Μίμη. Δεν μπορούσα να το πιστέψω. Ο άντρας ήταν τόσο τρομοκρατημένος. Ήταν φανερό πως ποτέ δεν είχε κάνει κάτι τέτοιο. Κατά κάποιο τρόπο, το να βιάσει μια γυναίκα του φαινόταν προτιμότερο από αυτό που του έλεγε ο Μίμης να κάνει.

Τον κοίταξα και του είπα «Καλύτερα να το κάνεις, διαφορετικά θα σε σκοτώσει». Νομίζω πως το καταλάβαινε. Εγώ ήμουν αίσχουρη. Όλη την ώρα ο Μίμης κρατούσε στο χέρι του το όπλο. Πώς τα κατάφερνε ο άλλος άντρας να έχει στύση και να κάνει έρωτα με τον Μίμη, όπως και με μένα, ακόμα δεν το καταλαβαίνω, αλλά τον είχε σηκωμένο μέχρι που τέλειωσε ο Μίμης.

Κατόπιν, ο Μίμης τον έβαλε να ξαναγυρίσει σε μένα. Ύστερα ήρθε αυτός πάνω μου και οι τρεις μας συνεχίσαμε για ώρες εκείνο το βράδυ. Κάθε φορά που ο άλλος άντρας τον παρακαλούσε να σταματήσει, ο Μίμης του έδειχνε το όπλο. Κάποια στιγμή, ο Μίμης έβαλε το όπλο στο στόμα του άλλου και άρχισε να του γλύφει τον πούτσο. Το μίγμα βίας, φόβου και σεξ ήταν κυριολεκτικά απίστευτο. Δεν θα το ξεχάσω ποτέ. Μετά από αρκετές ώρες, ο Μίμης άφησε τελικά τον άντρα να φύγει. Δεν είναι παράξενο; Ακόμα δεν μπορώ να πιστέψω πως πήρα μέρος σ' αυτό. Κανένας δεν χτύπησε εκείνο το βράδυ, αλλά ξέρω πως δεν θα το ξεχάσω ποτέ και βάζω στοίχημα πως ούτε ο άλλος άντρας θα το ξεχάσει.

Υπάρχουν πολλές ερωτήσεις, που χρειάζεται ακόμα να απαντηθούν, γύρω από αυτές τις ασυνήθιστες σεξουαλικές πρακτικές. Η έρευνά μου δεν κάλυψε επαρκώς το ερώτημα της σεξουαλικής ικανοποίησης των γυναικών. Πολλές ανέφεραν πως έφταναν στον οργασμό, αλλά υποπτεύομαι πως αυτό δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως το μόνο μέτρο της σεξουαλικής ικανοποίησης της γυναίκας. Έχω αναφέρει πως οι κακοποιημένες γυναίκες συχνά διαχωρίζουν τις αισθήσεις τους από τη σκέψη τους. Αυτό τις βοηθά να αντέχουν τους σωματικούς πόνους. Ο διαχωρισμός πρέπει, επίσης, να αμβλύνει τη φυσική ικανοποίηση από το σεξ.

Οι πιο επιτυχείς τεχνικές που έχω χρησιμοποιήσει για να βοηθήσω κακοποιημένες γυναίκες να αποκτήσουν τον έλεγχο της ζωής τους είναι ασκήσεις ελέγχου του σώματος. Αποκτώντας ξανά τον έλεγχο των σωμάτων τους, τις βοηθά να αποκτήσουν τον έλεγχο της ζωής τους. Έτσι, δεν μπορώ να εκτιμήσω πραγματικά αν αυτό που αναφέρουν οι κακοποιημένες γυναίκες σαν καλό σεξ θα φαινόταν, επίσης, ικανοποιητικό και στις μη κακοποιημένες γυναίκες.

Οι κακοποιημένες γυναίκες φαίνεται να έχουν μεγαλύτερο πρόβλημα με τον αισθησιασμό παρά με τη σεξουαλικότητα. Ο αισθησιασμός αναφέρεται κυρίως στη διανοητική και συναισθηματική λειτουργία. Η φύση του δεν είναι πάντα σεξουαλική, αλλά καλύπτει και τις συναισθηματικές ανάγκες. Μπορεί να περιλάβει όλες τις αισθήσεις: κάποιο άγγιγμα, ένα βλέμμα, ένας ήχος μπορούν να αυξήσουν τον αισθησιασμό. Η φαντασία και ο σχηματισμός νοητικών εικόνων μπορούν, επίσης, να αυξήσουν τον αισθησιασμό. Οι κακοποιημένες γυναίκες πιο πολύ μιλούν για αισθησιασμό, παρά τον αισθάνονται. Στην πραγματικότητα, οι σεξουαλικές επαφές τους είναι συχνά απογυμνωμένες από οποιονδήποτε αισθησιασμό.

Η συζήτηση με οποιονδήποτε, ακόμα και μ' έναν ερευνητή ή γιατρό, για τις σεξουαλικές σχέσεις, προκαλεί στους περισσότερους ανθρώπους αμηχανία. Αυτό είναι ακόμα πιο αληθινό για τις κακοποιημένες γυναίκες. Επέμεινα στη συλλογή κάποιων πληροφοριών για τη

σεξουαλικότητα, γιατί αισθάνομαι πως μπορεί να μας βοηθήσει να καταλάβουμε τη φύση των σχέσεων ανάμεσα σε ανθρώπους που ζουν μέσα στη βία. Στο μυαλό μας δεν μπορεί να συνδυαστεί η αγάπη με τη βία, αυτό, όμως, δεν ισχύει για τα ζευγάρια που ζουν μέσα στη βία. Στην αρχή, ήταν δύσκολο να καταλάβω πώς υπήρχαν γυναίκες που ήθελαν να έχουν σεξουαλικές σχέσεις με άντρες που τις χτυπούσαν. Η κατανόηση των περιόδων αγάπης (της τρίτης φάσης) έδινε κάποιο νόημα. Οι πληροφορίες που έχουμε μαζέψει μέχρι τώρα δεν είναι παρά η αρχή. Χρειαζόμαστε να ξέρουμε πολύ περισσότερα πριν αρχίσουμε να βγάζουμε συμπεράσματα.

Υπάρχει, επίσης, ένα ερώτημα σχετικό με τη σεξουαλική ικανοποίηση των αντρών. Σε σχέσεις που έχουν κρατήσει αρκετά, ο δράστης λέγεται πως δυσκολεύεται να έχει στύση και να τη διατηρήσει. Υπάρχει μια σχέση ανάμεσα στην ανικανότητα και τον αλκοολισμό, που μπορεί να είναι σημαντική στην κατανόηση της σεξουαλικής συμπεριφοράς του δράστη. Ξέρουμε πως υπάρχει μια σχέση ανάμεσα στο ποτό και την κακοποίηση, αν και μάλλον δεν είναι μια σχέση αιτίου-αποτελέσματος. Πάντως, αν ένας άντρας πίνει και γίνεται πιο επιθετικός και θέλει να κάνει έρωτα, μπορεί να φανεί ανίκανος εξαιτίας του αλκοόλ.

Πολλοί από τους άντρες περιγράφονται ως δισεξουαλικοί και κάποιοι λέγεται ότι είχαν άντρες εραστές για μια περίοδο. Δεν είναι γνωστό αν κακοποιούσαν και τους άντρες εραστές τους. Οι γυναίκες, όπως η Σούλα, που είπαν πως πήραν μέρος σε ένα ερωτικό τρίγωνο, υποστήριζαν πως και οι άλλοι άντρες είχαν κακοποιηθεί. Λίγες που ανέφεραν σεξ με δυο ζευγάρια έλεγαν πως και η άλλη γυναίκα είχε κακοποιηθεί από τον άντρα της.

Χρειάζεται περισσότερη έρευνα για το πώς η συμμετοχή σε ασυνήθιστες σεξουαλικές πρακτικές δεν αφήνει την κακοποιημένη γυναίκα να ξεφύγει από τον δράστη. Φαίνεται να υπάρχουν δυο διαφορετικοί λόγοι. Οι περισσότερες αισθάνονται ένοχες και ντρέπονται γι' αυτά που κάνουν. Έτσι, θεωρούν την κακοποίησή τους σαν τιμωρία για τα υποτιθέμενα αμαρτήματά τους. Άλλες πιστεύουν πως αν χωρίσουν δεν θα ξαναβρούν τέτοια σεξουαλικά ερεθίσματα. Μένουν παντρεμένες μέχρι που η κτηνωδία γίνει τόσο απεχθής που αντισταθμίζει την ενίσχυση της σεξουαλικής ευχαρίστησης.

Αισθάνομαι ότι δεν μπορώ να αφήσω αυτό το θέμα χωρίς να πω λίγες λέξεις για την πορνογραφία. Τα φεμινιστικά κινήματα θεωρούν την πορνογραφία ως μια από τις σοβαρές αιτίες ενός πολιτισμού βιασμών, μέσα στον οποίο ζούμε. Συμφωνώ απόλυτα πως τα είδη της πορνογραφίας, που είναι εξευτελιστικά για τις γυναίκες, διαιωνίζουν, επίσης, αυτό το είδος της σεξουαλικής συμπεριφοράς. Η φύση της σχέσης ανάμεσα στην πορνογραφία, το σεξ και τη βία χρειάζεται περισσότερη διερεύνηση. Η πορνογραφία συμβάλλει στο να αντιμετωπίζεται η γυναίκα μόνο ως αντικείμενο του σεξ. Ενισχύει την άποψη ότι οι γυναίκες είναι ή πόρνες ή άγιες και διατηρεί την πίστη των κακοποιημένων γυναικών ότι πρέπει να είναι κακές ή αμαρτωλές αν κάνουν έρωτα ή απλώς τους αρέσει οποιοδήποτε άλλο σεξ εκτός από εκείνο που ευλογείται από τον γάμο. Η πορνογραφία, επίσης, διευκολύνει την αιμομικτική συμπεριφορά του πατέρα απέναντι στις κόρες του, ένα θέμα που θα αναπτυχθεί στο κεφάλαιο των οικογενειακών συγκρούσεων.

Η βία και η κτηνωδία στις σεξουαλικές σχέσεις ανάμεσα σε ζευγάρια που συγκρούονται φαίνεται πως κλιμακώνονται με το πέρασμα του χρόνου. Καθώς ο συζυγικός βιασμός γίνεται όλο και πιο συχνός, οι τρυφερές σεξουαλικές σχέσεις γίνονται και πιο σπάνιες. Όταν η κτηνωδία φτάνει σε μεγάλη ένταση, σε άλλους τομείς των συζυγικών σχέσεων, φαίνεται πως απαιτούνται περισσότερο καταναγκαστικές τεχνικές για να υπάρξει σεξ. Σχεδόν όλες οι γυναίκες του δείγματος ανέφεραν πως είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά από τους άντρες τους. Η έννοια του συζυγικού βιασμού δεν γίνεται αποδεκτή από τη νομοθεσία των περισσότερων Πολιτειών, μολονότι οι περισσότερες παντρεμένες γυναίκες μπορούν να περιγράψουν στιγμές όπου τέτοιος

βιασμός έχει συμβεί. Οι περισσότεροι άντρες αισθάνονται ότι η σεξουαλική διαθεσιμότητα των γυναικών τους είναι εγγυημένη από τη σύμβαση του γάμου. Επίσης, οι γυναίκες που συζούν με άντρες βρίσκονται κάτω από την ίδια πλάνη, ότι η σεξουαλικότητά τους ανταλλάσσεται με την οικονομική υποστήριξη. Μοιάζει φανερό ότι οι σεξουαλικές επιθέσεις συμβαίνουν και μέσα και έξω από τη συζυγική νομιμότητα.

Οικονομική αποστέρηση

Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν πως ο ακρογωνιαίος λίθος στη μετατροπή των κακοποιημένων γυναικών σε θύματα είναι οικονομικός. Τόσο διαφορετικές ομάδες, όπως οι φεμινίστριες και οι αστυνομικοί, πιστεύουν πως αν αυτές οι γυναίκες ήταν οικονομικά ανεξάρτητες, δεν θα παρέμεναν στις σχέσεις κακοποίησής τους. Το χρήμα, πάντως, δεν προστατεύει τις γυναίκες από την κακοποίηση. Η εικόνα της κακοποιημένης γυναίκας, που προέρχεται από τη μεσαία ή την ανώτερη τάξη, είναι δύσκολο να κατανοηθεί από τους περισσότερους ανθρώπους. «Γιατί δεν φεύγει;» είναι η μόνιμη ερώτηση. «Αφού έχει αρκετά χρήματα για να ξεφύγει». Μόνο όταν κατανοηθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ των οικονομικών παραγόντων και των ψυχολογικών δεσμών, θα αρχίσουμε να καταλαβαίνουμε καλύτερα το σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας.

Σπάνια η γυναίκα αισθάνεται την οικονομική σταθερότητα, ακόμα κι όταν είναι οικονομικά ανεξάρτητη. Γυναίκες επαγγελματίες, γυναίκες που έχουν κληρονομήσει περιουσίες και γυναίκες επιχειρηματίες αισθάνονται πως οι άντρες έχουν τον έλεγχο των χρημάτων τους – κι όχι μόνο οι “νοικοκυρές”, που στην πράξη εξαρτώνται από τα εισοδήματα των αντρών τους και τη γενναιοδωρία τους. Είναι αρκετά ενδιαφέρον ότι οι γυναίκες που περισσότερο αποφασίζουν να φύγουν είναι εκείνες που υποστηρίζονται από την Κοινωνική Πρόνοια. Ξέρουν πως αν ακολουθήσουν τις νόμιμες διαδικασίες, η Πολιτεία θα υποστηρίξει οικονομικά αυτές και τα παιδιά τους. Όσο ταπεινωτικό κι αν είναι το σύστημα της Κοινωνικής Πρόνοιας, αυτές οι γυναίκες ξέρουν πως δεν είναι θύματα ενός αφεντικού (συνήθως άντρα), ούτε θύματα των άδικων και ανεκτέλεστων νόμων για τη διατροφή εκείνων και των παιδιών τους, ούτε εξαρτώνται από το μέγεθος της ανεργίας.

Οι γυναίκες βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση όταν είναι παντρεμένες. Συνήθως, οι άντρες κερδίζουν περισσότερα χρήματα από τις γυναίκες τους. Συνδυάζοντας δύο εισοδήματα, ένα ζευγάρι έχει στη διάθεσή του περισσότερα χρήματα για τον καθένα. Επίσης, οι άντρες κερδίζουν οικονομικά από τον γάμο, ιδιαίτερα αν έχουν τον έλεγχο των χρημάτων. Οι παντρεμένοι άντρες παίρνουν υψηλότερους μισθούς από τις γυναίκες (παντρεμένες ή όχι) και από τους ανύπαντρους άντρες, για την ίδια εργασία. Αυτή η διαφορά δικαιολογείται, συνήθως, από την ανάγκη που έχει ο άντρας να υποστηρίξει οικονομικά την οικογένειά του και είναι ενδεικτική της αδικίας του συνόλου του οικονομικού μας συστήματος.

Ακόμα κι έτσι, είναι δύσκολο να καταλάβουμε γιατί εύπορες γυναίκες παραμένουν σε βίαιες οικογενειακές σχέσεις. Η Χριστίνα είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πώς τα οικονομικά μπορούν να παγιδεύσουν κάποια που έχει τη δική της επαγγελματική καριέρα, αλλά είναι δεμένη με έναν δράστη που κρδίζει περισσότερα από 20.000.000 δρχ. τον χρόνο.

Τελικά αποφάσισα να τον αφήσω. Αρκετά πια. Αν και γινόταν εξαιρετικά βίαιος μόνο μια-δύο φορές τον χρόνο, η ψυχολογική ταλαιπωρία και τα μικρότερα επεισόδια είχαν γίνει πια αβάσταχτα. Μολονότι φοβόμουν άλλο ένα επεισόδιο, που το θεωρούσα επικείμενο, συμπλήρωσα τα έντυπα για την αίτηση διαζυγίου. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, η Εφορία μου ζήτησε να πληρώσω φόρους ύψους πέντε εκατομμυρίων δραχμών, που αναλογούσαν στο δικό μου μερίδιο από την οικογενειακή φορολογία και αντιπροσώπευαν, κυρίως, τον φόρο από τα έσοδα του άντρα μου. Μολονότι ποτέ δεν πέρασαν από τα χέρια μου τα περισσότερα από αυτά τα χρήματα, όφειλα να πληρώσω τους αντίστοιχους φόρους.

Με τον μισθό που είχα, ο οποίος ήταν 2 500 000 δρχ. τον χρόνο, ήταν αδύνατο να πληρώσω αυτούς τους φόρους. Έτσι, αποφασίσαμε με τον άντρα μου να προσπαθήσουμε να ξαναζήσουμε μαζί. Τι μεγάλο λάθος! Πριν να περάσει ένας χρόνος, κόντεψα να τον σκοτώσω προσπαθώντας να αμυνθώ σε μια κτηνώδη επίθεσή του. Ευτυχώς, ένα δικαστήριο καθόρισε για μένα ένα λογικό μερίδιο φόρου που έπρεπε να πληρώσω.

Η αμερικανική κοινωνία ενισχύει τον γάμο. Παρά το γεγονός ότι οι παντρεμένες γυναίκες είναι πιο συχνά καταπιεσμένες από τις ελεύθερες γυναίκες, ενθαρρύνονται να παραμένουν παντρεμένες για οικονομικούς λόγους, ακόμα κι αν κακοποιούνται.

Τα οικονομικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν με δυο τρόπους σε μια σχέση κακοποίησης. Ένας τρόπος είναι να παγιδευτεί η γυναίκα στη σχέση από τον φόβο πως θα γίνει φτωχή. Ο δεύτερος τρόπος είναι να χρησιμοποιηθεί το χρήμα σαν όπλο καταναγκασμού. Σ' αυτή τη δεύτερη περιοχή θα ήθελα να δώσω μεγαλύτερη έμφαση. Συμβαίνει σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα και είναι τόσο ισχυρή ανάμεσα στους φτωχούς όσο και ανάμεσα σε άτομα που έχουν υψηλότερα στάνταρ ζωής. Η οικονομική σταθερότητα των ζευγαριών, στα οποία παρατηρούνται κακοποιήσεις, είναι συνήθως ένα μεγάλο πρόβλημα.

Η οικονομική αποστέρηση είναι μια μορφή ελέγχου, της οποίας η φύση μπορεί να είναι είτε ψυχολογική είτε σωματική. Οι περισσότεροι ξέρουμε πώς αισθάνεται κανείς όταν δεν μπορεί να αποκτήσει κάτι γιατί δεν έχει τα απαιτούμενα χρήματα. Ο πόνος και το πλήγμα από αυτή τη στέρηση είναι πραγματικά (για το συγκεκριμένο υποκείμενο) ανεξάρτητα από το επίπεδο των εσόδων του και ανεξάρτητα από το αν η στέρηση αφορά έναν καινούριο καναπέ, ένα φόρεμα για μια ειδική περίπτωση, ένα νέο αυτοκίνητο γιατί πάλιωσε το προηγούμενο ή αφορά χρήματα για τα ρούχα ή τα τρόφιμα των παιδιών ή για την πληρωμή του γιατρού. Αυτή η αποστέρηση είναι ιδιαίτερα οδυνηρή για τις γυναίκες που ασχολούνται μόνο με τα οικιακά και δεν έχουν δικά τους έσοδα. Αυτές οι γυναίκες ξέρουν πως τα χρήματα που παίρνουν εξαρτώνται από τα έσοδα των αντρών τους. Ακόμα κι όταν οι γυναίκες έχουν δικά τους έσοδα, τα χρήματά τους δεν ξοδεύονται για τις ίδιες, αλλά για την οικογένειά τους.

Το νομικό καθεστώς των γυναικών που ασχολούνται με τα “οικιακά” είναι ακόμα σε αμφισβήτηση, γι' αυτό άντρες και γυναίκες δεν ξέρουν ποιά δικαιώματα έχουν. Μέσα σ' αυτό το κλίμα αβεβαιότητας, η κακοποιημένη γυναίκα είναι ιδιαίτερα τρωτή. Όχι μόνο φοβάται μήπως ο άντρας της δεν της δώσει τα απαραίτητα χρήματα για τις ανάγκες της, αλλά, επίσης, φοβάται μήπως συμβάλλει σε κάποια αναστάτωση του άντρα της και μειώσει, έτσι, τη δυνατότητά του να φέρνει στο σπίτι χρήματα. Φοβάται το ίδιο ακόμα κι αν τα αναγκαία για το σπίτι αγοράζονται με δικά της χρήματα. Άλλο ένα πρόβλημα είναι ότι συχνά το όνομα της γυναίκας δεν εμφανίζεται στην ιδιοκτησία του ζευγαριού. Αυτός ο διακανονισμός γίνεται, συχνά, για φορολογικούς λόγους. Μολονότι οι φορολογικοί νόμοι έχουν αλλάξει σήμερα προς την κατεύθυνση μιας μεγαλύτερης ισότητας αντρών και γυναικών, οι ενωμένες ιδιοκτησίες υπάρχουν γιατί έγιναν πριν από τις αλλαγές της νομοθεσίας.

Οι δράστες κακοποιήσεων έχουν συχνά ένα ιστορικό οικονομικής αστάθειας. Οι ελεύθεροι επαγγελματίες μπορεί να αυξομειώνουν τα έσοδά τους ανάλογα με τη διάθεσή τους, την υγεία τους ή τις ειδικές συνθήκες. Αυτή η αστάθεια παρουσιάζεται ακόμα και στις περιπτώσεις όπου η γυναίκα έχει δικές της πηγές εσόδων. Σε πολλές περιπτώσεις, οι γυναίκες έπρεπε να δώσουν οικονομικές εγγυήσεις για τους δράστες.

Συχνά, η χρήση των οικονομικών ως εργαλείου καταπίεσης έχει ως αποτέλεσμα την άρνηση των βασικών αναγκών. Οι άντρες θυμώνουν με τις γυναίκες τους και αρνούνται να δώσουν χρήματα για το νοίκι ή για φάρμακα. Ο φόβος των γυναικών να μην έχουν χρήματα για

τις στοιχειώδεις ανάγκες της ζωής προκαλεί αυτό το είδος της ψυχολογικής κακοποίησης. Συχνά, γυναίκες διηγούνται ιστορίες για αποστέρηση των παιδιών τους από ρούχα, ιατρική παρακολούθηση και φαγητό, προκειμένου να ευχαριστήσουν τους δράστες και να αποφύγουν μια κακοποίηση. Η χρήση του χρήματος στις σχέσεις του ζευγαριού μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, που συχνά είναι καταναγκαστικοί.

Για παράδειγμα, ο άντρας μπορεί να δίνει τον μισθό του στη γυναίκα του, αφού κρατά ένα ποσό για τις ανάγκες του, και να της λέει «Πλήρωσε όλους τους λογαριασμούς». Αυτό που δεν συζητείται είναι αν έχουν μείνει αρκετά χρήματα για όλα τα έξοδα. Πράγμα, όμως, που μπορεί να συμβαίνει αν ο δράστης έχει ξοδέψει παράλογα ποσά για δώρα στη διάρκεια της τρίτης φάσης του κύκλου κακοποίησης. Όταν η γυναίκα λέει πως είναι λίγα τα χρήματα, ο άντρας θυμώνει και αρχίζει να την κακοποιεί και να την “τιμωρεί”. Είναι δική της ευθύνη, υποστηρίζει, να πληρωθούν οι λογαριασμοί. Αν δεν πληρωθούν, το λάθος είναι δικό της.

Εκείνος παίρνει το σταθερό ποσό των χρημάτων για τα έξοδά του κι εκείνη τα υπόλοιπα. Έτσι, η γυναίκα προσπαθεί να κάνει οικονομία στο φαγητό ή να βρει κάποια δουλειά για να συμπληρώσει τα έσοδα. Τότε αυτός θυμώνει γιατί του σερβίρει χειρότερο φαγητό ή γιατί εκείνη δουλεύει, ενώ «Η δική μου γυναίκα δεν πρόκειται να δουλέψει». Θεωρεί τον εαυτό του ανίκανο και νομίζει πως έτσι τον βλέπει κι όλος ο κόσμος. Αυτός ο θυμός συχνά κλιμακώνεται σε σωματικές κακοποιήσεις ή βρισιές και άλλες μορφές καταναγκασμού. Αν ο δράστης έχει πρόβλημα με το ποτό, η γυναίκα δεν έχει άλλη εκλογή από το να διαχειρίζεται εκείνη τα χρήματα. Αν του επιτρέψει να τα διαχειρίζεται εκείνος, θα τα ξοδέψει όλα στο ποτό.

Ένας άλλος άδικος οικονομικός διακανονισμός, που αναφέρθηκε στις συζητήσεις με τις γυναίκες του δείγματος, ήταν όταν ο άντρας δεν έδινε κάποιο ποσό στη γυναίκα του, αλλά κρατούσε εκείνος όλη τη διαχείριση των χρημάτων. Έτσι, η γυναίκα έπρεπε να του ζητά χρήματα για να αγοράσει τα πράγματα που χρειαζόταν ή ήθελε. Όχι μόνο έπρεπε να του ζητά χρήματα, αλλά και την άδεια για να τα ξοδέψει.

Για παράδειγμα, θα μπορούσε να του ζητήσει χρήματα για να αγοράσει ένα καινούριο παλτό κι εκείνος, τότε, θα μπορούσε να απαντήσει «Μα δεν σου αγόρασα ένα πέρσι; Χρειάζεσαι κι άλλο;». Έτσι, εκείνη αναγκάζεται να του δικαιολογείται, να τον παρακαλεί και να προσέχει τις διαθέσεις του, ώστε να βρει την κατάλληλη στιγμή για να του ζητήσει κάτι. Συνέχεια αμφισβητείται η κρίση της πάνω στην αξιολόγηση των εξόδων. Συχνά, αυτές οι γυναίκες δεν καταλαβαίνουν πόσο απαράδεκτη είναι αυτή η συμπεριφορά, μολονότι, βέβαια, δεν τους αρέσει. Πολλές από αυτές έφυγαν από το σπίτι του πατέρα τους για να πάνε στο σπίτι του άντρα τους. Ο τρόπος που ζητούσαν χρήματα δεν άλλαξε. Επιπλέον, η αποφυγή της ευθύνης για τη διαχείριση των χρημάτων – ένα φορτίο που δεν είναι καθόλου ευχάριστο, ιδιαίτερα όταν τα χρήματα δεν είναι αρκετά – διαιωνίζει την κατάσταση.

Αυτός ο οικονομικός διακανονισμός έχει τις βάσεις του πάνω στην πίστη ότι ο άντρας είναι καλύτερος διαχειριστής των χρημάτων. Πάντως, χωρίς τη στενή παρακολούθηση της γυναίκας, η κακή διαχείριση των χρημάτων από τον άντρα μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική καταστροφή και τους δύο. Πολλές από τις γυναίκες του δείγματος έλεγαν πως έχασαν σπίτια, αυτοκίνητα και περιουσίες, όταν οι δράστες τα είχαν υποθηκεύσει για να δανειστούν χρήματα, που μετά δεν μπορούσαν να τα πληρώσουν. Ένας άλλος οικονομικός παράγοντας που επηρεάζει τις σχέσεις κακοποίησης είναι το χάσιμο της δουλειάς. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως όσο η ανεργία αποκτά μόνιμο χαρακτήρα (και για τον άντρα και για τη γυναίκα), τόσο κλιμακώνεται η βία ανάμεσα στο ζευγάρι.

Μια άλλη καταναγκαστική οικονομική κατάσταση συμβαίνει όταν ο άντρας δεν εργάζεται και πρέπει το ζευγάρι να ζήσει από τα έσοδα της γυναίκας. Πολλές από τις πιο ηλικιωμένες

γυναίκες του δείγματος είχαν βρεθεί σ' αυτή την κατάσταση. Όταν οι άντρες τους ήταν νεότεροι, ήταν ικανοί να δουλεύουν σε μια σταθερή εργασία και να φέρνουν στο σπίτι κάποια χρήματα. Όσο μεγάλωναν, πάντως, γινόταν όλο και λιγότερο ικανοί να κρατήσουν μια δουλειά. Σε μερικούς, οι μεταβολές της διάθεσής τους επηρέαζαν την εργασία τους. Για άλλους, το ποτό έπαιζε τον καταλυτικό ρόλο. Γενικά, αυτές οι γυναίκες είχαν σταθερή εργασία για πολλά χρόνια. Η αμοιβή τους κρατούσε την οικονομική σταθερότητα της οικογένειάς τους.

Σε κάποιες περιπτώσεις, οι κακοποιημένες γυναίκες είχαν κληρονομήσει χρήματα. Σ' αυτές τις σχέσεις, οι γυναίκες ποτέ δεν είχαν τον έλεγχο της κληρονομιάς. Στις καλύτερες περιπτώσεις, η κληρονομιά ήταν μοιρασμένη, αλλά, συνήθως, τα χρήματα ξοδεύονταν για τον δράστη.

Η ιστορία της Καίτης είναι η τυπική ιστορία μιας ηλικιωμένης γυναίκας, με ανεξάρτητο εισόδημα, που έχει την εμπειρία ενός οικονομικού καταναγκασμού. Πλησίαζε τα πενήντα όταν ο πρώτος της άντρας πέθανε, αφήνοντάς της αρκετά χρήματα για να ζήσει άνετα. Τα παιδιά της είχαν μεγαλώσει και δεν είχαν ανάγκη από τη βοήθειά της. Συνάντησε τον Ανέστη πριν δέκα χρόνια, σε ένα από τα πολλά ταξίδια που έκανε για να ξεφύγει από τη μοναξιά και την ανία της ζωής της.

Όταν συνάντησα τον Ανέστη, εντυπωσιάστηκα από τη γοητεία του και την ευγένεια, με την οποία με αντιμετώπισε. Ο άντρας μου είχε πεθάνει πριν δυο χρόνια και είχα αρχίσει να ενδιαφέρομαι για την πιθανότητα να έχω μια σχέση με κάποιον άλλον άντρα. Αμέσως κατάλαβα πως ο Ανέστης ήταν λίγο κατεργάρης, αλλά ήταν τόσο γοητευτικός! Δεν μου αρέσει που το λέω τώρα, αλλά είχα ξελογιαστεί μάλλον εύκολα. Ήξερε πως είχα λεφτά και ήξερα πως εκείνος δεν είχε καθόλου. Έτσι άρχισε η σχέση μας. Ακούγεται άσχημα όταν το λέω, σχεδόν σαν ένας ζιγκολό, αλλά κατά κάποιο τρόπο υπήρχαν πολλά στοιχεία τέτοιου είδους στη σχέση μας.

Ταξιδεύαμε μαζί, δεν θυμάμαι σε ποιά χώρα, και ο Ανέστης μου είπε ότι του τέλειωσαν τα χρήματα. Σχεδίαζα να πάω σε μια εκδρομή εκείνη την ημέρα και σκέφτηκα πως θα ήταν ωραία αν πηγαίναμε μαζί. Έτσι, του είπα ότι είχα αρκετά χρήματα και για κείνον. Στην αρχή ο Ανέστης έκανε πίσω, ή έτσι τουλάχιστο μου φάνηκε, αλλά ύστερα συμφώνησε ότι θα του άρεσε κι εκείνου η εκδρομή. Αφού πλήρωσα, μερικές φορές, για το φαγητό, τα εισιτήρια και ό,τι άλλο κάναμε μαζί, άρχισε να γίνεται πιο εύκολο για τον Ανέστη να δέχεται να πληρώνω εγώ και γι' αυτόν. Δεν μ' ένοιαζε και τα πράγματα έπαιρναν περισσότερη αξία όταν τα μοιραζόμασταν. Ήταν σαν να έδινα μια μικρή αμοιβή για να έχω αυτό το είδος της συντροφιάς, όταν μάλιστα μου είχε λείψει τόσο πολύ και ήμουν τόσο μόνη μετά τον θάνατο του άντρα μου.

Οι πραγματικές φασαρίες δεν είχαν αρχίσει μέχρι που ο Ανέστης κι εγώ αποφασίσαμε να παντρευτούμε. Σκέφτηκα πως θα ήταν σημαντικό για κείνον να έχει κάτι να κάνει, ώστε να μη στριφογυρνάμε όλη μέρα μέσα στο σπίτι. Μετά από πρόταση δικιά μου, αποφασίσαμε να ψάξουμε για μια μικρή επιχείρηση. Πήραμε περίπου δεκαπέντε εκατομμύρια δραχμές από τα χρήματά μου και αγοράσαμε ένα μικρό πρακτορείο ταξιδιών. Φαινόταν τόσο φυσικό, αφού μας άρεσαν περισσότερο απ' όλα τα ταξίδια. Δεν πέρασε και πολύς καιρός και τα πράγματα άρχισαν να έρχονται ανάποδα στην επιχείρηση. Ξαφνικά, ο Ανέστης άρχισε να ζητά και περισσότερα χρήματα για το ένα και για το άλλο. Όταν διαμαρτυρήθηκα με χτύπησε. Δεν ήξερα τι να κάνω. Είχα να διαλέξω ανάμεσα στο να σώσω το αρχικό μου κεφάλαιο και την επιχείρηση και στο να αναλάβω εγώ τη διαχείριση της επιχείρησης, πράγμα που θα μου προξενούσε κι άλλες μελανιές.

Είμαι σε πραγματικά δύσκολη θέση τώρα. Να προσπαθήσω να σώσω αυτή την επιχείρηση βάζοντας κι άλλα χρήματα, ρισκάροντας, όμως, τη ζωή μου; Με απείλησε με τα πιστόλια του τελευταία. Ή να τον αφήσω και να ξεχάσω το κεφάλαιο που έβαλα; Αισθάνομαι σαν να με ξεγέλασαν, αλλά έχω ακόμα αρκετά χρήματα κι αν είμαι προσεκτική μπορώ να ζήσω την υπόλοιπη ζωή μου χωρίς να εξαρτιέμαι από τη βοήθεια των παιδιών μου. Γι' αυτό ο πρώτος μου άντρας μου άφησε τόσα χρήματα. Δεν ήθελε να είμαι εξαρτημένη από τα παιδιά μου, αν και ξέρω πως και ο γιός μου και η κόρη μου θα με βοηθούσαν με μεγάλη προθυμία, προκειμένου να μη με χτυπά ο Ανέστης κάθε τόσο.

Η Αθηνά ήταν μια γυναίκα λίγο πάνω από τα εξήντα. Χωρισμένη εδώ και ένα χρόνο από τον άντρα της, μετά από σαράντα χρόνια συζυγικής ζωής, βασανιζόταν από το ερώτημα αν θα έπρεπε να πάρει διαζύγιο. Η Αθηνά ήταν μια γυναίκα σε μειονεκτική θέση, όπως πολλές από τις γυναίκες του δείγματος. Υπέφερε από σοβαρή αρθρίτιδα και ήταν ανίκανη να εργαστεί. Δεν μπορούσε να πάρει τα επιδόματα αναπηρίας γιατί δυσκολευόταν να ξεμπλέξει το κουβάρι της γραφειοκρατίας. Κάναμε τις απαραίτητες ενέργειες για να πάρει αυτά τα επιδόματα, γεγονός που τη βοήθησε να ξανακερδίσει λίγη από την αυτοεκτίμησή της. Η Αθηνά άρχισε την ιστορία της μιλώντας για μια ζωή γεμάτη σκληρή εργασία.

Οι γονείς μου ήταν μετανάστες σ' αυτή τη χώρα και έπρεπε να δουλεύουν πολύ σκληρά για να έχουμε να φάμε και για να πληρώνουμε το νοίκι μας. Κανένα από εμάς τα παιδιά δεν είχε παιχνίδια ή άλλα τέτοια πράγματα. Η ζωή που ζούσαμε ήτανε δύσκολη, γεμάτη από σκληρή δουλειά και θρησκεία και δεν είχε καθόλου ευχαρίστηση, αλλά δεν περιμέναμε κιόλας καμιά ευχαρίστηση. Ήμασταν τόσο απασχολημένοι προσπαθώντας να επιβιώσουμε.

Συνάντησα τον Θωμά όταν δούλευα σ' εκείνο το αγρόκτημα. Ήμουνα υπηρέτρια εκεί κι αυτός έκανε διάφορες δουλειές. Ήμουνα αρκετά άσχημη, αλλά δεν με ένοιαζε. Ο Θωμάς δεν ήταν όμορφος. Ήταν κι αυτός μάλλον άσχημος, αλλά είχε κάτι που μου άρεσε. Δεν παντρευτήκαμε για τρία περίπου χρόνια. Συνέχισα να δουλεύω σκληρά, το ίδιο κι ο Θωμάς. Βλεπόμασταν έξω από τη δουλειά μια ή δυο φορές τη βδομάδα αν δεν ήμασταν πολύ κουρασμένοι.

Τελικά, μαζέψαμε αρκετά χρήματα για να παντρευτούμε. Η οικογένεια, στην οποία δουλεύαμε, μας έδωσε ένα μικρό διαμέρισμα, σαν γκαράζ. Εκεί έμενα και πριν και πήγαινα στο σπίτι μου μόνο τα Σαββατοκύριακα. Είχε μια μικρή κρεβατοκάμαρα, ένα μικρό σαλονάκι και μια κουζίνα που δύσκολα σε χωρούσε. Παρόλα αυτά ήταν συμπαθητικό και προσπάθησα πολύ να το φτιάξω ωραίο. Δούλευα όλη την ημέρα κι έπειτα περνούσα τα βράδια δουλεύοντας στο σπίτι μου. Δεν παραπονιέμαι μ' αυτά που σου λέω, θέλω μόνο να σου πω πόσο σκληρά δούλευα. Επειδή δεν είχαμε πολλά άλλα έξοδα, μπορούσα να φυλάω τις οικονομίες μας.

Ήμασταν έτοιμοι να αγοράσουμε ένα δικό μας μικρό σπίτι και, ίσως, να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε για παιδιά, όταν αρρώστησε η μητέρα μου. Ο πατέρας μου είχε πεθάνει λίγα χρόνια πριν παντρευτούμε με τον Θωμά, αλλά η μητέρα μου στεκόταν πάντα πολύ καλά. Όταν αρρώστησε, φαινόταν πως δεν είχαμε άλλη εκλογή. Έπρεπε να πάμε να μείνουμε μαζί της. Ευτυχώς, είχαμε φυλάξει χρήματα, έτσι μπορέσαμε να πληρώσουμε την υπόλοιπη υποθήκη του σπιτιού της. Αλλιώς, θα το είχε χάσει.

Συνέχισα να δουλεύω για λίγο ακόμα. Δεν μπορούσα, όμως, να δουλεύω και ταυτόχρονα να φροντίζω τη μητέρα μου. Έτσι, αποφασίσαμε να κάνουμε παιδιά. Ο Θωμάς ήταν ένας καλός και ευγενικός άντρας. Ποτέ δεν μου φέρθηκε άσχημα, ακόμα κι όταν

άρχισαν να βγαίνουν τα μωρά και η κατάσταση της μητέρας μου πήγαινε από το κακό στο χειρότερο. Τα χρήματα έμοιαζαν συνέχεια να γλιστρούν από τα χέρια μας. Ποτέ δεν είχαμε αρκετά. Όσο κι αν προσπαθούσα να κάνω οικονομία, δεν καταφέραμε να κρύψουμε αρκετά. Πάντως, δούλευα σκληρά και ήμουνα περήφανη γι' αυτό. Μετά που πέθανε η μητέρα μου, άλλαξα κάποια πράγματα στο σπίτι, τώρα που είχε γίνει σπίτι μας.

Καθώς μεγάλωναν οι κόρες μου, ο Θωμάς έκανε όλο και καλύτερες δουλειές. Πήγαινε το βράδυ στο σχολείο και μελετούσε σκληρά. Βρήκε, έτσι, δουλειά σε μια καλή εταιρεία. Τα πράγματα άρχισαν να φαίνονται καλύτερα. Πουλήσαμε το σπίτι της μητέρας και αγοράσαμε ένα καινούριο σπίτι. Ξέρεις, στα νότια, που έχτιζαν τότε τις νέες κατοικίες. Το αγαπούσα εκείνο το σπίτι. Και τώρα το αγαπώ. Δεν το αφήνω με τίποτα. Εκείνοι στην Πρόνοια μου λένε πως πρέπει να το πουλήσω για να μου δώσουν επίδομα. Δεν θα με κάνουν να το πουλήσω.

Τελοσπάντων, ο Θωμάς δούλευε σκληρά και, ξαφνικά, μια μέρα, είχε ένα ατύχημα στη δουλειά. Έμπαινε στην αποθήκη και κάποια μεγάλα κουτιά έπεσαν κι ένα από αυτά τον χτύπησε στο κεφάλι. Έπεσε κάτω αναίσθητος και για λίγο δεν ήξεραν αν θα τα κατάφερνε να ζήσει ή όχι.

Αυτή ήταν η αρχή για όλα τα προβλήματά μας. Έγινε καλά, αλλά ο γιατρός είπε ότι έπαθε κάποια μόνιμη βλάβη στον εγκέφαλο. Δεν ξέρω αν αυτό ήταν αλήθεια ή όχι, γιατί τίποτα δεν άλλαξε στον Θωμά, εκτός από το ότι άρχισε να γίνεται βίαιος κι άρχισε να με χτυπά. Πριν από αυτό δεν με είχε ποτέ αγγίξει. Ο Θωμάς ήταν ένας καλός άνθρωπος, μέχρι το ατύχημα. Αυτό έγινε πριν από εφτά χρόνια περίπου.

Τον κράτησαν άλλα δυο χρόνια στη δουλειά και, μια μέρα, το αφεντικό του μου τηλεφώνησε και μου είπε «Αθηνά, δεν ξέρω πια πού βρίσκεται ο Θωμάς. Δεν έρχεται στη δουλειά κι όταν έρχεται δεν δουλεύει. Λυπάμαι πραγματικά, αλλά πρέπει να τον απολύσω. Αισθάνομαι άσχημα γιατί σκέφτομαι πως έγινε έτσι από το ατύχημα. Ποτέ δεν ήταν έτσι πριν. Δεν ξέρω, Αθηνά, αλλά δεν μπορώ να τον κρατήσω άλλο». Σκέφτηκα πως ήταν πολύ ευγενικό να μιλήσει σε μένα το αφεντικό του, αλλά σκέφτηκα, επίσης, ότι ήταν γραφτό, γιατί πιστεύω πραγματικά πως εξαιτίας αυτού του ατυχήματος όλη η ζωή μας καταστράφηκε. Τελοσπάντων, ο Θωμάς έκανε πολλές δουλειές μετά από αυτό. Ούτε που θυμάμαι πόσες. Δεν μπορούσε να μείνει σε καμιά. Δεν μπορούσε να δουλέψει πια.

Κάποτε βάλουμε ένα δικηγόρο να κάνει μήνυση στην εταιρεία επειδή εκεί είχε γίνει ανίκανος για εργασία. Αλλά δεν μπόρεσε να κάνει τίποτα, γιατί ο Θωμάς είχε υπογράψει κάτι χαρτιά που έλεγαν ότι δεν είχε άλλες απαιτήσεις από την εταιρεία, ώστε να πάρει τότε κάποια αποζημίωση.

Τα χτυπήματα γίνονταν όλο και χειρότερα, ως πριν περίπου ένα χρόνο. Όταν κάλεσα την Αστυνομία, πήραν τον Θωμά και τον έβαλαν σ' ένα νοσοκομείο. Η κοινωνική λειτουργός στο νοσοκομείο μου είπε ότι δεν έπρεπε να ζήσω ξανά μαζί του, γιατί ήταν πολύ βίαιος, κι ότι έπρεπε να μείνει στο νοσοκομείο, σε μια ειδική αγωγή για ένα διάστημα. Δεν είχα άλλη εκλογή. Θα μπορούσε να με σκοτώσει. Είναι δυνατός άντρας ο Θωμάς μου.

Δεν με συγχώρεσε ποτέ γι' αυτό που του έκανα. Μετά από δυο μήνες βγήκε από το νοσοκομείο και ήρθε σπίτι και με χτύπησε πολύ άσχημα. Όσο με χτυπούσε μου έλεγε πόσο απαίσια γυναίκα ήμουνα που τον έκλεισα σ' αυτό το φριχτό μέρος. Με χτύπησε για όλο τον πόνο που του προξένησα βάζοντάς τον εκεί. Κι ύστερα έφυγε και είπε πως δεν θα ξαναγυρνούσε. Ξέρω πως δεν εργάζεται. Ξέρω πως δεν κάνει τίποτα, αλλά ξέρω πως ο πατέρας του πέθανε τον περασμένο χρόνο κι ο Θωμάς είναι ο μοναδικός κληρονόμος. Ξέρω πως θα πάρει κάποια χρήματα. Είναι τα μοναδικά χρήματα που είχαμε ποτέ σ' ολόκληρη τη ζωή μας και ήθελα να έχω κι εγώ λίγα για να μπορέσω να ζήσω. Αν δεν θέλει να ζήσει μαζί

μου, τον καταλαβαίνω και δεν υπάρχει πρόβλημα. Είναι προτιμότερο να ζήσω μόνη μου, όσο κι αν έχουν περάσει τα χρόνια, παρά να συνεχίσω να ζω μαζί του. Αλλά θέλω λίγα από τα χρήματα και δεν ξέρω τι να κάνω.

Πώς μπορεί να έχω ζήσει μια ζωή μ' αυτόν τον άντρα, να έχω δουλέψει τόσο σκληρά κι όταν αποκτά κάποια χρήματα να τα κρατά όλα για τον εαυτό του; Δεν είναι δίκαιο. Δεν είναι δίκαιο και δεν ξέρω τι να κάνω. Δεν μπορώ να εργαστώ και δεν ξέρω τι να κάνω.

Η Βάσω είναι άλλη μια γυναίκα που παγιδεύτηκε οικονομικά σε μια σχέση κακοποίησης. Κακοποιούνταν για χρόνια, ενώ τα παιδιά της μεγάλωναν. Μετά από δέκα χρόνια κακοποίησης, η Βάσω αποφάσισε να γυρίσει στο σχολείο.

Ένα πρωί ξύπνησα κι αποφάσισα ότι αυτό ήταν. Αρκετά πια. Πονούσα ακόμα από τα χτυπήματα που είχα φάει το περασμένο βράδυ και ήμουν εξαντλημένη γιατί τη μισή νύχτα με βασάνιζε κι έμεινα ξάγρυπνη. Δεν ξέρω γιατί αυτό το πρωί ήταν διαφορετικό από τα άλλα πρωινά, αλλά αποφάσισα ότι έπρεπε να κάνω κάτι μόνη μου, διαφορετικά θα έμεινα μαζί του για πάντα ή θα πέθαινα.

Χωρίς να σκεφτώ τις συνέπειες, αποφάσισα να γραφώ στο σχολείο. Τηλεφώνησα σε μια σχολή ιατρικών επαγγελμάτων που είχε πάει μια φίλη μου. Σκέφτηκα πως θα ήταν ένα ικανοποιητικό επάγγελμα και δεν χρειαζόταν πολλά χρόνια για να πάρει κανείς το πτυχίο. Γράφηκα στη Σχολή το ίδιο απόγευμα και μου άρεσε πολύ. Χρειάστηκα σχεδόν δυο χρόνια για να τελειώσω το πρόγραμμα της Σχολής και σ' αυτό το διάστημα έτρωγα πολύ ζύλο. Αλλά όσο πλησίαζε η μέρα που θα μπορούσα να βγω και να κερδίζω χρήματα για τον εαυτό μου, τόσο πιο εύκολο ήταν να αντέχω τα χτυπήματα. Ήταν το μικρό μου μυστικό. Ήξερα πως όταν τελειώνα το σχολείο, θα τελειώνα, επίσης, και με τον γάμο μου. Έτσι κι έγινε.

Η Θάλεια, από το άλλο μέρος, δεν ήταν τόσο τυχερή όσο η Βάσω. Πέρασε πιο δύσκολες ώρες προσπαθώντας να διεκδικήσει την ανεξαρτησία. Η Θάλεια ήταν γυναίκα ενός συναδέλφου μου. Η συζήτηση μαζί της και η χρήση της ιστορίας της μου ήταν δύσκολη. Πολλά από τα γεγονότα είναι αλλαγμένα, ώστε να μην αναγνωρίζονται, αλλά η ιστορία της είναι αληθινή. Ο άντρας της Θάλειας μορφώθηκε, ενώ εκείνη εργαζόταν ως γραμματέας. Την άφησε να παίρνει κάποια βραδινά μαθήματα, αλλά αυτός ήταν ο ψυχολόγος. Όταν η Θάλεια ήθελε να ξαναγυρίσει στη σχολή, εκείνος αρνήθηκε να πληρώσει γι' αυτό. «Δεν χρειάζεσαι δίπλωμα κολεγίου», της είπε. «Μπορείς να συνεχίσεις να δουλεύεις μαζί μου κι αυτό είναι όλο κι όλο που χρειάζεται. Έτσι κι αλλιώς είσαι πιο έξυπνη απ' αυτούς. Πώς είναι δυνατό να μάθεις πιο πολλά από όσα σου έχω κιόλας μάθει;».

Η Θάλεια τον πίστευε όταν της έλεγε αυτά, γιατί, για χρόνια, ήταν η σιωπηλή βοηθός του. Όταν είχε εκείνος να γράψει εξετάσεις στη σχολή, η Θάλεια τον βοηθούσε. Όχι μόνο δακτυλογραφούσε τις εργασίες του, αλλά και τις διόρθωνε και έκανε σοβαρά σχόλια όπου ήταν αναγκαίο. Εκείνος εμπιστευόταν την κρίση της και σύντομα η Θάλεια έγινε ο συγγραφέας-φάντασμα των επαγγελματικών κειμένων του. Εκείνη έλεγε πως δεν χρειαζόταν προσωπική αναγνώριση. Ήταν ευχαριστημένη να βλέπει εκείνον να κερδίζει την αναγνώριση. Όταν, όμως, η καταπίεσή του κλιμακώθηκε και δεν μπορούσε να αντέξει άλλο τον πόνο και τα βάσανα, η Θάλεια άρχισε να σκέφτεται να τον εγκαταλείψει. Τον άφησε, μάλιστα, και έζησε μόνη για ένα μικρό διάστημα.

Ξαφνικά αισθάνθηκα σαν να μην είχα καμιά αξία. Δεν μπορούσα να πιάσω δουλειά ως ψυχολόγος. Δεν είχα τα τυπικά προσόντα. Δεν μπορούσα να κάνω τη δουλειά που ήξερα. Εκείνος ήταν το εισιτήριό μου σε μια συναρπαστική επαγγελματική καριέρα. Δεν είχε σημασία που το όνομά μου δεν ήταν γραμμένο πάνω στις εργασίες, ώσπου χρειάστηκα να βρω μια δουλειά για μένα. Τότε κατάλαβα τι χάσιμο χρόνου ήταν όλος αυτός ο καιρός. Κανένας δεν ήθελε να με προσλάβει. Κανένας δεν θα μου έδειχνε τον ίδιο σεβασμό που είχα ως σύζυγος γνωστού ψυχολόγου. Δεν με ένοιαζε που κανένας δεν ήξερε για τη δουλειά μου, μέχρι που διαπίστωσα ότι δεν είχα να γράψω τίποτα στο βιογραφικό μου για να βρω δουλειά. Πώς θα μπορούσα να ξαναγίνω μια απλή γραμματέας, όταν έχω κάνει τόσες ενδιαφέρουσες εργασίες; Δεν μου έφτανε πια. Δεν μου είναι αρκετό.

Συζητώντας με τη Θάλεια, προσπάθησα να την πείσω να γυρίσει στη Σχολή και να πάρει πτυχίο. Σίγουρα ήταν ικανή να το κάνει. Είπε «Δεν μπορώ να το κάνω. Θα χρειαστεί πολύς χρόνος. Δεν γίνεται. Ό,τι κι αν λες, δεν χρειάζομαι το πτυχίο. Δεν το χρειάζομαι και δεν το θέλω. Θέλω μόνο να μπορέσω να κάνω τη δουλειά χωρίς να πάω στη Σχολή. Το θεωρώ χάσιμο χρόνου.»

Αναφέρω τις ιστορίες γυναικών που ανήκουν στη μεσαία τάξη γιατί οι περισσότεροι άνθρωποι πιστεύουν πως οι οικονομικές καταστάσεις παγιδεύουν μόνο τους φτωχούς. «Αν μπορούν να τα βγάλουν πέρα, γιατί δεν φεύγουν;». Αυτές οι γυναίκες αισθάνονταν ότι δεν θα μπορούσαν να ζήσουν. Τα χρήματα, επιπλέον των ψυχολογικών δεσμών, τις έδεναν με τους δράστες. Μπορεί να είναι δύσκολο να αισθανθεί κανείς λύπη για τη Χριστίνα, που χρειαζόταν να περικόψει τα έξοδά της από 20 εκατομμύρια στα δύομιση εκατομμύρια τον χρόνο, όταν τόσες γυναίκες ζουν με λιγότερα από ένα εκατομμύριο τον χρόνο. Αλλά η Χριστίνα αντιμετώπιζε το χάσιμο του σπιτιού της, του κύκλου της, του καλού σχολείου των παιδιών κλπ. και, επιπλέον, έπρεπε να πληρώσει το μερίδιο του οικογενειακού φόρου, που ήταν πολύ υψηλό. Όλα αυτά γιατί την κακοποιούσε ο άντρας της.

Η χρήση της οικονομικής αποστέρησης ως μιας καταναγκαστικής τεχνικής καταλήγει σε παζαρέματα και συναλλαγές. Η γυναίκα δεν είναι μόνο οικονομικά, αλλά και ψυχολογικά αποστερημένη ως ενήλικο άτομο. Δεν έχει ουσιαστικά καμιά ελευθερία. Δεν της επιτρέπεται να μάθει να διαχειρίζεται χρήματα – κι αν ξέρει, οι ικανότητές της μειώνονται, καθώς δεν της επιτρέπεται να πάρει τις αποφάσεις που παίρνει ένας ενήλικος. Επιπλέον, όταν θέλει κάτι, θα πρέπει να μάθει ένα ολόκληρο σύνολο από τεχνικές με κολακίες, μανούβρες και καλοπιάσματα, ώστε να το αποκτήσει. Κυκλοφορούν βιβλία που “διδάσκουν” τις γυναίκες πώς να μανουβράρουν τους άντρες για να τις αγοράσουν κάτι ή να κερδίσουν την αγάπη τους. Αυτοί οι “συγγραφείς” λένε πως η γυναίκα βάζοντας τη γροθιά της στο στόμα της, χτυπώντας το πόδι της στο πάτωμα και κατσουφιάζοντας σαν ένα μικρό κοριτσάκι θα κερδίσει αυτά που θέλει. Εκτός από το ότι αυτή η συμπεριφορά είναι ψυχολογικά αρρωστημένη, επιπλέον, διαιωνίζει την ανικανότητα της γυναίκας να ζητά κατευθείαν τα πράγματα που θέλει. Αυτό που συμβαίνει σε τέτοιου είδους παζαρέματα είναι ότι η γυναίκα δεν προσπαθεί να κερδίσει την αγάπη του άντρα της, αλλά να μειώσει την οικονομική της αποστέρηση και, φυσικά, ενοχλείται με όλα αυτά τα “τσαλιμάκια” που είναι υποχρεωμένη να κάνει. Και, βέβαια, μπορεί να κερδίσει προσωρινά κάτι, αλλά δεν σταματά την οικονομική της αποστέρηση.

Καμιά από τις ιστορίες που έχω παρουσιάσει μέχρι τώρα δεν εκφράζει υπερβολική φτώχεια και αποστέρηση. Υπήρχαν, όμως, και ιστορίες γυναικών που είχαν κερδίσει κάποια μικρή διατροφή γι’ αυτές και τα παιδιά τους, αλλά που ποτέ δεν την είχαν πάρει. Ιστορίες γυναικών που αρνήθηκαν να πάρουν διατροφή για τα παιδιά τους προκειμένου να μην επιτρέψουν στους

δράστες να έχουν το δικαίωμα να τα βλέπουν κάθε τόσο. Ιστορίες γυναικών που προτίμησαν να εγκαταλείψουν τα δικαιώματά τους για διατροφή των παιδιών τους, προκειμένου να μη γνωρίζουν οι δράστες τον τόπο διαμονής τους, επειδή φοβούνταν για τη ζωή τους.

Η οικονομική αποστέρηση καταλήγει να γίνεται καταναγκαστική τεχνική συνήθως όταν οι γυναίκες προσπαθούν να κατακτήσουν ή να διατηρήσουν την οικονομική τους ελευθερία. Οι οικονομικές σχέσεις ανάμεσα στις γυναίκες και τους άντρες πρέπει να είναι σχέσεις ισότητας και όχι σχέσεις υπεροχής και ελέγχου. Τα μέλη του ζευγαριού πρέπει να συμβάλουν στις αποφάσεις που έχουν σχέση με την οικονομική διαχείριση. Είναι πολύ απλό για τον δράστη να κρατά τη γυναίκα του οικονομικά εξαρτημένη απ' αυτόν. Η Del Martin, στο βιβλίο της Κακοποιημένες Σύζυγοι, έχει περιγράψει την άδικη μεταχείριση των γυναικών στην αγορά εργασίας. Ανάλογες αδικίες συμβαίνουν στις γυναίκες που μένουν σπίτι και ασχολούνται με το νοικοκυριό είτε επειδή το θέλουν οι ίδιες, είτε γιατί αναγκάζονται από τους άντρες τους.

Η Μαρία ήταν μια γυναίκα που κατάφερε να αποταμιεύσει κάποια χρήματα. Κατάφερε να κρύβει τότε ένα κατοστάρικο και τότε ένα πενηντάριο από τα χρήματα που τις έδινε ο άντρας της για το σπίτι. Ποτέ δεν είχε πει σε κανέναν ότι έκρυβε χρήματα για μια έκτακτη ανάγκη. Στη διάρκεια της συζήτησής μας, η Μαρία είπε ότι είχε καταφέρει, μετά από είκοσι τρία χρόνια, να αποταμιεύσει περίπου εξήντα χιλιάδες δραχμές. Ήταν περήφανη που είχε βάλει στην άκρη τόσα χρήματα! Ένιωσα λύπη, γιατί με τα χρήματα αυτά δεν θα μπορούσε να πληρώσει ούτε το νοίκι δυο μηνών.

Οι γυναίκες, που οι ιστορίες τους αναφέρθηκαν σ' αυτό το κεφάλαιο ήταν οι πιο τυχερές. Δεν ήταν σαν εκείνες που δεν είχαν να πληρώσουν το εισιτήριό τους για να πάνε σε μια άλλη πόλη. Δεν ήταν σαν εκείνες που είδα σε ιδρύματα, εκκλησίες και άλλα τέτοια κέντρα και που δεν είχαν τίποτε άλλο από τα ρούχα που φορούσαν αυτές και τα παιδιά τους. Δεν είχα συναντήσει πολλές από αυτές τις γυναίκες, ώσπου άρχισα να επισκέπτομαι ιδρύματα τέτοιου είδους. Οι ιστορίες τους ήταν παρόμοιες. Η κτηνωδία και η οικονομική αποστέρηση πήγαιναν χέρι-χέρι. Δεν χρησιμοποίησα αυτές τις ιστορίες, γιατί ενδιαφέρομαι να δείξω πως το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο δεν προστατεύει τις γυναίκες από την κακοποίηση. Τα χρήματα δεν μαλακώνουν τον πόνο μιας κακοποιημένης γυναίκας. Μερικές γυναίκες μπορεί να χρησιμοποιήσουν τα χρήματά τους για να περάσουν ένα δύσκολο βράδυ στο ξενοδοχείο ή να πάνε ένα ταξίδι. Αλλά δεν ελαττώνουν τον σωματικό ή ψυχολογικό τους πόνο, όταν ζουν μέσα σε μια βίαιη σχέση.

Οικογενειακές συγκρούσεις

Τα περισσότερα κορίτσια ονειρεύονται να ζήσουν σε μια ευτυχισμένη οικογένεια του τύπου «και ζήσαν αυτοί καλά και μεις καλύτερα». Ιδιαίτερα αυτό είναι το όνειρο των κακοποιημένων γυναικών. Αλλά, όπως και στους άλλους τομείς των σχέσεων κακοποίησης, η λειτουργία της οικογένειας διαταράσσεται. Η διαταραγμένη οικογενειακή δομή περιλαμβάνει τους γονείς και συγγενείς των δύο συζύγων, καθώς και τα παιδιά. Συχνά, περιλαμβάνονται και προηγούμενοι σύζυγοι και εγγόνια. Σε ηλικιωμένα ζευγάρια, η διαταραγμένη οικογενειακή δομή μπορεί να περιλαμβάνει τους συζύγους και συγγενείς των παιδιών τους.

Παρά την κινητικότητα των οικογενειών στον αμερικάνικο πολιτισμό, τα μέλη των οικογενειών των κακοποιημένων γυναικών τείνουν να βρίσκονται σε κοντινές αποστάσεις. Μερικές φορές μένουν σε άλλες Πολιτείες, αλλά επικοινωνούν πολύ τακτικά. Οι κακοποιημένες γυναίκες δεν υποφέρουν πάντα μόνες. Αν η οικογένεια δεν είναι διασκορπισμένη, η κακοποίηση δεν μπορεί να κρατηθεί πάντα μυστική. Ο πόνος μοιράζεται, παρά το γεγονός ότι αναπτύσσεται μια συνωμοσία σιωπής.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι γυναίκες του δείγματος αισθάνονταν ότι, ενώ οι οικογένειές τους αρχικά δεν ανακατεύονταν, θα τις βοηθούσαν να ξεφύγουν από την κακοποίησή τους αν αυτό τους ζητιόταν – μολονότι υπήρχαν και περιπτώσεις, όπου οι οικογένειες εγκατέλειπαν τις γυναίκες ή τις ενθάρρυναν να υπομείνουν τη βία για να μη διαλύσουν τη δική τους οικογένεια. Οι γυναίκες είχαν μάθει από μικρά κορίτσια ότι δεν έπρεπε να διαλύουν την οικογένειά τους: «Ο γάμος είναι για όλη τη ζωή», «Όπως έστρωσες, έτσι θα κοιμηθείς», «Οι χωρισμένες γυναίκες φταίνε για την αποτυχία του γάμου τους». Η απόφαση για τη διακοπή ενός βίαιου γάμου δεν είναι μέσα στις δυνατότητες που μαθαίνει η κοινωνία ότι υπάρχουν για μια κοπέλα.

Πώς περνούν στα παιδιά τα μηνύματα του πολιτισμού; Οι ψυχολόγοι τώρα αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τα αποτελέσματα που έχει η ανατροφή των παιδιών μέσα σε οικογένειες, όπου επικρατούν οι στερεότυποι ρόλοι των φύλων. Οι σεξιστικές τάσεις διδάσκουν στα αγόρια και στα κορίτσια ότι τα αγόρια είναι ισχυρότερα από τα κορίτσια και ότι στα αγόρια ανήκουν τα καλύτερα πράγματα. Τα μικρά κορίτσια μαθαίνουν τον ρόλο της “μητέρας”, με την έννοια της ανατροφής των παιδιών. Μαθαίνουν ότι τα κορίτσια πρέπει να βοηθούν τα αγόρια να πετύχουν τις επιδιώξεις τους. Αυτό μεταφράζεται ότι οι άντρες μπορούν να αναγκάζουν τις γυναίκες να κάνουν ό,τι αυτοί θέλουν, γιατί οι άντρες «ξέρουν καλύτερα».

Διδάσκουμε, επίσης, στα παιδιά μας ορισμένα πιστεύω για τη βία. Αντίθετα από τις οποιεσδήποτε επιθυμίες μας, είμαστε μια βίαιη κοινωνία. Αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε πως όταν χρησιμοποιούμε καταναγκαστικές μεθόδους για να πειθαρχήσουμε τα παιδιά μας, τα κάνουμε να αποδέχονται τη βία στις σχέσεις τους, όταν μεγαλώνουν. Αυτή η ανταμειβόμενη καταναγκαστική συμπεριφορά οδηγεί σε ολοένα και συχνότερη αποδοχή και εξάσκηση της βίας. Το γεγονός αυτό έχει τεκμηριωθεί από μελέτες πάνω στην κακοποίηση των παιδιών. Ένα σταθερό εύρημα των ερευνών είναι ότι, όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα, οι περισσότεροι άνθρωποι που κακοποιούν τα παιδιά τους είχαν κακοποιηθεί από τους δικούς τους γονείς όταν ήταν παιδιά.

Έτσι, η παιδική κακοποίηση γίνεται ένας φαύλος κύκλος. Τα άτομα που έχουν κακοποιηθεί μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τη βία για να πετύχουν αυτό που θέλουν. Επίσης, έρευνες έχουν δείξει πως όσο περισσότερη βία βλέπει ένα άτομο, τόσο πιο ανεκτικό γίνεται στη βίαιη

συμπεριφορά. Αυτό δεν σημαίνει πως το ίδιο το άτομο θα χρησιμοποιήσει βία, αλλά ότι θα επιτρέψει να χρησιμοποιηθεί βία μπροστά του.

Κοινωνιολόγοι, που έχουν μελετήσει τη βίαιη συμπεριφορά μέσα στις οικογένειες, υποστηρίζουν πως, σε κάθε οικογένεια, υπάρχει ένα ιδιαίτερο επίπεδο ανοχής της βίας – διαφορετικό από οικογένεια σε οικογένεια. Το επίπεδο αυτό φαίνεται πως περνά από γενιά σε γενιά. Μόνο όταν το επίπεδο αυτό ανέβει, μέσα σε μια οικογένεια, τα μέλη της θεωρούν τον εαυτό τους θύματα. Πολλά επεισόδια κακοποίησης, που δεν ξεπερνούν το επίπεδο ανοχής, δεν θεωρούνται από κανένα μέλος της συγκεκριμένης οικογένειας ως βίαια επεισόδια.

Η κακοποίηση θεωρείται, συνήθως, ως αποδεκτή συμπεριφορά, όταν ονομάζεται «σκληρή πειθαρχία». Από τη σκοπιά του δράστη, αυτή η “πειθαρχία” θεωρείται επιτρεπτή, αν βοηθά στην επίτευξη ενός στόχου. Από τη σκοπιά του θύματος, η “πειθαρχία” είναι αποδεκτή, αν αισθάνεται ότι της αξίζει ή ότι θα έχει κάποιο όφελος. Αυτή η “πειθαρχία” θεωρείται πως είναι ένας αποτελεσματικός δάσκαλος. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σκληρή πειθαρχία ή η τιμωρία μπορεί να καταπνίξει ανεπιθύμητες συμπεριφορές. Είναι ένα γρήγορο και αποτελεσματικό μέσο και επιτρέπει να εκτονώσει κανείς τον θυμό του πάνω στον άλλον. Είναι τόσο αποτελεσματικό μέσο ελέγχου, ώστε και μόνο η απειλή του μπορεί να φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Αλλά, μετά από κάποια χρονική περίοδο, είναι αναγκαία περισσότερη βία για να υπάρξουν τα ίδια αποτελέσματα. Η βία, ως μέσο, δεν προκαλεί μόνιμες αλλαγές στον τρόπο που συμπεριφέρεται ένα έτομο, εκτός κι αν το θύμα πιστεύει πως η πιθανότητα της βίας είναι πάντα παρούσα. Οι δράστες, πάντως, είναι πολύ ικανοί στο να κάνουν τα θύματά τους να το πιστεύουν. Παγιώνουν ένα κλίμα φόβου, που διατηρείται από τη συνεχώς παρούσα απειλή μιας υπερβολικά βίαιης έκρηξης. Δεν χρειάζεται να υπάρχει μια σταθερή επικράτηση τρόμου στην οικογενειακή ατμόσφαιρα για να ελεγχθεί συναισθηματικά. Αρκεί να υπάρχουν κάποια σοβαρά επεισόδια κακοποίησης, ώστε όλοι να αισθάνονται πως άλλη μια βίαιη έκρηξη είναι βέβαιη – το μόνο που είναι άγνωστο είναι το πότε θα συμβεί. Έτσι, οι κακοποιημένες γυναίκες αισθάνονται ότι όλες οι σκέψεις και πράξεις τους πρέπει να είναι τέλειες, διαφορετικά είναι αναπόφευκτο ένα επεισόδιο κακοποίησης. Με τον τρόπο αυτό, το μόνιμο ενδεχόμενο της βίας ελέγχει τη ζωή των κακοποιημένων γυναικών.

Ένα συνηθισμένο φαινόμενο στις ιστορίες των γυναικών του δείγματος ήταν οι απειλές βίας εναντίον των οικογενειών τους. Οι δράστες συχνά περιέγραφαν στις γυναίκες τους τον τρόπο με τον οποίο θα βασάνιζαν τα μέλη των οικογενειών τους που έμπαιναν εμπόδιο στον δρόμο τους. Συνήθως, τέτοιες απειλές κατευθύνονταν στα θηλυκά μέλη της οικογένειας της γυναίκας. Οι άντρες της οικογένειάς της – πατέρας και αδέρφια – ήταν δεύτεροι στόχοι. Η γυναίκα πίστευε ότι ο δράστης θα μπορούσε να διαπράξει τέτοια βία. Εξάλλου, ήξερε ότι ήταν ικανός να εφαρμόσει βία επάνω της κι επάνω στα παιδιά της, τους ανθρώπους που υποτίθεται ότι αγαπούσε. Γι’ αυτό, συνήθως, του επέτρεπε να τη χωρίσει από την οικογένειά της. Σε κάποιες περιπτώσεις, έβλεπε την οικογένειά της χωρίς αυτόν. Γενικά, πίστευε ότι δεν θα μπορούσε να στηριχτεί στην οικογένειά της για να προστατευθεί από τον δράστη.

Η κοινωνία μας εγκρίνει τη χρήση σωματικής βίας στην ανατροφή των παιδιών. Αυτός είναι μάλλον ο κανόνας παρά η εξαίρεση. Το σχολείο καταφεύγει ορισμένες φορές στη σωματική τιμωρία. Τα παιδιά μαθαίνουν πως οι άνθρωποι που σ’ αγαπούν έχουν το δικαίωμα να σου προξενούν πόνο στο όνομα της πειθαρχίας – για το δικό σου το καλό. Η σύγκριση ανάμεσα στα παιδιά και στις κακοποιημένες γυναίκες δεν είναι πολύ παρακινδυνευμένη. Οι άντρες βλέπουν τις γυναίκες σαν παιδιά. Γυναίκες, που δεν κατάφεραν να ωριμάσουν κι αισθάνονται σαν παιδιά, πιστεύουν πως χρειάζεται κάποιος να τις πειθαρχήσει. Όταν επιτρέπεται να χτυπάς το παιδί σου, στο όνομα της πειθαρχίας, τότε γίνεται παραδεκτό και το να χτυπάς τη γυναίκα σου. Αν το

φταιξιμο για το επεισόδιο μπορεί να μεταφερθεί στη γυναίκα, τότε ένα χτύπημα μπορεί να δικαιολογηθεί στο όνομα της πειθαρχίας. Άντρες λένε: «Ήθελα να της δώσω ένα μάθημα».

Για να αναλύσουμε τα είδη των διαταραχών που συμβαίνουν μέσα στις οικογένειες των κακοποιημένων γυναικών, είναι σημαντικό να προσδιορίσουμε την κακοποιημένη γυναίκα και τον δράστη ως την καρδιά της πυρηνικής οικογένειας. Οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες έχουν παιδιά είτε από τον γάμο τους αυτό, είτε από προηγούμενο. Σε έναν ασυνήθιστα υψηλό αριθμό περιπτώσεων, αυτές οι γυναίκες έμειναν έγκυες στο πρώτο τους παιδί πριν παντρευτούν. Ταυτόχρονα, οι απόψεις ήταν παραδοσιακές και πίστευαν πως τα παιδιά πρέπει να γίνονται μετά τον γάμο. Συχνά, έμειναν μαζί με τους δράστες μόνο και μόνο για να μη διαλύσουν το σπίτι και την οικογένειά τους.

Όλες οι γυναίκες του δείγματος υποστήριζαν ότι δεν ήθελαν να αποστερήσουν τα παιδιά τους από τον πατέρα τους, διαλύοντας τον γάμο τους. Εντυπωσιακά στοιχεία, πάντως, δείχνουν πως τα παιδιά που ζουν μέσα σε μια σχέση κακοποίησης αισθάνονται την πιο ύπουλη μορφή παιδικής κακομεταχείρισης. Το να κακοποιούνται σωματικά ή όχι από τους γονείς τους είναι το λιγότερο σημαντικό. Το σοβαρότερο είναι τα ψυχολογικά τραύματα που αποκτούν βλέποντας τον πατέρα τους να χτυπά τη μητέρα τους. Μαθαίνουν να γίνονται συνένοχοι μιας –κάθε άλλο παρά έντιμης– συνωμοσίας σιωπής. Μαθαίνουν να λένε ψέματα για να αποφύγουν μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά και να αναβάλλουν την ικανοποίηση των αναγκών τους προκειμένου να μη ρισκινδυνεύσουν άλλη μια αναμέτρηση. Μαθαίνουν να συμβιβάζονται και να γίνονται ένα με το περιβάλλον. Δεν εκφράζουν θυμό. Καταναλώνουν πολύ ενέργεια για να αποφύγουν τα προβλήματα. Όταν αρχίζουν οι φωνές και τα ουρλιαχτά, μαρμαρώνουν στη γωνία, κοιτάζοντας με τρόμο. Μερικές φορές ανοίγουν το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση για να μην ακούνε τον θόρυβο. Άλλες φορές, πέφτουν να κοιμηθούν παριστάνοντας ότι δεν συμβαίνει τίποτα. Όταν είναι πιο μεγάλα, αυτά τα παιδιά-θύματα δείχνουν τρομερά αισθήματα ενοχής, κρύβοντας ή αρνούμενα αυτά τα επεισόδια, χωρίς να επιχειρούν να παρέμβουν. Συχνά θεωρούν τον εαυτό τους υπεύθυνο για την αρχή του καυγά.

Οι γυναίκες που έχουν μικρά παιδιά συχνά αρνούνται πως η κακομεταχείριση των παιδιών τους από την παρακολούθηση αυτών των βίαιων συγκρούσεων επηρεάζει την ανάπτυξή τους, μολονότι μερικές φορές αναγνωρίζουν κάποια σημάδια συναισθηματικών διαταραχών πάνω τους. Τα παιδιά συχνά υπέφεραν από σοβαρά μαθησιακά προβλήματα. Φαντασθείτε να προσπαθούν να συγκεντρωθούν στη δουλειά του σχολείου, ενώ φοβούνται πως μπορεί να γυρίσουν σπίτι και να μη βρουν ζωντανή τη μητέρα τους. Η υποταγή χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά αυτών των παιδιών στο σχολείο. Έξω, όμως, από το σχολείο, είναι παρορμητικά, ατίθασα και επιθετικά προς τα άλλα παιδιά. Έχουν μάθει πολλά τεχνάσματα για να γλιτώνουν από το ξύλο. Παρατήρησα τη συμπεριφορά αυτών των παιδιών σε καταφύγια για κακοποιημένες γυναίκες. Τα παιδιά μπορούσαν να αδιαφορούν για τους θορύβους και να προσηλώνονται για πολλή ώρα στην τηλεόραση. Συχνά χρειαζόταν άμεση φυσική επαφή για να αποσπάσει κανείς την προσοχή τους. Οι μητέρες τους ταλαντεύονταν ανάμεσα στην υπερπροστασία και την αδιαφορία.

Η παρουσία των παιδιών στο σπίτι επηρεάζει τη συχνότητα των κύκλων κακοποίησης. Ο αριθμός των σοβαρών επεισοδίων και ο αριθμός των κύκλων φαίνεται να αυξάνει σε τρεις συγκεκριμένες περιόδους. Η πρώτη είναι στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, όπου εμφανίζεται μια γρήγορη κλιμάκωση της σωματικής βίας πάνω στη γυναίκα. Η δεύτερη περίοδος εμφανίζεται όταν υπάρχουν βρέφη και μικρά παιδιά στο σπίτι. Τα μικρά παιδιά απαιτούν μεγάλη προσοχή από τη γυναίκα. Είναι, επίσης, πιο δύσκολο να σταματήσεις τα παρακάγια ενός μικρού παιδιού και να περιορίσεις τις απαιτήσεις του. Γυναίκες, που έχουν υποστεί κακοποιήσεις όταν τα παιδιά

τους ήταν μικρά, συχνά τις αποδίδουν στη ζήλεια των δραστών για τον χρόνο που ξόδευαν οι ίδιες με τα παιδιά τους.

Η τρίτη περίοδος κλιμάκωσης της βίας είναι όταν τα παιδιά μπουν στην εφηβεία. Η περίοδος αυτή είναι δύσκολη, ακόμα και για τις φυσιολογικές οικογένειες. Οι έφηβοι δεν μπορούν να παραμένουν ουδέτεροι στους καυγάδες των γονιών τους. Οι κακοποιημένες γυναίκες του δείγματος ανέφεραν ότι τα παιδιά τους διάλεγαν μια από τις εξής δύο τακτικές. Ή υποστήριζαν τη μητέρα τους και προσπαθούσαν να σταματήσουν τον δράστη ή έπαιρναν το μέρος του πατέρα τους και άρχιζαν να κακομεταχειρίζονται κι αυτά τη μητέρα τους. Δεν είναι φανερό γιατί οι έφηβοι διαλέγουν τη μία ή την άλλη αντίδραση. Εκείνο που φαίνεται είναι πως, ανεξάρτητα από την αντίδρασή τους, έχουν ανάμικτα αισθήματα για τη μητέρα τους: την αγαπούν και τη μισούν. Θέλουν να την προστατεύσουν, αλλά αισθάνονται, επίσης, πως αξίζει την κακομεταχείριση. Σε πολλές περιπτώσεις θυμώνουν μαζί της γιατί τους έχει εγκαταλείψει στο έλεος των δραστών.

Η ιστορία της Τασίας απεικονίζει τον τρόπο που συμβαίνει αυτή η αλλοτρίωση. Όταν συζήτησα μαζί της ήταν είκοσι ενός χρόνων, φοιτήτρια στο κολέγιο, η μεγαλύτερη κόρη μιας οικογένειας με τέσσερα παιδιά. Είχε μια αδελφή δεκαεφτά χρόνων, έναν αδελφό δεκαπέντε και μια άλλη αδελφή οχτώ χρόνων. Ο πατέρας της κακοποιούσε τη μητέρα της από τότε που μπορούσε να θυμηθεί. Την ίδια την κακομεταχειρίζονταν όταν ήταν παιδί.

Ποτέ δεν φανταζόμουν ότι η οικογένειά μου ήταν διαφορετική από τις οικογένειες των άλλων παιδιών, ώσπου έφτασα στην τρίτη ή τέταρτη τάξη του δημοτικού. Θυμάμαι πως τότε πήγα μια μέρα στο σχολείο με τα χέρια και τα πόδια μου γεμάτα μελανιές που μου είχε κάνει ο πατέρας μου το προηγούμενο βράδυ. Θυμάμαι που ο δάσκαλος έκανε μεγάλη φασαρία γι' αυτό και με πήγε στο γραφείο του διευθυντή. Μια γυναίκα ήρθε και μου μίλησε. Νομίζω πως ήταν κοινωνική λειτουργός. Θυμάμαι πως ήταν πολύ καλή και με ρώτησε πώς έπαθα τις μελανιές. Κατά κάποιο τρόπο μου είχαν περάσει το μήνυμα πως θα ήταν λάθος να πω σε άλλους την αλήθεια: ότι ο πατέρας μου με είχε χτυπήσει, όπως είχε κακοποιήσει και τη μητέρα μου εκείνο το βράδυ. Έτσι, δεν είπα λέξη τότε ή αργότερα, μέχρι πέρσι, που τελικά μίλησα σε κάποιον άλλον έξω από την οικογένειά μου.

Μεγαλώνοντας, μπορώ να θυμηθώ μερικές φορές, όταν ο πατέρας μου και η μητέρα μου είχαν μεγάλους καυγάδες, η μητέρα μου με πήγαινε στο σπίτι της γιαγιάς ή της θείας μου. Μερικές φορές περνούσα εκεί μια ή δυο νύχτες, μαζί με τον αδελφό μου και την αδελφή μου. Αργότερα, μετά που γεννήθηκε το μωρό, η μητέρα μου με χρειαζόταν πραγματικά για να παίξω τον ρόλο της μητέρας για τη Λίζα. Συνήθως δεν με ένοιαζε. Μου άρεσε να βοηθώ τη μητέρα μου. Προσπαθούσε να δουλεύει για να αγοράζει πράγματα για μας. Νομίζω πως προσπαθούσε να καλύψει μερικά από τα χρέη του πατέρα. Αλλά σ' αυτό το θέμα υπήρχε ένας πέπλος σιωπής και δεν το συζητούσαμε ποτέ.

Τελοσπάντων, εγώ ήμουν εκείνη που έπρεπε να ετοιμάζω όλους τους άλλους για να πάνε στο σχολείο. Έπρεπε να ετοιμάζω το φαγητό και να ταΐζω το μωρό τα πρωινά, ώστε να μπορεί να κοιμάται η μητέρα μου. Όταν γύριζα στο σπίτι, στις τρεις το μεσημέρι, η μητέρα μου είχε κιόλας φύγει για τη δουλειά και ο πατέρας μου φρόντιζε το μωρό. Εκείνος δούλευε τη νύχτα. Η μητέρα μου γύριζε σπίτι όταν ο πατέρας μου ήταν έτοιμος για να φύγει. Έτσι, δεν βλέπονταν και πολύ. Πάντως, μόλις γύριζα στο σπίτι έπρεπε να αναλάβω το μωρό, ώστε ο πατέρας μου να πέσει για ύπνο.

Θυμάμαι που πολλές φορές με έδερνε ο πατέρας μου γιατί δεν έκανα σωστά μερικά πράγματα. Μόνο μετά που πήγα στο γυμνάσιο κατάλαβα πως οι καυγάδες που είχα με τον

πατέρα μου ήταν ίδιοι με αυτούς που είχε εκείνος με τη μητέρα μου. Θυμάμαι πολύ έντονα που πήγα σ' αυτή μια μέρα κλαίγοντας γι' αυτά που γίνονταν στο σπίτι όταν εκείνη έλειπε στη δουλειά. Ξέρω πως ήμουν θυμωμένη μαζί της, αλλά χρειαζόμουν και την προστασία της. Μου είπε πολύ καθαρά πως δεν μπορούσε να με προστατεύσει. Έκλαιγε μαζί μου και μου είπε πόσο πολύ με αγαπούσε, αλλά είπε πως δεν μπορούσε να κάνει τίποτα κι όλοι έπρεπε να προσπαθήσουμε να κάνουμε ό,τι καλύτερο μπορούμε. Με παρακάλεσε να προσπαθήσω να αποφεύγω τον πατέρα μου και να μην τσακώνομαι μαζί του. Έμοιαζε σαν να ξέρεي ότι το λάθος δεν ήταν δικό μου, αλλά από το άλλο μέρος με άφηνε να τις τρώω στη θέση της. Ποτέ δεν συζητήσαμε γι' αυτά τα πράγματα, αλλά ήξερα πως ήταν έτσι.

Θυμάμαι που κάποτε προσπάθησα να μιλήσω στη γιαγιά μου. Ήταν άλλη μια μητέρα για μένα. Αρχισα να κλαίω και να της λέω αυτά που σκεφτόμουν. Με κοίταξε και μου είπε «Ήσύχασε, κορίτσι μου, ησύχασε. Δεν ξέρεις τι λες. Μη λες τέτοια πράγματα κορίτσι μου. Δεν είναι αλήθεια. Ξέρεις πως η μητέρα σου σε αγαπά. Ξέρεις πως παλεύει σκληρά για σένα και τ' αδέρφια σου. Πρέπει κι εσύ να κάνεις τις υποχρεώσεις σου. Ξέρουμε πως είναι δύσκολη η ζωή με τον πατέρα σου, αλλά πρέπει να είσαι δυνατή. Πρέπει να το αντέξεις.»

Όταν έφυγα από το σπίτι για να πάω στο κολέγιο, που ήταν σε άλλο μέρος, αισθάνθηκα πολύ ένοχη, σαν να εγκατέλειπα τη μητέρα μου. Όπως το είχα προβλέψει, τα χτυπήματα του πατέρα μου άρχισαν να αυξάνουν πάνω της μόλις εγώ έφυγα. Δεν μπορούσα να κάνω τίποτα. Αν γυρίζα στο σπίτι, θα έτρωγα εγώ το ζύλο κι εκείνη θα έτρωγε λιγότερο. Αλλά αισθάνθηκα πως θα τρελαινόμουν, πως έπρεπε να φύγω και πως το να πάω στο κολέγιο ήταν το καλύτερο που μπορούσα να κάνω. Ακόμα, μερικές φορές, νιώθω ένοχη. Αλλά ξέρω πως ήταν η σωστή απόφαση, μολονότι τώρα δεν μ' αφήνουν να γυρίσω στο σπίτι.

Αυτό έγινε γιατί το Πάσχα, όταν πήγα σπίτι, ο πατέρας κι η μητέρα μου έμειναν όλη μέρα μέσα, καυγαδίζοντας. Η μητέρα μου προσπαθούσε να μας ησυχάσει και να μας κρατήσει έξω απ' όλα αυτά, ενώ ο πατέρας μου φώναζε και μας χτυπούσε όλους. Δεν μπορούσα να το αντέξω άλλο και είπα στον πατέρα μου να σταματήσει. Τότε αυτός όρμηξε πάνω μου και η μητέρα μου μπήκε ανάμεσά μας – ήταν μια από τις λίγες φορές που προσπάθησε να με προστατεύσει. Έτρεξα μακριά κλαίγοντας και ο πατέρας μου άρχισε να χτυπά τη μητέρα μου. Τα αδέρφια μου στέκονταν και παρακολουθούσαν και δεν ήξεραν τι να κάνουν. Θεέ μου, ήταν τρομερό!

Μόλις μπόρεσα το 'σκασα από το σπίτι και φώναξα την Αστυνομία. Αποφάσισα ότι δεν πήγαινε άλλο. Δεν μπορούσα να το ανεχτώ άλλο και η μητέρα μου δεν έπρεπε να συνεχίσει έτσι. Ήρθαν οι αστυνομικοί. Μπήκα στο σπίτι μαζί τους. Μας έβαλαν να καθήσουμε κι εγώ είπα την ιστορία. Κοίταζαν τον πατέρα μου και τη μητέρα μου. Η μητέρα μου ήταν γεμάτη μελανιές και τα δάκρυά της δεν είχαν ακόμα στεγνώσει. Ο πατέρας μου ήταν αναμαλλιασμένος, χωρίς να έχει καλμάρει. Ο αδελφός μου και οι αδελφές μου τρομοκρατημένοι, αλλά μέσα σ' αυτή τη συνωμοσία της σιωπής. Οι αστυνομικοί ρώτησαν τη μητέρα μου «Αυτός έκανε όλα αυτά;». Η μητέρα μου με κοίταξε, κοίταξε τα άλλα παιδιά, τον πατέρα μου και, έπειτα, κοίταξε τους αστυνομικούς και είπε «Όχι, ήταν απλώς ένας οικογενειακός καυγάς».

Φώναξα, παρακάλεσα και προσπάθησα να πείσω τα αδέρφια μου να πουν κάτι, αλλά κανείς δεν μίλησε. Είχαν τη στάση που είχα κι εγώ στην ηλικία τους. Κάνω ό,τι καλύτερο μπορώ, αλλά δεν είναι δυνατό να τους προστατεύσω πια. Έφυγα από το σπίτι εκείνη τη μέρα και δεν έχω ξαναγυρίσει από τότε. Πάνε επτά μήνες και μου λείπουν όλοι τόσο πολύ.

Πηγαίνω να δω τα αδέρφια μου, μερικές φορές, στο σπίτι της γιαγιάς μου και μιλώ αρκετά με τη μητέρα μου. Από τότε δεν έχω μιλήσει στον πατέρα μου και δεν νομίζω ότι θα

του ξαναμιλήσω ποτέ. Αν και ξέρω πως το “ποτέ” είναι πολύς χρόνος, είμαι τόσο θυμωμένη μαζί του που δεν μπορώ ούτε να μιλήσω γι’ αυτό. Είμαι θυμωμένη και με τη μητέρα μου, για όλα αυτά τα χρόνια, αλλά την αγαπώ και μ’ αγαπά. Το χειρότερο είναι τι θα γίνει με τα αδέρφια μου, ιδιαίτερα με τη μικρή αδελφή μου. Θέλω να μπορούσα να τους βγάλω από εκεί μέσα και να τους σώσω, αλλά τώρα πρέπει να σωθώ εγώ και να τελειώσω το σχολείο. Ύστερα ίσως να μπορέσω να γυρίσω πίσω και να τους βοηθήσω.

Όταν συνάντησα τη Μαργαρίτα, ήταν σαράντα πέντε χρόνων και έπαιρνε επίδομα ανεργίας. Είχε τρία παιδιά στην εφηβεία, δυο αγόρια και ένα κορίτσι. Όταν άκουσε πως έπαιρνα συνεντεύξεις από κακοποιημένες γυναίκες, μου τηλεφώνησε και ζήτησε να μου μιλήσει. Μου είπε καθαρά στο τηλέφωνο ότι δεν είχε κακοποιηθεί από τον άντρα της. Εξάλλου, δεν είχε άντρα. Αυτοί που την κακοποιούσαν ήταν τα παιδιά της.

Ο άντρας μου με εγκατέλειψε πριν από δέκα χρόνια όταν το μεγαλύτερο παιδί μου ήταν οχτώ χρόνων και το μικρότερο τεσσάρων. Από τότε είμαι μόνη. Είχα κάποιες σχέσεις με άντρες και, καμιά φορά, κάποιος ερχόταν για λίγο σπίτι, αλλά όχι πολύ συχνά. Όλα έπρεπε να τα κάνω μόνη μου. Έπρεπε να αναθρέψω αυτά τα παιδιά. Βρήκα μια δουλειά, που μου άρεσε, σε κομμωτήριο κι έτσι έβγαζα αρκετά χρήματα. Αργότερα, όμως, κουράστηκα και δεν ήμουνα καλά. Έτσι, πήρα για ενάμιση χρόνο επίδομα ανεργίας, ώσπου έκανα την εγχείρηση. Νομίζω πως τότε ήταν που τα παιδιά άρχισαν να με χτυπούν. Δεν νομίζω πως το έκαναν πριν από την εγχείρηση, αν και μου φώναζαν πολύ.

Όταν ήταν πολύ μικρά, ο πατέρας τους με χτυπούσε, αλλά δεν νομίζω πως το έβλεπαν και δεν νομίζω πως το ήξεραν. Ήταν πολύ μικρά. Επιπλέον, ο πατέρας τους ήταν πολύ καλός μαζί τους. Ντρέπομαι που το λέω, αλλά εγώ ήμουν εκείνη που τα χτυπούσε. Μερικές φορές, εκείνος με χτυπούσε και η ατμόσφαιρα ήταν πολύ έντονη κι αυτά τα παιδιά, είχα τρία παιδιά, έκλαιγαν και τσίριζαν και μου έδιναν στα νεύρα. Έμοιαζε να μην μπορώ να κάνω τίποτα το σωστό γι’ αυτά. Δεν μπορούσα να ευχαριστήσω τον άντρα μου και δεν μπορούσα να ευχαριστήσω τα μωρά μου, ιδιαίτερα το μεσαίο, την κόρη μου. Ήταν τόσο δύσκολο μωρό. Έκλαιγε, τσίριζε και ήθελε πάντα κάτι. Έδερνα πότε-πότε αυτά τα μωρά. Ίσως γι’ αυτό να με χτυπούν κι αυτά τώρα. Δεν ξέρω.

Στην αρχή, τα πηγαίναμε καλά εγώ με τα παιδιά. Μόνο μερικές φορές άρχιζαν να με πιέζουν. Το αστείο είναι πως αυτό γίνεται, συνήθως, μόλις πάρω την επιταγή από την Πρόνοια. Τότε, το καθένα τους αρχίζει να μου ζητά χρήματα. Και πριν προλάβω να κρατήσω κάτι για τον εαυτό μου, τα χρήματα εξαφανίζονται. Τους ζήτησα εκατό φορές να κάνουν κάποια δουλειά, αν θέλουν περισσότερα χρήματα. Αλλά είναι τεμπέληδες και δεν δουλεύουν αφού μπορούν να πάρουν χρήματα από μένα. Η κόρη μου είναι αυτή που μου κάνει τα χειρότερα. Έχει πρόβλημα και με το οινόπνευμα και με τα ναρκωτικά. Ανησυχώ τόσο πολύ γι’ αυτήν, μερικές φορές, αλλά θυμώνω μαζί της. Αν της δώσω κάποια συμβουλή ή της πω τι να κάνει, ορμάει πάνω μου με φωνές και με χτυπά και με κλοτσά. Η κοινωνική λειτουργός μου λέει να της πω να φύγει από το σπίτι και να τα βγάλει πέρα μόνη της, αλλά δεν μπορώ να το κάνω. Όλα αυτά τα χρόνια βασανίστηκα για να δώσω σ’ αυτά τα παιδιά μια καλύτερη ζωή. Τ’ αγαπώ. Ξέρω πως δεν το κάνουν επίτηδες για να με χτυπούν και, ίσως, να με χτυπούν επειδή θυμούνται πως κι εγώ τα χτυπούσα όταν ήταν μικρά. Δεν ξέρω.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς πως οι κακοποιημένες γυναίκες παίζουν με τα παιδιά τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις είναι δύσκολο γι’ αυτές να έχουν διάθεση

παιχνιδιού. Από τη στιγμή, πάντως, που αποκτούν αυτή τη διάθεση, χοροπηδούν, γελούν και συμπεριφέρονται σαν παιδιά. Έχω παρατηρήσει ανάλογες αντιδράσεις ανάμεσα σε δράστες, τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους. Οι δράστες τείνουν να παίζουν σαν παιδιά, προκαλώντας πολύ γέλιο με την αστεία συμπεριφορά τους. Μερικές φορές ξεπερνούν τα όρια. Η ανοησία τους εμπαιζει τους κοινωνικούς κανόνες. Για παράδειγμα, μπορεί να κοροϊδεύουν άλλους ανθρώπους. Μερικές φορές, είναι δύσκολο να σταματήσουν τα αστεία, πριν κάποιος πάθει κάτι.

Η Αγνή έλεγε πώς ο Αλέξης δημιουργούσε μια οικογενειακή ατμόσφαιρα γι' αυτήν και τα παιδιά της. Επικεντρωνόταν στις διακοπές τους. Όταν τα παιδιά ήταν μικρά πήγαιναν συχνά για κάμπινγκ.

Όταν ο Αλέξης αποφάσιζε να πάμε εκδρομή για το Σαββατοκύριακο, τα παιδιά άρχιζαν να είναι ανάστατα, περιμένοντας την εκδρομή. Δεν τα κατηγορώ. Εγώ ήμουν εκείνη που έπρεπε να κάνω όλες τις δουλειές. Έπρεπε να κάνω τα ψώνια και να ετοιμάσω τα φαγητά, να ξεχωρίσω τα ρούχα και να τα βάλω στις βαλίτσες, να συγγυρίσω το σπίτι πριν φύγουμε. Έλεγα στον εαυτό μου ότι άξιζε τον κόπο, γιατί τα παιδιά διασκεδάζαν πολύ. Πρέπει να πω ότι υπήρχαν στιγμές, σ' αυτά τα Σαββατοκύριακα, που ήταν οι πιο ωραίες που είχαμε ποτέ. Όταν ο Αλέξης ήταν ήρεμος κι αισθανόταν ωραία με τον εαυτό του, με μένα και τα παιδιά, η ζωή ήταν πραγματικά όμορφη.

Ποτέ δεν ήξερες, όμως, αν κάποια φορά οι διαθέσεις του άλλαζαν τόσο γρήγορα σαν μια καταγίδα πάνω από τη λίμνη. Όλοι μας είχαμε μάθει να αναγνωρίζουμε τα σημάδια της καταγίδας – πότε θα άλλαζε συμπεριφορά. Και δεν ήταν δυνατό να απομακρυνθούμε από κείνον μέσα στο κάμπινγκ. Ήταν δύσκολο να κρατήσω τα παιδιά ήσυχα. Δεν καταλάβαιναν. Μόλις πριν από λίγο, ο πατέρας τους τραγουδούσε, έπαιζε μπάλα κι έτρεχε μαζί τους κάνοντας αστεία. Και, ξαφνικά, γύριζε κι άρχιζε να τους φωνάζει να κάτσουν φρόνιμα, να σταματήσουν να κάνουν θόρυβο και να μην τον ενοχλούν. Δεν ξέραμε ποτέ τι να περιμένουμε.

Οι περισσότερες από τις κακοποιησεις παιδιών, που αναφέρθηκαν από τις γυναίκες, είχαν συμβεί όταν τα παιδιά ήταν στην προσχολική ηλικία. Στο ένα τρίτο των περιπτώσεων, ο πατέρας κακοποιούσε τη γυναίκα και τα παιδιά. Σε άλλο ένα τρίτο των περιπτώσεων, η γυναίκα κακομεταχειριζόταν κι αυτή τα παιδιά. Στο υπόλοιπο ένα τρίτο των περιπτώσεων, δεν αναφέρθηκε ιδιαίτερη κακομεταχείριση των παιδιών.

Ο Douglas Bersheron, διευθυντής του Εθνικού Κέντρου για την Κακομεταχείριση και Παραμέληση των Παιδιών στην Ουάσιγκτον, σε κατάθεσή του στη Γερουσία, έδωσε στοιχεία που δείχνουν ότι στο 70% των περιπτώσεων οικογενειών, στις οποίες κακοποιούνται τα παιδιά και η γυναίκα, η κακοποίηση των παιδιών γίνεται από τον άντρα. Ενώ, μόνο στο 40% των περιπτώσεων όπου κακοποιούνται τα παιδιά, αλλά όχι η γυναίκα, υπεύθυνος για την κακοποίηση των παιδιών είναι ο άντρας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι υφίσταται μια σοβαρή σχέση ανάμεσα στην κακοποίηση των παιδιών και της γυναίκας.

Μερικές φορές η κακοποίηση παίρνει τη μορφή της αιμομιξίας, στην περίπτωση των κοριτσιών. Στην πραγματικότητα, φαίνεται να υπάρχει μια πολύ μεγάλη σχέση ανάμεσα στην αιμομιξία πατέρα και αγοριών με τα κορίτσια της οικογένειας και στους άντρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους. Δεν έχω καμιά αμφιβολία ότι ο βιασμός, η κακοποίηση και η αιμομιξία συνδέονται μεταξύ τους. Είναι όλα εγκλήματα που διαπράττονται από τον άντρα πάνω στη γυναίκα.

Η Σοφία έλεγε πως προστάτευε τη μικρή κόρη της από τα χτυπήματα όταν η ίδια κακοποιείτο.

Η Λιλή μου ήταν ένα γλυκό μικρό μωρό. Έκλεγε σπάνια και μόνο όταν ο Γρηγόρης είχε προβλήματα με τον εαυτό του. Ένα βράδυ ο Γρηγόρης γύρισε σπίτι με πολύ άσχημη διάθεση. Κατάλαβα ότι θα δημιουργούνταν προβλήματα και γι' αυτό τάισα τη Λιλή και την έβαλα στο κρεβάτι λίγο νωρίτερα απ' ό,τι συνήθως. Έπαιξε λίγο στην κούνια της και κοιμήθηκε. Κατάφερα να κρατήσω ήσυχα τα πράγματα και νόμιζα ότι είχα αποφύγει την έκρηξη. Αργότερα, όμως, η Λιλή ξύπνησε κι άρχισε να κλαίει. Σηκώθηκα από το κρεβάτι, πήγα στο δωμάτιό της και προσπάθησα να την ηρεμήσω. Σκέφτηκα ότι ίσως πεινούσε κι ότι θα 'πρεπε να της δώσω άλλο ένα μπουκάλι γάλα.

Τη στιγμή εκείνη ο Γρηγόρης μπήκε στο δωμάτιο ουρλιάζοντας. Μόλις είχα κάνει μια εγχείρηση στο στόμα και τα ούλα μου με πονούσαν. Αλλά ο Γρηγόρης άρχισε να με χτυπά στο κεφάλι με μια καστανιέτα που είχαμε φέρει από ένα ταξίδι μας. Ένα χτύπημα με βρήκε στο στόμα. Μόλις άρχισε να με χτυπά, πήγα και κάθησα στο κρεβάτι με το μωρό στην αγκαλιά και κουλουριάστηκα, ώστε να μην μπορεί να με χτυπά στο πρόσωπο. Όταν έσπασε η καστανιέτα, έβγαλε το παπούτσι του κι άρχισε να με χτυπά μ' αυτό στα πόδια, το κεφάλι και την πλάτη μου. Το μωρό έκλαιγε.

Με τράβηξε από τα πόδια και μ' έριξε κάτω, ενώ κρατούσα το μωρό στην αγκαλιά. Έπρεπε να προστατεύσω το μωρό. Έπεσα στο πάτωμα και γέμισα μελανιές. Όσο με χτυπούσε δεν είπα λέξη. Φαινόταν να το κάνει εν ψυχρώ. Φοβόμουνα μήπως χτυπήσει το μωρό ή μου ανοίξει τα ράμματα στο στόμα. Δεν σκεφτόμουνα πως θα μπορούσε να με σκοτώσει, αλλά φοβόμουνα πως θα μπορούσε να σκοτώσει το μωρό. Δεν ξέρω γιατί σταμάτησε, αλλά αυτό έγινε τελείως ξαφνικά.

Η Κική δυσκολεύτηκε να προστατεύσει την κόρη της. Είχε χωρίσει από τον πατέρα της μικρής και ζούσε μαζί με έναν άλλο άντρα, που φάνηκε σκληρός τόσο μαζί της όσο και με το μωρό. Η Κική έζησε μαζί του μόνο για δυο μήνες, όταν η κόρη της ήταν περίπου δυο χρόνων. Αλλά έγιναν τόσα μέσα σ' αυτό το λίγο διάστημα, που δεν θα ξεχαστούν εύκολα.

Η κόρη μου άρεσε στον Νίκο. Θέλω να πω πως ήταν χαριτωμένη, όμορφη και στην ηλικία εκείνη που άρχιζε να μιλά. Βγαίναμε έξω όλοι μαζί και ο Νίκος φαινόταν τόσο περήφανος γι' αυτήν. Την επιδείκνυε σαν κούκλα κι έλεγε πως ήταν η κόρη του. Μερικές φορές ήταν περίεργο, σαν να ήθελε να πιστέψει ο κόσμος πως ήμασταν παντρεμένοι, πως είμαστε μια οικογένεια. Αλλά υπήρχαν άλλες φορές που ήταν βίαιος και σκληρός, σαν να είχε κάτι μέσα του που το έβγαζε πάνω μου.

Πραγματικά, δεν ήξερε τι θα πει οικογένεια. Μόλις εγκαταστάθηκε στο διαμέρισμά μου κατάλαβα πως ήταν λάθος. Ξαφνικά, το μωρό άρχισε να του δίνει στα νεύρα. Η κόρη μου ήθελε να έχει ένα αναμμένο φωτάκι τη νύχτα γιατί φοβόταν. Ο Νίκος δεν με άφηνε να το ανάβω. Δεν μπορούσα να την ακούω να ξυπνάει τη νύχτα και να φωνάζει και να κλαίει. Ήταν τόσο μικρή και τόσο φοβισμένη, αλλά δεν με άφηνε να πάω να την παρηγορήσω. Όταν ξυπνούσε τη νύχτα με κάποιον εφιάλτη και με φώναζε, εκείνος με κράταγε στο κρεβάτι και δεν μ' άφηνε να πάω κοντά της.

Όταν κάναμε έρωτα και άρχιζε να κλαίει (δεν ξέρω γιατί, αλλά φαινόταν πάντα να γίνεται έτσι, σαν να ήξερε την ώρα), εκείνος θύμωνε μαζί μου και μαζί της. Όλο την κατηγορούσε. Έλεγε πως ήταν ανόητη γιατί ακόμα δεν έλεγε πολλές λέξεις ή βρεχόταν. Μα

ήταν μόνο δυο χρόνων. Τι περίμενε απ' αυτήν; Υποθέτω πως ήξερα ότι τα πράγματα θα γίνονταν πολύ άσχημα όταν ο Νίκος αποφάσισε να αναλάβει την εκπαίδευσή της για να μην βρέχεται. Εκείνος ήταν πολλές ώρες στο σπίτι και εγώ δεν μπορούσα να μένω μόνη μαζί της. Όταν η μικρή έκανε καμιά ζημιά, την έδερνε τόσο πολύ που ήθελα να κλαίω μαζί της.

Αλλά αυτό που με τρόμαζε ήταν όσα τις έκανε όταν εκείνη ήταν καλή και πήγαινε στην τουαλέτα. Μόλις η μικρή τέλειωνε από την τουαλέτα, εκείνος πήγαινε να τη σκουπίσει. Της χάιδευε τα γεννητικά της όργανα. Ανεβοκατέβαζε το χέρι του ανάμεσα στον ποπό της με τρόπο που καταλάβαινα πως δεν ήταν σωστός. Το είχαν κάνει παιχνίδι. Γελούσαν και οι δυο τους. Την ημέρα που τον έπιασα να βάζει το δάχτυλό του μέσα στον μικρό της κόλπο, τα μάζεψα και φύγαμε. Πιστεύω, πραγματικά, πως θα έκανε έρωτα μαζί της αν ήταν λίγο πιο μεγάλη. Τι τέρας!

Η Κική έσωσε το κοριτσάκι της προσέχοντας ό,τι έβλεπε. Ο αριθμός των μικρών κοριτσιών που έχουν βιαστεί από τον πατέρα τους ή τα αδέρφια τους είναι άγνωστος. Οι ερευνητές και άλλα άτομα που εργάζονται σε ειδικά ιδρύματα ξέρουν πως αυτές οι περιπτώσεις δεν είναι ασυνήθιστες. Συχνά, οι ίδιοι άντρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους αποπλανούν και τα κορίτσια τους, από την ηλικία των δυο χρόνων μέχρι την εφηβεία. Πολλές από τις γυναίκες του δείγματος, στις συζητήσεις τους, άρχιζαν να κλαίνε και να λένε πως υποπτεύονται πως οι άντρες τους είχαν αποπλανήσει ή βιάσει τις κόρες τους. Ακόμα περισσότερες δεν είχαν σκεφτεί πως μπορεί να συνέβαινε κάτι τέτοιο μέχρις ότου κάποιος άλλος άνοιγε τα μάτια τους. Οι γυναίκες, στις συνεντεύξεις τους, ποτέ δεν έφερναν μόνες τους αυτό το θέμα, αλλά έπρεπε να ερωτηθούν ειδικά για να απαντήσουν. Αυτές οι γυναίκες το εύρισκαν πολύ σκληρό να μιλήσουν για την ενοχή τους, ότι άφηναν τις κόρες τους στο έλεος των βίαιων αντρών. Αισθάνονταν πως έπρεπε να τα γνώριζαν αυτά και να τα είχαν σταματήσει. Αν και είναι δύσκολο να τις κατηγορήσει κανείς. Αυτές και οι κόρες τους ήταν θύματα της αποκρουστικής και αδικαιολόγητης συμπεριφοράς των αντρών τους.

Η αντίδραση της Πόπης ήταν χαρακτηριστική.

Ποτέ δεν φαντάστηκα πως μπορούσε να κάνει τίποτα με την κόρη μου μέχρι τώρα. Αλλά κάτι θα πρέπει να είχε κάνει, έτσι δεν είναι; Όλες τις φορές που ταξιδεύαμε μαζί, εγώ κοιμόμουν με τη μεγάλη μου κόρη κι εκείνος με τη μικρή, σ' αυτά τα διπλά κρεβάτια που έχουν τα οικογενειακά μοτέλ. Η μικρή μου κόρη ερχόταν σε μένα κλαίγοντας, λέγοντας ότι δεν ήθελε να κοιμηθεί με τον μπαμπά, παρακαλώντας να κοιμηθεί με την αδελφή της. Εκείνος, όμως, επέμενε πως δεν ήταν σωστό τα κορίτσια να μας βλέπουν να κοιμόμαστε μαζί. Θα μπορούσαν να σκεφτούν ότι κάναμε έρωτα κι αυτό ήταν τρομερό. Θα διαστρέβλωνε τα μυαλά τους. Θεέ μου, τι ανόητη ήμουν να τον πιστεύω!

Είναι περίεργο, ξέρεις. Δεν άφηνε ποτέ τα κορίτσια να πάνε ραντεβού. Όταν η μεγάλη πήγαινε στην τελευταία τάξη του λυκείου δεν την άφηνε να βγαίνει από το σπίτι. Έκλεγε και τον παρακαλούσε να την αφήσει να πάει στη γιορτή του σχολείου, αλλά δεν την άφησε. Περίεργο, γιατί όταν η μικρή ήθελε φέτος να πάει, τελικά την άφησε. Την πήγε σε ένα κατάστημα ενδυμάτων να διαλέξει το φόρεμά της και πρέπει να σου πω ότι δεν έχω ξαναδεί πιο σέξι φόρεμα. Ήταν μαύρο και κοντό και είχε δυο κοψίματα αριστερά-δεξιά.

Τίποτα δεν τον ικανοποιεί. Από τη μια ζηλεύει τον φίλο της κι από την άλλη τη ντύνει με προκλητικά ρούχα. Προσπάθησα να μείνω έξω από τη σχέση τους. Όταν εκείνος είναι απασχολημένος μαζί της μ' αφήνει ήσυχη και δεν με κακοποιεί. Φαντάζομαι πως κάνω λάθος που δεν την προστατεύω, αλλά η αλήθεια είναι πως δεν νομίζω ότι θα μπορούσα να

την προστατεύσω με οποιονδήποτε τρόπο. Εκείνος δεν θα με άκουγε. Μόνο που θα γίνονταν τα πράγματα χειρότερα.

Η μεγάλη αδελφή δεν συμφωνούσε μ' αυτά. Την είδαμε σε ένα κοινοτικό Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, αφού έφυγε από το σπίτι της. Ήταν δύσκολο να πει κανείς με ποιόν ήταν περισσότερο θυμωμένη: με τον πατέρα της, που τη χτυπούσε κτηνωδώς όταν υποπτευόταν ότι έχει σεξουαλικές σχέσεις με κάποιον φίλο της, ή με τη μητέρα της, που ποτέ δεν την προστατεύσε από τις σεξουαλικές παρενοχλήσεις του πατέρα της. Μολονότι η μικρή κόρη το αρνιόταν, η μεγάλη ένιωθε πως η μητέρα της γνώριζε αυτά που έκανε ο πατέρας της και ήταν συνένοχη γιατί δεν τον σταμάτησε. Στάλθηκε να ζήσει με μια θεία της, σε μια άλλη Πολιτεία. Ήταν, ίσως, η μοναδική λύση στην περίπτωση αυτή.

Σε πολλές περιπτώσεις, το άτομο που βοηθούσε περισσότερο την κακοποιημένη γυναίκα ήταν η μητέρα του δράστη. Ήταν το πρόσωπο στο οποίο έτρεχε η κακοποιημένη γυναίκα, στη μέση της νύχτας, χτυπημένη και τρομοκρατημένη. Συχνά, η πεθερά της τη συμπονούσε, λέγοντας πως την καταλαβαίνει γιατί και η ίδια είχε κακοποιηθεί στον γάμο της: «Κοίταζε τα καλά σημεία. Μη μένεις στις άσχημες στιγμές, που περνούν. Εγώ πέρασα χειρότερα από σένα κορίτσι μου. Ξέρω τι περνάς, αλλά να ευχαριστείς τον Θεό γιατί υπάρχουν και χειρότερα». Από το ένα μέρος, η πεθερά γίνεται αγαπητή, προσφέροντας τη συμπόνια της. Από το άλλο μέρος, όμως, συχνά η κακοποιημένη γυναίκα την κατηγορεί ότι αυτή φταίει, γιατί μεγάλωσε έτσι τον γιό της. Οι γυναίκες έλεγαν πως οι δράστες είχαν ανάμικτα αισθήματα για τις μητέρες τους, τις αγαπούσαν και, ταυτόχρονα, τις μισούσαν.

Κοινωνική καταπίεση

Είναι καλός ο Άρης, δεν είναι κακός. Νιώθει την ανάγκη να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο. Δεν θα έκανε κακό σε κανέναν. Γιατί σε μένα; Προσπαθεί να προλάβει να ολοκληρώσει το πρόγραμμά του. Δεν σταματά ποτέ. Δεν μπορώ να θυμηθώ την τελευταία φορά που κάναμε πραγματικές διακοπές οι δυο μας, χωρίς δημοσιογράφους ή βοηθητικό προσωπικό. «Διακοπές εργασίας» τις λέει ο Άρης. «Δεν υπάρχει χρόνος για ξεκούραση», λέει. «Υπάρχουν τόσα πολλά που πρέπει να γίνουν».

Υποθέτω πως δεν θα έπρεπε να παραπονιέμαι. Έχω το βοηθητικό προσωπικό. Δεν πρέπει να μαγειρεύω, να καθαρίζω το σπίτι, αλλά να οργανώνω όλα αυτά. Αλλά δεν αισθάνομαι σαν να τα κάνω, απλώς τα κάνουν κάποιοι άλλοι. Ξέρεις, είναι περίεργο πόσο μόνη μπορεί να αισθάνεσαι ακόμα και μέσα σ' ένα σπίτι γεμάτο από ανθρώπους.

Μερικές φορές μου αρέσει ακόμα και η λάμψη της δημόσιας ζωής. Αναγκάζει τον Άρη να με προσέχει μπροστά στον κόσμο. Αλλά, μόλις φύγουν οι κάμερες της τηλεόρασης, ξαναγίνεται κακός και σκληρός και με αγνοεί, όπως συνήθως. Δεν ξέρω πόσο ακόμα θα το αντέξω. Το ποτό δεν βοηθά, ούτε τα χαπάκια. Τα δοκίμασα και βρέθηκα στο νοσοκομείο. Μπορεί να φωνάζω για να με προσέξει, αλλά το μόνο που καταφέρνω είναι να δέχομαι βρισιές και σαρκασμούς. Τώρα που είμαστε δημόσια πρόσωπα, ο Άρης δεν με χτυπά πια, αλλά η σκληρότητά του είναι η ίδια. Θα πέθαινε αν ήξερε πως είμαι εδώ και σου μιλώ τώρα. Εγώ, μια κακοποιημένη γυναίκα; Χα, χα! Δεν θα το πίστευε ποτέ.

Με ενθαρρύνει να ασχοληθώ με κάτι, αλλά μετά με κατηγορεί για κάθε λάθος που κάνω. Δεν έχεις δικαίωμα να κάνεις λάθη αν είσαι μέρος της ζωής του Άρη. Υποθέτω ότι θα με χώριζε αν δεν χρειαζόταν τόσο πολύ την εικόνα μιας συζύγου δίπλα του. Δεν με χρειάζεται για το σεξ. Φαίνεται πως έχει αρκετές άλλες γυναίκες. Στοιχηματίζω πως οποιαδήποτε γυναίκα θα έδινε τα πάντα για να περάσει λίγο χρόνο μαζί του. Δεν ξέρουν. Αλλά δεν θα μπορούσα να τον αφήσω. Θα του κατέστρεφα την καριέρα. Χα! Ποτέ δεν θα με άφηγε να το κάνω. Είμαι βέβαιη πως θα χρησιμοποιούσε όλη του την ισχύ για να με εξαφανίσει. Ξέρεις, ο Άρης είναι ικανός για όλα.

Η αντίφαση ανάμεσα στην εικόνα ενός άντρα που χτυπά τη γυναίκα του και, ταυτόχρονα, προσφέρει τη ζωή του στην υπηρεσία της κοινότητας είναι φανερή στην παραπάνω ιστορία. Υπήρξαν πολλές ανάλογες περιπτώσεις στο δείγμα μου. Ήταν γυναίκες που παγιδεύτηκαν από τα επαγγέλματα, τις καριέρες και τις κοινωνικές θέσεις των αντρών τους. Ήταν γυναίκες στρατιωτικών, συνδικαλιστών, πολιτικών ή άλλων διακεκριμένων αντρών. Στα μάτια του κοινού, οι δραστηριότητες αυτών των γυναικών αντανakλούσαν πάνω στους άντρες τους κι εκείνοι ήξεραν τις πιθανές αρνητικές συνέπειες. Συχνά, αυτές οι γυναίκες δεν μπορούσαν να κάνουν οτιδήποτε αν δεν το ενέκρινε ο άντρας τους.

Η χρήση της κοινωνικής καταπίεσης στις σχέσεις κακοποίησης γενικά περιλαμβάνει ψυχολογικούς καταναγκασμούς. Η απειλή της σωματικής βίας είναι πάντα παρούσα. Αυτές οι γυναίκες δέχονται το μήνυμα πως, αν δεν υπακούσουν, θα υποστούν σοβαρές συνέπειες. Ξέρουν, επίσης, πως κανείς δεν θα τις βοηθήσει. Καταρχήν, κανένας δεν θα πιστέψει πως οι στυλοβάτες της κοινότητας είναι ικανοί να κάνουν αυτά που καταγγέλλουν οι γυναίκες. Επιπλέον, αυτές οι γυναίκες αισθάνονται πως κανένας δεν θα τολμούσε να συγκρουστεί με τους άντρες τους. Η κατάσταση είναι ακόμα πιο δύσκολη όταν ο δράστης έχει κάποιο επάγγελμα που υποτίθεται πως

προσφέρει προστασία στη γυναίκα: αστυνομικός, ψυχολόγος, γιατρός, δικαστικός, δικηγόρος, στρατιωτικός, πολιτικός, δημοσιογράφος κλπ. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, οι γυναίκες ξέρουν πως αν ζητήσουν από κάπου βοήθεια πρέπει να είναι έτοιμες για τη δημοσιότητα που θα επακολουθήσει και για την πιθανή καταστροφή της καριέρας του άντρα τους.

Η παρακάτω ιστορία μου δόθηκε γραπτά και ανώνυμα. Είναι, όμως, τόσο παρόμοια με άλλες, ώστε δύσκολα θα μπορούσε κανείς να την αρνηθεί.

Παντρευτήκαμε πριν από είκοσι πέντε χρόνια. Ήμασταν και οι δυο από πολύ πλούσιες οικογένειες. Και οι δυο οικογένειες ήταν ενθουσιασμένες με τον γάμο μας. Τρεις βδομάδες μετά τον γάμο άρχισε η κακομεταχείριση και συνεχίστηκε όσο τα παιδιά μου ήταν μικρά. Τελικά, γύρισα στο σπίτι των γονιών μου. Ο πατέρας μου είχε μια πολύ μεγάλη συζήτηση με τον άντρα μου, ο οποίος ορκίστηκε πως δεν θα το ξανακάνει ποτέ. Επίσης, ο πατέρας μου βεβαιώθηκε πως θα είχαμε αρκετό προσωπικό, ώστε αν συνέβαινε τίποτα να του το πούνε. Είναι περίεργο, γιατί κι αν του είχαν πει κάτι, αυτός ποτέ δεν έκανε τίποτα.

Τα πρώτα πέντε χρόνια του γάμου μας πραγματικά τον αγαπούσα και σκεφτόμουνα ότι θα μπορούσα να τον βοηθήσω. Θα ήμουν ο ψυχίατρός του. Μετά από λίγο, όμως, άρχισε ο φόβος του θανάτου. Γύριζε από διάφορες συγκεντρώσεις, έπαιρνε τα πιστόλια του από τη συλλογή του και έλεγε «Δεν είμαι καλός και θα αυτοκτονήσω. Και θα σκοτώσω εσένα και τα παιδιά». Τον πίστευα. Φοβόμουνα πως θα σκοτωθεί και θα σκοτώσει εμένα και τα παιδιά. Όταν πηγαίναμε το βράδυ να κοιμηθούμε, με έδιωχνε από το κρεβάτι. Πολλές νύχτες τις πέρασα σε ξενοδοχεία ή σε άλλα δωμάτια του σπιτιού. Έβαζα μια από τις καμαριέρες να σταθεί όλη νύχτα έξω από το δωμάτιο που κοιμόμουνα. Γελάω τώρα, όταν το σκέφτομαι, γιατί δεν νομίζω πως μπορούσε να τον σταματήσει αν ήθελε να μπει στο δωμάτιο. Αλλά αυτό με έκανε να αισθάνομαι κάποια ασφάλεια.

Πίστευα πάντα πως ο άντρας μου ήταν πιο ισχυρός από τη δικαιοσύνη. Αν πήγαινα στο δικαστήριο ή στην Αστυνομία θα με σκότωνε. Όταν γύριζε σπίτι γκρέμιζε όποια πόρτα έβρισκε κλειστή. Έτσι, έλεγα στις καμαριέρες να αφήνουν ανοιχτές όλες τις πόρτες των δωματίων. Πολλές νύχτες, όταν γύριζε σπίτι κι άρχιζε να χτυπά τις πόρτες, έπαιρνα τα παιδιά και πηγαίναμε σε κάποιον κινηματογράφο. Ήξερα πάντα πως θα γύριζε σε άσχημη κατάσταση όταν πήγαινε να δει τη μητέρα του. Είχε πολλά διανοητικά προβλήματα εκείνη κι αυτό φαίνεται πως τον αναστάτωνε.

Είναι πολύ καλός σ' αυτά που κάνει. Έχει προσφέρει τόσα στην κοινότητα με δικά του χρήματα. Η σχέση μας είναι τόσο ισχυρή που δεν μπορεί να σπάσει. Ξέρω τέτοια πράγματα γι' αυτόν που θα με σκότωνε για να μη βγουν έξω. Όταν τα πράγματα γίνονται τόσο άσχημα που δεν μπορώ να τα αντέξω, ταξιδεύω στην Ευρώπη για ένα-δυο μήνες και ύστερα γυρίζω. Αυτό με βοηθάει, αν και νιώθω πολύ μοναξιά. Όταν το μικρότερο παιδί μου ήταν δώδεκα χρόνων, πήρα τα παιδιά και πήγαμε για ένα χρόνο στην Ευρώπη. Ήταν η καλύτερη χρονιά που θυμάμαι. Δεν ξέρω τι να κάνω. Θα με σκοτώσει αν προσπαθήσω να ξεφύγω. Το καλύτερο που μπορώ να κάνω είναι να απομακρύνομαι όταν βλέπω πως έχει κακές διαθέσεις. Δεν θα μπορούσα να ζήσω διαφορετικά. Η επιτυχία του είναι και δική μου επιτυχία. Χωρίς αυτόν δεν θα ήμουν τίποτα.

Η Νατάσα ήταν παντρεμένη με έναν ανώτερο αξιωματικό. Η άνοδος του οφειλόταν στην επιτυχημένη διοίκηση μιας μονάδας, στη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ.

Το να είσαι γυναίκα αξιωματικού έχει και τα καλά και τα κακά του. Είναι ωραία να ξέρεις πως σε προστατεύουν, πως μπορείς να πας στη λέσχη και να πάρεις μέρος σε όλες τις δραστηριότητες που οργανώνονται για τις γυναίκες των αξιωματικών, ιδιαίτερα όταν εκείνοι λείπουν σε αποστολή. Αλλά έχει και τα άσχημα. Κανείς δεν σε βλέπει σαν άτομο. Είσαι μόνο η γυναίκα του αξιωματικού. Στην πραγματικότητα, όλες σου οι δραστηριότητες είναι αυτές που άλλοι οργανώνουν και είσαι υποχρεωμένη να συμμετέχεις.

Μια φορά γνώρισα μια γυναίκα και παίξαμε μαζί μπρίτζ. Ήταν γυναίκα αξιωματικού και είχαμε παιδιά στην ίδια ηλικία. Βρήκαμε πως είχαμε πολλά κοινά πράγματα να συζητήσουμε. Αρχίσαμε να συναντιόμαστε συχνά, ώσπου, κάποια μέρα, ο άντρας μου γύρισε και μου είπε να μην την ξανασυναντήσω. Μου εξήγησε πως είχε πολλά σχόλια από τον διοικητή του. Ο άντρας της ήταν πολύ κατώτερος στην ιεραρχία από κείνον και δεν έπρεπε να κάνουμε παρέα. Οι μόνες γυναίκες που επιτρεπόταν να συναντώ ήταν εκείνες, με τις οποίες δεν είχα τίποτα να πω.

Η έλλειψη της ελευθερίας για την εκλογή των φίλων δεν περιορίζεται μόνο στον χώρο των στρατιωτικών. Σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, οι δράστες συνήθως αποφασίζουν για τις φίλες των γυναικών τους. Οι κακοποιημένες γυναίκες απομονώνονται από τις φίλες τους, ιδιαίτερα από εκείνες που οι δράστες νομίζουν πως τις επηρεάζουν.

Οι δράστες χρησιμοποιούν συχνά τις κοινωνικές δραστηριότητες σαν όπλο. Για παράδειγμα, αν η γυναίκα κάνει σχέδια για να πάνε κάπου, εκείνος αρνείται να δώσει μια σίγουρη απάντηση, αν θα τη συνοδεύσει ή όχι. Συχνά, ενεργεί καταναγκαστικά, λέγοντάς της ότι θα πάει μαζί της αν κι εκείνη κάνει κάτι που αυτός θέλει. Με τον τρόπο αυτό, την κάνει να ελπίζει ως την τελευταία στιγμή, αλλά δεν μπορεί να προβλέψει την τελική του διάθεση και φοβάται πως μπορεί να έχει φασαρίες. Αυτός ο εξαναγκασμός τη σπρώχνει να έχει μια παρακλητική συμπεριφορά, καθώς προσπαθεί να φανεί “καλή”.

Πολύ συχνά, την τελευταία στιγμή εκείνος αρνείται και την αναγκάζει είτε να μην πάει κι εκείνη ή να αρχίσει να τον δικαιολογεί στους άλλους. Αυτή η συμπεριφορά είναι πολύ αποτελεσματική γιατί στηρίζεται στον απρόβλεπτο χαρακτήρα της. Άλλες φορές μπορεί να είναι καλός και άλλες όχι. Η γυναίκα ποτέ δεν ξέρει τι να περιμένει. Το παρακάτω επεισόδιο είναι χαρακτηριστικό.

Ήξερα ότι τα πράγματα γίνονταν όλο και πιο άσχημα. Η ένταση μεγάλωνε εδώ και δυο-τρεις βδομάδες. Τα επεισόδια έρχονταν το ένα μετά το άλλο και χρειαζόταν όλο και μεγαλύτερη προσπάθεια από μένα για να εξομαλύνω την κατάσταση. Είχα αρχίσει να ανησυχώ. Η αδελφή μου παντρευόταν την Κυριακή και θα πέθαινα από ντροπή αν ο Θέμης πήγαινε στον γάμο και ήταν αγενής και κακός με την οικογένειά μου. Δεν θα μπορούσα να το αντέξω.

Την Παρασκευή το βράδυ ο Θέμης γύρισε σπίτι με πολύ κακή διάθεση και άρχισε να πίνει. Στην αρχή προσπάθησα να μην ανακατευτώ, αλλά δεν μπορούσα πια να το αντέξω. Μου είχε σπάσει τα νεύρα και ανησυχούσα για την Κυριακή. Τι θα γινόταν; Μήπως έπρεπε να μην πάω ούτε εγώ; Μπορούσα να πάω μόνη; Ξαφνικά, ο Θέμης άρχισε να μου φωνάζει, όπως συνήθως. Δεν κρατήθηκα και του φώναξα κι εγώ. Ήξερα πως θα ακολουθούσε η έκρηξη αλλά δεν μ' ένοιαζε πια. Καλύτερα να γινόταν τώρα παρά να συνέχιζε έτσι κι άλλες μέρες. Επιπλέον, ήξερα πως αν ο Θέμης ξεσπούσε απόψε χτυπώντας με, μέχρι την Κυριακή θα το είχε μετανιώσει. Θα προσπαθούσε να με κάνει να τον συγχωρήσω, παριστάνοντας τον καλό μπροστά στην οικογένειά μου. Αυτό ήταν το σημαντικό για μένα.

Η πείρα της από τους κύκλους κακοποίησης της είχε μάθει ότι στη διάρκεια της τρίτης φάσης ο δράστης θα είχε ευγενική συμπεριφορά κι έτσι δεν θα είχε πρόβλημα στον γάμο της αδελφής της. Αυτή ήταν η ανταμοιβή της. Δυστυχώς, θα έπρεπε να υποφέρει για να την πάρει...

Πολλές γυναίκες διαλέγουν τον δρόμο της απομόνωσης προκειμένου να αποφύγουν τα επεισόδια κακοποίησης. Σιγά-σιγά χάνουν τις κοινωνικές τους επαφές και μένουν συνέχεια στο σπίτι. Βρίσκονται όλο και περισσότερο μόνες με τους δράστες και εξαρτώνται από αυτούς. Όσο περισσότερο μένουν μαζί με τους δράστες, τόσο κλιμακώνονται οι κακοποιήσεις.

Η κακομεταχείριση με τα λόγια μπορεί να είναι η πιο ισχυρή καταναγκαστική τεχνική σε μια σχέση κακοποίησης. Οι περισσότερες γυναίκες του δείγματος υποστήριζαν πως ήταν πιο εύκολο να αντέξουν τη σωματική κακοποίηση παρά την υβριστική συμπεριφορά, ιδιαίτερα αν αυτή γινόταν φανερή σε τρίτους. Στην περίπτωση που ανταποδώσει τη συμπεριφορά του άντρα της, η γυναίκα βρίσκεται κατηγορούμενη όχι μόνο από αυτόν, αλλά και από την κοινωνία.

Η γυναίκα που χρησιμοποιεί ένα δημόσιο χώρο ή μια κοινωνική εκδήλωση για να ζητήσει το δίκιο της από τον δράστη αντιμετωπίζεται αρνητικά. Ο κόσμος δεν καταλαβαίνει πως διαλέγει αυτό το μέρος γιατί είναι πιο ασφαλές γι' αυτήν. Πολλές από τις γυναίκες του δείγματος έλεγαν πως περίμεναν να βρεθούν και άλλα άτομα μπροστά πριν αρχίσουν να δείχνουν τον θυμό τους. Τότε μόνο αισθάνονταν κάποια ασφάλεια. Ήξεραν πως δεν ήταν σωστό και αισθάνονταν ενοχή. Ήξεραν, επίσης, πως όταν θα βρίσκονταν μετά μόνες με τον δράστη θα υπήρχαν σοβαρές συνέπειες. Αλλά ήθελαν να εκφράσουν τον θυμό τους, ενώ οι άλλοι θα συγκρατούσαν τους δράστες.

Όσο η κοινωνική απομόνωση μεγαλώνει, τόσο η γυναίκα αισθάνεται και περισσότερο αβοήθητη και ανίσχυρη. Μετά από μια περίοδο τέτοιας ολοκληρωτικής αδυναμίας, ακόμα κι αν η γυναίκα διαλύσει τη σχέση της, είναι ανίκανη να δράσει μόνη της. Μισεί τον εαυτό της γιατί δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Ερμηνεύει την κατάθλιψή της ως τεμπελιά. Το μόνο που προσπαθεί είναι να ελαχιστοποιήσει τους πόνους και τα βάσανά της. Η μετατροπή της σε θύμα έχει συντελεσθεί.

Μερικές γυναίκες αγωνίζονται εναντίον της κατάθλιψης μέχρι το τέλος. Σε πολλές περιπτώσεις, η αυτοκτονία μοιάζει να είναι η μόνη εναλλακτική δυνατότητα. Δεν είναι γνωστό πόσες γυναίκες έχουν αυτοκτονήσει για να ξεφύγουν από την κακοποίηση. Πολύ λίγες από τις γυναίκες του δείγματος είχαν κάνει απόπειρα αυτοκτονίας. Οι περισσότερες έλεγαν πως το σκέφτονταν τότε-τότε. Σε πολλές περιπτώσεις, η παραμονή σε τέτοιες βίαιες καταστάσεις είχε τη μορφή της αυτοκαταστροφής. Αυτό ήταν ιδιαίτερα αληθινό όταν η γυναίκα πίστευε πως ο μόνος τρόπος για να ξεφύγει ήταν ο θάνατος του ενός.

Η ιστορία της Δώρας είναι χαρακτηριστική. Ο άντρας της εργαζόταν στην Ιατρική Σχολή. Ήξερε πως θα είχε σοβαρό πρόβλημα με τους συναδέλφους του και ίσως να έχανε τη δουλειά του αν γινόταν γνωστό ότι την κακοποιούσε. Κάποτε η Δώρα νοσηλεύτηκε σε μια κρατική ψυχιατρική κλινική για βαριά κατάθλιψη. Σε όλη τη διάρκεια της θεραπείας της, κράτησε μυστική την κακοποίησή της. Ποτέ δεν συζήτησε αυτό το θέμα με τον ψυχίατρό της, μολονότι θα πρέπει να ήταν η βασικότερη αιτία της κατάθλιψης. Αφού πέρασαν μερικοί μήνες από τότε που βγήκε από την κλινική, η κακοποίηση ξανάρχισε και η Δώρα άρχισε πάλι να έχει τα ίδια συμπτώματα κατάθλιψης. Φοβόταν να ξαναπάει στην κλινική, μήπως αυτή τη φορά μιλούσε για την κακοποίησή της. Από το άλλο μέρος καταλάβαινε πως δεν ήταν δυνατό να συνεχίσει έτσι. Όπως αισθανόταν παγιδευμένη, αποφάσισε να ζητήσει βοήθεια από ένα συνάδελφο του άντρα της που ήταν και έμπιστος φίλος.

Τελικά πήγα να δω τον Γιάννη, όταν κατάλαβα ότι δεν μου έμενε πια τίποτε άλλο. Αισθανόμουν μεγάλη κατάθλιψη και ήξερα πως θα έπρεπε να νοσηλευτώ ξανά στην κλινική. Δεν μπορούσα να το αντέξω, γι' αυτό τηλεφώνησα στον Γιάννη και του ζήτησα να φάμε μαζί. Τον προσκάλεσα να έρθει στο σπίτι, γιατί δεν ήθελα να μας ακούσει κανείς στο εστιατόριο ή στο γραφείο. Ο Γιάννης συμφώνησε, μολονότι ένιωσα τον δισταγμό στη φωνή του. Δεν είπα τίποτα στον άντρα μου, μήπως υποπτευθεί τίποτα και ζηλέψει για τον ερχομό του Γιάννη. Ζήτησα, επίσης, από τον Γιάννη να μην πει τίποτα στη δουλειά του και συμφώνησε.

Όταν ήρθε σπίτι, ανακουφίστηκα τόσο που τον είδα, ώστε με πήραν τα κλάμματα. Φοβήθηκα μήπως φύγει κι έτσι συγκρατήθηκα, τον πέρασα στην τραπεζαρία και του πρόσφερα ένα σάντουιτς. Ύστερα άρχισα να του λέω όλη την ιστορία. Όπως μιλούσα αισθανόμουν ότι ο Γιάννης δεν με πίστευε. Μετά από δέκα λεπτά με σταμάτησε. «Δώρα», μου είπε, «έχεις πει αυτά τα πράγματα στον ψυχίατρό σου;». «Όχι», του απάντησα, «δεν μπορούσα να τα πω σε κανέναν. Δεν το καταλαβαίνεις; Δεν μπορώ να δώσω σε κανέναν αυτές τις πληροφορίες». Μου είπε τότε «Κοίταξε, Δώρα, νομίζω πως πρέπει να τα πεις όλα αυτά στον ψυχίατρό σου. Εγώ δεν είμαι το κατάλληλο πρόσωπο».

Σκέφτηκα ότι ίσως είχε δίκιο. Ίσως έκανα λάθος, αλλά από τη στιγμή που είχα αρχίσει να μιλώ δεν μπορούσα να σταματήσω. «Μα Γιάννη μου», του είπα, «δεν καταλαβαίνεις τι μου κάνει;». Ο Γιάννης με κοίταξε και είπε «Δώρα, πιστεύω πως έχεις σοβαρά προβλήματα. Δεν ξέρω αν όλα αυτά είναι αλήθεια ή όχι. Μου φαίνεται παράξενο να είναι έτσι. Δεν μπορώ να φανταστώ να τα κάνει. Δεν είναι δυνατό. Εκείνο που ξέρω είναι πως τον τελευταίο καιρό είσαι κάτω από μεγάλη υπερένταση. Μήπως φταίει αυτή η υπερένταση;». «Όχι», ήθελα να του φωνάξω, «δεν φταίει η υπερένταση. Αυτά είναι η αιτία της υπερέντασης». Αισθανόμουν, όμως, ότι δεν θα ωφελούσε. Τον κοίταξα και του είπα «Τι θα έκανες αν ήξερες πως όλα αυτά είναι αλήθεια;». Κι εκείνος μου απάντησε «Να σου πω. Αν είναι αλήθεια, τότε θα πρέπει να σκοτωθείς και να τελειώνουν όλα. Γιατί, αλλιώς, ή θα σε σκοτώσει εκείνος ή θα καταστρέψεις την καριέρα του. Γι' αυτό γιατί δεν αυτοκτονείς, να ξεμπερδεύεις;». Σ' αυτό το σημείο ο Γιάννης σηκώθηκε και είπε «Κοίταξε, Δώρα, πρέπει να γυρίσω πίσω». Κι έφυγε.

Θυμάμαι που καθόμουν στο τραπέζι, κοιτάζοντας την άδεια καρέκλα, και σκεφτόμουν πως η τελευταία μου ελπίδα είχε χαθεί. Περίμενα τόσα χρόνια κι όταν αποφάσισα να μιλήσω σε κάποιον, αυτός δεν με πίστευε. Αρχισα να σκέφτομαι τη συμβουλή που μου έδωσε να αυτοκτονήσω και μου φάνηκε πως δεν ήταν και τόσο κακή ιδέα. Δεν θα έκανα πια κακό σε κανέναν. Όλοι τους θα τα πήγαιναν μια χαρά χωρίς εμένα, όπως όταν ήμουν στο νοσοκομείο. Πήγα στο λουτρό και βρήκα δυο μπουκαλάκια με χάπια. Δεν ήξερα ούτε τι ήτανε. Τα άνοιξα, έβαλα τα χαπάκια στο χέρι μου και κατάπια όσα μπόρεσα. Ξάπλωσα στο κρεβάτι μου και σκεφτόμουν πως είναι όταν πεθαίνει κανείς. Ξαφνικά, ο άντρας μου μπήκε στο σπίτι. Φοβήθηκα γιατί ήξερα ότι εκείνη την ώρα κανονικά είχε μάθημα. Όρμησε μέσα στην κρεβατοκάμαρα και άρχισε να μου φωνάζει γιατί μίλησα στον Γιάννη. Προφανώς, ο Γιάννης είχε γυρίσει πίσω και του είχε μεταφέρει όσα του είπα. Είδε τότε τα άδεια μπουκαλάκια και φώναξε «Θεέ μου, τι έκανες;». Θυμάμαι που του απάντησα πολύ ήρεμα «Ο Γιάννης μου είπε να σκοτωθώ και φαίνεται πως είναι το πιο σωστό πράγμα που μπορώ να κάνω». Με κοίταξε με δάκρυα στο πρόσωπο και είπε «Καλά, αν είναι αυτό που θέλεις, μπορεί να είναι και η λύση όλων των προβλημάτων. Θα ξαπλώσω δίπλα σου μέχρι να πεθάνεις». Έτσι κι έκανε.

Το πρώτο πράγμα που θυμάμαι ύστερα απ' αυτό είναι που ξύπνησα στο νοσοκομείο. Δεν μπορούσα να καταλάβω τι είχε συμβεί. Ευτυχώς, η κόρη μου είχε γυρίσει από το σχολείο και είχε βρει εμένα στο κρεβάτι και τον πατέρα της να κλαίει με λυγμούς: «Η μητέρα σου

αυτοκτόνησε». Είχε γίνει μάρτυρας σε πολλούς καυγάδες μας και ήξερε τι έπρεπε να κάνει. Τηλεφώνησε στην Αστυνομία, που έστειλε ένα ασθενοφόρο και κατάφεραν να με σώσουν.

Είμαι καλά τώρα. Ο άντρας μου αντιμετωπίζει την κατηγορία της απόπειρας φόνου. Τον έδιωξαν από την Ιατρική Σχολή και μπορεί να χάσει και την άδεια άσκησης του επαγγέλματος. Λυπάμαι γι' αυτό, αλλά τώρα που έζησα δυο μήνες μακριά του, είμαι πραγματικά ευχαριστημένη με τον εαυτό μου.

Η Δώρα ήταν, ίσως, από τις πιο τυχερές. Την εποχή που συζητούσαμε προσπαθούσε να αρχίσει μια καινούρια ζωή. Οι κρίσεις κατάθλιψης είχαν πολύ υποχωρήσει. Μερικές από τις γυναίκες του δείγματος υπέφεραν από χρόνιες ασθένειες. Οι περισσότερες έλεγαν πως όταν ήταν άρρωστες, οι δράστες γίνονταν ευγενικοί, τρυφεροί και περιποιητικοί. Αυτό εξηγείται ψυχολογικά. Αν ο δράστης θέλει να εξαρτάται η γυναίκα του απ' αυτόν – και η αρρώστεια είναι μια ακραία μορφή εξάρτησης – τότε μπορεί να είναι ευγενικός και περιποιητικός. Η αρρώστεια πραγματικά περιορίζει την ελευθερία του ατόμου. Δεν είναι φανερό ποιές από τις αρρώστιες είναι ψυχοσωματικού χαρακτήρα. Ξέρουμε πως το στρες μπορεί να προκαλέσει πολλές ψυχοφυσιολογικές ασθένειες.

Η Αλέκα ήταν λίγο μεγαλύτερη από τα τριάντα και είχε περάσει δεκαπέντε χρόνια γάμου. Μολονότι δεν είχε υποστεί καμιά σωματική κακοποίηση, από όλες τις άλλες πλευρές αποτελούσε μια χαρακτηριστική περίπτωση κακοποιημένης γυναίκας. Ο άντρας της ήταν δεσποτικός και ζηλότυπος πέρα από κάθε λογική. Κακοποιούσε σεξουαλικά την τρίχρονη κόρη τους και τρομοκρατούσε όλους μέσα στην οικογένεια. Η Αλέκα δεν είχε καμιά επαγγελματική κατάρτιση και δεν είχε ποτέ δουλέψει έξω από το σπίτι. Το μόνο που είχε να κάνει ήταν να τρέχει σε κάθε νεύμα του άντρα της. Η μόνη ανακούφιση που είχε από τα καθήκοντα και τις ευθύνες της νοικοκυράς ήταν όταν αρρώσταινε.

Στη διάρκεια της συζήτησής μας, η Αλέκα έδειχνε άλλοτε τον παιδικό και άλλοτε τον ώριμο χαρακτήρα της. Ακόμα κι η φωνή της άλλαζε από κοριτσίστικη σε γυναικεία, ανάλογα με τη διάθεση της στιγμής. Αυτό γινόταν πιο φανερό όταν συζητούσε για τις αρρώστιες της.

Ο Λάζαρος, ξέρεις, είναι ένας θαυμάσιος νοσοκόμος. Μερικές φορές εύχομαι να μπορούσε να κάνει αυτό το επάγγελμα, αντί για πωλητής. Νομίζω πως θα ήταν πιο ευτυχισμένος. Του αρέσει τόσο να με περιποιείται όταν είμαι άρρωστη. Πριν δυο χρόνια είχα προβλήματα με τη χοληδόχο κύστη μου και μπήκα στο νοσοκομείο. Ο Λάζαρος ερχόταν να με δει δυο-τρεις φορές την ημέρα. Θέλω να πω ότι ερχόταν πιο συχνά από τους άντρες των άλλων γυναικών που ήταν στον θάλαμο. Μου έφερνε πάντοτε διάφορα πράγματα, λουλούδια, γλυκά κλπ. και έδινε και στις νοσοκόμες. Φρόντιζε να είμαι καλά και άνετα, όπως κάθε φορά που αρρώσταινα.

Ακόμα κι όταν ήταν ένα απλό κρυολόγημα, μου έβαζε το νυχτικό και με πήγαινε στο κρεβάτι. Με σκέπαζε μέχρι τον λαιμό να με ζεστάνει και μου έφερνε ζεστό τσάι και σούπα. Κάθε λίγο και λιγάκι κοίταζε να με περιποιηθεί. Συνήθως, αρρώσταινα συχνά στη διάρκεια του χειμώνα. Δεν ξέρω, είμαι πολύ ευαίσθητη στα μικρόβια και αρρωσταίνω εύκολα. Ο Λάζαρος με περιποιείται. Ακόμα κι αν είναι στις κακιές του. Αν αρρωστήσω τα ξεχνάει όλα και είναι ευγενικός και γλυκός.

Την τελευταία φορά, με τη μέση μου, ήταν υπέροχος. Δεν ξέρω τι συνέβει. Ξύπνησα στη μέση της νύχτας και η μέση μου ήταν πιασμένη. Δεν μπορούσα να κουνηθώ. Ξύπνησα τον Λάζαρο και μου έτριψε τη μέση. Μου έδωσε κάποιο φάρμακο και μου έβαλε τη θερμοφώρα για να δούμε αν θα περάσει. Το πρωί, η μέση μου δεν είχε περάσει. Ο Λάζαρος πήρε

τηλέφωνο στο γραφείο του και πήρε μια μέρα άδεια. Με πήγε στις Πρώτες Βοήθειες. Μου έβγαλαν ακτίνες, αλλά δεν βρήκαν τίποτα. Αποφάσισε τότε να με πάει σε ένα νέο νευρολόγο στην πόλη. Δεν ξέρω αν ήθελα να πάω σε όλους αυτούς τους γιατρούς, αλλά ήξερα πως δεν είχα άλλη εκλογή. Έπρεπε να αφήσω τον Λάζαρο να αποφασίζει γιατί διαφορετικά δεν θα με φρόντιζε.

Εκείνη την ημέρα, λοιπόν, πήγαμε στον νευρολόγο και σ' έναν άλλον ορθοπεδικό. Θα ήθελα να φωνάξαμε τον δικό μου γιατρό. Τον εμπιστευόμουν, αλλά ο Λάζαρος ήθελε να δοκιμάσουμε αυτούς τους νέους. Ο νευρολόγος αποφάσισε να με βάλει στο νοσοκομείο και να με εγχειρίσει την άλλη μέρα. Δεν ήμουν βέβαιη ότι θα έπρεπε να κάνω την εγχείρηση και παρακάλεσα και τον γιατρό και τον Λάζαρο. Με έβαλαν στο νοσοκομείο, όπου δεν μπορούσε να έρθει ο γιατρός μου. Υποθέτω πως τα παρακάλια και τα κλάμματά μου τους έκαναν να αναβάλουν για τρεις μέρες την εγχείρηση. Αποφάσισαν να δοκιμάσουν πρώτα με φυσιοθεραπεία. Δεν έγινε τίποτα. Αντίθετα, η κατάσταση της μέσης μου όλο και χειροτέρευε.

Τη μέρα πριν από την εγχείρηση έκλεγα και παρακαλούσα τον Λάζαρο να αφήσει να με δει ο γιατρός μου. Ο Λάζαρος συμφώνησε τελικά και με πήγε στο ιατρείο του, λέγοντας στις νοσοκόμες ότι δεν φεύγαμε, αλλά με πήγαινε έξω για φαγητό. Ο γιατρός μου με εξέτασε και είπε στον Λάζαρο ότι δεν χρειαζόταν η εγχείρηση, ότι ήταν το ίδιο παλιό πρόβλημα που είχα με τη μέση μου κι ότι αυτό που χρειαζόμουνα πραγματικά ήταν ανάπαυση στο κρεβάτι και λίγη φυσιοθεραπεία. Δεν ήξερα τι να κάνω, ούτε κι ο Λάζαρος. Πώς μπορούσα να αποφασίσω;

Είπα στον Λάζαρο «Εσύ θα αποφασίσεις Λάζαρε. Ό,τι αποφασίσεις εσύ». Πραγματικά δεν είχα άλλη εκλογή, ξέρεις. Εκείνος έπρεπε να αποφασίσει, διαφορετικά δεν θα με φρόντιζε. Ο οικογενειακός μας γιατρός είπε πως θα μπορούσε να με βάλει στο άλλο νοσοκομείο. Ο Λάζαρος συμφώνησε. Δεν ξέρω αν το έκανε γιατί δεν ήθελε να εγχειριστώ ή γιατί σκέφτηκε πως θα ήταν φθηνότερα στο άλλο νοσοκομείο. Τελοσπάντων, τηλεφώνησε στον νευρολόγο και του είπε πως θα δοκιμάζαμε κάτι διαφορετικό. Μετά από δυο βδομάδες η μέση μου πέρασε. Ίσως να ήταν κάποιο νεύρο, όπως είχε πει ο νευρολόγος, ίσως κι όχι. Ίσως, μόνο, να χρειαζόμουν ανάπαυση. Σίγουρα, ήταν ωραίο να μην πρέπει να κάνεις καμιά δουλειά στο σπίτι.

Κι άλλες γυναίκες, που μιλούσαν για αρρώστιες, έλεγαν παρόμοια πράγματα με την Αλέκα. Όσο έδιναν στους δράστες το δικαίωμα να αποφασίζουν για οτιδήποτε αφορούσε το σώμα τους, εκείνοι τις περιποιούνταν. Μόλις διεκδικούσαν το δικαίωμα της απόφασης, οι δράστες ξαναγίνονταν βίαιοι. Στην περίπτωση της Αλέκας είναι δύσκολο να πει κανείς τι προκάλεσε τον πόνο της μέσης. Ότι υπήρχε πραγματικός πόνος είναι βέβαιο. Αν τον πόνο είχε προκαλέσει η σοβαρή ένταση είναι ένα άλλο ερώτημα. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η αρρώστεια συχνά βοηθά τη γυναίκα και την προστατεύει από τις ευθύνες της, με τον όρο να αφήσει στον άντρα τον πλήρη έλεγχο.

Πολλές από τις ηλικιωμένες γυναίκες υποστήριζαν ότι είχαν μείνει με τους δράστες όλα αυτά τα χρόνια για να μη μείνουν μόνες στα γερατιά τους. Οι περισσότερες φοβούνταν τα γεράματα. Ήθελαν να έχουν συντροφιά στα τελευταία χρόνια της ζωής τους.

Η Έλσα ήταν εβδομήντα έξι χρόνων όταν τη συνάντησα. Ο άντρας της είχε πεθάνει πριν από μερικούς μήνες και η Έλσα τον πενθούσε ακόμα. Παντρεύτηκαν μόλις είχαν αποφοιτήσει από ένα γνωστό Κολέγιο και έζησαν μαζί πενήντα τρία χρόνια. Εντυπωσιάστηκα, γιατί στη δεκαετία του '20 ήταν σπάνιο να είναι μορφωμένη μια παντρεμένη γυναίκα. Η Έλσα είχε μεγαλώσει σε ένα πολύ καλλιεργημένο σπίτι. Ο πατέρας της επέμενε να πάει στο Κολέγιο και να

γίνει καθηγήτρια πανεπιστημίου. Η Έλσα συνάντησε τον άντρα της στο Κολέγιο και έκαναν και οι δυο πολύ ενδιαφέρουσες καριέρες. Ήταν πολύ ασυνήθιστο ότι η υψηλή τους εκπαίδευση και η φήμη τους ήταν του ίδιου επιπέδου. «Θέλετε να πιστέψετε μια γριά γυναίκα;» με ρώτησε η Έλσα όταν αρχίσαμε τη συζήτηση. Όταν τη διαβεβαίωσα ότι η ιστορία της είχε αξία για μένα, συνέχισε, διστακτικά στην αρχή, αλλά με θάρρος στη συνέχεια.

Αγαπιόμασταν, ξέρεις, μολονότι δεν νομίζω πως αυτό συνέβαινε όταν παντρευτήκαμε. Ήταν συναρπαστική η προοπτική να αρχίσουμε μαζί την καριέρα μας. Οι γυναίκες δεν έκαναν κάτι τέτοιο εκείνον τον καιρό. Όταν πήραμε τα πτυχία μας, το 1923, δεν μπορούσαμε εύκολα να βρεις δουλειά, αλλά καταφέραμε να βρούμε και οι δυο στο ίδιο Πανεπιστήμιο. Ακόμα κι αυτό ήταν παράξενο τότε.

Ποτέ δεν ήξερα πότε θα άρχιζαν οι καυγάδες. Μερικές φορές ήταν από τη ζήλεια, γιατί δουλεύαμε στον ίδιο χώρο. Άλλες φορές αυτό βοηθούσε, γιατί δεν μπορούσαμε να καυγαδίσουμε και πολύ εκεί μέσα. Δεν ξέρω αν θα με άφηνε να δουλέψω κάπου αλλού. Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να λεχθεί εκείνη την εποχή. Μια ωραία γυναίκα θα έπρεπε να κάθεται στο σπίτι. Δεν μπορούσε να πηγαίνει να διδάσκει σ' ένα Πανεπιστήμιο. Γενικά, η σχέση μας ήταν πολύ περιέργη.

Αρχισε, που λες, να με χτυπά λίγο μετά τον γάμο μας. Ένα χρόνο αργότερα έμεινα έγκυος. Όταν του το είπα, η αντίδρασή του ήταν τόσο βίαιη που σκέφτηκα «Μα, αυτό είναι γελοίο. Δεν μπορώ να κάνω έτσι ένα μωρό». Γι' αυτό έκανα έκτρωση. Του είπα ότι ήταν μια φυσική αποβολή, αλλά βρήκα ένα γιατρό που μου έκανε την έκτρωση. Είχαμε και τότε τέτοιους γιατρούς. Όλες αυτές οι φιλολογίες για την έκτρωση, σήμερα, με κάνουν να γελάω μερικές φορές, σαν να νομίζουν οι νέοι ότι τότε δεν γινόταν. Έμεινα έγκυος άλλες δυο φορές και έκανα άλλες δυο εκτρώσεις. Αυτές τις φορές δεν του είπα τίποτα. Απλώς πήγα και τις έκανα. Την τελευταία φορά παρακάλεσα τον γιατρό μου να κάνει κάτι για να μην ξαναμείνω έγκυος. Μετά την τρίτη έκτρωση συμφώνησε κι έτσι δεν μπορούσα πια να κάνω παιδιά. Μερικές φορές, που βλέπω φίλους με παιδιά και εγγόνια, λυπάμαι γι' αυτό. Αλλά ήξερα πως το να έχω παιδιά σ' αυτόν τον γάμο θα ήταν το χειρότερο πράγμα και δεν θα μπορούσα να φέρω ένα παιδί σε έναν τέτοιο κόσμο. Γι' αυτό και δεν λυπάμαι.

Που λες, όλα τα κάναμε μαζί. Πηγαίναμε μαζί στη δουλειά. Διασκεδάζαμε μαζί. Ζούσαμε μαζί. Τον αγαπούσα, ξέρεις, ακόμα κι όταν ήταν σκληρός και κακός. Τον αγαπούσα ακόμα κι έτσι. Λυπάμαι που πέθανε, μολονότι υπήρχαν μέρες που ευχόμουνα να πεθάνει. Τώρα λυπάμαι. Ήταν ο καλύτερός μου φίλος. Ήταν αυτός με τον οποίο μοιραζόμουνα τα πάντα. Βάζω στοίχημα πως το βρίσκεις περίεργο, έτσι δεν είναι; Μερικές φορές κι εγώ το βρίσκω. Με χτυπούσε, ξέρεις, πολύ. Αργότερα, όχι τόσο πολύ. Όταν είχε αυτή τη διάθεση δεν μπορούσα να κάνω τίποτα σωστά. Άλλες φορές η ζωή ήταν θαυμάσια μαζί του. Ήταν ωραία και μου λείπει τώρα. Δεν υπήρχαν πολλοί άντρες, που θα ανέχονταν μια γυναίκα σαν εμένα, τότε. Ήταν καλύτερα να ζω μαζί του, παρά να μην ήμουνα παντρεμένη.

Η πίστη της Έλσας, ότι ήταν καλύτερα να είναι παντρεμένη με κάποιον που την κακοποιούσε παρά να μην είναι παντρεμένη, είναι διάχυτη ανάμεσα στις κακοποιημένες γυναίκες όλων των ηλικιών. Ο φόβος να μείνουν μόνες κάνει τις γυναίκες να δέχονται εξευτελισμούς που είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς. Η μια γυναίκα μετά την άλλη έλεγε πόσο καλύτερα ήταν να είναι παντρεμένη με τον δράστη, παρά να ζει μόνη – ώσπου να τον εγκαταλείψει. Από τη στιγμή, όμως, που αποφάσιζε να ζήσει μόνη, αισθανόταν πολύ

ευτυχισμένη γι' αυτό. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι γυναίκες έφευγαν αρκετές φορές για μικρά διαστήματα, μέχρι να αποφασίσουν οριστικά να εγκαταλείψουν τους δράστες.

Συνάντησα τη Ζωή όταν ήταν στο νοσοκομείο. Με είχε δει να συζητώ με άλλες γυναίκες και ζήτησε κι αυτή να πάρει μέρος. Ήταν λίγο μεγαλύτερη από τα τριάντα. Είχε μπει για τρίτη φορά στο νοσοκομείο με μια μετάσταση. Πέντε χρόνια πριν είχε κάνει ολική μαστεκτομή. Από τότε είχαν γίνει διάφορες μεταστάσεις σε άλλα μέρη του σώματος. Όταν τη συνάντησα ήταν αβέβαιο αν θα ζούσε ή όχι. Έκανε θεραπεία με ακτίνες κοβαλτίου. Η ιστορία της Ζωής ήταν μια τυπική ιστορία κακοποιημένης γυναίκας. Παντρεύτηκε τον άντρα της όταν ήταν πολύ μικρή. Η κακοποίηση άρχισε σχεδόν αμέσως. Έκανε ένα παιδί, ελπίζοντας να καλυτερεύσει τη σχέση τους. Τα πράγματα πήγαιναν από το κακό στο χειρότερο, όταν ανακαλύφθηκε πως είχε καρκίνο του μαστού. Μετά τη μαστεκτομή ο άντρας της έγινε τρυφερός και περιποιητικός μέχρι να συνέλθει. Η Ζωή σκέφτηκε πως, ίσως, εξαιτίας της αρρώστειας της, η ζωή τους θα άλλαζε προς το καλύτερο. Αυτή η ευτυχία δεν κράτησε για πολύ.

Μετά από λίγο τα πράγματα άρχισαν ξανά να αλλάζουν. Στη αρχή τα επεισόδια ήταν μικρά, όπως, ας πούμε ότι είχα ένα ραντεβού για ακτινοθεραπεία κι εκείνος πήρε το αυτοκίνητο και δεν γύρισε έγκαιρα σπίτι κι έχασα το ραντεβού. Ή, μια άλλη φορά, που του ζήτησα να πάρει το κοριτσάκι μας από τον παιδότοπο κι εκείνος το ξέχασε. Ο διευθυντής του παιδότοπου μου τηλεφώνησε μια ώρα αργότερα ψάχνοντάς τον. Δεν βοηθούσε σε τίποτα να του γκρινιάζω, απλώς γινόταν πιο σκληρός.

Μια μέρα, θυμάμαι, ο πόνος ήταν τόσο μεγάλος που τον παρακαλούσα να βάλει τη θερμοφόρα στην πρίζα που ήταν πίσω από το στρώμα. Το χέρι μου δεν είχε ακόμα συνέλθει και δεν μπορούσα να μετακινήσω το βαρύ στρώμα για να φτάσω στην πρίζα. Έβαλε τη θερμοφόρα σε μια άλλη πρίζα που ήταν μακριά. Θυμάμαι που έκλεγα και τον παρακαλούσα να τη φέρει κοντά, αλλά αρνήθηκε κι όρμησε έξω από το σπίτι. Τότε αποφάσισα να τον αφήσω και να φύγω. Μόλις έφυγε τηλεφώνησα σε ένα φίλο μου δικηγόρο και του είπα ότι ήθελα διαζύγιο.

Δεν καταλαβαίνω γιατί υπέμεινα τόσα χρόνια σκληρότητας, περιμένοντας να πάθω καρκίνο για να αποφασίσω να δώσω ένα τέλος στη σχέση μας. Μερικοί φίλοι μου με ρωτάνε πώς το αποφάσισα τότε που φαινόταν να τον έχω μεγαλύτερη ανάγκη. Ίσως γι' αυτό. Ίσως να μη ζήσω πολύ ακόμα και αποφάσισα πως όλος ο χρόνος που μου μένει θα είναι στον δικό μου έλεγχο και θα είναι όσος καλύτερος μπορεί. Εγώ θα αποφασίζω για την υπόλοιπη ζωή μου, όχι αυτός. Έχω δικαίωμα σε λίγη ευτυχία. Ακόμα κι αν δεν μου μένει πολύς χρόνος, θέλω να αισθάνομαι καλά γι' αυτά που κάνω για μένα και τα παιδιά μου.

Τώρα που τα γράφω αυτά η Ζωή ακόμα ζει κι ακόμα παλεύει με την αρρώστεια της. Λέει πως τα πάει καλά, αν και μερικές φορές είναι στις κακές της. Ο φόβος της να μείνει μόνη έχει φύγει. Όπως λένε κι άλλες γυναίκες, η μοναξιά που νιώθει κανείς μέσα σε μια σχέση κακοποίησης είναι μεγαλύτερη από αυτή που μπορεί να νιώσει όταν ζει μόνος.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Η διέξοδος

Εισαγωγή

Σήμερα* η βοήθεια προς τις κακοποιημένες γυναίκες αποκτά εθνική προτεραιότητα. Τα τελευταία χρόνια έχει αλλάξει ριζικά η αντιμετώπιση του προβλήματος. Μέχρι πολύ πρόσφατα, ο κόσμος ακόμα ρωτούσε αν πραγματικά υπάρχει ένας σοβαρός αριθμός κακοποιημένων γυναικών. Τώρα, επιτροπές της Γερουσίας, επιτροπές για τα ατομικά δικαιώματα και άλλες κυβερνητικές υπηρεσίες μελετούν το πρόβλημα. Στις περισσότερες Πολιτείες γίνονται νόμοι για να προστατευθούν οι κακοποιημένες γυναίκες. Το 1977, διεθνές έτος της γυναίκας, το Εθνικό Συνέδριο των Γυναικών έβγαλε το ακόλουθο ψήφισμα:

Ο Πρόεδρος και το Κογκρέσο θα πρέπει να διακηρύξουν πως η μείωση της βίας στο σπίτι είναι ένας εθνικός στόχος. Γι' αυτό θα πρέπει το Κογκρέσο να ιδρύσει ένα εθνικό Κέντρο για την πληροφόρηση και την τεχνική και οικονομική υποστήριξη τοπικών δημόσιων και μη κερδοσκοπικών οργανισμών που θα προσφέρουν καταφύγια και άλλες υπηρεσίες στις κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους. Το Κέντρο θα πρέπει, επίσης, να συντονίζει μια διαρκή καμπάνια, με τη βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης, για την ενημέρωση του κοινού πάνω στο πρόβλημα της βίας και στα υπάρχοντα μέσα προστασίας. Οι τοπικές και περιφερειακές κυβερνήσεις θα πρέπει να οργανώνουν εκπαιδευτικά προγράμματα πάνω στα προβλήματα των κακοποιημένων γυναικών και την αντιμετώπισή τους. Οι νομοθεσίες των Πολιτειών θα πρέπει να επεκτείνουν τη νομική προστασία και να προβλέπουν τη χρηματοδότηση καταφυγίων για κακοποιημένες γυναίκες και τα παιδιά τους. Τα προγράμματα για τη βοήθεια των κακοποιημένων γυναικών θα πρέπει να δώσουν προσοχή στις εθνικές και πολιτιστικές μειονότητες.

Χρειάζεται μια πολυεπίπεδη και συστηματική προσέγγιση για να αναπτυχθούν νέες υπηρεσίες για τις κακοποιημένες γυναίκες. Αυτό το σύστημα έχει τρία επίπεδα: (1) πρωτοβάθμια πρόληψη, (2) δευτεροβάθμια παρέμβαση και (3) τριτοβάθμια παρέμβαση. Θα προσπαθήσω να περιγράψω αυτά τα επίπεδα.

1. Πρωτοβάθμια πρόληψη

Αυτή περιλαμβάνει προγράμματα που έχουν στόχο τον περιορισμό των αιτίων που προκαλούν άμεσα ή έμμεσα το πρόβλημα. Αυτή τη στιγμή μια καμπάνια για την πρωτοβάθμια πρόληψη είναι σε εξέλιξη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης των Ηνωμένων Πολιτειών. Η πληροφόρηση επηρεάζει τη στάση του κοινού απέναντι στις κακοποιημένες γυναίκες. Πάντως, ακόμα έχουν πολλά να γίνουν. Ιδιαίτερα, πρέπει:

α) Να μειωθεί ο στερεότυπος διαχωρισμός των δύο φύλων. Για παράδειγμα, βιβλία, κινηματογραφικές ταινίες, διαφημίσεις και τηλεοπτικά προγράμματα θα πρέπει να αντανακλούν την ισότητα των δύο φύλων.

β) Να μειωθεί η βία στην κοινωνία μας. Η τηλεόραση και η βιομηχανία του κινηματογράφου πρέπει να πεισθούν να ελαττώσουν τη βία στα προγράμματά τους. Η “καλλιτεχνική” βία στις διαφημίσεις πρέπει να σταματήσει.

γ) Να μειωθεί η σκληρότητα στην πειθάρχηση των παιδιών. Θα πρέπει να μάθουμε να χρησιμοποιούμε θετικά κίνητρα και όχι σωματικές τιμωρίες για την κατάκτηση της πειθαρχίας.

* Η συγγραφέας αναφέρεται στο 1979 (Σ.τ.Μ.).

δ) Να κατανοηθεί η διαδικασία που μετατρέπει την κακοποιημένη γυναίκα σε θύμα. Το κοινό θα πρέπει να γνωρίζει την κυκλική θεωρία της κακοποίησης και τις διάφορες μορφές των τεχνικών κακοποίησης. Θα πρέπει να μειώσουμε το φαινόμενο της επίκτητης αδυναμίας που είναι τόσο διαδεδομένο στον γυναικείο πληθυσμό. Θα πρέπει να δώσουμε ίσες ευκαιρίες στους άντρες και στις γυναίκες.

Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει ειδική εκπαίδευση των ατόμων που έχουν σχέση με κοινωνικά επαγγέλματα και εργάζονται σε κοινωνικές υπηρεσίες. Όχι μόνο θα πρέπει να ενημερωθούν για το συνολικό πρόβλημα, αλλά θα πρέπει να μάθουν νέες αποτελεσματικές τεχνικές για την αντιμετώπιση των κακοποιημένων γυναικών και των οικογενειών τους.

Αν η πρωτοβάθμια πρόληψη είναι επιτυχής, θα μειωθεί η βία μέσα στο σπίτι και η κακοποιημένη γυναίκα θα αποτελεί μια θλιβερή ανάμνηση. Η πρωτοβάθμια πρόληψη έχει μακροπρόθεσμους στόχους. Αν επιτύχει θα αλλάξει τις στάσεις και τις αξίες ολόκληρου του πολιτισμού μας. Οι άνθρωποι θα χρησιμοποιούν περισσότερο τη συναίνεση και λιγότερο τον καταναγκασμό στις μεταξύ τους σχέσεις.

2. Δευτεροβάθμια παρέμβαση

Σ' αυτό το επίπεδο είναι καταλληλότερες οι πιο περιορισμένες παρεμβάσεις. Για παράδειγμα, επισκέψεις στο σπίτι, τηλεφωνήματα, νομικές συμβουλές, οικονομική ενίσχυση και παροχή πληροφοριών. Βασικός στόχος των παρεμβάσεων είναι να κατανοήσει η γυναίκα ότι είναι κακοποιημένη, ότι αυτό που της συμβαίνει δεν είναι φυσιολογικό. Όσο πιο γρήγορα το κατανοήσει η κακοποιημένη γυναίκα, τόσο πιο επιτυχημένη θα είναι η παρέμβαση. Σ' αυτό το επίπεδο, τα άτομα που θέλουν να βοηθήσουν τη γυναίκα θα πρέπει να ρωτούν εκείνη για το είδος της βοήθειας που χρειάζεται.

3. Τριτοβάθμια παρέμβαση

Σ' αυτό το επίπεδο η κακοποιημένη γυναίκα χρειάζεται ένα περιβάλλον που θα τη στηρίξει ολικά μέχρι να καταφέρει να πάρει η ίδια τις αποφάσεις της. Καταφύγιο, άμεση νοσηλεία και μακροχρόνια ψυχοθεραπεία είναι τα απαιτούμενα μέσα. Πολύ συχνά, η τριτοβάθμια παρέμβαση απαιτείται να είναι άμεση για να προσφέρει τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια στη γυναίκα. Τα καταφύγιο που έχουν εμφανιστεί στην Αγγλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα τελευταία χρόνια, αποτελούν την προϋπόθεση για τη θεραπεία των κακοποιημένων γυναικών. Ο χρόνος που χρειάζεται να περάσει μια γυναίκα σε καταφύγιο εξαρτάται από το κάθε άτομο. Πολλές γυναίκες τρομοκρατούνται όταν σκέφτονται ότι θα πρέπει να αναλάβουν μόνες τους τις ευθύνες για τη ζωή τους και ξαναγυρίζουν στις βίαιες σχέσεις τους. Μετά από λίγο, όμως, εγκαταλείπουν πάλι τον δράστη. Αυτό το πήγαινε-έλα συχνά μπορεί να συμβεί τρεις ως πέντε φορές μέχρι να αποφασίσουν οριστικά να μείνουν ανεξάρτητες.

Και τα τρία επίπεδα παρέμβασης πρέπει να υπάρχουν ταυτόχρονα. Αφού παραμείνει ένα διάστημα σε καταφύγιο, μια γυναίκα θα πρέπει να μετακινηθεί σε ένα λιγότερο ελεγχόμενο περιβάλλον, όπου θα ξαναφτιάξει τη ζωή της. Αλλά μόνο μια αλλαγή στις στάσεις του κοινού θα επιτρέψει στην κοινωνία να είναι έτοιμη για να δεχτεί τη γυναίκα. Υπάρχουν πολλές γυναίκες που δεν χρειάζεται να πάνε σε ένα καταφύγιο για να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους και γι' αυτές αρκεί η δευτεροβάθμια παρέμβαση.

1

Καταφύγια

Την παραμονή των Χριστουγέννων, ενώ ψώνιζα στο σούπερ-μάρκετ, είδα ένα επεισόδιο κακοποίησης. Υπήρχε πολύς κόσμος εκεί. Σε ένα διάδρομο μια γυναίκα έσπρωχνε βιαστικά το καρότσι της, διαλέγοντας πράγματα από τα ράφια. Πλάι της ήταν ένας άντρας που κοίταζε με ένταση και θυμό. Καθώς περνούσα από δίπλα τους, εκείνη πήρε κάτι από το ράφι. Ο άντρας την κοίταξε και είπε «Τα κατάφερες πάλι. Τώρα μάλιστα. Θα με τρελάνεις. Αν δεν το ξαναβάλεις στη θέση του θα με τρελάνεις ακόμα πιο πολύ. Ξέρεις πόσο μου τη δίνεις; Τι θα το κάνεις αυτό;». Εκείνη γύρισε και του είπε σιγανά «Το χρειαζόμαστε για το βραδινό φαγητό». Την κοίταξε με λύσσα και είπε «Μου την έχεις δώσει. Τώρα μ' έκανες έξω φρενών μ' αυτό που είπες. Να ξεχάσεις το ραντεβού σου με την κομμώτρια. Δεν πρόκειται να σ' αφήσω να πας, έτσι που μ' έκανες». Η γυναίκα κοίταξε γύρω της νευρικά, προφανώς επειδή ο συνοδός της ύψωσε τη φωνή του. Είπε κάτι σαν «Πάμε τώρα». Εκείνος της φώναξε «Μη μου λες εμένα 'πάμε'. Μ' εκνευρίζεις σου λέω». Κι άρχισε να της χτυπά το χέρι. Η γυναίκα, ντροπιασμένη, έσπρωξε βιαστικά το καρότσι της ανάμεσα στο πλήθος. Ο άντρας την ακολουθούσε χειρονομώντας. Στάθηκε στην ουρά του ταμείου, ενώ εκείνος γινόταν όλο και πιο επιθετικός.

Ανοιξα το πορτοφόλι μου και πήρα μια κάρτα με το όνομα, το τηλέφωνο και μερικές πληροφορίες για το καταφύγιο γυναικών που υπάρχει στην περιοχή μας. Καθώς ο άντρας συνέχιζε τις ενοχλήσεις του, της έδωσα την κάρτα. Την κοίταξε και την έβαλε στην τσέπη της. Χωρίς να πει λέξη, άφησε το καρότσι και έτρεξε έξω. Ο άντρας μπλοκαρίστηκε για λίγο από τον κόσμο που ήταν μπροστά στο ταμείο.

Πόσο ευχαριστημένη ήμουνα που είχα μαζί μου την κάρτα. Έξι μήνες πριν, αν ήθελα να κάνω κάτι, θα έπρεπε να τηλεφωνήσω στην Αστυνομία. Και οι αστυνομικοί θα τους έβαζαν να καθήσουν, θα έλεγαν σ' εκείνον να μην το ξανακάνει και θα συζητούσαν για τα προβλήματα που έχει κανείς όταν πρέπει να ψωνίσει σ' ένα σούπερ-μάρκετ τις παραμονές των γιορτών. Είμαι βέβαιη, μετά από τόσες ιστορίες που άκουσα, ότι μόλις θα έβγαιναν έξω από το σούπερ-μάρκετ, ο άντρας θα ξανάρχιζε την επίθεσή του. Τέτοιες σκηνές δεν είναι ασυνήθιστες. Τώρα υπάρχει κάποιο μέρος που μπορούν να πάνε αμέσως οι γυναίκες.

Τα καταφύγια έχουν γίνει ο ακρογωνιαίος λίθος της θεραπείας των κακοποιημένων γυναικών που δεν θέλουν να γυρίσουν σπίτι τους. Το πρώτο γνωστό καταφύγιο ιδρύθηκε στην Αγγλία το 1971. Το σπίτι δωρίστηκε από το τοπικό οικιστικό συμβούλιο. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως τόπος συνάντησης των γυναικών που ήθελαν να συζητήσουν. Αλλά, σχεδόν αμέσως, άρχισαν να πηγαίνουν γυναίκες που κακοποιούνταν και δεν ήθελαν να γυρίσουν στο σπίτι τους. Η ανάγκη για τέτοια μέρη είναι, προφανώς, πολύ μεγάλη, αφού μόλις ανοίγει ένα καταφύγιο στην Αγγλία, την Ουαλία, την Ιρλανδία, τη Σκωτία, την Ευρώπη και την Αμερική, πολύ γρήγορα ξεπερνιέται η χωρητικότητά του. Το πρώτο καταφύγιο έχει μετατραπεί τώρα σε ένα δίκτυο καταφυγίων από είκοσι πέντε σπίτια.

Σχεδόν όλα τα Αγγλικά καταφύγια συντονίζονται από την Εθνική Ομοσπονδία για τη Βοήθεια των Γυναικών, μια κεντρική υπηρεσία που επιχορηγείται από κυβερνητικές και τοπικές πηγές. Μέχρι τον Ιούνιο του '78 λειτουργούσαν περισσότερα από 150 καταφύγια στα Βρετανικά Νησιά. Ανάλογα καταφύγια υπάρχουν στις Κάτω Χώρες, τη Δυτική Γερμανία, τη Γαλλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Όλα τα καταφύγια προσφέρουν κάποια βοήθεια στις κακοποιημένες γυναίκες – το λιγότερο ένα κρεβάτι για να κοιμηθούν. Μπορεί, επίσης, να προσφέρουν ιατρική βοήθεια, επαγγελματική εκπαίδευση, συμβουλές και επαναστέγαση. Στην Αγγλία, μολονότι

προσφέρεται ιατρική βοήθεια, η ψυχοθεραπεία δεν είναι τόσο συνηθισμένη πρακτική, όπως στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στην Αγγλία, συνήθως, οι γυναίκες μένουν στα καταφύγια για έξι ως δώδεκα μήνες.

Η σημασία των καταφυγίων είναι ότι παρέχουν την αίσθηση της επικοινωνίας και ένα σύστημα υποστήριξης. Μόλις οι κακοποιημένες γυναίκες περάσουν την πόρτα του καταφύγιου παύουν να είναι αδύναμα θύματα. Αρχίζουν να αισθάνονται ότι έχουν κάποια δύναμη πάνω στη ζωή τους, ότι άλλοι άνθρωποι ενδιαφέρονται τόσο που διακινδυνεύουν για να τις βοηθήσουν και ότι οι κοινωνικοί θεσμοί μπορούν να προσφέρουν βοήθεια. Εδώ, οι κακοποιημένες γυναίκες μαθαίνουν να δοκιμάζουν διαφορετικούς τρόπους ζωής, βλέποντας πώς ζει το προσωπικό και οι άλλες γυναίκες. Οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες είχαν απομονωθεί προηγουμένως από τους άλλους ανθρώπους. Η παρατήρηση των ομοιοτήτων και των διαφορών τους με τις άλλες γυναίκες τις βοηθάει να ξεπεράσουν την κατάθλιψή τους.

Μια γυναίκα χρειάζεται τρεις με τέσσερις βδομάδες για να συνειδητοποιήσει το γεγονός πως δεν θα ξαναγυρίσει σπίτι της. Από τη στιγμή που έχει αποδεχτεί αυτή την πραγματικότητα και αρχίζει να λυπάται για το παρελθόν της, είναι έτοιμη να χρησιμοποιήσει την ενεργητικότητά της για να αρχίσει να σχεδιάζει το μέλλον της. Στη διάρκεια της πρώτης φάσης, με τη βοήθεια του προσωπικού και των άλλων γυναικών, συνειδητοποιεί τις ικανότητές της και τις ιδιαίτερες ανάγκες της, ώστε να σχεδιάσει την επόμενη φάση της ζωής της. Στη διάρκεια των πρώτων έξι εβδομάδων, συνήθως, αρχίζει να κάνει συγκεκριμένα βήματα για την κατάκτηση των βραχυπρόθεσμων στόχων. Αρχίζει, επίσης, να σκέφτεται τι θα κάνει, μακροπρόθεσμα, στη ζωή της. Οι κακοποιημένες γυναίκες πηγαίνουν στα καταφύγια τρομοκρατημένες μπροστά στο μέλλον τους. Μέχρι την ώρα που είναι έτοιμες να φύγουν, έχουν αποκτήσει εμπιστοσύνη ότι μπορούν να τα βγάλουν πέρα μόνες τους.

Πολλές κακοποιημένες γυναίκες είναι μητέρες. Η παραμονή τους σε ένα ασφαλές μέρος δίνει σ' αυτές τη δυνατότητα να ξανασυνδεθούν με τα παιδιά τους χωρίς τον τρόπο της βίας. Μαθαίνουν να παίζουν καλύτερα τον ρόλο της μητέρας είτε με την παρέμβαση ειδικευμένου προσωπικού, είτε με την επαφή με άλλους που έχουν διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας με τα παιδιά τους.

Τα παιδιά αποτελούν ένα σοβαρό πρόβλημα για τα καταφύγια. Πολλά από τα παιδιά έχουν συναισθηματικές διαταραχές και άλλα έχουν διάφορα μαθησιακά προβλήματα. Μολονότι τα καταφύγια έχουν προσπαθήσει να προσφέρουν φροντίδα στα νήπια, στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, ακόμα και στα παιδιά της σχολικής ηλικίας, γενικά δεν έχουν τα εφόδια για να είναι αποτελεσματική αυτή η προσπάθεια. Τα σχολεία, που βρίσκονται στις περιοχές των καταφυγίων, δεν προσφέρουν συνήθως τις ειδικές υπηρεσίες που αυτά τα παιδιά χρειάζονται.

Ένα μεγάλο πρόβλημα για τα καταφύγια αποτελεί η θεραπεία των αντρών. Ο δράστης αγνοείται, εκτός κι αν τρέξει πίσω από τη γυναίκα του. Αν κάνει κάτι τέτοιο, καταγγέλλεται στην Αστυνομία. Εκείνοι που ενδιαφέρονται να βοηθήσουν τις κακοποιημένες γυναίκες, δεν ενδιαφέρονται να βοηθήσουν τους δράστες να σταματήσουν την προβληματική τους συμπεριφορά, αφού τους εγκαταλείψουν τα θύματα. Οι δράστες, όμως, όταν μείνουν μόνοι μπορεί να γίνουν ψυχωτικοί, να υποφέρουν από σοβαρή κατάθλιψη ή, ακόμα χειρότερα, να βρουν κάποια άλλα θύματα. Σήμερα, δεν υπάρχει καμιά φροντίδα από την κοινωνία για τους δράστες. Αυτό συμβαίνει γιατί, μέχρι πρόσφατα, η συμπεριφορά τους δεν είχε χαρακτηριστεί ως μη φυσιολογική. Οι ψυχολόγοι και οι ψυχίατροι δεν ξέρουν ακόμα πώς να αντιμετωπίσουν αυτούς τους άντρες.

Παρά τα προβλήματα που έχουν, τα καταφύγια αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο στα προγράμματα για τις κακοποιημένες γυναίκες. Οι γυναίκες αυτές δεν μπορούν να

αντιμετωπίσουν την κοινωνία χωρίς να έχουν κάποια βοήθεια. Ακόμα κι όταν απομακρυνθεί η γυναίκα από τον δράστη, τα προβλήματα την ακολουθούν. Μια γυναίκα είπε πως ο δράστης έβαλε φωτιά στο σπίτι της μετά τον χωρισμό τους. Μια άλλη κακοποιήθηκε από τον πρώην άντρα της στη στάση του λεωφορείου. Άλλες μιλούν για απαγωγή των παιδιών τους από τους δράστες. Τα καταφύγια προετοιμάζουν τις γυναίκες για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που μπορούν να εμφανιστούν στο μέλλον. Επίσης, έρχονται σε επαφή με άλλες κοινωνικές υπηρεσίες που μπορούν να βοηθήσουν.

Νομική και Ιατρική Βοήθεια

Στη σχεδίαση των τρόπων για τη βοήθεια των κακοποιημένων γυναικών, η πρώτη και, βέβαια, η πιο προφανής αναγκαιότητα είναι το σταμάτημα της κακοποίησης. Οι διάφορες υπηρεσίες που έχουν σχέση με την αντιμετώπιση της κακοποίησης των γυναικών θα πρέπει να συντονίζονται. Πρέπει να είναι, κάθε στιγμή, έτοιμες να προσφέρουν άμεση βοήθεια. Δεν χρειάζονται, βέβαια, όλες οι γυναίκες άμεση βοήθεια. Για μερικές αρκεί η προσφορά κάποιας νομικής βοήθειας. Άλλες χρειάζονται βοήθεια για να ξεφύγουν από τον θυμό του δράστη, αλλά δεν απαιτείται η προστασία τους σε κάποιο καταφύγιο.

Νομική βοήθεια

Αποτελεσματική Αστυνομική Προστασία

Οι κακοποιημένες γυναίκες επαναλαμβάνουν συνέχεια ότι η Αστυνομία δεν προσφέρει σ' αυτές αποτελεσματική προστασία. Μόνο 10% των γυναικών του δείγματος είχε, κάποια φορά, καλέσει την Αστυνομία. Αυτές οι γυναίκες υποστήριζαν πως το περισσότερο που μπορούσαν να περιμένουν από τους αστυνομικούς ήταν να ηρεμήσουν τους δράστες, να δουν αν χρειάζονταν ιατρική βοήθεια και να βάλουν το ζευγάρι να υποσχεθεί ότι θα σταματήσει να καυγαδίζει. Μόλις έφευγαν οι αστυνομικοί, οι δράστες συνέχιζαν την κακομεταχείριση των γυναικών. Δεν χρειάζεται πολύ για να μάθει η γυναίκα πως η κλήση της Αστυνομίας θα προκαλέσει άλλο ένα επεισόδιο κακοποίησης. Γι' αυτό δεν καλεί την Αστυνομία, ή αν έρθουν οι αστυνομικοί (που συχνά καλούνται από τους γείτονες) παίρνει το μέρος του δράστη για να ελαχιστοποιήσει τον θυμό του όταν φύγει η Αστυνομία.

Ενώ το 90% των γυναικών που κάλεσαν την Αστυνομία έκανε κάποια καταγγελία, μόνο το 1% των περιπτώσεων έφτασε στο δικαστήριο. Είναι στην αρμοδιότητα του εισαγγελέα να αποφασίσει αν θα ασκήσει ή όχι δίωξη και οι περιπτώσεις που φτάνουν στο ακροατήριο είναι σπάνιες εξαιτίας του εξαιρετικά χαμηλού ποσοστού καταδικών. Αυτό συμβαίνει, χωρίς αμφιβολία, γιατί, όπως και στις περιπτώσεις των βιασμών, ο μόνος μάρτυρας είναι, συνήθως, το θύμα.

Ο λόγος, για τον οποίο είναι αναποτελεσματική η Αστυνομία στην αντιμετώπιση των δραστών, δεν είναι εντελώς φανερός. Οι αστυνομικοί καταλαβαίνουν την ευθύνη τους για τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και την επιβολή του νόμου. Αλλά πολλοί θεωρούν ότι αυτά που γίνονται πίσω από τις κλειστές πόρτες των οικογενειών δεν αφορούν την Αστυνομία: είναι ιδιωτικές υποθέσεις μεταξύ αντρών και γυναικών. Οι αστυνομικοί είναι, συνήθως, άντρες που έχουν κοινωνικοποιηθεί πιστεύοντας στο δικαίωμα που έχουν οι άντρες να τιμωρούν τις γυναίκες τους. Αναφέρεται ένα ασυνήθιστα υψηλό ποσοστό αστυνομικών που χτυπούν τις γυναίκες τους. Έτσι, είναι δύσκολο να περιμένει κανείς από αυτούς τους ίδιους να προστατεύσουν αποτελεσματικά τις γυναίκες των άλλων αντρών.

Ο Morton Bard, ψυχολόγος στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, έχει αναλάβει την εκπαίδευση αστυνομικών, ώστε να παίζουν ταυτόχρονα και τον ρόλο των κοινωνικών λειτουργών όταν παρεμβαίνουν σε επεισόδια κακοποίησης γυναικών. Βέβαια, όταν συμβεί κάποιο σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης της δεύτερης φάσης του κύκλου, η λογική είναι αναποτελεσματική και απαιτείται ένας νόμιμος διαχωρισμός του ζευγαριού.

Ένα Αστυνομικό Τμήμα της Καλιφόρνιας έχει προσλάβει ειδικούς συμβούλους, οι οποίοι ακολουθούν τους αστυνομικούς όταν παίρνουν τέτοιου είδους κλήσεις. Κι αυτή η μέθοδος έχει αποδειχτεί επιτυχής. Σε πολλές περιπτώσεις, έχουν δημιουργηθεί, στα Αστυνομικά Τμήματα, ειδικά γραφεία, τα οποία συνεργάζονται με καταφύγια ή ειδικές γυναικείες οργανώσεις.

Ο μεγαλύτερος αριθμός τραυματισμών και θανάτων αστυνομικών, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, συμβαίνει όταν οι αστυνομικοί επεμβαίνουν σε επεισόδια οικογενειακής βίας. Έτσι, όχι μόνο αναγνωρίζεται από τους αστυνομικούς η αναποτελεσματικότητα των επεμβάσεών τους, αλλά, επιπλέον, αυτές οι επεμβάσεις θεωρούνται και προσωπικά επικίνδυνες.

Οι ίδιες οι κακοποιημένες γυναίκες προτείνουν τρόπους για να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της Αστυνομίας. Πρώτα, οι αστυνομικοί θα έπρεπε να μπορούν να σταματήσουν έναν άντρα από τη συνέχιση της επίθεσής του. Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να εγγυηθούν αυτή την προστασία είναι να αντιμετωπίσουν την οικογενειακή βία με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίζουν γενικά τη βία, συλλαμβάνοντας τον δράστη. Οι ίδιοι οι αστυνομικοί θα έπρεπε να υπογράφουν τη μήνυση και, στη συνέχεια, η πολιτεία είναι υπεύθυνη για την αυτεπάγγελτη δίωξη του δράστη, όπως γίνεται σε όλες τις άλλες περιπτώσεις εκτός από την κακοποίηση των γυναικών.

Δεν είναι ρεαλιστικό να περιμένουμε από το θύμα να υπογράψει τη μήνυση, όταν δεν του προσφέρεται καμιά προστασία από παραπέρα επιθέσεις. Οι περισσότεροι αστυνομικοί υποστηρίζουν πως σταματούν να ενδιαφέρονται για την προστασία των κακοποιημένων γυναικών όταν αυτές επανειλημμένα αποσύρουν τις μηνύσεις τους. Χρησιμοποιούν αυτό σαν επιχείρημα για να κατηγορήσουν τις γυναίκες ότι θέλουν να κακοποιούνται, αντί να σκεφτούν ότι το κάνουν επειδή φοβούνται πως θα τιμωρηθούν με βίαιο τρόπο από τους δράστες αν υποβάλλουν τελικά τις μηνύσεις.

Στην αντιμετώπιση της κακοποίησης ως αδίκημα, θα έπρεπε να περιλαμβάνονται και τα ζευγάρια, είτε είναι νόμιμα παντρεμένα, είτε απλώς συμβιών.

Περιοριστικές Δικαστικές Εντολές

Ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα μέσα προστασίας της κακοποιημένης γυναίκας είναι οι προσωρινές ή μόνιμες περιοριστικές δικαστικές εντολές. Εκδίδοντας μια περιοριστική εντολή, ο δικαστής διατάσσει τον δράστη να σταματήσει τις επιθέσεις του και να μείνει μακριά από την κακοποιημένη γυναίκα και το σπίτι της. Αν το ζευγάρι δεν είναι παντρεμένο και δεν έχει ενωμένη ιδιοκτησία η εντολή εκδίδεται πολύ απλά με την παρουσίαση των στοιχείων της βίας. Η κατάσταση περιπλέκεται αν το ζευγάρι είναι παντρεμένο, γιατί δεν είναι δυνατό να απαγορευτεί στον παντρεμένο άντρα η χρήση της ιδιοκτησίας του.

Η μη υπακοή στην περιοριστική δικαστική εντολή προκαλεί άμεση σύλληψη και προσαγωγή στο δικαστήριο. Η ποινή σ' αυτή την περίπτωση είναι σχετικά μικρή. Η αποτελεσματικότητα, όμως, φαίνεται πως είναι μεγάλη, επειδή, συνήθως, ο δράστης φοβάται περισσότερο τη σύλληψη και την προσαγωγή στο δικαστήριο. Προσπαθεί να καλύψει αυτόν τον φόβο παριστάνοντας πως αδιαφορεί για τον νόμο. Λέγεται, όμως, πως ένα ποσοστό μεγαλύτερο από το 80% υπακούει στις περιοριστικές δικαστικές εντολές.

Μερικοί εισαγγελείς πιστεύουν πως οι περιοριστικές εντολές δεν είναι πολύ χρήσιμες γιατί φοβούνται πως οι δράστες δεν θα τις υπακούσουν. Πιστεύουν πως μια περιοριστική δικαστική εντολή είναι απλώς ένα χαρτί που δεν μπορεί να αναγκάσει τον δράστη να σταματήσει τη βίαιη συμπεριφορά του. Επίσης, απαιτείται πολύς χρόνος για την έκδοσή της. Πάντως, οι γυναίκες που μετείχαν σ' αυτή την έρευνα θεωρούσαν πως οι περιοριστικές εντολές ήταν πολύ χρήσιμες, αν

κατάφερνε κανείς να τις αποκτήσει. Η μελέτη έδειξε πως το 80% των δραστών εκδήλωνε τη βία μόνο μέσα στο σπίτι. Από αυτό το ποσοστό, το 80% δεν είχε ποτέ πριν κάποια επαφή με την ποινική δικαιοσύνη. Είναι λογικό, λοιπόν, να περιμένει κανείς πως η ψυχολογική πίεση μιας δικαστικής εντολής θα μπορούσε να επηρεάσει τη συμπεριφορά τους. Το ίδιο έδειξε και η έρευνα. Οι περισσότεροι άντρες, εναντίον των οποίων οι γυναίκες είχαν καταφέρει να εκδώσουν περιοριστικές δικαστικές εντολές, είχαν μειώσει την επιθετική τους συμπεριφορά.

Ιατρική Βοήθεια

Το προσωπικό των εξωτερικών ιατρείων των νοσοκομείων, γενικά, βλέπει τις κακοποιημένες γυναίκες αμέσως μετά το σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης της δεύτερης φάσης του κύκλου και την ώρα που περνούν στην τρίτη φάση της μεταμελημένης και τρυφερής συμπεριφοράς. Οι περισσότεροι γιατροί δεν έχουν τον χρόνο να ρωτήσουν την κακοποιημένη γυναίκα για την αιτία των τραυμάτων της. Ακόμα κι όταν ρωτούν, το κάνουν με τόσο αδιάφορο ή δύσπιστο τρόπο, που ωθεί τη γυναίκα να γίνεται αρνητική. Οι γυναίκες του δείγματος έλεγαν πως αν οι γιατροί δεν φαίνονταν τόσο βιαστικοί, ίσως να τους έλεγαν την αλήθεια.

Οι νοσοκόμες των εξωτερικών ιατρείων θα μπορούσαν να είναι τα πιο κατάλληλα άτομα για να διακρίνουν τις κακοποιημένες γυναίκες αν είχαν την ανάλογη εκπαίδευση. Πολλές νοσοκόμες ανέφεραν περιπτώσεις άσχημα τραυματισμένων γυναικών, που κάθονταν στην αίθουσα αναμονής εξωτερικών ιατρείων, όταν έρχονταν βιαστικά οι άντρες τους και τις έσερναν έξω από το νοσοκομείο μέσα στη νύχτα.

Η νοσοκομειακή περίθαλψη δεν βοηθά μόνο στην ανάρρωση από τα τραύματα, αλλά λειτουργεί και ως προσωρινό καταφύγιο. Στη διάρκεια της νοσηλείας στο νοσοκομείο η κακοποιημένη γυναίκα και ο δράστης αναγκάζονται να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της βίας. Δεν μπορούν, όπως συνήθως προσπαθούν, να ελαχιστοποιήσουν τα τραύματα και να αρνηθούν την πραγματικότητα. Μολονότι οι περισσότερες γυναίκες γυρίζουν σπίτι τους μετά την αποθεραπεία, για μερικές η νοσηλεία αποτελεί το πρώτο βήμα για την κατάκτηση της ανεξαρτησίας τους.

Τα τραύματα των κακοποιημένων γυναικών που πηγαίνουν στα εξωτερικά ιατρεία είναι πολλών ειδών. Το πρώτο είδος είναι τραύματα με σοβαρή αιμορραγία. Πληγές, ιδιαίτερα στο πρόσωπο και στο κεφάλι, που χρειάζονται ράμματα για να κλείσουν, είναι συνηθισμένες. Το δεύτερο είδος είναι εσωτερικά τραύματα που προκαλούν εσωτερικές αιμορραγίες. Οι γυναίκες του δείγματος ανέφεραν τραύματα στη σπλήνα, τα νεφρά ή τους πνεύμονες. Το τρίτο είδος αφορά τα οστά: σπασμένοι σπόνδυλοι, κρανία και λεκάνες, καθώς και σπασμένα σαγόνια, χέρια και πόδια δεν ήταν ασυνήθιστα συμβάντα. Γυναίκες με σπασμένα πλευρά ή ώμους συχνά άφηναν να περάσουν αρκετές μέρες για να πάνε στα ιατρεία. Μόνο όταν ο πόνος γινόταν αφόρητος πήγαιναν να ζητήσουν ιατρική βοήθεια. Πολλές φορές, οι ακτίνες έδειχναν σπασμένα κόκκαλα που είχαν συγκολληθεί ακατάλληλα, επειδή οι γυναίκες δεν είχαν ζητήσει ιατρική βοήθεια.

Μια άλλη κατηγορία τραυμάτων είναι τα καψίματα. Στα εξωτερικά ιατρεία έχουν παρατηρηθεί καψίματα από τσιγάρα, από καυτές συσκευές (σίδερα κλπ.), από ζεματιστά υγρά, καθώς και από οξέα. Πολλές γυναίκες πηγαίνουν στα νοσοκομεία με πολλαπλά τραύματα. Ο δράστης δεν σταματά όταν βλέπει τα πρώτα τραύματα, συνεχίζει μέχρι να ξεθυμάνει.

Σε μια άλλη κατηγορία ανήκουν οι γυναίκες που εμφανίζονται με λιγότερο ορατά τραύματα. Παρουσιάζουν ταχυπαλμίες, υπέρταση κλπ. Μολονότι πολλά εξωτερικά ιατρεία

διαθέτουν ψυχίατρος, συχνά αποτυχαίνουν να διαπιστώσουν τα πραγματικά αίτια ανάλογων ψυχοφυσιολογικών διαταραχών.

Ψυχοθεραπεία

Σε μια χώρα σαν την Αμερική, όπου υπάρχει ένα είδος σεβασμού για την ψυχοθεραπεία, δεν είναι παράξενο που οι κακοποιημένες γυναίκες και οι οικογένειές τους ζητούν τη βοήθεια ψυχοθεραπευτών. Αλλά οι επαγγελματίες ψυχοθεραπευτές (ψυχίατροι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ.) έχουν, επίσης, αποδειχθεί ανεπαρκείς για να βοηθήσουν την κακοποιημένη γυναίκα. Οι γυναίκες, με τις οποίες συζήτησα, ανέφεραν ότι οι περισσότεροι ψυχοθεραπευτές αρνούνται, άμεσα ή έμμεσα, να ασχοληθούν ειδικά με τα επεισόδια κακοποίησης. Αντί γι' αυτό, οι θεραπευτές συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στις ψυχολογικές συνέπειες τέτοιων επεισοδίων. Είναι φυσικό, βέβαια, η γυναίκα που έχει επανειλημμένα κακοποιηθεί να παρουσιάζει τόσα ψυχολογικά συμπτώματα, ώστε ο θεραπευτής να έχει αρκετή δουλειά. Πολλοί ψυχοθεραπευτές έχουν παραδεχτεί ότι για πολύ καιρό δεν είχαν καταλάβει πως οι πελάτισσές τους κακοποιούνταν από τους άντρες τους. Αυτή η αποτυχία είναι ακόμα μεγαλύτερη όταν τα αποτελέσματα της βίας πάνω στις γυναίκες δεν είναι τόσο σοβαρά.

Οι ψυχοθεραπευτές έχουν εκπαιδευτεί να πιστεύουν ότι τα θύματα συχνά προκαλούν τις κακοποιήσεις τους. Πουθενά αλλού αυτή η πίστη δεν είναι τόσο φανερή, όσο στις απόψεις τους για τις ψυχολογικές συνέπειες των βίαιων εγκλημάτων που συντελούνται πάνω στις γυναίκες. Οι ψυχοθεραπευτές, συχνά ακούσια, επιδεινώνουν την απώλεια της αυτοεκτίμησης της γυναίκας, με τη συνενοχή τους στη συννομωσία της σιωπής που καλύπτει τα επεισόδια κακοποίησης και με τη συγκέντρωση της προσοχής τους στην “προκλητική” συμπεριφορά της γυναίκας. Δεν είναι περίεργο, λοιπόν, που η ψυχοθεραπευτική παρέμβαση δεν ήταν χρήσιμη για τις κακοποιημένες γυναίκες.

Οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν πει ότι πολλές φορές τις μεταχειρίστηκαν σαν να είχαν μια “τρελή” συμπεριφορά. Έλεγαν σ' αυτές ότι το πρόβλημα ήταν δικό τους. Πολλές γυναίκες του δείγματος είχαν νοσηλευτεί χωρίς τη θέλησή τους. Άλλες έλεγαν πως είχαν πάει οικειοθελώς στο νοσοκομείο για να ξεφύγουν προσωρινά από τις κακοποιήσεις. Σε μερικές περιπτώσεις, οι γυναίκες είχαν δεχθεί τόσα πολλά “θεραπευτικά” σοκ που είχαν χάσει μόνιμα τη μνήμη τους. Άλλες γυναίκες χαρακτηρίστηκαν ως πάσχουσες από σχιζοφρενική παράνοια, εξαιτίας της καχυποψίας τους και της έλλειψης εμπιστοσύνης στους ανθρώπους που φοβούνταν ότι δεν θα μιλούσαν σωστά στους δράστες. Όπως έχει λεχθεί, αυτές οι γυναίκες σπάνια συζητούσαν το γεγονός ότι είχαν χτυπηθεί με κτηνώδη τρόπο στο σπίτι τους. Στις περιπτώσεις που έλεγαν πως κακοποιούνταν, ο σκοπός του θεραπευτή ήταν πάντα να ανακαλύψει τι έκαναν για να προκαλέσουν αυτές τις κακοποιήσεις. Το συμπέρασμα ήταν, συνήθως, πως η γυναίκα «είχε ανάγκη» να κακοποιηθεί για να εξιλεωθεί από τα υποτιθέμενα αμαρτήματά της.

Άλλες γυναίκες του δείγματος είπαν πως είχαν ακολουθήσει θεραπεία για κατάθλιψη βαριάς μορφής, η οποία αναμφίβολα τις προστάτευε από το στρες της απρόβλεπτης ζωής τους. Σε πολλές γυναίκες, είχαν δοθεί μεγάλες ποσότητες ηρεμιστικών για να μειώσουν τον δικαιολογημένο θυμό τους. Οι αντιδράσεις αυτών των γυναικών απέναντι στο στρες ερμηνεύονταν ως σοβαρές συναισθηματικές διαταραχές. Κι αυτό συνέβαινε γιατί οι ψυχοθεραπευτές δεν έπαιρναν στα σοβαρά υπόψη το περιβάλλον των γυναικών.

Πολλές τεχνικές, που χρησιμοποιούσαν οι κακοποιημένες γυναίκες για να προστατευτούν από παραπέρα κακοποιήσεις, θεωρήθηκαν ενδείξεις σοβαρών διαταραχών της προσωπικότητας. Αυτές οι γυναίκες υπέφεραν από συναισθηματικά προβλήματα που είχαν προκληθεί από τη

μετατροπή τους σε θύματα – προκλήθηκαν διαταραχές στη συμπεριφορά τους επειδή ζούσαν μέσα στη βία.

Ως ψυχολόγος και ψυχοθεραπεύτρια, έχω συνείδηση της ακαταλληλότητας της εκπαίδευσης (της δικής μου και των συναδέλφων μου) για την κατανόηση και θεραπεία των βίαιων οικογενειακών σχέσεων. Μόλις τα τελευταία δέκα χρόνια είναι που αρχίσαμε να παλεύουμε με το πρόβλημα της θεραπείας εκείνων που κακοποιούν παιδιά. Μολονότι μαθαίνουμε πώς να προσφέρουμε ψυχοθεραπευτικές υπηρεσίες στα θύματα βιασμού, διαθέτουμε πολύ περιορισμένες τεχνικές για να βοηθήσουμε να αλλάξει η συμπεριφορά του βιαστή. Το ίδιο συμβαίνει και για τις κακοποιημένες γυναίκες και τις οικογένειές τους. Έχουμε αρχίσει να μαθαίνουμε πώς να προσφέρουμε ψυχοθεραπεία στις κακοποιημένες γυναίκες, αλλά δεν ξέρουμε πώς να θεραπεύσουμε τα παιδιά τους και τους δράστες.

Πιστεύω απόλυτα πως, αυτή τη στιγμή, μόνο γυναίκες ψυχοθεραπεύτριες μπορούν να προσφέρουν βοήθεια στις κακοποιημένες γυναίκες. Οι κακοποιημένες γυναίκες μοιάζουν με τα θύματα βιασμού στο ότι ανταποκρίνονται καλύτερα σε μια γυναίκα θεραπεύτρια που είναι εκπαιδευμένη για να κατανοεί τα προβλήματά τους.

Η ψυχοθεραπεία, γενικά, έχει δώσει έμφαση στην αξία της οικογένειας και της συγκράτησής της, όποτε αυτό είναι δυνατό. Αλλά, όταν εργάζονται με κακοποιημένες γυναίκες, οι ψυχοθεραπευτές θα πρέπει να τις ενθαρρύνουν να σπάσουν τα δεσμά της οικογένειας. Η μεγαλύτερη δυσκολία στην προσφορά ψυχοθεραπείας είναι ότι οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες πηγαίνουν στον θεραπευτή ζητώντας του να κάνει τον δράστη να σταματήσει την κακοποίησή τους, αλλά δεν θέλουν να διαλύσουν τη σχέση τους. Οι γυναίκες είναι τόσο εξαρτημένες από τους άντρες τους, όσο και αυτοί είναι εξαρτημένοι από εκείνες. Η σχέση γίνεται συμβιωτική, κανείς δεν μπορεί να κάνει χωρίς τον άλλο. Αυτό δημιουργεί ένα είδος δεσμού ανάμεσα στους δύο, που είναι τρομερά δύσκολο να σπάσει. Ψυχοθεραπευτικές τεχνικές, που κάνουν τη γυναίκα ικανή να αντιμετωπίζει τις καταστάσεις, ξεπερνώντας την αίσθηση της αδυναμίας της, είναι αποτελεσματικές σ' αυτό το στάδιο. Πιο αποτελεσματική έχει αποδειχτεί η ψυχοθεραπεία στη διάρκεια του χωρισμού και της έκδοσης διαζυγίου.

Σπάνια οι κακοποιημένες γυναίκες, που έχουν πάρει ψυχοθεραπευτική βοήθεια τέτοιου είδους, δημιουργούν κάποια νέα σχέση κακοποίησης. Τα είδη της ψυχοθεραπείας μπορεί να ποικίλουν από την άποψη της τεχνικής και της οπτικής γωνίας, αλλά οι στόχοι παραμένουν σταθεροί. Εστιάζονται στην τρέχουσα συμπεριφορά, μολονότι η διερεύνηση του παρελθόντος είναι, μερικές φορές, χρήσιμη για την κατανόηση των σημερινών προβλημάτων.

Είναι σημαντικό να αποσαφηνίσουμε τα αντιφατικά συναισθήματα των κακοποιημένων γυναικών. Αγάπη και μίσος, θυμός και παθητικότητα, λύσσα και τρόμος, κατάθλιψη και ανησυχία, διάθεση για φυγή και διάθεση για παραμονή, αίσθηση ασφάλειας και αίσθηση πανικού κλπ.

Παρέμβαση στην κρίση

Τεχνικές παρέμβασης στην κρίση είναι, συχνά, πολύ κατάλληλες μετά από ένα σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης, καθώς εστιάζονται σε ένα συγκεκριμένο κρίσιμο επεισόδιο. Εκείνη τη στιγμή, οι κακοποιημένες γυναίκες και οι δράστες ενδιαφέρονται, συνήθως, να καταλάβουν πώς έχασαν τον έλεγχο των πράξεών τους και να προσπαθήσουν να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους. Ο στόχος είναι να τους διδάξουμε πώς να αποφύγουν μελλοντικές κρίσεις, προσφέροντας λύσεις στα προβλήματα που δημιούργησαν την παρούσα κρίση, την ώρα που αποδίδουν σ' αυτή μεγάλη σημασία. Αυτή είναι η μοναδική στιγμή, κατά την οποία οι κακοποιημένες γυναίκες μπορούν να

πείσουν τους δράστες να κάνουν ψυχοθεραπεία. Επίσης, ο δράστης φοβάται τον ίδιο τον θυμό του, που δεν μπορεί να τον ελέγξει.

Στη διάρκεια της θεραπείας, σε στιγμές κρίσης, είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσει η γυναίκα πως είναι κακοποιημένη, πως τα γεγονότα της προσδίδουν αυτόν τον χαρακτηρισμό. Η άρνηση αυτού του χαρακτηρισμού από τη γυναίκα είναι ένας τυπικός μηχανισμός, ο οποίος την αποτρέπει από το να προχωρήσει σε οποιαδήποτε ενέργεια. Οι λεπτομέρειες του επεισοδίου κακοποίησης, όπως περιγράφονται από τη γυναίκα, θα πρέπει να τεκμηριώνονται και να καταγράφονται. Είναι, επίσης, χρήσιμο να λαμβάνονται έγχρωμες φωτογραφίες από τις πληγές ή τις μελανιές της γυναίκας για την περίπτωση που χρειαστούν αργότερα στο δικαστήριο.

Στη συζήτηση με τον δράστη, θα πρέπει να γνωρίζουμε πόσο δυσκολεύεται να περιγράψει τις λεπτομέρειες ενός επεισοδίου κακοποίησης. Από την εμπειρία μου με τους δράστες έμαθα πως δυσκολεύονται να συζητήσουν οτιδήποτε άλλο εκτός από το τι έκαναν οι γυναίκες που άξιζαν να τις χτυπήσουν. Δείχνουν σαν να θέλουν να δικαιολογήσουν τη βίαιη συμπεριφορά τους, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στις λεπτομέρειες του επεισοδίου που τους έκαναν να χάσουν τον έλεγχο των πράξεών τους. Οι περισσότεροι δικαιολογούνται λέγοντας πως η γυναίκα «το άξιζε». Μερικοί επιμένουν ότι είναι δικαιολογημένοι γιατί ο ρόλος τους είναι να δώσουν στη γυναίκα ένα μάθημα. Ο θεραπευτής πρέπει να τονίζει πως, ανεξάρτητα από τα αίτια, η βίαιη συμπεριφορά του δράστη έχει τρομερές συνέπειες. Πρέπει, ταυτόχρονα, να διδάσκει στον δράστη πώς να ελέγχει τον θυμό του.

Οι γυναίκες και οι άντρες θα πρέπει να βλέπονται από τον θεραπευτή χωριστά, εκτός από πολύ ειδικές περιπτώσεις. Ο θεραπευτής δεν μπορεί να περιμένει πως η γυναίκα θα του δείξει μεγάλη εμπιστοσύνη. Η εμπειρία μας έδειξε πως οι κακοποιημένες γυναίκες δεν έχουν λόγους να μας εμπιστεύονται. Θα πρέπει να είναι κανείς πολύ υπομονετικός μέχρι να αρχίσει να μιλά η γυναίκα. Από τη στιγμή, όμως, που αρχίσει να λέει την ιστορία της χρειάζεται να έχει τον χρόνο για να την ολοκληρώσει. Έχει κρατήσει τόσο καιρό το μυστικό της, που μόλις βρει κάποιον, ο οποίος έχει την υπομονή να την ακούσει, θέλει να τα πει όλα. Είναι πιο δύσκολο να κάνουμε τους άντρες να αρχίσουν να μιλούν. Χρειάζονται αρκετές επαφές, μέχρι να αποφασίσουν να μιλήσουν με τη θέλησή τους.

Είναι σημαντικό να βοηθήσουμε την κακοποιημένη γυναίκα και τον άντρα της να αλλάξουν συμπεριφορά. Αλλά είναι ακόμα πιο σημαντικό να καταλάβουμε και να αποδεχτούμε τις αμφιταλαντεύσεις της κακοποιημένης γυναίκας. Οι περισσότερες γυναίκες χρειάζονται πολύ χρόνο για να προχωρήσουν σε θετικές αλλαγές. Η θεραπεία με επέμβαση σε κάποια κρίση είναι, αναγκαστικά, μικρής χρονικής διάρκειας. Είναι, συνήθως, μόνο η αρχή της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας.

Η ατομική ψυχοθεραπεία, που έχει μακρά διάρκεια, είναι πιο σημαντική για την κακοποιημένη γυναίκα. Το σταμάτημα της κακοποίησης είναι το άμεσο ενδιαφέρον μας, αλλά ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι να βοηθήσουμε τη γυναίκα να αποκτήσει την εσωτερική ανεξαρτησία της. Αυτό σημαίνει πως θα μπορεί, ανάλογα με τις ανάγκες, να έχει ανεξάρτητη ή εξαρτημένη συμπεριφορά. Κάθε άτομο, σε μια σχέση αλληλεπίδρασης, μπορεί να προσφέρει δύναμη (ανεξαρτησία), ενώ το άλλο άτομο μπορεί να στηρίζεται επάνω του (εξάρτηση) για κάποιες ανάγκες. Ταυτόχρονα, όμως, το πρώτο άτομο μπορεί να στηρίζεται πάνω στο δεύτερο για άλλες ανάγκες του. Οι ανάγκες αυτές μπορεί να είναι είτε συναισθηματικές είτε οικονομικές.

Στις σχέσεις κακοποίησης, η γυναίκα γίνεται θύμα εξαιτίας της απόλυτης εξάρτησής της από τον δράστη. Δεν πιστεύει πως μπορεί να είναι ένα εντελώς ανεξάρτητο άτομο. Το ίδιο, όμως, συμβαίνει και με τον δράστη. Ανάμεσα στο ζευγάρι υπάρχει ένα δέσιμο που λέει «Μαζί δεν

κάνουμε και χώρια δεν μπορούμε». Είναι πιο δύσκολο για τον δράστη να μάθει να ζει ανεξάρτητα, παρά για την κακοποιημένη γυναίκα.

Πολλές από τις γυναίκες του δείγματος είπαν πως είχαν ζητήσει βοήθεια από έναν ψυχοθεραπευτή στη διάρκεια της πρώτης φάσης του κύκλου κακοποίησης. Οι γυναίκες έλεγαν πως, βλέποντας να αυξάνει η ένταση, αισθάνονταν πως ήταν αναπόφευκτο ένα σοβαρό επεισόδιο κακοποίησης. Ζητούσαν θεραπεία, πιστεύοντας πως, αν μπορούσαν να απαλλαγούν από την προκλητική συμπεριφορά τους, οι δράστες θα γίνονταν τόσο καλοί, όπως στη διάρκεια της τρίτης φάσης. Ζητούσαν να μάθουν νέες τεχνικές για να αντιμετωπίσουν τη συμπεριφορά των δραστών. Αλλά, όπως έχουμε κιόλας εξηγήσει, αυτή η τακτική δεν οδηγεί πουθενά.

Οι κακοποιημένες γυναίκες που ζητούν κάποια θεραπεία, συχνά το κάνουν με μεγάλο προσωπικό κίνδυνο. Δεν τολμούν να πουν στους άντρες τους ότι κάνουν θεραπεία. Μερικές φορές δίνουν στον θεραπευτή ψεύτικο όνομα.

Όλες οι γυναίκες του δείγματος υποστήριζαν πως η ψυχανάλυση δεν έλυσε τα προβλήματά τους. Σε πολλές περιπτώσεις, αντίθετα, διαίωνιζε την κακοποίησή τους.

Σχεδιάζοντας το αύριο

Στο τέλος του βιβλίου είχα ελπίσει πως θα μπορούσα να σχεδιάσω μια μελλοντική κοινωνία όπου δεν θα συνέβαιναν επεισόδια κακοποίησης. Έχοντας ξοδέψει τόσο χρόνο περιγράφοντας την κτηνωδία, που μπορεί να υπάρξει στις σχέσεις ενός ζευγαριού, ήθελα να τελειώσω με μια αισιόδοξη νότα. Τώρα που έφτασα στο τέλος, βλέπω πως το να σχεδιάσω ένα νέο αύριο είναι πάνω από τις δυνάμεις μου. Μπορώ μόνο να προσφέρω κάποιες προτάσεις που, ίσως, να αποτελέσουν κάποια αρχή για την κατάκτηση του στόχου.

Το πρώτο θέμα αφορά τις σχέσεις ανάμεσα στους γονείς, τα παιδιά και την ίδια την οικογένεια. Όταν μιλώ σε διαλέξεις, σχετικά με τα ευρήματά μου πάνω στην οικογενειακή βία, πάντα με ρωτούν «Τι θα συμβεί στον θεσμό της οικογένειας, αν αναπτυχθούν οι θεσμοί που εσείς προτείνετε;». Δεν έχω καμιά συγκεκριμένη απάντηση σ' αυτό το ερώτημα, εκτός από το ότι η παραδοσιακή οικογένεια πρέπει να αλλάξει.

Οι προσδοκίες μας πως η οικογένεια θα αποτελέσει ένα καταφύγιο, μια ειρηνική όαση απέναντι στις πιέσεις του περιβάλλοντος, είναι ολοφάνερα λαθεμένες. Δεν μπορώ να ξέρω αν η οικογένεια πρόσφερε ποτέ τέτοιες υπηρεσίες. Εκείνο που θεωρώ βέβαιο είναι πως, στον σημερινό κόσμο, δεν μπορεί να τις προσφέρει. Αντί να αποτελεί καταφύγιο, μια στις δύο οικογένειες εκτρέφει τη βία. Αυτή η βία εφαρμόζεται σχεδόν πάντα από τον άντρα πάνω στη γυναίκα. Σε μικρό αριθμό περιπτώσεων, είναι η γυναίκα εκείνη που εφαρμόζει τη βία. Αλλά μπορώ να φανταστώ πως και σ' αυτές τις περιπτώσεις η βία της γυναίκας έχει έναν ανταποδοτικό χαρακτήρα. Όπως και να 'χει, πάντως, το όνειρό μας για μια ευτυχισμένη οικογένεια δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματικότητα.

Οι σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά χρειάζεται, επίσης, να διερευνηθούν. Όταν ανατρέφουμε τα παιδιά μας χτυπώντας τα, τα διδάσκουμε πως είναι δυνατό να αγαπάς κάποιον και, ταυτόχρονα, να τον χτυπάς, στο όνομα της πειθαρχίας. Χρειάζεται να βρούμε τρόπους να πειθαρχούμε τα παιδιά μας χωρίς να τους μεταφέρουμε αυτό το μήνυμα. Οι κοινωνιολόγοι γνωρίζουν πως ο πιο αποτελεσματικός τρόπος διδασκαλίας της συμπεριφοράς είναι να δώσουμε θετικά κίνητρα για την επανάληψη της σωστής συμπεριφοράς. Χρειάζεται να βρούμε τρόπους για να διδάξουμε στα παιδιά ποιά είναι η σωστή συμπεριφορά κι όχι να τα τιμωρούμε για τη λαθεμένη συμπεριφορά τους. Θα πρέπει να μάθουμε να ενθαρρύνουμε τη θετική και να αγνοούμε την αρνητική συμπεριφορά χωρίς να καταφεύγουμε στη βία.

Με εντυπωσιάζει το γεγονός πως, ενώ ξόδεψα δέκα χρόνια για να σπουδάσω ψυχοθεραπεύτρια, δεν είχα ποτέ καμιά εκπαίδευση για να γίνω σωστή μητέρα. Είναι πολύ ενθαρρυντικό το γεγονός ότι αρχίζουν να γίνονται στα σχολεία συστηματικά μαθήματα που διδάσκουν τη σωστή ανατροφή των παιδιών.

Επίσης, θα πρέπει να περιοριστούν οι στερεότυποι ρόλοι των φύλων στην ανατροφή και εκπαίδευση των παιδιών. Αγόρια και κορίτσια θα πρέπει να ενθαρρύνονται να γίνουν όσο πιο καλοί άνθρωποι μπορούν, αδιαφορώντας για τους παραδοσιακούς ρόλους.

Άλλη μια ερώτηση που μου κάνουν πάντα είναι «Πώς μπορώ να ξεχωρίσω έναν πιθανό δράστη;». Ειλικρινά, ούτε σ' αυτή την ερώτηση μπορώ να απαντήσω. Το καλύτερο που μπορώ να κάνω είναι να σημειώσω κάποια στοιχεία που είναι πιθανό πως χαρακτηρίζουν ένα δράστη:

1. Έχει πει ποτέ πως τον είχαν κακομεταχειριστεί οι γονείς του όταν ήταν παιδί;
2. Η μητέρα του είχε κακοποιηθεί από τον πατέρα του;

3. Έχει εκδηλώσει ποτέ βία απέναντι σε άλλα άτομα;
4. Ασχολείται με όπλα και τα χρησιμοποιεί για να προστατευθεί από άλλα άτομα;
5. Χάνει εύκολα την ψυχραιμία του;
6. Εκτονώνει συχνά τον θυμό του πάνω σε αντικείμενα;
7. Πίνει συνέχεια οινοπνευματώδη ποτά;
8. Φανερώνει μεγάλη ζήλεια όταν δεν είσαστε μαζί του;
Ζηλεύει κάποια συγκεκριμένα άτομα που γνωρίζετε;
9. Ζητά να είσαστε όλο τον ελεύθερο χρόνο σας μαζί του ή να τον ενημερώνετε για οπουδήποτε πάτε;
10. Εξαγριώνεται όταν δεν ακούτε τις συμβουλές του;
11. Μοιάζει να έχει διπλή προσωπικότητα;
12. Υπάρχει μια αίσθηση υπερβολής στη βιαιότητά του ή στην ευγένειά του;
13. Έχετε μια αίσθηση φόβου όταν αγριεύει μαζί σας; Η προσπάθειά σας για να μην αγριεύει γίνεται ένα σημαντικό τμήμα της συμπεριφοράς σας;
14. Έχει άκαμπτες ιδέες, που στηρίζονται στον στερεότυπο διαχωρισμό των φύλων, για το τι πρέπει να κάνουν οι άνθρωποι;
15. Νομίζετε ή αισθάνεστε πως είστε μια κακοποιημένη γυναίκα; Στην περίπτωση αυτή είναι πολύ πιθανό πως είστε πραγματικά και πρέπει να ζητήσετε αμέσως βοήθεια.

Αυτές οι ενδείξεις, βέβαια, δεν είναι απόλυτα σημάδια πως ένας άντρας είναι δράστης κακοποιήσεων. Δείχνουν μόνο πως έχει την πιθανότητα να γίνει. Χρειαζόμαστε περισσότερες έρευνες. Οι πιο πολλές πληροφορίες που έχουμε προέρχονται από κακοποιημένες γυναίκες και δράστες. Ξέρουμε πως όλοι οι δράστες παρουσίαζαν πολλά από αυτά τα χαρακτηριστικά. Μπορεί, όμως, να υπάρχουν και άντρες με αυτά τα χαρακτηριστικά που να μην είναι δράστες κακοποιήσεων.

Ένα σημαντικό θέμα στη συζήτηση για ένα μέλλον απαλλαγμένο από κακοποιήσεις είναι αυτό που αφορά τα άτομα που βρίσκονται σήμερα μέσα σε σχέσεις κακοποίησης. Είμαι πεπεισμένη ότι υπάρχει ένας γενεαλογικός κύκλος που συνεχίζει αυτή τη συμπεριφορά. Ο μόνος τρόπος για να αποκλείσουμε τη βία από την επόμενη γενιά είναι να τη σταματήσουμε σήμερα. Αποδέχομαι τη θεωρία ότι αυτή η βίαιη συμπεριφορά είναι επίκτητη και όχι ενστικτώδης. Αυτό σημαίνει πως θα πρέπει να ελέγξουμε την ποσότητα της βίας που υπάρχει γύρω μας. Η βία στην τηλεόραση θα πρέπει να είναι ένας βασικός στόχος. Όπως έχω αναφέρει, η παρατήρηση της βίας δεν μας κάνει, αναγκαστικά, βίαιους, αλλά μας κάνει απαθείς απέναντί της – μας κάνει να τη δεχόμαστε ως μια φυσιολογική συμπεριφορά. Ο περιορισμός της παρουσίασης των στερεότυπων ρόλων των φύλων είναι ο δεύτερος βασικός στόχος.

Οι γυναίκες που κακοποιούνται χρειάζονται ένα κοινωνικό σύστημα υποστήριξης που να τις βοηθά να ξεπεράσουν τα αποτελέσματα που έχει η μετατροπή τους σε θύματα. Ελπίζω πως τα κέντρα υποστήριξης των κακοποιημένων γυναικών, που άρχισαν να ιδρύονται τα τελευταία χρόνια, σύντομα θα εξαπλωθούν παντού και θα προσφέρουν την αναγκαία βοήθεια σ' αυτές τις γυναίκες.